

Univerzita Karlova v Praze

Filozofická fakulta

Katedra archivnictví a pomocných věd historických

Hana Hrachová

**Městská správa v Rokycanech a její
představitelé v letech 1573 - 1699**

Rokycany town administration and it's representatives between 1573 - 1699

Disertační práce

vedoucí práce – PhDr. Zdeněk Hojda, CSc.

2007

Prohlašuji, že jsem disertační práci vykonala samostatně s využitím uvedených pramenů a literatury

Rokycany, březen 2007

Hana Hrachová

OBSAH

1. Úvod	4
2. Přehled dosavadního bádání a stav pramenné základny	7
3. Dějiny města v raném novověku	33
4. Městská správa v letech 1573 – 1699	53
5. Představitelé městské správy	122
6. Závěr	200
7. Abstrakt disertační práce	210
8. Seznam použité literatury a pramenů	217

Přílohy

1. Složení městských rad a sborů obecních starších v Rokycanech v letech 1573 – 1699
2. Představitelé rokycanských městských rad v letech 1573 – 1699
3. Přehled radních v radách před a po roce 1620
4. Přehled nižších úřadů zastávaných členů městských rad
5. Postup vybraných konšelů v rámci městské správy

1. Úvod

Snahou již několika generací historiků bylo zpracování dějin města Rokycan. Bohužel téměř všechny projekty ztroskotaly a tak dodnes chybí ucelená a odpovídající monografie. První, kdo soustavně studoval zdejší městský archiv, byl ve dvacátých letech minulého století August Sedláček. Tento historik měl k práci nejlepší předpoklady, neboť uspořádal největší část archivu z let 1362 - 1850. Dějiny města Rokycan již nestačil napsat ani on, ani celá řada gymnaziálních profesorů, která se tohoto nelehkého počínu ujala. Zatím nejnovější práce z pera Petrose Cironise mapuje ne zcela obvyklým způsobem dějiny města do konce třicetileté války. Týž autor v rámci úvodu inventáře k druhému oddílu městského archivu zpracoval velmi zběžně dějiny 18. století. Především pobělohorské období ve vývoji města patří ke zcela opomíjeným tématům historického bádání.

Záměrem předkládané práce je podchycení jedné z významných kapitol dějin města, a to fungování městské správy v Rokycanech v letech 1573 – 1699. Na počátku sledovaného období probíhala jednání se zemskými úřady o povýšení mezi královská města, úspěšně završená v roce 1584. Konec 16. století je tradičně považován za období velkého ekonomického rozkvětu města. Za podporu stavům během povstání v letech 1618 – 1620 je městu částečně konfiskován majetek a posílela panovníkova moc dosazením císařského rychtáře. Poloha Rokycan na důležité zemské cestě přinášela městu během třicetileté války četné průtahy a kvartýrování vojsk, přesto až do roku 1639 město nebylo výrazně poničeno. Období druhé poloviny 17. století, považované obecně v českých zemích za úpadkové, se v kontextu předložené práce jeví pro město jako doba postupného obnovování a vzrůstu jeho hospodářského potenciálu a vlivu.

Práce vychází především ze studia městských knih, které se do dnešní doby dochovaly v relativně úplné řadě, byť víme o některých deperditech. Ty byly zřejmě zničeny při několika velkých požárech v 18. století. Aktový materiál sloužící k doplnění údajů z městských knih se nachází torzovitě zachován nejen v archivu města Rokycan, ale i Národním archivu v Praze.

Tématem je tedy zpracování vývoj a působení městské správy na konci 16. a v průběhu 17. století. Kromě popsání funkce jednotlivých orgánů městské správy, vymezení jejich kompetencí a vlivu na chod města, je na základě výzkumů sledováno složení městských rad, sborů obecních starších a dalších nižších úřadů. Pozornost je věnována také osobnostem císařských rychtářů a radních písařů.

Obdobné studie zaměřené na poznání zejména předbělohorské správy českých měst jsou celkem běžné. Každý z autorů se zabýval správou tak, jak mu dovolila dochovanost pramenů. Zejména v poslední době se výzkumy zaměřují na personální obsazení jednotlivých úřadů, otázky každodennosti, mikrohistorie či vymezení elit.

Součástí práce jsou jmenné seznamy členů městských rad a v případech, kdy to dobové dokumenty umožňovaly i sborů obecních starších. Na jejich základě byly provedeny výzkumy měšťanské společnosti a jejích proměn v poměrně dlouhém časovém úseku, byť limitované dochovanými prameny. Cílem bylo podchytit zejména radní vrstvu, počet jejích členů a změny ve složení rad. Příčiny těchto změn lze spatřovat především ve vymírání tradičních rokycanských měšťanských rodů již před rokem 1620, nástup nových rodů ve městě a jejich ekonomický potenciál. Další z příčin, která ovlivnila složení rad, byl i výskyt několika morových epidemií ve sledovaném období.

K zpracování výše uvedených témat bylo nutné provést vyhodnocení socio-ekonomického složení městských rad a profesní příslušnosti jednotlivých konšelů. Zkoumáno bylo, zda příslušníci městských rad vytvářeli ve městě rovněž nejbohatší vrstvu obyvatelstva a jaký byl vzájemný vztah radní a majetkové elity. V rámci toho jsou sledovány rovněž společenské a příbuzenské vazby jednotlivých radních a jejich rodin. Při objasňování těchto vazeb bylo zjištěno, že byly významně ovlivněny nejen ekonomickými vazbami, ale i snahou o posílení společenského postavení a o získání predikátu. Součástí disertační práce jsou i stručné životopisy jednotlivých vyšších úředníků a rodů, které měly ve sledovaném období zastoupení nejméně tří příslušníků v městské radě.

Pozornost byla věnována také studiu budoucích radních na rokycanské partikulární škole a v řadě případů i na univerzitách zejména v Praze, ojediněle i v zahraničí. Práce vyhodnocuje vývoj složení městských rad v závislosti na nejvyšším dosaženém vzdělání jednotlivých konšelů a věnuje se změnám v zastoupení inteligence ve zkoumaném časovém úseku v daných historických souvislostech.

Zastoupení inteligence v městských radách ovlivňovalo i kulturní aktivity města. Řadu zdejších primátorů a radních můžeme označit za humanisty. Ti byli literárně činní, přispívali do řady příležitostných sborníků a udržovali pravidelné kontakty s významných osobností v okolních městech i v Praze. Mimo literární činnost se radní prokazatelně zapojovali i do činnosti latinského literátského kůru, který patřil mezi jedno z velmi významných bratrstev v tehdejších Čechách. Kůr v těsné spolupráci se zdejší partikulární školou a městskou radou tvořil nejdůležitější společensko-kulturní prvek v životě města.

Naopak jen velmi omezeně mohly být sledovány ostatní kulturní aktivity jednotlivých radních, neboť se nedochovaly inventární soupisy jejich domácností. V souladu s výzkumy badatelů pro jiné lokality můžeme pouze předpokládat, že i v Rokycanech se život předních měšťanských rodin nevymykal běžným poměrům v podobně velkých lokalitách království. I zdejší měšťané si nesporně vytvářeli knihovny. V domácnostech nejbohatších měšťanů zejména předbělohorského období se již běžně setkáváme s předměty luxusní povahy či dokonce i uměleckými díly.

Součástí práce je i snaha o zhodnocení náboženské orientace jednotlivých radních. Náboženská svoboda se plně projevila ihned v roce 1609 postavením majestátního kostela sv. Trojice za městskými hradbami. Po roce 1620 je zřejmá postupná rekatolizace, která vyvrcholila v roce 1624 konverzí celé městské rady s výjimkou M. Jana Felixe Strejce, jenž odešel do exilu v Sasku.

Práce zhodnocuje činnost městské rady v celém sledovaném období v kontextu několika sociologických jevů. Je základem nejen pro zpracování ucelených dějin města, ale i pro další navazující práce, které se již mohou zabývat konkrétními oblastmi života v raném novověku.

1. Přehled dosavadního bádání a stav pramenů

1. 1 Přehled dosavadního bádání

Dosavadní bádání o kulturních dějinách měst se zatím soustřed'ovalo spíše na dobu předbělohorskou, pobělohorské období zatím soustavněji sledováno nebylo.¹ Měšťanskou kulturou a vzdělaností do roku 1620 se obecně v několika studiích zabýval Jiří Pešek, který se pokusil i o syntézu tohoto období.² Pro kulturní historii měla velký přínos kniha Dějiny hmotné kultury vzniklá pod redakcí Josefa Petráně.³ Obdobným výzkumům pro prostředí nižší šlechty v předbělohorském období se dlouhodobě věnuje také Václav Bůžek.⁴ Největší badatelský pokrok je patrný v oblasti každodenní kultury předbělohorských měšťanských domácností.⁵

Pobělohorskému období je oproti epoše předcházející zatím věnována minimální pozornost, o zhodnocení prací věnovaných 17. století se v poslední době pokusila na stránkách ČČH Svatava Raková.⁶ Konstatuje, že dosud se výzkum orientoval jen na otázky důsledků stavovské porážky, zkoumání skutečného dopadu třicetileté války a emigrace na život městského a venkovského obyvatelstva, částečně i na rekatolizaci a rozpor mezi obecným úpadkem a kulturním, resp. uměleckým rozkvětem. Sama Raková naznačuje zjevný rozpor oproti starší literatuře v hodnocení následků třicetileté války ve městech. Dále shrnuje fakta uvedená ve sborníku z konference o poddanských městech v systému patrimoniální správy tak, že „z celkem šesti měst, u nichž lze vyvodit badatelův soud o

¹ Stav raně novověkého bádání v tehdejším Československu shrnul J. Pánek, Recent historiography of early modern Europe in Czechoslovakia, FHB 15, 1991, s. 7 – 19.

² J. Pešek, Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfinské Praze, FHB 5, 1983, s. 173 – 193. Týž, Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547 - 1620, (Všední dny kulturního života), Praha 1993.

³ J. Petrán a kol., Dějiny hmotné kultury, Praha 1995, 1997.

⁴ Z četných prací např. V. Bůžek, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996. Týž, Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době, OH 1, 1991, s. 43 – 73. Týž, Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách), OH 3, 1993, s. 287 – 313.

⁵ Např. příspěvky z konference Kultura každodenního života českých a moravských měst v předbělohorské době, OH 1, 1991. Sborník příspěvků nazvaný Ke každodenní kultuře novověku, OH 4, 1995.

⁶ S. Raková, Pobělohorské Temno v české historiografii 90. let: pokus o sondu do proměn historického vědomí, ČČH 99, 2001, č. 3, s. 569 – 588.

jejich pobělohorské evoluci, je tento proces v plné polovině případů vnímán optimisticky, lokality válkou a emigrací nijak zvlášť neutrpěly či se záhy vzchopily k obnově či dokonce rozkvětu.⁷

Za průkopníky v oboru kulturní historie měst lze považovat Zikmunda Wintra a Čeňka Zírta, jejich práce sice přináší řadu informací, avšak bez začlenění do kontextu.⁸ Po vydání jejich největších děl, následoval obecný odklon od městské problematiky. Ze studií vyšlých v meziválečných Čechách lze vyzdvihnout práci Jana Klepla o vývoji měst v pozdějším období.⁹

Výzkum raně novověkých měst se znovu rozvinul od šedesátých let s důrazem na správní dějiny. Od osmdesátých let minulého století se badatelé věnovali především otázkám kultury, přičemž údaje čerpali z pozůstalostních inventářů a testamentů.¹⁰ Z nich pak vycházely studie zabývající se především knižní kulturou a sociálními poměry měšťanstva.¹¹ Mimo pražské prostředí vznikaly také práce zaměřené na poznání předbělohorského období v jižních Čechách a v Olomouci.¹²

Tématem této práce je studium fungování městské správy a rozbor složení městských rad v období sklonku 16. a 17. století. Jak již bylo zmíněno, jde o problematiku

⁷ Tamtéž, s. 582.

⁸ Z. Winter, Kulturní obraz českých měst, Praha 1890 – 1892. Týž, Řemeslnictvo a živnosti XVI. věku v Čechách, Praha 1909. Týž, Český průmysl a obchod v XVI. věku, Praha 1913. Týž, Přepych uměleckého průmyslu v měšťanských domech 16. věku, ČČM 67, 1893, s. 46 – 104. Týž, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století, Praha 1901. Č. Zírt, Z her a zábav staročeských, Velké Meziříčí 1889.

⁹ J. Klepl, Královská města česká počátkem 18. století (Reformy hospodářské a správní), ČČH 38, 1932, s. 260 – 284, 489 – 521.

¹⁰ J. Pešek, Pražské knihy kšaftů a testamentů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské, PSH 15, 1982, s. 63 – 92. Problematice byla v nedávné době věnována pozornost ve sborníku vydaném pod redakcí K. Jišové a E. Doležalové s názvem Pozdně středověké testamenty v českých zemích. Prameny, metodologie a formy využití, Praha 2006. Zde je i shrnuta nejnovější literatura.

¹¹ Z četné literatury jmenujme především práce J. Peška, závěry z nich jsou uceleně podány v knize téhož autora Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách, Praha 1993.

¹² V. Bůžek, Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době, OH 1, 1991, s. 43 – 73. V. Bůžek, H. Bůžková, J. Stejskalová, Měšťanské domácnosti v předbělohorských jižních Čechách. Prameny, metody, stratifikace, JSH 59, 1990, č. 2, s. 65 – 79. J. Holinková, Měšťanská kultura v předbělohorské Olomouci, OH 1, 1990, s. 165 – 177. Souhrn literatury k problematice pozůstalostní agendy podává M. Hrubá, „Nedávej statku žádnému, dokud duše v těle“, Pozůstalostní praxe a agenda královských měst severozápadních Čech v předbělohorské době, AUP LXXXIII, Phil. et historica V, studia Historica – Monographia V, Ústí nad Labem 2002.

zkoumanou dlouhodobě. Studium městské správy se zabýval již Václav Vojtíšek¹³ a pokračovali v něm jeho vrstevníci a žáci.¹⁴ Původně se badatelé zaměřovali spíše na popsání fungování městské správy a diplomatiky. V současnosti jsou zkoumána složení rad, sociální či intelektuální původ konšelů, problematika městských elit apod. Zpočátku byly tyto studie zaměřeny více na prostředí pražských měst, problematiku otevřel Jaroslav Douša a na jeho práce navázaly Jaroslava Mendelová, Věra Smolová, Petra Bišková a Petra Slámová.¹⁵ Brněnské poměry zkoumá dlouhodobě dvojice autorek Ludmila Sulitková a Hana Jordánková, nedávno se k nim připojil též Tomáš Sterneček.¹⁶ Zájem historiků se soustřeďuje i na situaci v menších městech, kde však mají výzkumy různou úroveň a

¹³ Např. práce V. Vojtíšek, O studiu městských knih českých, in Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 52 – 85. Týž, Manuály radní Nového Města pražského z let 1548 - 1553 a jejich písaři, (Příspěvek k vývoji městských knih pražských), tamtéž, s. 11 - 51. Týž, Soud a rada v královských městech českých, tamtéž, s. 240 - 272. Týž, Vývoj městských knih v Československé republice ve světlotiskových ukázkách, Praha 1928 – 1931.

¹⁴ Např. F. Macháček, Městský soud a městský rychtář v Plzni v 16. století, Sborník k 60. narozeninám G. Fridricha, Praha 1931, s. 247 – 258. M. Kratochvíl, Šestipanské úřady v Starém a Novém městě pražském do r. 1547 a jejich knihy, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 6, 1930, s. 149 – 264. J. Šebánek, Desetipanský úřad Starého města a jeho knihy, Z dějin městské správy a diplomatiky městských knih. Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 5, 1932, s. 767 – 930. J. Pražák, O diplomatické metodě studia městských knih, AČ 1, 1953, s. 145 – 162, 205 – 227. S. Polák, Knihy pozemkové a knihy městské, AČ 16, 1966, s. 208 – 215.

¹⁵ J. Mendelová, Rada Nového Města pražského v letech 1600 – 1650, PSH 29, 1996, s. 59 - 106. Táž, Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547 – 1602, DP 22, 2004, s. 97 - 106. J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550 – 1650. Sociální složení rad v letech 1560 - 1650, SAP 32, 1982, č. 2, s. 321 - 418. Týž, Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571 – 1602 a 1630 – 1650, DP 15, 1997, s. 43 – 74. Týž, Činnost a postavení pražských městských rad za saské okupace v letech 1631 – 1932, DP 6, 1986, s. 182 – 197. Týž, Seznamy staroměstských purkmistrů v letech 1618 – 1622, PSH 17, 1984, s. 105 – 112. V. Smolová, Rada Starého Města pražského v letech 1650 – 1715, PSH 24, 1991, s. 5 – 37. Táž, Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátkem 18. století, DP 12, 1995, s. 145-148. P. Bišková, Městská rada na Malé Straně v letech 1547 – 1650, DP 21, 2002, s. 67 – 79. Táž, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, DP 22, 2004, s. 107 - 116. P. Slámová, Novoměstské radní elity 1650 – 1700, DP 17, 1998, s. 165 – 170.

¹⁶ H. Jordánková, L. Sulitková, Brněnská městská kancelář v předbělohorském období, SAP 45, 1995, č. 2, s. 291 - 510. Tytéž, Městští písaři v Brně v předbělohorském období a jejich sociální postavení, AUC Phil. et hist. 1992, z PVH 10, č. 1, s. 85-90. Tytéž, Rychtářské knihy z Archivu města Brna jako významné prameny k výzkumu kriminality v raném novověku, ČMM 120, 2001, č. 1, s. 175-186. Tytéž, Kompetence brněnských radních v předbělohorské době. Porovnání se situací v dalších moravských královských městech. DP , s. 9-54. Tytéž, Kompetence rychtářského úřadu v Brně v předbělohorském období, in Pocta J. Janákovi k 70. narozeninám, Brno, 2002, s. 127-147. L. Sulitková, Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog. sv. 1. Knihy městského hospodaření 1. Knihy početní a) komorní počty 1467-1619. Brno 1999. Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog. sv. 2. Knihy městského hospodaření. 1. Knihy početní, b) radní počty 1523-1619. Brno, 2001. Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog. III. svazek, Knihy městského hospodaření, 1. Knihy početní, c) počty města a jeho zařízení 1468-1619. Brno, 2003. Táž, Zamyšlení nad charakterem vůdčí vrstvy městského obyvatelstva na příkladu Brna v raném novověku, Diskusní příspěvek, DP 22, 2004, s. 243 – 250. T. Sterneček, Měšťanské elity v berních úřadech a královská města jako daňoví poplatníci – střet zájmů? Případ předbělohorského Brna, DP 22, 2004, s. 225 – 242.

zaměření dané zejména stavem pramenné základny (Beroun, Český Brod, Domažlice, Jihlava, Kutná Hora, Litoměřice, Podbořany, Slaný, Nymburk, Příbram, Trutnov aj.).¹⁷ Menší pozornost byla věnována nižším městským úředníkům, jmenujme např. již citované práce Jaroslava Douši, Bohumíra Roedla, Jindřicha Francka, Karla Křesadla, Antonína Haase, Jana Černého či Pavla B. Kůrky.¹⁸

S otázkou obsazení komunální správy úzce souvisí také výzkum městských „elit“ či „radních vrstev“, touto problematikou se v českých poměrech obsáhleji zabýval sborník z konference na téma Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil konané v Archivu hlavního města Prahy v říjnu 2002.¹⁹ Shrnutí českého bádání a početné zahraniční literatury přináší zejména práce Jiřího Peška a

¹⁷ M. Dvořák, Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623, SAP 32, 1982, s. 170 – 224. K. Křesadlo, Městské rady v Jihlavě v 16. – 18. století, Vlastivědný sborník Vysočiny 10, 1996, s. 65 - 72. K. Křesadlo, Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století, SSH 10, 1975, s. 173 – 182. M. Kapavíková, Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře, SSH 16, 1981, s. 57 – 76. M. Bisingerová, Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů, AUC, Phil. et hist. 1, 1992, s. 47 – 52. P. Mužík, Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na začátku 17. století, SAP 27, 1977, č. 1, s. 53 – 109. Q. Kastner, Městská správa v Litoměřicích v 16. století, in Stavovský odboj roku 1547, Sborník příspěvků, Pardubice 1997, s. 135 – 144. M. Tošnerová, Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století, Minulostí Berounska 1, 1998, s. 9 – 20. M. Ďurčanský, Obnovování rad v českých královských městech v letech 1624 – 1636, DP 21, 2002, s. 93 – 101. Týž, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, SAP 52, 2002, č. 1, s. 243 – 256. Týž, Nymburk v letech 1629 – 1634 ve světle městských register a jiných pramenů. Situace města po bitvě na Bílé hoře a stručný diplomatický rozbor rukopisu, SSH 25, 1999, s. 85 – 104; 26 – 27, 2000, 2001, s. 15 – 43. R. Šmídová, Podbořanská městská rada v letech 1553 – 1618, in Města severozápadních Čech v raném novověku, AUP Phil. et hist. IV, Ústí nad Labem 2000, s. 189 - 210. I. Ebelová, Finanční zajištění městských písařů v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století, AUC, Phil. et historica 5, z PVH XVI, 1999, s. 47 – 52. E. Dušánková, Městská rada v Litoměřicích na počátku 17. století, OH 1, 1991, s. 158 – 164. S. Polák, Vývoj městské správy v Příbrami do roku 1850, VSB 1, 1966, s. 35 – 73. J. Bock, Historický a hospodářsko-správní vývoj Trutnova do roku 1620, SAP 55, 2005, č. 2, s. 315 – 378. T. Sterneček, Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války, JSH 74, 2005, s. 104 -150.

¹⁸ J. Francek, Úřad kostelníků v Jičíně a jejich kniha záduší z let 1431 – 1508, SAP 31, 1981, č. 1, s. 75 – 104. K. Křesadlo, Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století, SSH 10, 1975, s. 173 – 182. A. Haas, Městské zřízení ve Velvarech před třicetiletou válkou, SSH 1, 1959, s. 5 – 41. J. Černý, Registra městských hospodářů v Rakovníku. Příspěvek k dějinám správy a hospodářství města 16. století, Rakovnický historický sborník 6, 2005, s. 47 – 61. H. Jordánková, L. Sulitková, Kompetence rychtářského úřadu v Brně v předbělohorském období, in: Pocta Janu Janákovi k 70. narozeninám, Brno 2002, s. 127 - 147. P. B. Kůrka, „Urozenost, ctnost, krása i umění za nic nestojí, když peněz nejni.“ Správa a majetek záduší kostela sv. Valentina na Starém Městě pražském v raném novověku, PSH 24, 2006, s. 93 – 126.

¹⁹ Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník příspěvků z 21. vědecké konference Archivu hl. města Prahy, uspořádané ve spolupráci s Institutem mezinárodních studií FSV UK 1. a 2. 10. 2002 v Praze, DP 22, 2004. Rozbor literatury k tématu obsahuje zejména úvodní zamýšlení J. Peška, Pražské městské elity středověku a raného novověku, s. 7 – 22. Zajímavé příspěvky mimo české prostředí zpracovaly také K. Follprecht Elity w Krakowie – topografia siedzib na przelomie XVI i XVII wieku, s. 261 – 274 a A. Glowacka, Majatek elity mieszczańskiej w małym mieście polskim w XVI – XVII wieku, s. 295 – 312.

Heleny Peřinové.²⁰ Pro polské prostředí byly nedávno publikovány práce o městských radách v Toruni.²¹ Krakovskou městskou radu v 16. století podrobil rozboru Zigmund Noga.²² Gudrun Andersonová interpretovala sociální vztahy mezi městskými politickými elitami ve švédském městě Arboga. Na podkladě prosopografických výzkumů tamní městské rady v letech 1650 – 1770 se věnovala jejich kariérám a sledovala roli příbuzenských vazeb při utváření skladby politické reprezentace města. Pozoruhodným způsobem vyložila význam tamního kostela jako sociálního prostoru, který sloužil k vizualizaci městských elit projevující se ustáleným zasedacím pořádkem v lavicích či kladením vlastních jmen na bohoslužebné předměty.²³

Oblast, v níž se měšťané mohli reprezentovat navenek, byl jistě mecenát a kulturní investice. Tyto aspekty však byly zatím zpracovávány jen pro šlechtické prostředí.²⁴ S poněkud netradičním typem měšťanského mecenátu ústeckého primasa seznamuje práce Lenky Bobkové.²⁵ Výtvarné umění v domácnostech měšťanů zajímalo Zdeňka Hojdu.²⁶

Širší kulturní obraz Tábora publikoval i Zdeněk Vybíral.²⁷ Stejný autor se zabýval také humanistickými vzdělanci v Táboře v předbělohorském období.²⁸ Zajímavý pohled na jednu z předbělohorských rodin Hošťálků z Javořice žijící v Žatci podal Bohumír Roedl.²⁹

²⁰ J. Pešek, *Pražské městské elity*, DP 22, 2004, s. 10n. H. Peřinová, *Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních 50. letech*, ČČH 104, 2003, č. 1, s. 111 – 122.

²¹ K. Mikulski, *Urzednicy miejscy Torunia 1454 – 1650*, Toruń 2001. A. Kardas, *Elity władzy w Toruniu w XVII wieku. Mechanizmy kształtowania się i wymiani grup rządzacych*. *Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu* 91, 2004.

²² O. Fejtová (rec.), *Zdislaw Noga, Krakowska rada miejska w XVI wieku, Studium o elicie władzy*, ČČH 105, 2004, č. 1, s. 155 – 159.

²³ V. Bůžek, J. Hrdlička, *Raně novověké instituce v jejich sociálním kontextu – praktiky lokální politiky, práva a správy v mezinárodním kontextu*, ČČH 104, 2004, č. 3, s. 706.

²⁴ J. Pánek, *Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II.*, FHB 13, 1990, s. 159 – 186. V. Bůžek, *Literární mecenát nižší šlechty v předbělohorských Čechách*, in *Husitství – reformace – renesance III*, Sborník k 60. narozeninám F. Šmahela, Praha 1994, s. 831 – 843.

²⁵ L. Bobková, *Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry? Husitství – reformace – renesance*, Sborník k 60. narozeninám F. Šmahela, Praha 1994, s. 885 – 898.

²⁶ Z. Hojda, *Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627 – 1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy*, PSH 26, 1993, s. 38 – 102; PSH 32, 1994, s. 47 – 104.

²⁷ Z. Vybíral, *Mocenské elity v tábořské obci doby předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku*, *Tábořský archiv* 9, 1999, s. 151 – 184.

²⁸ Týž, „*Viri litterati*“ a město Tábor na počátku novověku (1550 – 1620), *Husitský Tábor* 13, 2002, s. 455 – 491.

²⁹ B. Roedl, *Žatecká rodina Hošťálků z Javořice*, Žatec 1997.

Z posledních prací téhož autora lze jmenovat zejména *Vademecum městské správy v Lounech* přinášející seznamy městských rad tohoto města z let 1573 – 1727.³⁰

Další sférou života města byla situace v církvi, otázky zbožnosti, konfesionality, po roce 1620 také problematika rekatolizace a částečně rovněž exilu. Církevním dějinám předbělohorského a pobělohorského období se věnovala generace historiků začátkem 20. století, vyzdvihnout je třeba především práci A. Gindelyho zabývající se počátky rekatolizace³¹ a *Dějiny konfiskací v Čechách* od Tomáše V. Bílka.³² Tuto materiálově přínosnou knihu lze využít dodnes. Církevní dějiny předbělohorského období nebyly zrovna předmětem zájmu historiků druhé poloviny 20. století, kdy na toto téma vzniklo jen několik studií.³³ Ojedinělým aspektem hospodářského zázemí fungování kostela se zabývala Vlasta Maříková.³⁴ Koexistenci náboženství v předbělohorských Čechách zkoumala Noemi Rejchrtová.³⁵ Z posledního období lze vyzdvihnout práci Thomase Winkelbauera, která se sice věnuje spíše šlechtickému prostředí, nicméně přináší zajímavé postřehy o změnách konfese již v předbělohorském období.³⁶

Problematickou rekatolizace se dlouhodobě zabývali především Eliška Čáňová a Josef Hanzal.³⁷ Prvně zmíněná shrnula dosavadní literaturu a podala ucelený přehled

³⁰ Týž, *Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573 – 1727*, Louny 2004.

³¹ T. V. Bílek, *Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské*, Praha 1892. A. Gindely, *Geschichte der Gegenreformation in Böhmen*, Lipsko 1894. F. X. Kryštůfek, *Protestantství v Čechách až do bitvy Bělohorské (1517 – 1620)*, Praha 1906. A. Denis, *Čechy po Bílé hoře*, Praha 1911. H. Opočenský, *Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře*, Praha 1914. F. Hrejsa, *Česká konfese*, Praha 1912. K. Krofta, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909.

³² T. V. Bílek, *Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1620*, Praha 1883.

³³ A. Skýbová, *Arcibiskupská kancelář v Praze v letech 1561 – 1580*, SAP 1969, s. 457 – 495. Táž, *Obnovení pražského arcibiskupství v letech 1561 – 1562 a jeho vztah k pražské universitě*, AUC – HUCP 7, 1966, s. 62 – 73. J. Jarošová, *Knihy světců obnoveného pražského arcibiskupství z druhé poloviny 16. století*, SbNM, řada C, literární historie, 15, 1970, s. 1 – 172. J. Rak, *Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské*, SAP 31, 1981, s. 179 – 206.

³⁴ V. Maříková, *Hospodářské zázemí českokrumlovského kostela sv. Víta v předbělohorské době*, OH 3, 1993, s. 319 – 328.

³⁵ N. Rejchrtová, *Příspěvek k diskuzi o „koexistenci či toleranci“ náboženských vyznání v 15. – 17. století*, FHB 15, 1991, s. 443 – 450. Táž, *Města jako střediska náboženského života*, in *Česká města v 16. – 18. století*, Sborník z konference, Praha 1991, s. 163 – 173.

³⁶ T. Winkelbauer *Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století*, ČČH 101, 2000, č. 3, s. 476 – 540.

³⁷ E. Čáňová, *Počátky rekatolizace na Hradecku*, *Práce muzea v Hradci Králové* 12, 1970, s. 65 – 91. Táž, *Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji*, SSH 7, 1972, s. 61 – 75. Táž, *Rekatolizace ve Středočeském kraji*, SSH 11, 1976, s. 65 – 85. Táž, *Status animarum pražské arcidiecéze z roku 1651*, SAP 29, 1979, s. 20 – 55. J. Hanzal, *Z dějin pobělohorské rekatolizace*, *Muzejní a vlastivědná práce* 12, 1974, s. 22 – 35. Týž,

pramenné základny pro výzkum rekatolizace.³⁸ Zahraniční literaturu k tématu rekatolizace ve střední Evropě zhodnotil Jaroslav Pánek.³⁹ Dílčí studie o jejím průběhu v daných lokalitách přináší například práce Bohumíra Roedla či Václava Starého.⁴⁰ Otázkami církevní správy 17. století se zabývaly Eliška Čáňová a Zlatoše Kukánová.⁴¹ O nové pohledy na problematiku rekatolizace a působení jezuitů v Čechách se pokusili i další historikové.⁴² Přehled rekatolizační terminologické problematiky je možno najít v práci H. D. Wojtyska.⁴³ O situaci exulantů z pramenů Státního archivu v Drážďanech pojednali Karel Bednařík a Věra Havelková.⁴⁴ Dosavadní literaturu týkající se exilu a exulantů příkladně shrnula Lenka Bobková.⁴⁵

Po vydání monumentální práce Zikmunda Wintra o partikulárních školách se většina autorů věnovala převážně dějinám univerzity.⁴⁶ Výjimkou jsou práce Jiřiny Holinkové o moravském školství a o škole v Prostějově, dále studie Marie Sochrové o škole v Havlíčkově Brodě.⁴⁷ Školství v jihočeské oblasti se věnoval Miroslav Novotný.⁴⁸

Pobělohorská rekatolizace v jižních Čechách, JSH 48, 1979, č. 3, s. 181 – 189. Týž, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, SH 37, 1990, s. 37 – 91.

³⁸ Důkladný rozbor obsahuje její práce Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620 – 1671), SAP 35, 1985, č. 2, s. 486 – 560. Srovnej recenzi na tuto práci z pera I. Čornejové, AUC – HUCP 26, 1986, s. 158 – 160.

³⁹ J. Pánek, Nástup rekatolizace ve střední Evropě, in Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference v Jičíně 10. 9. 1993, Pardubice 1995, s. 3 – 16.

⁴⁰ B. Roedl, Huertova mise v Lounech, in Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995, s. 111 – 118. V. Starý, Rekatolizace Prachatic v letech 1622 – 1626, in Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995, s. 125 – 130.

⁴¹ E. Čáňová, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620 – 1671), SAP 35, 1985, s. 517 – 527. Z. Kukánová, Ke struktuře světského kléru v Čechách na počátku 17. století, PH 1, 1993, s. 46 – 71. Táž, Zprávy o stavu fár pražské arcidiecéze z roku 1650, PH 2, 1994, s. 20 – 62.

⁴² J. P. Kučera, J. Rak, Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře, Praha 1983. J. Bílý, Jezuita Antonín Koniáš, Osobnost a dílo, Praha 1996.

⁴³ H. D. Wojtyska, Reformacja – reforma katolícka – kontrareformacja, Dzieje nomenklatury i próba uściślenia pojęć, Roczniki teologiczne – kanoniczne 24, 1977, s. 223 – 249.

⁴⁴ K. Bednařík, V. Havelková, Česky psané závěti z fondu státního archivu v Drážďanech, SAP 34, 1984, č. 2, s. 439 – 511.

⁴⁵ L. Bobková, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pírně v letech 1621 – 1639, Documenta Pragensia monographia, vol. 8, Praha 1999.

⁴⁶ Z. Winter, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století, Praha 1901. K. Beránek, Kancelář univerzity pražské na zlomu XVI. a XVII. věku, SAP 9, 1969, s. 220 – 239. J. Pešek, M. Martin Bacháček z Nauměřic – rektor univerzity pražské, AUC – HUCP 19, 1979, s. 73 – 94.

⁴⁷ J. Holinková, Městská škola na Moravě v předbělohorském období, Příspěvek ke kulturním dějinám Moravy, Acta Universitatis Palackinae Olomucensis, Facultas philosophica 45, Historica 12, Praha 1967. Táž, Předbělohorské školství v Prostějově, in Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy, Sborník z konference u

Školská problematika byla i námětem konference „Škola a město“ uspořádané Archivem hl. města Prahy s Ústavem dějin UK v roce 1992.⁴⁹

Východiskem řady studií se stala monumentální práce Rukověť humanistického básnictví.⁵⁰ Z nashromážděného materiálu pak publikovali četné studie její poslední dva autoři Josef Hejnic a Jan Martínek. Hejnice zaujalo zejména humanistické školství.⁵¹ Otázku, kam by měly směřovat budoucí výzkumy v této oblasti, nastolil Jan Martínek.⁵² Význam vzdělání v tomto období objasnil František Palacký.⁵³ Regionální původ a následné uplatnění studentů v letech 1433 – 1622 zkoumal František Šmahel.⁵⁴ Miroslav Truc se zabýval vlivem humanismu na univerzitu.⁵⁵ Vztahu univerzity a správy městských latinských škol v předbělohorském období se dlouhodobě věnoval Jiří Pešek.⁵⁶ Podal rovněž kritiku manuálu Curia – Dvorského vydaného Karlem Beránkem.⁵⁷ Přestože poukázal na některé nepřesnosti edice, i on z ní několikrát vycházel.⁵⁸ Existuje také řada

příležitosti 600. výročí udělení městských práv, Prostějov 1994, s. 154 – 157. M. Sochrová, Městská škola v Havlíčkově Brodě v době předbělohorské, Sborník prací východočeských archivů 6, 1986, s. 187 – 234.

⁴⁸ M. Novotný, Školství v jižních Čechách v době posledních Rožmberků, OH 3, 1993, s. 243 – 255.

⁴⁹ J. Pešek, M. Svatoš (red.), Škola a město, Sborník příspěvků z konference konané ve dnech 5. - 6. 10. 1992, DP 11, 1993, s. 1 – 242.

⁵⁰ A. Truhlář, J. Hrdina, J. Hejnic, J. Martínek, Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě (dále jen Rukověť), Praha 1966 – 1982. P. Svobodný, Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské univerzity v letech 1500 – 1620, AUC – HUCP 26, 1986, s. 7 – 30. J. Martínek, Literární zprávy o škole ve Vraclavi u Vysokého Mýta v letech 1572 – 1598, AUC – HUCP 27, 1987, s. 67 – 80.

⁵¹ J. Hejnic, Plzeňská latinská škola v období humanismu (1450 – 1620), MZK 14, 1978, s. 111 – 134. Týž, Latinská škola v Plzni a její postavení v Čechách (13. – 18. století), Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 89, 1979, sešit 2. Týž, Českokrumlovská latinská škola v době rožmberské, Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 82, 1972, sešit 2.

⁵² J. Martínek, Úkoly v oblasti dějin českého humanistického školství, AUC - HUCP 25, 1985, s. 35 – 46. Týž, Veršované prameny k dějinám partikulárních škol, AUC – HUCP 11, 1970, s. 45 – 51.

⁵³ F. Palacký, Obyvatelstvo v českých zemích a školní vzdělání v 16. a na počátku 17. století, ČsČH 18, 1970, s. 345 – 368. Týž, Města v severozápadních Čechách a studenti na universitách 16. století, Sborník PF Ústí, řada dějepisná 1968, s. 27 – 63.

⁵⁴ F. Šmahel, Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433 – 1622, Zprávy archivu UK 4, 1982, s. 3 – 25.

⁵⁵ M. Truc, Pražská univerzita a humanistická vzdělanost v českých zemích, Humanistická konference, Praha 1966, s. 144 – 160.

⁵⁶ J. Pešek, Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, AUC – HUCP 30, 1990, č. 2, s. 41 – 50. Týž, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech, ČČH 89, 1991, s. 336 – 355.

⁵⁷ J. Pešek, Manuál rektora Curia – Dvorského: kniha záhadná, AUC – HUCP 26, 1986, s. 97 – 121.

⁵⁸ J. Pešek, Západočeské městské školství v zrcadle manuálu rektora pražské univerzity (1560 – 1582), MZK 25, 1989, s. 111 – 128.

prací zabývajících se studenty na zahraničních evropských univerzitách včetně jejich seznamů.⁵⁹ Jiří Pešek a David Šaman shrnuli zájem studentů z Čech o zahraniční studia.⁶⁰ Završením a shrnutím těchto prací jsou pak několika svazkové Dějiny Univerzity Karlovy.⁶¹

Dosavadní výzkum se zabýval i zapojením představitelů městské správy do činnosti literátských bratrstev. Vzniku středověkých bratrstev se věnuje Hana Pátková.⁶² Jedna z prvních studií o činnosti sedlčanského kůru pochází z konce sedmdesátých let.⁶³ V polovině 80. let publikovala zajímavý příspěvek Dagmar Vanišová.⁶⁴ Martinu Horynovi se podařilo shrnout dosavadní poznatky o situaci v jižních Čechách v 16. století.⁶⁵ Mimo jeho souhrnnou práci vznikají také další práce z jednotlivých regionů.⁶⁶ Na toto téma bylo předneseno několik příspěvků na konferenci „Od středověkých bratrstev k moderním spolkům“.⁶⁷ Odlišným typem bratrstva, tj. náboženského charakteru, se v českých

⁵⁹ F. Menčík, Studenti z Čech a Moravy ve Witemberku od roku 1502 až do roku 1602, ČMM 71, 1897, s. 250 – 268. J. V. Šimák, Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV. – XVII. století, ČMM 80, 1906, s. 300 – 305, 510 – 539. Z. Kalista, Češi v Sieně 1574 – 1646, ČCH 32, 1927, s. 117 – 127. Z. Kristen, Doktoři práv římské university v Čech a Moravy před Bílou horou, ČMM 56, 1932, s. 181 – 192. I. Hlaváček, L. Hlaváčková, Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské universitě, AUC – HUCP 2, 1961, s. 97 – 132, 3, 1963, s. 139 – 159. M. Svatoš, Studenti z českých zemí na univerzitě v Perugii 1579 – 1727, Archivní zprávy – Archiv Univerzity Karlovy 2, 1977, s. 89 – 105. Týž, Studenti z českých zemí na univerzitě v Sieně (1573 – 1738), Zprávy z Archivu UK 4, 1982, s. 29 – 63. M. Truc, Jagellonská univerzita a české země v 15. a 16. století, AUC – HUCP 5, 1964, s. 135 – 163. Z. Kukánová, Čeští studenti na vídeňské univerzitě od 70. let 16. století do Bílé hory, in Seminář a jeho hosté, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 171 – 180.

⁶⁰ J. Pešek, D. Šaman, Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí, Ústecký sborník historický 1983, s. 173 – 218.

⁶¹ Období do roku 1802 se týkají první dva svazky Dějin Univerzity Karlovy, Praha 1995, 1996.

⁶² H. Pátková, Bratrstvie ke cti božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách, Praha 2000.

⁶³ J. Bajgar, P. Kaňka, M. Kaňková, I. Klimeš, D. Vanišová, Hudební památky sedlčanského literárního bratrstva, Sedlčanský sborník 2, 1979, s. 67 – 90.

⁶⁴ D. Vanišová, Literáti latinského kůru v Lounech před rokem 1620, Sborník Okresního archivu v Lounech 1, 1985, s. 43 – 48.

⁶⁵ M. Horyna, Hudební kultura jihočeských měst v 16. století, OH 1, 1991, s. 90 – 100.

⁶⁶ E. Mikanová, Hudební kultura v České Lípě a okolí v 17. století, Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách, Praha 1980, s. 194 – 229. P. Himl, Zbožné bratrstvo svaté Barbory v Mirovicích mezi vrcholným barokem a josefinskými reformami, FHB 17, 1994, s. 183 – 193. R. Hinerová, Zbožná a literátská bratrstva doby barokní ve fondech SOkA Kolín, Archivní prameny Kolínska 2000, s. 57 – 72. J. Pařez, Tadeáš Aquilinus a literátské bratrstvo u sv. Michala v Opatovicích na Novém Městě pražském, Historia Pragensia 1, 2003, s. 335 – 352.

⁶⁷ Zejména se jedná o příspěvky M. Hrubé, Bratrstva a cechy z pohledu měšťanských testamentů královských měst severozápadních Čech v raném novověku, DP 18, 2000, s. 27 – 47. J. Douša, Plzeňské růžencové

poměrech zabýval zejména Jiří Mikulec.⁶⁸ Pavel Himl popsal fungování bratrstva sv. Barbory v jihočeských Miroticích.⁶⁹

Při zpracování této práce bylo využito několik edic ať již úředních nebo narativních pramenů. Z velkých edičních řad byly použity Sněmy české.⁷⁰ Knižně byla vydána také řada korespondencí církevních institucí z průběhu 16. století.⁷¹ Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z období 1618 – 1619 vydal Jaroslav Prokeš.⁷² František Dvorský zpřístupnil korespondenci univerzity z let 1599 – 1616 určenou městským školám, a to na základě několika dochovaných knih univerzitního archivu.⁷³ Ze stejného archivu vyšlo také několik edičních počinů Karla Beránka.⁷⁴ Nahlédnuto bylo také do vydané matriky lékařské fakulty z let 1657 – 1783⁷⁵ a do matriky studentů jezuitské akademie v Praze.⁷⁶

Edičně zpřístupnil protokol reformační komise působící v Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském kraji v roce 1628 Vincenc Oehm.⁷⁷ Pracovala jsem rovněž

arcibratrstvo na počátku 17. století, DP 18, 2000, s. 49 – 55. M. Dvořák, Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době, DP 18, 2000, s. 77 – 139.

⁶⁸ J. Mikulec, „Piae confraternitates“ v pražské arcidiecézi na sklonku 17. století, FHB 15, 1991, s. 269 – 342. Týž, Barokní náboženská bratrstva v Čechách, Praha 2000.

⁶⁹ P. Himl, Zbožné bratrstvo sv. Barbory v Miroticích mezi vrcholným barokem a josefinskými reformami, FHB 17, 1994, s. 183 – 195.

⁷⁰ Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, 12 sv. (díl I. –XI., XV.), Praha 1877-1954.

⁷¹ F. Tischer (ed.), Dopisy konsistoře podobojí z let 1609 – 1619, Praha 1917 – 1925. K. Borový (ed.), Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické, Praha 1868. J. Pažout (ed.), Jednání a dopisy konsistoře podobojí způsobou přijímací, Praha 1906.

⁷² J. Prokeš, Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619, Sborník archivu MV 7, 1934, s. 1 - 188.

⁷³ F. Dvorský, Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby, Praha 1886.

⁷⁴ K. Beránek (ed.), Promoce v Klementinu v letech 1604 – 1619, AUC – HUCP 25, 1985, s. 7 – 32. Týž, Bakaláři a mistři promování na FF UK v Praze v letech 1586 – 1620, Praha 1988. Týž, Mistři, bakaláři a studenti pražské filozofické fakulty 1640 – 1654, Praha 1998.

⁷⁵ K. Kučera, M. Truc (edd.), *Matricula facultatis medicae Universitatis Pragensis*, Praha 1968.

⁷⁶ M. Truc (ed.), *Album academiae pragensis Societatis Iesu 1573 – 1617 (1565 – 1624)*, Praha 1968.

⁷⁷ V. Oehm (ed.), Protokol reformační komise, konané roku 1628 v krajích Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském, VKČSN, třída filosoficko – historicko – jazykozpytná, Praha 1897, s. 1 – 29.

s edicemi berní ruly, seznamu poddaných podle víry a tereziánského katastru.⁷⁸ Využity byly i některé soudobé prameny narativní povahy.⁷⁹

Práce o historii širšího regionu, tedy Plzeňska, v době renesance a baroka, pravidelně publikují Miroslav Bělohávek, Jaroslav Douša, Jan Kumpera či Jaromír Linda.⁸⁰ Zejména J. Douša se zabýval obdobím přelomu 16. a 17. století i pro širší než pouze plzeňské prostředí.⁸¹

Práce mapující dějiny Rokycan začaly vycházet již na konci předminulého století.⁸² Období 16. a 17. století většina prací reflektovala jen zmínkou o povýšení města v roce 1584, o vykoupení majetku kláštera v roce 1575 a totální devastaci města během třicetileté války. První, kdo se seriózněji zabýval dějinami města v 16. a na počátku 17. století, byl zbirožský právník a amatérský historik Jan Pohl. Podařilo se mu shromáždit velké množství výpisů z pramenů nejen z Rokycan, ale i z širšího regionu, z nichž však až na několik

⁷⁸ M. Zahradníková, I. Čadková (edd.), *Berní rula, kraj Plzeňský III.*, Praha 2003. M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných podle víry z roku 1651, Plzeňsko – Klatovsko 2. díl*, Praha 2003. A. Chalupa a kol. (edd.), *Tereziánský katastr český*, Praha 1964 – 1970.

⁷⁹ A. Rezek (ed.), *Poselkyně starých příběhů českých*, Praha 1879 – 1880.

⁸⁰ M. Bělohávek, *Plzeň – obraz města předbělohorské doby*, FHB 15, 1991, s. 101 – 138. J. Linda, *Veselé prozpěvování jezenského faráře Františka Hynka Kulíka z roku 1685*, MZK 30, 1995, s. 189 – 222. J. Douša, *Západní Čechy a Plzeň r. 1592 očima anglického cestovatele. Příspěvek k politickým a náboženským dějinám Plzně na konci 16. století*, MZK 19, 1983, s. 111 – 115.

⁸¹ J. Douša, *Měšťané z Domažlic a z Horšovského Týna v městských radách v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1560 – 1648*, *Výroční zpráva Okresního archivu Domažlice 3*, 1979, s. 48 – 53. *Týž*, *Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550 - 1650*, *Sociální složení rad v letech 1560 - 1650*, SAP 32, 1982, č. 2, s. 321 - 418. *Týž*, *Plzeň v letech 1618 – 1621. K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání*, FHB 8, 1985, s. 157 – 209. *Týž*, *Plzeň a západní Čechy za pasovského vpádu roku 1611*, FHB 15, 1991, s. 139 – 177. *Týž*, *Plzeň za saského vpádu v letech 1631 – 1632*, MZK 30, 1995, s. 23 – 71. *Týž*, *Podíl Plzně a Horšovského Týna na přípravách rekatolizace Čech*, in *Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference*, Pardubice 1995, s. 145 – 154. *Týž*, *Udělení práva nosit biskupské odznaky plzeňským farářům v roce 1534*, in *Vindemia, Sborník k 60. narozeninám I. Martinovského, Ústí nad Labem 1997*, s. 75 – 85. *Týž*, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571 - 1602 a 1630 - 1650*, DP 15, 1997, s. 43 - 74. *Týž*, *Plzeňské růžencové arcibratrstvo na počátku 17. století*, DP 18, 2000, s. 49 – 55.

⁸² A. Srb, *Královské svobodné město Rokycany, Popis města a okolí*, Praha 1896. Kol., *Politický a školní okres rokycanský, Rokycany 1898*. A. Podlaha, *Soupis památek historických a uměleckých v království českém, IX.*, *Politický okres rokycanský*, Praha 1900. *Týž*, *Posvátná místa království českého. Arcidiecéze pražská, IV, vikariát kolínský a rokycanský*, Praha 1910. *Rokycany, Kulturní a historické skizy, Výroční zpráva Městské spořitelny v Rokycanech, Rokycany 1934. Město Rokycany a okres, Rokycany 1938*. V. Černá, *Rokycany, Poklady národního umění sv. 66, 67, Rokycany 1946*. Podrobnou bibliografii k dějinám města přináší práce J. Pelanta, *Města a městečka západočeského kraje, Plzeň 1988*, s. 245 - 247, nejnověji též J. Kubiček, *Bibliografie k dějinám měst České republiky, Brno 1997*.

výjimek nepublikoval téměř nic. Dalším badatelem, který však spíše shrnul známá fakta, byl rokycanský učitel Antonín Fafl.⁸³

Studii se dočkali dvě renesanční osobnosti – rokycanští rodáci: Jakubu Srnovci, jemuž se věnoval M. Řehořovský⁸⁴ a Jan Sictor zpracovaný R. F. Youngem.⁸⁵ Young působil jako sekretář Czech Society of Great Britain a zabýval se především kulturními styky mezi oběma zeměmi.⁸⁶

Při pořádání městského archivu ve 20. letech minulého století A. Sedláčkem, bohužel nedošlo zároveň k sepsání dějin města. Na přelomu 20. a 30. let se novověkými městskými dějinami začali zabývat dva amatérští historici, profesor zdejšího gymnázia Jan Šára a soudce okresního soudu František Stříbrský.⁸⁷ Šára zřejmě procházel všechny městské knihy z období 16. a 17. století, což dokazují jeho četné vpisy, podtržení červenou pastelkou apod.⁸⁸ František Stříbrský publikoval pod pseudonymy Václav Stránský či Stanislav Rokycký, jeho zájem se soustředil na období konce 16. a první poloviny 17. století.⁸⁹

⁸³ A. Fafl, Reformací rokycanská, Brdský kraj 5, 1913, s. 139 - 144. Týž, Rokycany před bitvou bělohorskou a po bitvě bělohorské, BK 1, 1909, s. 210 – 212.

⁸⁴ M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, ČČM 74, 1900, s. 559 – 563.

⁸⁵ R. F. Young, Jan Sictor z Rokycan (1593 – 1652), český humanista v Londýně v 17. století, Časopis pro moderní filologii 12, 1926, s. 113 – 119, 206 – 222.

⁸⁶ O jeho práci pojednává K. Hrdina, Dvě práce z dějin českého humanismu, Listy filologické 55, 1928, s. 14 – 19.

⁸⁷ Jan Šára se věnoval dějinám města v 16. století a dějinám železářství, např. O přijetí Rokycan do třetího stavu r. 1584, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech za školní rok 1930/31, Rokycany 1931, s. 5 - 16. Týž, Rokycany v minulosti a v přítomnosti, Procházka městem a vzpomínky, Rokycany, Historické a kulturní skizzy, Výroční zpráva Městské spořitelny v Rokycanech, Rokycany 1934, s. 17 - 34. Týž, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva st. reálného gymnázia v Rokycanech za rok 1928/29, s. 1 – 5, pokr. 1929/30, s. 2 – 9, 1931/32, s. 3 - 12. Týž, Boj o titul "královského svobodného města" Rokycan, Žďár 19, 1920, č. 24, s. 1 - 2, č. 26, s. 1 - 2. Týž, Počátky naší radnice, Žďár 27, 1928, č. 5, s. 1 - 2, č. 6, s. 1, č. 7, s. 1 - 2, č. 8, č. 9 a č. 10, vždy s. 1 - 2. Týž, Bílá chasa rokycanská, Žďár 37, 1938, č. 18, s. 2. Týž, Rokycany před 300 lety, Žďár 10, 1919, č. 18, s. 1 - 2, č. 29, s. 1 - 2. Týž, Z archivu městského, Snesení obecní z let 1551 - 1561, Žďár 7, 1916, č. 26, s. 1 - 3, č. 27, s. 1 - 2, č. 28, s. 1 - 2. Týž, Rokytské mlýny v 16. století - Z archivu městského, Žďár 7, 1916, č. 29, s. 1 - 2, č. 30, s. 1 - 2, č. 31, s. 1 - 2. Týž, Rokycany koncem 16. století, Žďár 7, 1916, č. 33, č. 34, č. 35, č. 36, č. 37, vždy s. 1 - 2, Žďár 8, 1917, č. 1, č. 2, č. 3, č. 6, č. 7, č. 8, č. 12, č. 25, vždy s. 1 - 2.

⁸⁸ Státní okresní archiv Rokycany (dále již zdejší archiv uváděn nebude), Archiv města Rokycany I. oddělení (dále jen AMRo I.), manuál radní (dále jen MR), i. č. 44, fol. 197r. Dokonce doplnil pod původní nadpis listové od auřadu vyšlí celou stranu regestů dopisů evidovaných v notuláři. V MR, i. č. 45, fol. 24r již v těchto praktikách nepokračoval, pouze lakonicky napsal pod původní nadpis listové od auřadu vyšlí svou poznámku tužkou „Viz Notulář. Šára“

⁸⁹ V. Stránský, Z minulosti města ve století XVI., Plzeňsko 9, 1927, č. 4, s. 69 - 71. Týž, Špitál v Rokycanech ve století XV. - XVII., Plzeňsko 18, 1936, č. 4, s. 69 - 75. Týž, Jak se rokycanský úřad radoval z osvobození

Z období krátce po druhé světové válce lze vyzdvihnout práci zaměřenou na městskou ekonomiku plzeňského archiváře Adolfa Zemana.⁹⁰ Zásadní studii o dějinách města po třicetileté válce napsal rovněž plzeňský archivář Miroslav Bělohávek, i jeho pozornost se však zaměřila zejména na hospodářský vývoj.⁹¹ V rukopise zůstala studie evangelického pastora Miroslava Rodra o náboženských poměrech v předbělohorských Rokycanech.⁹²

Od sedmdesátých let minulého století také vyšlo několik prací o dějinách města různého zaměření a kvality.⁹³ Práce pojednávající

o 16. a 17. století publikoval rokycanský archivář Petros Cironis.⁹⁴ Jeho studie však nejsou prosty nekritických zjištění. Cironis je rovněž autorem prvních dějin města, které však dovedl pouze do konce třicetileté války.⁹⁵

města r. 1584, Plzeňsko 15, 1933, č. 2, s. 21 - 29. Týž, Stav domů, způsob jejich krytiny, pořádek uliční a požární policie v Rokycanech v půli století XVI., Plzeňsko 15, 1933, č. 5, s. 86 - 91. Týž, O vín sázení a šenkování v Rokycanech v druhé polovině XVI. století, Plzeňsko 13, 1931, č. 4, s. 76 - 77. Týž, Vyloupení a spálení Rokycan od Švédů, Plzeňsko 8, 1926, s. 30 - 55. Týž, Paměť o radnici v Rokycanech z roku 1530, Plzeňsko 9, 1927, s. 60. Týž, Z dějin brány plzeňské v Rokycanech a její předchůdkyně, Plzeňsko 10, 1928, č. 2, s. 32 - 35. Týž, Staré zprávy o lázních v Rokycanech, Plzeňsko X, 1928, č. 4, s. 67 - 71. Týž, Účast Rokycanských v odboji protihabsburském v letech 1618 - 1620, Plzeňsko 12, 1930, s. 42 - 44. Týž, Náklad na lázeň zádušní v Rokycanech v l. 1597 - 99, Plzeňsko 17, 1935. Týž, O klášteře Matky Boží v Rokycanech a jeho způsobu stavebním a poloze, Plzeňsko 8, 1926, č. 5, s. 81 - 83, č. 6, s. 104 - 107. V. Stránský, V. Kraft, Železářství na Rokycansku, Plzeň 1934. Pod pseudonymem Stanislav Rokyccký vyšly články "Instrukcí úředníků obecních" města Rokycan z roku 1596 - 1598, ČDV 13, 1926, s. 287 - 288. Týž, Snesení obce rokycanské století 16. a 17. ve věcech zemědělských, ČDV 14, 1927, s. 237 - 240. Týž, Snesení a péče o zbroj vojenskou v Rokycanech v 16. století, ČSPS 45, 1938, s. 130 - 136.

⁹⁰ A. Zeman, Hospodářství královského města Rokycan v polovině 18. století, ČSPS 62, 1954, s. 88 - 115.

⁹¹ M. Bělohávek, Obyvatelstvo města Rokycan a poddanských vesnic po válce třicetileté, MZK 6, 1968, s. 190 - 207. Týž, Rokycany a poddanské vesnice po válce třicetileté a jména jejich obyvatel, MR 6, 1970, s. 16 - 18.

⁹² M. Rodr, Náboženské poměry v Rokycanech v době reformační (od Husa k Bílé hoře), Rokycany 1959, rukopis uložený v Knihovně Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech.

⁹³ K. Jindřich, Rokycany, historie a současnost, Rokycany 1970. Týž, Rokycany ve světle stavebního vývoje, Kulturní přehledy města Rokycan, duben - prosinec 1962. V červnovém čísle se věnoval renesanční výstavbě, s. 7 - 10. K. Hofman, Rokycany. 25 nových pohledů do historie města 1110 - 1986, Rokycany 1991. Týž, Staré rokycanské domy, Rokycany 1996 - 1998.

⁹⁴ P. Cironis, Obyvatelé a úřady v Rokycanech roku 1663, MR 8, 1971, s. 30 - 34. Týž, Placení kontribuce a daní v Rokycanech v období 1660 - 1830, MR 3, 1994, s. 10 - 14. Týž, Dary Rokycanských pražským úředníkům v době rudolfínské, MR 1, 1995, s. 95 - 99. Týž, Ještě ke vztahu Rokycan a Plzně v 16. - 17. století, MR 1, 1995, s. 99 - 100. Týž, Lazebník v šatlavě, MR 5, 1995, s. 40. Týž, Do šatlavy s čarodějnicí, MR 5, 1995, s. 50 (viz také MR 2, 1994, s. 38). Týž, Žádost o propuštění muže ze šatlavy, MR 5, 1995, s. 50 (viz také MR 2, 1994, s. 38). Týž, Dary Rokycanských pražským úředníkům v době rudolfínské, MR 5, 1995, s. 95 - 99. Týž, K postavení Rokycan v 16. století, MR 6, 1996, s. 62 - 63. Týž, Počet obyvatel král. měst a zvláště Rokycan v 16. století, MR 6, 1996, s. 63 - 64. Týž, Zkoumání počtu domů podle berně v 16. století, MR 6, 1996, s. 64 - 65. Týž, Účast Rokycanských v boji proti Turkům roku 1526, MR 6, 1996, s. 67 - 68. Týž, Účty města Rokycan v letech 1599 - 1600, MR 7, 1997, s. 3 - 21. Týž, Obnova cechu kovářského,

Problematika barokního života v Rokycanech se částečně projevila v dílech autorů, kteří studovali osobnost Jakuba Optalia z Třebnice.⁹⁶ Literátskému bratrstvu a zejména jeho hudebnímu archivu se věnuje Kateřina Maýrová.⁹⁷ Okrajově se problematikou zabýval také zdejší středoškolský učitel Karel Hofman.⁹⁸ Vlasta Benešová se ve své diplomové práci zaměřila na popsání vývoje městského železářství.⁹⁹ Průběh třicetileté války v Rokycanech objasnil v diplomové práci Pavel Holman.¹⁰⁰ Z odborněji zaměřených prací poslední doby jmenujme původní diplomovou práci Pavla Zahradníka, která se věnuje rozboru a dějinám knihovny zdejšího kláštera.¹⁰¹

zámečnického, bednářského a bečvářského, MR 10, 1998, s. 65 – 66. Týž, Pokladnice soukeníků, MR 10, 1998, s. 66. Obnovení cechu koželužského, MR 10, 1998, s. 66. Obnovení cechu kovářského, zámečnického, kolářského a bečvářského, MR 10, 1998, s. 66. Týž, Žádost o povýšení Rokycan na královské město z roku 1580, MR 11, 1999, s. 40. Týž, Pěkný plzeňský měšťan anebo jak se kdysi nadávalo, MR 11, 1999, s. 41. Týž, Dobřanským o prodeji Horní Lukavice, MR 11, 1999, s. 41. Týž, Přímluva Rokycanských propůjčení pozounerů k svatbě, MR 11, 1999, s. 41. Týž, Proč měli být popraveni poddaní, MR 11, 1999, s. 42. Týž, Stížnost rokycanských na přeapadení Rokycan Svárovskými, MR 11, 1999, s. 42. Týž, Stížnost na Černíny za účast v přeapadení, MR 11, 1999, s. 43. Týž, Další stížnost Rokycanských za přeapadení města, MR 11, 1999, s. 43. Týž, O jistém Stejskalovi drženém ve vězení pro dluh, MR 11, 1999, s. 43 – 45. Týž, Vyhnání Anny Králové s dcerou Dorotou z Plzně, protože nebyly katoličkami, MR 11, 1999, s. 45. Týž, Žádost Rokycanských, aby kněz Václav i nadále sloužil v Rokycanech, MR 11, 1999, s. 45 – 46. Týž (ed.), *Knihna černá nebo smolná královského svobodného města Rokycan z let 1573 – 1630*, Rokycany 1994. Týž, *Obyvatelstvo města Rokycan v 16. – 18. století*, Rokycany 1995.

⁹⁵ P. Cironis, *Historie města Rokycan, I. Rokycany od 10. století do třicetileté války*, Rokycany 1993. Při citacích z této knihy budu užívat poněkud nestandartních označení stran, a to vzhledem k tomu, že kniha je stránkována v rámci každé kapitoly zvlášť. To znamená, že římská číslice za lomítkem uvádí číslo kapitoly, v našem případě to bude nejčastěji kapitola č. IV - Rokycany v době rudolfínské.

⁹⁶ G. Hofmann, *Jakuba Optalia z Třebnice* Knížka práv městských a pokuty právy městskými podle Práv městských Pavla Kristiána z Koldína, SbNM, řada C - literární historie, 21, 1976, č. 4, s. 161 - 263. Týž, *Jakub Optalius z Třebnice*. Sprostá sprostičké a kratičké vypsání o huti železné. Bibliografie, prameny NTM 19, 1981, 150s. Srov. recenzi K. Wasky, *Jakub Optalius z Třebnice*, Sprostá sprostičké a kratičké vypsání o huti železné, MZK 20, 1984, s. 202. J. Šůla, *Hospodářské kalendárium rokycanského měšťana Jakuba Optalia z Třebnice*, MR 2, 1994, s. 18 – 24.

⁹⁷ K. Maýrová, *Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století*, Diplomová práce FF UK v Praze, Praha 1980. Týž, *Hudební repertoár rokycanských rukopisů a tisků od druhé poloviny 16. do první třetiny 17. století*, Sborník Muzea Dr. B. Horáka 16, 2004, s. 3 – 28.

⁹⁸ K. Hofman, *Registra rokycanského děkanství z roku 1660*, Rokycany 1989, rukopis uložený v Knihovně Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech.

⁹⁹ V. Benešová, *Dějiny rokycanských železáren v manufakturním období*, Diplomová práce FF UK Praha, Praha 1983.

¹⁰⁰ P. Holman, *Třicetiletá válka, její průběh a ohlas v Rokycanech*, Diplomová práce PF v Hradci Králové, Hradec Králové 1989.

¹⁰¹ P. Zahradník, *Knihovna kláštera augustiniánů řeholních kanovníků v Rokycanech*, Diplomová práce FF UK v Praze, Praha 1976. Týž, *Kláster augustiniánů – řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna*, Bibliotheca Strahoviensis 4 – 5, 2001, s. 115 – 153.

Urbanistickým vývojem města se zevrubně zabýval Jaromír Kovář.¹⁰² Z nedávné doby pochází studie dvou památkářů Tomáše Karla a Vratislava Ryšavého, kteří se však pochopitelně věnují zejména stavebnímu vývoji.¹⁰³ Téma renesančních Rokycan je ale stále atraktivní, svědčí o tom i několik středoškolských studentských prací.¹⁰⁴ V nedávné době vznikla na katedře historie PF v Ústí nad Labem diplomová práce zabývající se korespondencí Rokycan a Plzně v letech 1589 – 1592.¹⁰⁵ Dílčí studie zaměřené převážně na dějiny předbělohorského období publikovala autorka této práce.¹⁰⁶

Závěrem lze shrnout, že regionální výzkum zatím probíhá nekoncepčně ovlivňován spíše zájmy jednotlivých badatelů. Místní historikové zatím příliš nereflektovali výsledky současného historického bádání, nekomparovali je s ostatními a ani se nepokoušeli o kladení si nových otázek. Předkládaná práce by tedy měla být základní prací o dějinách tohoto období, na kterou lze navázat při dalších již podrobněji zaměřených výzkumech.

¹⁰² J. Kovář, Tisíciletý urbanistický vývoj Rokycan, MZK 18, 1983, s. 229 – 252.

¹⁰³ T. Karel, Nové poznatky o renesanční stavební podobě Rokycan, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 5, 1993, s. 37 - 42. V. Ryšavý, Děkanství v Rokycanech, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 8, 1996, s. 33 – 36. Týž, Rokycanský pozdně barokní stavitel Jan Mourek, Regionální výzkum a jeho využití v praxi. Sborník z konference, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech, Supplementum historie 9, 2000, s. 21 – 26.

¹⁰⁴ R. Andrlová, L. Haicerová, Svatební smlouvy a poslední vůle rokycanských měšťanů v 16. a 17. století, SOČ, Rokycany 1987, 43 s. T. Vild, M. Matas, Vývoj trestního práva pomocí komparační metody (16. - 18. století), SOČ Rokycany 1990, 52 s. Š. Franková, D. Trhlíková, Výdaje Rokycanských při obnovování rady v letech 1578 - 1608, SOČ 1987. P. Kautský, Vývoj školství na Radnicku do roku 1945, Diplomová práce PF ZČU v Plzni, Plzeň 1996.

¹⁰⁵ J. Auer, Příspěvek ke komunikaci měst v rudolfínské době na příkladu korespondence z Rokycan do Plzně (1589 – 1592), Diplomová práce PF Ústí nad Labem, Ústí nad Labem 2005.

¹⁰⁶ H. Hrachová, Rokycanská radnice a její představitelé na konci 16. století, Sborník Muzea Dr. B. Horáka 13, 2001, s. 3 – 10. Táž, Rokycanské kriminální reversy z konce 16. století, in Pater familias, Sborník k 70. narozeninám I. Hlaváčka, Praha 2002, s. 443 – 446. Táž, Špitál sv. Trojice v Rokycanech v raném novověku, in: Historická dílna I., Sborník příspěvků přednesených v roce 2006, Plzeň 2006, s. 55 – 75. Táž, Kriminalita na Rokycansku v letech 1575 – 1600, ČNM, řada historická, 1 – 2, 2000, s. 40 – 55. Táž, Temná kobka či příjemný byt? Rokycanská vězení na konci 16. století. Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 15, 2003, s. 3 – 10. H. Hrachová, K. Maýrová, Intelektuál a hudba, DP 2007, v tisku.

1. 2 Stav pramenů

Tato disertační práce však vychází především ze studia pramenů, a to převážně z fondů Státního okresního archivu Rokycany. Doplnkově byly využity také prameny uložené v Národním archivu v Praze, Archivu Národního muzea v Praze, Archivu hl. města Prahy, Archivu města Plzně a Státního oblastního archivu v Plzni.

Státní okresní archiv Rokycany

V tomto archivu byly údaje čerpány především z městských knih z fondu Archiv města Rokycany.¹⁰⁷ V druhé polovině 16. století se již v kancelářích, i menších měst, můžeme setkat s velkým množstvím knih vedených pro jednotlivé agendy: tj. knihami pamětními, knihami městské správy, městského soudnictví a knihami vzniklými z přenesené veřejnoprávní působnosti města.¹⁰⁸ Pro tuto práci jsem prošla knihy zařazené do prvních tří kategorií. V první skupině to byla kniha pamětní z let 1532 - 1842.¹⁰⁹ Do nejpočetnější druhé kategorie, knih městské správy, lze řadit radní manuály, knihy účetní, notuláře (registra), knihu snešení městské rady, knihy smluv, knihu relací aj. Ze třetí skupiny jsem pracovala s knihami rychtářskými a knihou svědomí.

Z literatury o rokycanských městských knihách z 16. století víme pouze, že knihy zakládané po roce 1566 mají na deskách v bílé kůži vytlačenou podobu M. Luthera,¹¹⁰ a že dva zdejší rukopisy vázal ve své dílně v roce 1586 knihař Meyšnar.¹¹¹ Místní badatelé se kromě smolné knihy městskými knihami příliš nezaobírali. Existují jen dva články, jeden o

¹⁰⁷ Fond je uměle rozdělen do tří oddělení označenými římskými číslovkami – nejčastěji je odkazováno na oddělení I. (tedy AMRo I.). Tuto část zpracoval již ve dvacátých letech minulého století August Sedláček, některé jím uváděné názvy knih jsou z dnešního pohledu již značně zastaralé, přesto jsem se držela pojmenování podle jeho tvorby inventárních záznamů.

¹⁰⁸ V poslední době podala zevrubný komentář k vývoji jednotlivých typů knih L. Sulitková, *Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích)*, Práce z Archivu Akademie věd, řada B, svazek 17, Praha 2004.

¹⁰⁹ AMRo I., pamětní kniha, sign. G 48.

¹¹⁰ J. Šára, *Rokycany koncem 16. století*, Žďár 7, 1916, č. 34, s. 1 - 2.

¹¹¹ B. Nuska, *Meyšnarova knihařská dílna*, in: *Knihtisk a kniha v českých zemích do Bílé hory*, Praha 1970, s. 122. Jednalo se o knihy s i. č. 4, tj. knihu trhovou z let 1586 - 1602 a s i. č. 33, tj. knihu na šacuňky z let 1567 - 1585.

rychtářských knihách a jeden o rejstrech důchodních příjmů a vydání.¹¹² Všem městským knihám je společné, že byly vedeny česky a to i na konci 17. století, latina se používala v nadpisech, němčina se objevuje jen sporadicky.

Nejvýznamnějším pramenem pro zpracování této práce byly tzv. radní manuály, jejichž téměř souvislá řada začíná v roce 1576 a s výjimkou let 1590 – 1645 a 1648 – 1666 je dovedena až do roku 1781.¹¹³ Manuály byly nepochybně vedeny také v letech, pro které se nedochovaly.¹¹⁴ Předbělohorské jsou v podstatě deníky, do nichž se zapisovalo vše, co projednávala městská rada. Měly sice moc průkaznou, ale přesto byly jen záznamy prozatímními. Trval zvyk, že důležitější případy právní byly zapsány do knih v přítomnosti a tím za souhlasu všech konšelů nebo aspoň jejich většiny, a jiné že byly prohlašovány veřejně na soudu městském a vkládány do knih soudních. O tom, že sloužil manuál skutečně jako deník svědčí i poznámky typu: *"Z úterý nic tak zvláštního, co by poznamenáno býti mělo, nepřišlo."*¹¹⁵

Zapisovaly se do nich poznámky pro paměť konšelů, co má být v plném shromáždění schváleno nebo na soudu městském povoláno a podle rozdílnosti případů přepsáno do příslušných knih. Manuál se psal jako akta, teprve poté byl svázán. To dosvědčují i zpřeházené strany, někde přepisování okrajů, jinde naopak velké okrajové mezery či seříznutí. Do vazby byly vevázány většinou drobné poznámky např. o splacení dluhů apod. Jan Pohl se domníval, že manuály psali sami purkmistři, ale spíš se kloním k názoru, že je vedli městští písaři, i vzhledem ke střídání jen několika písařských rukou. Ani jeden z manuálů nebyl bohužel vybaven rejstříky.

V radních manuálech najdeme záznamy o všech oblastech života ve městě, objevují se zde záležitosti správní, hospodářské i politické, soukromé či obecní. Mimo soudní agendu sem byly zapisovány 1x za 4 týdny stručné registry došlé a odeslané korespondence (která však zcela jistě není kompletní). Ve stejném termínu se zde objevuje zápis o

¹¹² J. Hodek, O rychterních či rychtářských knihách královského svobodného města Rokycan, BK 5, 1913, s. 194 - 201. P. Cironis, Účty města Rokycan v letech 1599 - 1600, MR 7, 1997, s. 3 - 21.

¹¹³ AMRo I., MR, i. č. 39 – 59.

¹¹⁴ Např. „*jakž o tom manuál radní k létu 1601 k listu 117 ukazuje*“, AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 114v. Zmínka o radním manuálu k roku 1607 tamtéž na fol. 128v či v knize kontraktní, i. č. 100, fol. 134r. Podobných zmínek lze v pramenech nalézt celou řadu.

¹¹⁵ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 117r. Od roku 1587 se začínají v manuálech před předáním úřadu mezi jednotlivými purkmistry objevovat i tzv. Expedienda, tj. jakési záznamy upozorňující příštího purkmistra, co je třeba nezbytně vyřídit.

provedení tzv. varty, tj. protipožární kontroly od městských desátníků, která se zaměřovala hlavně na komíny a pece. Patrně nejvíc majitelů domů zachytila kontrola 4. 11. 1575, a to 74. Zajímavé jsou relace o cestách do Prahy zejména primase, přípravy na průjezdy císaře či kurfiřtů. Z vlastní městské agendy se nejčastěji projednávaly dluhy a jejich vymáhání, snešení městské rady, žádosti o udělení městského práva, problémy spojené s vařením piva, problémy cechovní, školní či literátského bratrstva. Cyklus čtyř týdnů souvisí se změnami v purkmistrovském úřadě. Radní manuály jsou skvělým pramenem pro celkový všední život města. Ovšem je třeba si uvědomit, že se před městskou radou projednávaly pouze sporné či jinak problematické případy, proto nám řada aspektů běžného života města uniká.

Pobělohorské manuály v podstatě stále sledují stejný účel i strukturu. Pozorovatelný je z nich nárůst písemné agendy. Nadále se zde objevují zápisy z rozličných jednání před městskou radou, patrná je však jejich větší zběžnost a rozvolněnost. Až od roku 1683 je zachován souběžně s radním manuálem vedený manuál purkmistrovský, byť první zmínky o něm pochází již z roku 1590 „*do paměti radních v manuálu purgmistrovským zapsaných nahlédli a to zapsáno našli.*“¹¹⁶ Purkmistrovské manuály sloužily zřejmě pouze k poznamenání dat jednotlivých projednávaných záležitostí, stejně jako manuály radní podchycují i došlou a přijatou korespondenci. Jsou psány velmi zběžně, někdy až nečitelně a lze předpokládat, že skutečně sloužily jako deníky či poznámkové bloky k aktuální kancelářské potřebě.

Významné informace k doplnění předbělohorského vývoje města byly nalezeny ve čtyřech knihách purkmistrovských počtů z let 1573 – 1609.¹¹⁷ Ty mají ustálenou strukturu, většinou začínají po obnově městské rady v určitém roce, nikdy na začátku kalendářního roku. Každá strana je nadepsána větším latinským nápisem „*Dominica prima*“ (secunda, ...) za p. purkmistra xy a datumem. Nejprve jsou vždy vypsány příjmy za 4 týdny úřadování jednotlivého purkmistra uvedené většinou na dvoustránce. Po příjmech jsou zaznamenány 4 strany vydání za téhož purkmistra. Následuje uzávěrka všech 4 týdnů ve formě summa všech příjmů, summa všech výdajů a formule „*Svornávaje výdej s příjmem zbývá vydat příštímú p. purkmistrovi sumu...*“, tj. malý počet. V knihách jsem nenašla žádný shrnující údaj pro období celého roku, tj. velký počet. Purkmistrovská kniha z let

¹¹⁶ AMRo I., notulář, i. č. 15, fol. 220r. Obdobná zmínka z roku 1600 viz kniha rychtářská, i. č. 30, fol. 66r.

¹¹⁷ AMRo I., knihy purkmistrovské obecních počtů, i. č. 18 – 21.

1593 - 1602 tuto strukturu již zcela přesně nedodrží. Od roku 1598 se v ní objevuje značná neuspořádanost, zápisy ztrácejí původní přehlednost a řád. Výdaje či příjmy se často vypisují v termínech delších než byly čtyři týdny.

Při obnovách rad se samozřejmě v knihách vyskytují větší výdaje, které jsou zachyceny na více stranách, někdy jsou pak strany vynechány, aby se začalo opět psát podle obvyklého pořádku. V počátcích knih bylo složení městské rady zaznamenáno, postupně se však vytrácí. Po obnově rady se nedělala žádná roční bilance, dělítkem nebyl ani nástup nového kalendářního roku, písař pouze zachytil nový letopočet.

Největší a podstatný příjem tvořily vždy peníze z register z pokladnic či register důchodních (dávalo se pravidelně v prvním týdnu úřadování purkmistra). Další příjmy tvořily týdenní poplatky z pivovarů (max. 10 grošů ze 3 pivovarů), od mlynářů, za kvasnice, za vápno, šindel, cihly, hřeby, dlaždice, háky a prejsy. Šlo většinou o velmi malé částky. Dále se po renovacích objevují poplatky za obnovení cechů ve výši okolo 1 kopy za cech. Od roku 1596 se zde začíná vyúčtovávat příjem z cla a bran (týdně v rozsahu 1 – 5 kop). Jsou tu podchyceny příjmy nepravidelné jako např. pokuty.

Výdaje tvořily týdenní platy městským zaměstnancům, tj. brannému 30 gr., ponocným 48 gr. a poslu rychtářskému 15 gr. Čtvrtletně dostávali plat oficiálové školní, varhaník, zvoník a sluha neboli hospodář rathauzský. Platy dalším byly počítány od vykonané práce např. řemeslníkům, poslům či trubačům. Velká většina výdajů byla určena na opravy radnice, školy, šatlavy, špitálu, lázní, bran, cest a dvorů, později i na kostel a kaplanku. Objevují se také pravidelné výdaje na expenzi žákům (týdně od 15 gr., v roce 1600 dokonce 36 gr.). Účetní knihy jsou skvělým pramenem, bohužel pro pobělohorské období se již nedochovaly vůbec. Pod slibně znějícím zápisem v inventáři Výpis ze ztracených počtů 1609 – 1629 byl nalezen jen velmi stručný výtah z důchodních register.¹¹⁸

Z let 1597 – 1600 se zachovala registra důchodní příjmů a vydání.¹¹⁹ Zásadní rozdíl mezi purkmistrovskými knihami a důchodními registry se projevuje ve výši zaznamenaných částek. Knihy purkmistrovských počtů evidují jen běžné "provozní" městské výdaje a příjmy a celkové roční výdaje se v nich pohybují mezi 270 - 800 kopami grošů míšeňských. V registrech důchodních příjmů a vydání jsem se setkala s ročními

¹¹⁸ AMRo I, sign. B/II 1, výpis ze stracených počtů, k. č. 248.

¹¹⁹ AMRo I., rejstra důchodní příjmů a vydání, i. č. 22.

výdaji nepoměrně vyššími, v rozmezí 7 000 - 8 000 kop grošů míšeňských. Rozdíl obou typů účetních knih spočívá v odlišné koncepci, zatímco purkmistrovské knihy jsou vedeny v podstatě chronologicky během celého roku, důchodní registra dodržují účetní strukturu a veškeré položky se uvádějí v rubrikách pro celé funkční období městské rady dohromady. Knihu vedl důchodní úředník Matyáš Žídek.

Největší příjmové položky tvořily platy z bílého piva, z městské berně, z vypůjčených peněz, z nájmu, z mlýnů, ze cla a vesnické berně. Celkem město v letech 1596 – 1597 přijalo 7 729 kop 38 grošů 3 denáry míšeňské. U výdajů se setkáváme s položkami plat úředníkům za obnovení úřadu, úroky věřitelům, vydání z berní a defensí, sirotkům městským, vesnickým, vydání útrat do Prahy, útraty okolním sousedům, vydání za hosty v hostincích, vydání darů a tringeltů, vydání loje, vydání služby písařům, úředníkovi důchodnímu, fišknachtům, pastýřům, děkanovi, zvoníkovi, oficiálům, varhaníkovi, za vápno, za rybníky, k registrům paumistrovským, kostelním, farským apod. Je zde i pravidelná rubrika mistru popravnického. Celkem bylo za účetní rok 1596 – 1597 vydáno 7 365 kop 1 denár míšeňských. Zůstatek tedy činil 364 kop 38 grošů 2 denáry míšeňské.

Pravidelnou rubrikou jsou i vydání k registrům purkmistrovským, zde je podchycená částka daná jednotlivým purkmistrům (tj. částka v knihách purkmistrovských počtů označená jako z rejster důchodních nebo z rejster z pokladnic). V této knize docházelo pravděpodobně ke kontrolám a revizím účtů neboli k tzv. velkému či hlavnímu počtu při nástupu nové městské rady. V jednom ze zápisů je zmíněno, že k tomuto aktu došlo v plné radě, byl tedy přítomen i rychtář a obecní starší.

Jako další prameny mi sloužily notuláře a rejstřík k nim, do kterých se opisovala korespondence odeslaná městskou radou. Byly pravděpodobně vedeny již dříve,¹²⁰ ale dochovaly se v souvislé řadě z let 1573 - 1592.¹²¹ Dobové označení notuláře odpovídá v současné diplomatické terminologii registrům. Jde téměř vždy o doslovné přepisy listů

¹²⁰ Srov. „*Od tohoto notuláře v počtu listů jeden tisíc začat psát jinej pod číslem jedné dvě k počátek jeho za p. p. Jiříka bakaláře léta 1576 v po po památce přenesení sv. Václava.*“ AMRo I., notulář, i. č. 11, fol. 1000v.

¹²¹ AMRo I., notuláře, i. č. 11 - 16. Rejstřík k notulářům z let 1560 - 1618, i. č. 8, tento rejstřík je koncipován tak, že na každé stránce je nadepsán příjemce a na téže stránce jsou pak podchyceny jednotlivé listy.

adresovaných okolním měštům a vrchnostem.¹²² Pro doplnění a srovnání lze použít i manuálů radních, kde jsou vždy po čtyřech týdnech zaznamenány stručné registry došlé, ale i odeslané korespondence. Na základě letných nálezů lze předpokládat, že korespondence obsažená v notulářích, není vždy shodná s registry, jež se nacházejí v radních manuálech.¹²³ Notuláře nejsou zajímavé jen díky přepsané korespondenci, ale objevují se zde i jiné záznamy.¹²⁴ Odeslaná korespondence je obsažena také v kopiáři z let 1684 - 1703, v němž však zcela převládají dopisy týkající se poddaných.¹²⁵

Okrajově byly využity také další městské knihy z prvního oddělení Archivu města Rokycan, a to nejstarší dochovaná kniha trhová z let 1404 – 1668,¹²⁶ kniha relací (co totiž pořízeno při vycházkách a poselstvích) z let 1562 – 1577¹²⁷ a tzv. album civium, tj. seznam nových měšťanů z let 1646 – 1765.¹²⁸ Zprávy daňového charakteru jsou obsaženy v knize přiznání a kvitancí z let 1557 – 1585.¹²⁹ Opomenuty nezůstaly ani knihy šacuňků z let 1585 – 1619 a 1621 - 1657, v níž jsou záznamy pro daňové účely, najít zde lze také kvitance, počty osedlých či záznamy o škodách ve městě, kvůli nimž nemohli odvádět stanovenou berni.¹³⁰ Testamenty měšťanů jsou zachyceny v knize kšaftů z let 1517 – 1828.¹³¹ a některé

¹²² Zatím jedinou prací vzešlou z tohoto cenného souboru je již zmíněná diplomová práce J Auera, Příspěvek ke komunikaci měst v rudolfínské době na příkladu korespondence z Rokycan do Plzně.

¹²³ Krátká sonda naznačuje, s kým město udržovalo písemný styk během jednoho týdne, listy přišly od Petra Přichovského, plzeňského rychtáře, Drslava Černína, hofrychtáře, Karla Kokořovce z Kokořova, Jana Hradištského, Václava Lukavského, úředníka rožmitálského, důchodního písaře panství Zbiroha a z měst Nepomuka, Radnic, Žebráka, Plzně, Písku a Nového Města pražského. Město odeslalo listy Drslavovi Černínovi, krajskému výběřčímu, plzeňskému rychtáři, úředníku zbirožskému, Janovi Markvartovi, Karlu Kokořovci z Kokořova, hofrychtýři, Ferdinandovi Gryspekovi z Gryspeku a měštům Žebráku, Písku, Plzni, Radnicím, Nepomuku, Příbrami - AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 133v, 134r. Lze tedy odvodit, že se jednalo o okruh nejbližších sousedů. Ke stejným výsledkům dochází i nejnovější práce srov. např. M. Štindl, Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. (Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století), Západní Morava 1, 1997, s. 3 - 19, či V. Křesadlo, Jihlavská městská registra z let 1573 - 1574, tamtéž, s. 88 - 93.

¹²⁴ AMRo I., notulář, i. č. 13, fol. 709r – 709v latinské texty na oslavu povýšení města mezi královská v roce 1584 či notulář, i. č. 14, fol. 360r latinský text od Georgia Valthery.

¹²⁵ AMRo I., kopiář listů poselacích, i. č. 17.

¹²⁶ V inventáři je označena jako Kniha zápisná vůbec a zadání a odevzdání statků zvláště, i. č. 1. V dalším textu na ní bude odkazováno jako na knihu trhovou, i. č. 1.

¹²⁷ AMRo I., kniha relací, i. č. 7.

¹²⁸ AMRo I., album civium, i. č. 35.

¹²⁹ AMRo I., kniha přiznání a kvitancí, i. č. 32.

¹³⁰ AMRo I., knihy šacuňků, i. č. 33 a 34. Druhá z knih má sice v inventáři uvedeno, že zápisy končí v roce 1657, ve skutečnosti však pokračují až do roku 1719.

¹³¹ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84.

také v knize ústních kšaftů.¹³² Částečně byla využita také kniha smluvní z let 1567 – 1604.¹³³

Zajímavý pramen, který využívá řada badatelů v jiných městech, knihy pozůstalostních inventářů, se v našem městě bohužel nedochovaly, přestože víme o jejich vedení.¹³⁴ Jediný nalezený pozůstalostní inventář pochází z roku 1623 a je zapsán v knize kšaftů.¹³⁵

Přihlédnuto bylo také ke knihám rychtářským z let 1595 – 1620.¹³⁶ Pro rekonstrukci členů městských rad a některé další údaje byly excerповány i knihy svědomí.¹³⁷ Další využitou městskou knihou se stala kniha svolení a snešení městské rady, též nařízení do města vydaných z let 1520 - 1687.¹³⁸ Jde o útlou knihu s rozměry 21 x 31,5 cm, která obsahuje 51 folií, s vazbou ze 17. století. V knize se nachází statuta městské rady pro nejrůznější oblasti života ve městě. Zajímavé je, že ani do této knihy se nezapisovalo vše. Celá řada snešení se nachází zapsána v manuálech radních.¹³⁹

Z městských knih uložených ve druhém oddělení fondu Archiv města Rokycan byla využita kniha dlužních úpisů a kvitancí z let 1558 – 1732.¹⁴⁰ Poměrně mnoho informací o jednotlivých rodinných vazbách měšťanů bylo nalezeno v knize dělených pozůstalostí z let 1664 – 1764.¹⁴¹ Obdobný charakter informací poskytly knihy kontraktní, které posloužily

¹³² AMRo I., sign. D/I 5, kniha kšaftů ústních, k. č. 575.

¹³³ AMRo I., kniha smluvní, i. č. 5.

¹³⁴ Inventován statek pozůstalý po Matěji Ženíškovi léta 1572 a napsán se najde v knize staré inventáře v listu 26, srovn. AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 33v. Obdobných zmínek je v knize opět několik, k roku 1573 „*napsanej v knize nové inventáře*“, tamtéž, fol. 45v.

¹³⁵ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 156r – 156v. Pozoruhodný je také inventář majetku Prokopa Tendlera z roku 1605 zachycený v knize rychtářské, i. č. 30, s. 187 – 191.

¹³⁶ AMRo I., knihy rychtářské, i. č. 28 – 31.

¹³⁷ AMRo I., kniha svědomí čili výpovědi svědků při právě města Rokycan z let 1568 – 1653, i. č. 25. Kniha svědomí z let 1649 – 1692, i. č. 26.

¹³⁸ AMRo I., kniha snešení městské rady, i. č. 38.

¹³⁹ Tento fakt nejsem schopna uspokojivě vysvětlit. Do této knihy bylo zapsáno jen velmi málo snešení městské rady, pro období 1575 - 1600 na foliích 18v - 34r. V radních manuálech se přitom se snešeními městské rady setkáváme doslova na každém kroku.

¹⁴⁰ AMRo II., kniha dlužních účtů a kvitancí, i. č. 151, její název i datace jsou však nepřesné. Kniha má časový rozsah 1434 – 1699 a jsou v ní zaznamenány nejen dluhy a obligace, ale v některých případech i kšafy.

¹⁴¹ AMRo II., kniha dělených pozůstalostí z let 1664 – 1764, i. č. 90, i v této knize je špatně uvedeno datum, neboť byla založena písařem Janem Matyášem Eislem až v roce 1684 jak hlásá titulní nápis.

zejména pro rekonstrukci členů městských rad.¹⁴² Spletité rodinné vazby pomohla odhalit také kniha smluv svatebních a kvitancí z let 1558 – 1732.¹⁴³

Ze spisového materiálu byly využity zejména signatury A/k, tj. kostely, kaple, klášter,¹⁴⁴ dále registra bratrstva literátského kůru z let 1612 – 1620.¹⁴⁵ Několik údajů bylo vytěženo ze sign. B/I, a to především Pohlovy výpisky k dějinám města, zprávy o stavu města po třicetileté válce či spisy týkající se rychtářů.¹⁴⁶ V tomto oddílu je i korespondence o obnovování rady z let 1649 – 1659.¹⁴⁷ Pro zjištění profesní působnosti radních byly využity spisy uložené v oddílu C/II.¹⁴⁸ Několik písemností bylo nalezeno v sign. D/I, tj. věci sousedstva se týkající (zde zejména berní seznam z roku 1562, kniha ústních kšaftů).¹⁴⁹ Doplnkově byly využity i dochované písemnosti jednotlivých cechů, dochované buď jako součást fondu AMRo I. nebo v samostatných fondech.¹⁵⁰ Jejich typologií v tomto období se zabývaly I. Ebelová a J. Trachtová.¹⁵¹ Ve zdejším archivu je uložena také pamětní kniha Bratrstva Panny Marie Sněžné, použitá jen částečně.¹⁵²

Národní archiv Praha

Z fondů Národního archivu byly excerpovány fondy Stará manipulace, Archiv pražského arcibiskupství, Náboženská bratrstva, Sbírká Jana Pohla pro dějiny železářství, Sbírká přepisů, Podkomořský úřad, Apelační soud, Berní rula a Salbuchy.

¹⁴² AMRo II., knihy kontraktní z let 1600 – 1668, i. č. 99, z let 1602 – 1623, i. č. 100, z let 1610 – 1772, i. č. 101 a z let 1618 – 1687, i. č. 102.

¹⁴³ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152.

¹⁴⁴ Jednalo se o k. č. 27, 28, 33, 34, 35, 38, 122.

¹⁴⁵ AMRo I., sign. A/k 134, rejstra kostelní, k. č. 38.

¹⁴⁶ AMRo I., sign. B/I, dějiny a politické věci, k. č. 100, 198, 200.

¹⁴⁷ AMRo I., sign. B/I, zápisy o obnovování rady, k. č. 198.

¹⁴⁸ AMRo I., sign. C/II, k. č. 441, 444, 445, 446, 448, 450, 452.

¹⁴⁹ AMRo I., sign. D/I, seznamy obyvatelstva, kniha ústních kšaftů, i. č. 1, 5, k. č. 575.

¹⁵⁰ SOKA Rokycany, Cech soukeníků a krejčích Rokycany, zápisy cechmistrů jednotlivých cechů, bez i. č. Cech pekařský a mlynářský Rokycany, registra, bez i. č. Cech soukeníků a krejčích Rokycany, zápisy cechmistrů, bez i. č. AMRo I., sign. C/II, zápisy o cínařích, cvokařích aj., i. č. 34, k. č. 444.

¹⁵¹ I. Ebelová, Organizace a písemnosti cechů stavebních řemesel v době předbělohorské, AUC Phil. et hist. 1, z PVH 10, 1992, s. 71 – 75. J. Trachtová, Možnosti využití cechovních písemností pro poznání každodenní kultury středověkých měst, OH 1, 1991, s. 81 – 89.

¹⁵² SOKA Rokycany, Bratrstvo Panny Marie Sněžné, pamětní kniha, nestr.

Nejvíce materiálu k tématu bylo nalezeno ve Staré manipulaci, kde jsou uměle zmanipulovány písemnosti české kanceláře, české komory a místodržitelství.¹⁵³ Z rozsáhlého fondu APA jsem využila zejména zprávy farářů z let 1677 a 1700.¹⁵⁴ Na jejich význam poukázal již Václav Ryneš.¹⁵⁵ Lze v nich nalézt informace o stavu školství, chudinské péče, hřbitovnictví, bratrstvech, o počtu obyvatel starších 12 let. Z téhož fondu byla excerpována také řada tzv. emanata, heslo Rokycany a další spisový materiál.¹⁵⁶ Ve fondu Náboženská bratrstva je uložena pouze složka obsahující korespondenci, seznamy členů, inventáře majetku apod. avšak až z období 80. let 18. století.¹⁵⁷ Poměrně málo informací bylo nalezeno také ve fondu České komory.¹⁵⁸

Bohatá je Sběrka Jana Pohla pro dějiny železářství, což je vlastně pozůstalost obsahující množství pramenů k dějinám železářství na Podbrdsku, ale také řadu výpisů z nejruznějších archiválií pro regionální dějiny z bývalého Zemského archivu, rokycanského či plzeňského městského archivu, literatury a edic ap. Jsou zde dochovány koncepty prací Jana Pohla např. o hudbě v Rokycanech v 16. věku, o myslivosti aj. Část jeho výpisů je uložena i v rokycanském okresním archivu.¹⁵⁹

Několik písemností bylo využito ze Sběrky prepisů, která vznikla na počátku minulého století, a obsahuje opisy či záhlavní regesta zápisů z rokycanských městských knih, několik zregistrovaných písemností pocházelo také z nynějších fondů NA - Archiv

¹⁵³ Národní archiv (dále jen NA), Stará manipulace (dále jen SM), sign. R 41, k. č. 1945. Zde se nacházejí písemnosti týkající se prodeje vesnic a dvorů v letech 1623 - 1642, placení komorních platů, spisy týkající se poškození kostela, Muchkovského mlýna. Dále sign. R 41, k. č. 1946, kde se dají najít spisy týkající se piva, hutě, myslivosti, povýšení mezi královská města, zádušních vesnic, lesnictví, dluhů aj. Dále sign. R 41, k. č. 1947, který obsahuje materiály o obnovách rady, špitálu, daní a posudného, obsazování farářů, aj.

¹⁵⁴ NA, Archiv pražského arcibiskupství (dále jen APA), i. č. 1343 zprávy farářů sign. B 13/4a Vikariát Plzeň rok 1677, sign. B 13/10 Zprávy farářů vikariátu Plzeň, rok 1700, i. č. 1350.

¹⁵⁵ V. Ryneš, Málo využitý pramen vlastivědného poznání. Farářské relace z let 1676 – 1677 a 1700 – 1701, Acta regionalia 1965, s. 106 – 113.

¹⁵⁶ NA, APA, i. č. 2929, k. č. 749, obsazování benefícia v Rokycanech 1544 – 1613; i. č. 3818, sign. C 151/1f P – S záležitosti far 1567 – 1634, k. č. 2282.

¹⁵⁷ NA, Náboženská bratrstva, i. č. 466, sign. XII/30 Rokycany, k. č. 94.

¹⁵⁸ Kultury se týká pouze NA, Česká komora, i. č. 678, sign. IV B 45, k. č. 363, kde je seznam kostelů v dvaceti královských městech z roku 1710 s nárokem na patronátní právo, mezi nimi jsou uvedeny i Rokycany.

¹⁵⁹ NA, Sběrka Jana Pohla pro dějiny železářství, k. č. 11 Rokycany materiál, k. č. 15 rukopisy menších prací a článků. k. č. 111 – 113 výpisy k heslům. V SOKA Rokycany je uložena část jeho pozůstalosti v AMRo I., sign. B/I 1, k. č. 100. Je však mylně popsána jako Hodkovy poznámky pro dějiny města,

pražského arcibiskupství, Staré české místodržitelství ap. Regesta byla zpracována pro archiválie od 15. století.¹⁶⁰

Využity byly rovněž knihy protokolů obnov městských rad z fondu Podkomořského úřadu.¹⁶¹ Starší zápisy přináší pouhé seznamy radních, v některých případech i obecních starších a v pozdějším období jsou doplněny tzv. pucty, tj. úkoly pro nově nastoupivší městskou radu.

Údaje o majetkových poměrech a profesi jednotlivých měšťanů byly získány z edice berní ruly, ty pak byly porovnávány s jejími revizitacemi z roku 1675.¹⁶² Dílčí informace byly nalezeny ve fondu Apelační soud a Salbuchy. Neúspěšné bylo hledání ve fondech Školní fáse z let 1772 – 1869 (nejsou zde žádná priora v podobě starších písemností), obdobný případ byl u Fundační komise a Starého českého místodržitelství.

Archiv Národního muzea Praha

Pro doplnění informací a s nadějí na nalezení nových pramenů pro dějiny Rokycan v 16. století jsem prošla i fondy Sbírkky F a G, heslo Rokycany. Jde o sbírkové fondy náhodně dochovaných pramenů, v nichž jsem objevila zejména vidimusy a koncepty některých listů a mandátů, známé však již z literatury či ze Státního okresního archivu v Rokycanech.¹⁶³

Archiv hlavního města Prahy

Zde jsem využila knihu testamentů Nového Města pražského z let 1581 – 1617 uloženou ve Sbírcce rukopisů.¹⁶⁴

¹⁶⁰ NA, Sbírkka přepisů, heslo Rokycany.

¹⁶¹ NA, Podkomořský úřad, protokoly obnovování městských rad z let 1540 – 1556, i. č. 1, sign. RKP 2822a; z let 1603 – 1614, i. č. 2, sign. RKP 3487, z let 1624 – 1635, i. č. 3, sign. RKP 2850a, z let 1653 – 1670, i. č. 4, sign. RKP 2851, z let 1657, 1671 – 1678, i. č. 5, sign. RKP 2852 a z let 1683 – 1657, i. č. 6, sign. RKP 2853.

¹⁶² NA, Berní rula – revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 351r – 361v.

¹⁶³ ANM, Sbírkka F a Sbírkka G, heslo Rokycany.

¹⁶⁴ Archiv hl. m. Prahy, Sbírkka rukopisů, kniha testamentů Nového Města pražského, rukopis 2209.

Státní oblastní archiv Plzeň

Ze zdejších fondů jsem použila nejstarší úmrtní matriku rokycanské farnosti z let 1704 – 1771 a dvě matriky narozených z let 1659 – 1682 a 1684 – 1682.¹⁶⁵

¹⁶⁵ Státní oblastní archiv Plzeň (dále jen SOA), Sbíрка matrik (dále jen SbM), matrika zemřelých Rokycany, sign. 4741, matriky narozených Rokycany, sign. 4731, 4732.

3. Dějiny města v raném novověku

První zmínka o Rokycanech se nachází v Kosmově kronice a je datována rokem 1110, kdy město patřilo do majetku pražských biskupů. Za husitských válek a krátce po nich se zde často střídají majitelé. Nejdříve Rokycany dobyli v r. 1421 pražané, později Plzeňští a v roce 1424 táborité. Poté tu vládl hejtman Svojše ze Zahrádky. Od roku 1436 bylo město připsáno Janu Malovcovi z Pacova a v dědictví po něm v roce 1446 přechází do vlastnictví Švamberků. Z jejich majetku se Rokycany vyplatily roku 1498 penězi, které za tím účelem zapůjčily králi Vladislavovi. Ten jim pak přislíbil, že nebudou již nikdy zastavovány, ale výslovně zachoval klauzuli o tom, že v případě znovu obsazení pražského arcibiskupství by mohlo být město navráceno své původní vrchnosti. Rokycany byly přiřazeny pod správu královské komory. Během 15. a 16. století vzrůstá v Čechách počet komorních měst, tj. měst v přímém majetku krále, která nebyla městy královskými a neměla ani politická práva městského stavu.¹

V roce 1504 dostalo město právozárečný pořádek podle staroměstského vzoru. Po uzavření smlouvy mezi městem a svatovítskou kapitulou v roce 1530 byly Rokycanským pronajaty všechny důchody z města a vesnic ke kapitule příslušejících za stálý roční plat 300 kop grošů míšeňských.

V druhé polovině 16. století dochází k rozkvětu města. Díky loajálnímu postoji k Ferdinandovi I. v roce 1547 město nepostihly sankce tohoto panovníka a nebyl zde zřízen úřad královského rychtáře. Město mohlo využívat i nová privilegia, v roce 1547 bylo odměněno výnosným právem vybírat clo a mýto, dále dostalo do zástavy statky a důchody zrušeného probošství augustiniánů - kanovníků. Další výsada přišla o 10 let později, odkdy si město mohlo kupovat zemské statky do 6 000 kop s následným vkladem do zemských desek. Dne 14. května 1562 se měšťané dočkali polepšení znaku na pečeti a bylo jim povoleno pečetit červeným voskem.

Po znovu obnovení pražského arcibiskupství se Antonín Brus z Mohelnice neúspěšně snažil o navrácení původních církevních statků a zejména měst Pelhřimova,

¹ J. Janák, Z. Hledíková, Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989, s. 248.

Příbrami a Rokycan.² Velký mezník znamená rok 1584, kdy se Rokycany stávají královským městem. Listina datovaná 21. dubnem 1584 se bohužel nezachovala, známe však její soudobé opisy. Oznámení o této skutečnosti bylo nahlášeno české komoře 12. 5. 1584. Tento akt byl důležitý pro město, z obecného vývoje však šlo o formalitu vzhledem k omezenému postavení českých královských měst po roce 1547. Komora vyhotovila 21. 5. 1584 podrobný účet útrat za povýšení, celkem se částka vyšplhala na 7 590 kop grošů míšeňských.³ Město se investicí finančně vyčerpal, neboť Rokycanští žádali Staré Město pražské v září téhož roku o slevu z vyměřené berně.⁴ Z roku 1588 máme dochovanou zprávu o šacování, tj. o odhadu veškerého majetku města. Ten činil 23 340 kop grošů míšeňských, majetek poddaných vesnic dosáhl výše 5 880 kop grošů míšeňských. Zisky pocházely hlavně z výnosu rozsáhlých statků a lesů.

O povýšení se nezasloužilo jen město samotné, jak se traduje v regionální literatuře. Nový pohled do problematiky vnesl Eduard Maur se svou tezí, že panovníkovi šlo hlavně o koncentraci královských panství do středních Čech a vytvoření souvislé vrstvy komorních panství.⁵ Již Klaudiánova mapa Čech z roku 1517 označuje Rokycany jako královské město.

Od krále Vladislava II. za vykoupení z poddanství v roce 1498 a za roční plat odváděný kapitole pražského kostela získaly Rokycany vesnice Nadryby, Litohlavy a Kamenný Újezd. V 50. letech 16. století město využívá možnost nákupů a rozšiřuje své panství o vesnice Tymákov, Chácov (zanikl v 17. st.), Mokrouše, Horní Lukavici, Čížkov a Přešín, dále o poplužní dvůr Hradecko. Pro zdejší špitál byla v roce 1567 zakoupena od Morice Chanovského z Dlouhé Vsi vesnice Čížkov (díl) s podacím právem za 900 kop grošů míšeňských, stejná instituce vlastnila od roku 1588 také vesnici Přešín s druhou částí Čížkova. V 70. letech téhož století dokoupilo město i dosavadní zástavu probošství, čímž získalo proboštský dům ve městě a vsi Německou Břízu s mlýnem, šest osedlých v Ejpovicích, Želčany, pět osedlých v Dlouhé Lhotě, sedm v Újezdci, tři osedlé

² Edice listiny viz Sněmy české od léta 1526 po naši dobu, VI. díl, 1581 – 1585, Praha 1890, s. 484 – 485.

³ Tamtéž, s. 504 – 505.

⁴ Tamtéž, s. 516 – 517.

⁵ E. Maur, Nová královská města ve druhé polovině 16. století, in: Městské právo v 16. - 18. století v Evropě, Sborník příspěvků z mez. konference uspořádané PF UK ve dnech 25. - 27. září 1979 v Praze, Praha 1982, s. 25.

v Němčovicích a pusté vsi Habrovou, Klabavu a Nynice. Za transakci bylo zapláceno 44 742 kop 40 grošů českých. V roce 1584 prodala obec svých 5 osedlých v Dlouhé Lhotě Ladislavovi z Lobkovic na Zbiroze za 100 kop grošů českých. Zpráva z roku 1587 připomíná jednání o Horní Lukavici „*aby se prodala a na to místo jiná ves s pilnějšími lidmi poněvadž tito všichni zpustli a téměř o všecko přišli tak že od několika let platův žádných neodvozuji.*“⁶ K prodeji došlo o dva roky později.

Počty poddaných v městských vesnicích kolísaly, v předbělohorském období se pohybovaly mezi 133 – 153 (nižší počet mohl být dán tím, že pro daný rok byli uváděni jen ti, kteří platili kontribuci, někteří poddaní mohli být od jejího placení osvobozeni). Zpráva z roku 1630 objasňuje pokles počtu poddaných oproti stavu z roku 1615 zejména tím, že většina vesnic byla městu zkonfiskována či postoupena jiným vrchnostem.⁷ Podle berní ruly z roku 1655 žilo v 6 městských vesnicích jen 86 usedlých (59 sedláků, 6 pohořelých, 10 chalupníků a 11 zahradníků). Přehled počtu poddaných přináší následující tabulka.

Vývoj počtu poddaných

Rok	1567	1570	1575	1579	1590	1595	1600	1622	1627	1630	1636	1637	1655
Počet poddaných	153	151	139	144	133	133	133	84	21	10	19	38	86

První zpráva o počtů domů v Rokycanech pochází z roku 1567 a uvádí 196 domů velkých a malých ve městě i na předměstích.⁸ Pro šacuňk v roce 1575 udalo město 177 domů mimo radnici, faru a mlýn. V tábořské pamětní knize je k roku 1579 zapsáno, že se v Rokycanech odvádí berně z 227 domů.⁹ Zdejší prameny však ve stejném roce udávají, že „*všecky domy menší i větší v městě i předměstí zčisti dali jichž se nachází 196, v kterémžto počtu 24 v nichž hospodářové nebydlí, shořelých 7, dva pustý a jeden paní Anny Muchkovy*

⁶ AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 156v.

⁷ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 34, fol. 41v – 42r.

⁸ AMRo II., kniha přiznání a kvitancí, i. č. 32, s. 39, 51.

⁹ Z. Vybíral, Berní reforma r. 1567 a město Tábor, Tábořský archiv 8, 1997 – 1998, s. 63 – 70 přináší edici z pamětní knihy Tábora z let 1437 – 1673, kde jsou vybrané údaje o českých městech a výše jejich berně. Rokycany jsou v této knize uvedeny na 34 místě s tím, že je zde 227 domů a odvádí se částka 227 kop grošů. Obdobný počet domů zde má Sušice, Beroun a Kolín. Zřejmě však v případě Rokycan půjde o chybu.

*a tak ostává tu kdež hospodářové usedlý 162.*¹⁰ V roce 1593 bylo ve městě napočteno 193 domů. V roce 1615 se uvádí opět 162, v nichž se provozuje živnost.¹¹ Rokycany tedy patřily v 16. století k menším městům.

Třicetiletá válka byla nepochybně zásahem do života města. Ve dvacátých letech byla poškozena zejména předměstí, např. v roce 1621 bylo prodáno stavení *„od vojenského lidu vyplundrované a dokonce spustlý“*¹², o rok později je zmíněna chalupa od armády roztrhaná.¹³ V roce 1623 chalupa *„na předměstí páteckém stala a od Uhrův spálena a poplundrována byla“*¹⁴, z téhož roku dvůr na Pátku na rohu, *„který od lidu vojenského do gruntu vyplundrován a spuštěný jest.“*¹⁵

Z tohoto období se zachovalo několik zpráv o stavu města, již v roce 1621 komisaři Petr Říčanský z Říčan a na Voseku a Bohuslav Mauric Chanovský z Dlouhé Vsi, na Dožicích a Radošicích shlédli škody vzniklé v roce 1620, *„skrze oheň od vojáků položeny...“*¹⁶ V roce 1625 vypočítali škody z roku 1618, podle zprávy je ve městě 9 domů od ohně poškozeno, *„pustých pak a prázdných domů městských 51 a na předměstí 26 se vynašlo a obzvláště 13, kdež to domové byly na třech místech zahrady zdělaný sou.“*¹⁷ O rok později se zmiňují o morové epidemii, při níž zemřelo několik hospodářů, jejichž pole teď leží ladem. *„Že tu v městě Rokycanech opět 20 domův městských pustých zůstává z nichž hospodářové odemřely a kteří žádných polí neosívají a toliko se 43 domy, v nichž lidé osedlí jsou na niž živnost městská se provozuje nachází.“*¹⁸ Počet domů ve městě klesal, což dokládá tato zpráva z roku 1626 *„Jak předměstským sousedům příbytky jich do ležeti svého odvezli, dílích popálily, tak také v městě do gruntu 9 domů od ohně skaženo jest pustých a prázdných domův 62, kteří nic neosívají 29 a obzvláště 19 kteřížto dvorové*

¹⁰ AMRo II., kniha přiznání a kvitancí, i. č. 32, s. 140 – 141.

¹¹ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 33, fol. 242v.

¹² AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 267v- 268v.

¹³ Tamtéž, fol. 264r.

¹⁴ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 101, fol. 31r.

¹⁵ Tamtéž, fol. 33v - 34r.

¹⁶ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 34, fol. 2v.

¹⁷ Tamtéž, fol. 8v.

¹⁸ Tamtéž, fol. 12r – 12v.

*byly tu nyní zahrady zdělaný jsou. A že tu toliko 43 osob domov na kterých se živnost městská vede nachází...*¹⁹

V letech 1622 - 1636 město odvádělo kontribuci ze 43 městských domů, v roce 1637 je těchto šosovních domů uvedeno 48.²⁰ Rok po ukončení válečného konfliktu měšťané přiznávali, že je zde 47 pustých domů. Je však pravděpodobné, že toto číslo bylo poněkud nadsazené a zničené domy se nacházely především na předměstí. V seznamu poddaných podle víry z roku 1651 se na předměstí Kamení uvádí 4 usedlosti, zbytek byl zničený. Berní rula z roku 1655 udává pro Rokycany celkem 129 domů, z nichž bylo 6 pustých. V tomto údaji ovšem pravděpodobně nejsou započítány předměstské domy a zcela jistě chybí škola, špitál, pastuška a 3 brány, tj. celkem zde můžeme předpokládat 135 domů (92 ve městě, 31 na předměstích).²¹ Zprávy o počtu domů nejsou patrně zcela přesné, nicméně je zřejmé, že po válce zůstaly obyvatelné zhruba $\frac{3}{4}$ z celkového počtu domů.²² Komparací obou pramenů rovněž zjistíme, že během krátkého období čtyř let přibylo ve městě 22 domů, i když 6 z nich je uváděno jako pustých.²³ Tento fakt lze považovat za důkaz poměrně rychlé obnovy města po válečných útrapách, k němuž bezpochyby přispěl především rozvoj železářské výroby.

Přehled počtu domů v Rokycanech

Rok	1567	1575	1579	1593	1615	1651	1655
Počet domů	196	180	227/196	193	162	112	135

Podle seznamu obyvatel pro účely berní z roku 1562 víme, že v Rokycanech žilo celkem 228 rodin. K městu dále náleželo 5 osídlených mlýnů. K roku 1599 je evidováno ve vnitřním městě 162 rodin, jeden farář, na vesnicích pak 133 rodin, 2 ovčáci, 5 pacholků a

¹⁹ Tamtéž, fol. 15r.

²⁰ Tamtéž, 48v. V roce 1643 přiznáno usedlých sousedů 12 a 17 poddaných, srov. tamtéž, fol. 52v. Pak opět pokles, v roce 1655 přiznáno 50 osedlých měšťanů a 55 poddaných, srov. tamtéž, fol. 78r – 78v.

²¹ M. Bělohávek, Obyvatelstvo Rokycan a poddanských vesnic po válce třicetileté, MZK 6, 1968, s. 190n.

²² P. Holman, Třicetiletá válka, její ohlas a průběh v Rokycanech, Diplomová práce na PF Hradec Králové, Hradec Králové 1989, s. 72.

²³ M. Bělohávek, Obyvatelstvo Rokycan, s. 191.

jeden kněz.²⁴ V roce 1651 se uvádí v Rokycanech 774 obyvatel, mírně převládaly ženy (54,5 %). Žila zde jedna židovská rodina, jinak všichni obyvatelé byli katolíky.²⁵ V důsledku války se počet obyvatel snížil odhadem na zhruba polovinu. V roce 1702 žilo ve městě 2 262 obyvatel včetně 500 poddaných.²⁶ Počet obyvatel se tedy během druhé poloviny 17. století více než zdvojnásobil.

Obyvatelé města se živili řemeslem, obchodem a zemědělstvím. Řemeslníci se sdružovali do sedmi cechů, krátce po nastoupení nové městské rady docházelo k jejich obnovení a k výběru cechmistrů. Městská rada měla rovněž možnost určovat ceny jednotlivých řemeslných výrobků a povolovat činnost tovaryšům. V 16. století patřilo k rozšířeným odvětvím soukenictví a barvířství. Po koupi dvora v Habrovsku v roce 1575 zde byl zřízen nový ovčín, který spolu s kamenoújezdeckým zásoboval město vlnou. V druhé polovině 17. století patřilo k nejrozšířenějším rokycanským řemeslům řeznictví. Zásahu na koncentraci tohoto řemesla měla především tranzitní poloha města.²⁷ V tomto období je však město charakterizováno jako převážně zemědělské se slabými řemesly a obchodem.²⁸

V blízkosti města se nalézalo několik mlýnů, z nichž většina ležela na Mlýnské stoce a dva mimo ni. Podkostelním mlýnem se bylo možno dostat do města i po uzavření městských bran. Vedle podkostelního mlýna stávaly v 16. století dva pivovary - klášterní (od 1546 obecní) a Klivcovský, který počátkem 17. století obec také koupila. Třetí Škodovský pivovar stál poblíž masných krámů.

Významná pro město byla zejména poloha na zemské stezce mezi Prahou a Plzní, která vedla z Plzně přes Doubravku, Újezd, Červený Hrádek, Kyšice, Ejpovice až do Rokycan. Volba této trasy byla velmi dobře zvážena, neboť cesta i přes značnou členitost terénu překonávala vzdálenost do Rokycan jen při minimálním stoupání. Dnešní přímá spojnice je z roku 1812. Po založení Plzně ztratila na významu i původní obchodní cesta

²⁴ P. Cironis, *Historie města Rokycan*, s. 3/IV. Většina obyvatelstva byla české národnosti, v pramenech se občas vyskytují i Němci, kteří pracovali jako námezdní dělníci v soukenických či barvířských dílnách. V letech 1594 a 1599 jsem zaznamenala soudy s Romy, srov. AMRo I., rychtářská kniha, i. č. 28, s. 358 – 360, také smolná kniha, i. č. 27, s. 45.

²⁵ M. Bělohávek, *Obyvatelstvo Rokycan*, s. 191.

²⁶ P. Holman, *Třicetiletá válka*, s. 75.

²⁷ M. Bělohávek, *Obyvatelstvo Rokycan*, s. 195. Měšťané provozující tuto živnost patřili k nejzámožnějším. Značný profit řezníků se dá předpokládat i v 16. století.

²⁸ A. Zeman, *Hospodářství královského města Rokycan v polovině XVIII. století*, ČSPS 62, 1954, s. 89n.

směřující z Rokycan přes Tymákov do Starého Plzeňce a dále přes Chotěšov a Horšovský Týn do Řezna.²⁹

Pro současníky bylo město známo jako *"místo noclehu a setkávání"*. Víme, že v 16. století se dala zvládnout cesta z hlavního města do Plzně za den a noc, většina zámožnějších osob však volila bezpečnější a pohodlnější alternativu jet dva dny s jedním přespaním.³⁰ Některé významné osobnosti 16. a 17. století nám zanechaly ve svých denících kratičké zprávy o městě, např. víme, že Adam z Valdštejna projel městem čtyřikrát, o průjezdu městem se zmiňuje i slavný lékař Borbonius z Borbenheimu. Francouzský diplomat Pierre Bergeron popisuje noclech v Rokycanech, jak se mylně domníval ryze katolickém městě. Líčí i zdejší *"domy vystavěné z trámů spojených navzájem a překrytých menšími."*³¹ Fynes Horyson, který jel v roce 1592 z Prahy do Norimberka za 6 dní, ve svém deníku zanechal zprávu, že při cestě první den cestoval do Berouna, kde nocovali, druhý den obědvali v Mýtě. *„Odpoledne jsme vyrazili směrem na Plzeň a ujeli dvě míle. Asi tak polou cesty jsme projížděli lesy, v nichž malé městečko Rokycany a polou cesty a obilnými rovinami (takřka celá ta země česká je hornatá a současně bohatá na lesy a na obilí), a zde jsme byli na večeri, jež se páčila na 23 krejcarů pro každého. Třetího dne jsme příjemnými hornatými háji, loukami a poli urazili tři míle do Kladrub...“*³² Další významné průjezdy městem v poslední čtvrtině 16. století byly: v roce 1575 císař Maxmilián II.,³³ v témže roce bavorský kníže Albrecht, v roce 1577 kurfiřt kolínský, v letech 1580 a 1584 Rudolf II., v roce 1584 zde přespal pražský arcibiskup Martin Medek z Mohelnice, o rok později tudy projel Ferdinand Tyrolský a v r. 1593 arcikníže Arnošt. Během roku 1594 se zde dvakrát objevil císař Rudolf II., v roce 1594 město uvítalo arcikníže Maxmiliána Habsburského a o tři roky později arciknížete Matyáše Habsburského. V souvislosti se svým plzeňským pobytem tudy projel císař Rudolf II. opět v letech 1599 a 1600. K lepším dobovým podnikům patřily hostinec U Černého vorla v

²⁹ J. Mašek, Plzeň a okolí na rytině z roku 1741, MZK 21, 1985, s. 129.

³⁰ Jak se cestovalo v 16. století. Z Prahy do Plzně až 24 hodin, Nová doba 42, 1936, č. 55, s. 3.

³¹ J. Janáček, E. Fučíková (edd.), Tři francouzští kavalíři v rudolfínské Praze, Praha 1989, s. 42.

³² J. Douša, Západní Čechy a Plzeň r. 1592 očima anglického cestovatele. Příspěvek k politickým a náboženským dějinám Plzně na konci 16. století, MZK 19, 1983, s. 111n.

³³ *„A u nás noclehem býti pak vědouce o tom časně, aby jeden každý v domě svém maštale, pokoje, lože, vovsy et. zřídil. A vyklidil, tak když přijdou osoby k tomu volené toho všeho k přehlédnutí všeliká hotovost a volnost ke čtení J. M. dvořanův aby najíti se mohla.“* srov. AMRo I., MR, i. č. 39, s. 36.

sousedství radnice, radniční šenk a na předměstí pak hostinec U Železných, významné návštěvy byly ubytovávány v domech měšťanů. Revizitační komisaři, kteří navštívili město v srpnu 1667, přenocovali u císařského rychtáře Jana Součka a u dalších měšťanů. Slavnostní hostina probíhala na radnici.³⁴

Lázně, které se nacházely východně od obecního pivovaru nedaleko městské zdi a mlýnské strouhy, v blízkosti dnešní Spilky, sloužily všem obyvatelům města. Pro období 1575 - 1580 máme zmínky o lékárníku Janu Fojtovi a jeho manželce Cecílii. Současně ve městě působil i bradýř Jan, v roce 1581 se zde usadil nový lazebník Šalamoun. O čistotu města se zasazovala městská rada, v pramenech se často objevují nařízení, aby obyvatelé města nechovali neúčinné psy a nevylívali odpady z domů na ulice. Před významnými návštěvami či průjezdy najímalo město rasa či kata na úklid nejhorších nečistot, jako byly mršiny zvířat apod. Kromě let 1575, 1577 a 1591 máme pro každý rok poslední čtvrtiny 16. století účetní doklad o nejméně jednom čistění města.

Přes veškerou snahu se nepodařilo zabránit epidemiím, mor město postihl v letech 1582, 1599 a 1626. Když se v roce 1680 v Čechách znovu objevil, vydal císař příkaz o uzavření zemského sněmu a ostatních zemských úřadů a uchýlil se do Lince. Prahu opustili i zemští úředníci, nejprve se přesunuli do Zásmuk na statek nejvyššího sudího Adolfa Vratislava Šternberka.³⁵ V červenci a srpnu se však velká část úředníků odebrala do Plzně a v září se uchýlili do Klatov.³⁶ Na jaře 1681 se po odeznění nákazy většina úřadů nastěhovala zpět do Prahy a na konci dubna byla jejich činnost znovu obnovena. V této pohnuté době se do Rokycan 20. července 1680 uchýlili apelační radové a celá agenda jejich soudu.³⁷ Rokycany mohly být vybrány kvůli malé vzdálenosti od Plzně, kam se mohl vejít pouze omezený počet úředníků. O Rokycanech bylo uvažováno nejen jako o sídle apelačního soudu, ale také úřadu desek zemských, k jeho přesunu však nedošlo.³⁸

Apelační radové byli v Rokycanech ubytováni v domech členů městské rady. Soudci zasedali na radnici, kde se věnovali úřadování, tomu nasvědčují také závěrečné formulace na výnosech „*Ex Consilio Regiarum Appellationum Rokitzanae*“. Během pobytu

³⁴ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 9.

³⁵ P. Burdová, Úřad desek zemských, SAP 36, 1986, č. 2, s. 95.

³⁶ M. Hruška, Kniha pamětní královského krajského města Plzně, Plzeň 1883, s. 181.

³⁷ M. Tošnerová, Mor v Berouně v roce 1680, *Minulost Berounska* 3, 2000, s. 37.

³⁸ P. Burdová, Úřad desek zemských, s. 295. Odkazuje na DZ M 221 A 1 – A 2.

vydal soud i jeden výměr určený pro Rokycany, který se týkal napomenutí řeznického cechu k dodržování zemských vah z počátku roku 1681.³⁹ Zima na přelomu let 1680 – 1681 zastavila postup epidemie, apelační radové město opustili 21. ledna 1681.⁴⁰ Soudobé prameny vysvětlovaly skutečnost, že Rokycany zůstaly ušetřeny morové rány tím, že „*pec a hutě tady okolo povětří nakažlivý k sobě přitahuje, a suší, též čistí*“.⁴¹

K velkým pohromám v novověkých městech patřily nesporně požáry. Rokycany byly v tomto období postiženy jen požáry menšího charakteru (s výjimkou třicetileté války). V pramenech jsou zachyceny i zprávy o živelných pohromách, které postihly město a jeho okolí. Zdejší říčka Klabavka se rozvodnila v roce 1579⁴² a již v roce 1589 ohrozila znovu velká voda území mezi Plzní a Rokycany.⁴³ O rok později zavládlo velké sucho. Úzkost obyvatelstva zvýšilo zemětřesení, které postihlo Plzeň a okolí 15. 9. 1590 večer a opakovalo se i následující noci.⁴⁴ Také v roce 1626 se kromě moru objevil velký mráz, při němž pomrzla úroda.⁴⁵ V roce 1673 žádalo město o snížení kontribuce z důvodů velkých škod způsobených krupobitím.⁴⁶

Druhá polovina 16. století byla relativně klidnou dobou v životě města. Rokycany zřejmě do svého vyzbrojování příliš nefinancovaly, např. při mustruňku v roce 1566 dodaly jen 7 koní (Plzeň 39, Klatovy 23, Domažlice 11 a Stříbro 8)⁴⁷ a 35 dlouhých ručnic (Plzeň 80).⁴⁸ Vše se změnilo s nástupem 17. století. Již na jaře 1609, v průběhu jednání o Majestát, byla obléhána katolická Plzeň stavovským vojskem, takže si plzeňský purkmistr poznamenal do svého zápisníku „*Léta 1609 od stavů najatý lid vojenský ležel okolo Plzně po vseh a v Rokycanech za 5 neděl 1500 rejtharů*“.⁴⁹ O tři roky později zdejší kraj

³⁹ AMRo I., sign. B/ IV 7, výměry apelačního soudu, k. č. 379.

⁴⁰ A. Tytl, Rokycany královské svobodné město, Rokycany 1898, s. 32.

⁴¹ AMRo I., sign. B/I 600, paměť o morech 1680 a 1712, k. č. 236.

⁴² AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 123r.

⁴³ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 91r.

⁴⁴ J. Hejnic, David Litochleb a Plzeň, MZK 16, 1980, s. 224.

⁴⁵ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 34, fol. 16v.

⁴⁶ AMRo I., MR, i. č. 48, s. 44.

⁴⁷ J. Renner, Mustruňk v plzeňském kraji roku 1566, Sborník Městského historického musea v Plzni 2, 1911, s. 54.

⁴⁸ Tamtéž, s. 57.

⁴⁹ J. Douša, Plzeň za saského vpádu v letech 1631 – 1632, MZK 30, 1995, s. 24.

ohrožovalo vojsko pasovské. O jeho postupu se města v západních Čechách vzájemně informovala.⁵⁰ Jakmile bylo nebezpečí zažehnáno, vytratila se solidarita měst a v případě Plzně a Rokycan opět propukla nevraživost.⁵¹

Nepřátelství Rokycan a dalších měst v kraji vůči katolické Plzni se opět projevilo již v září 1618. Počátkem října téhož roku prosili Domažličtí, Stříbrští a Rokycanští Mansfelda, aby nepřestával dobývat Plzeň, i když generál dostal postupně čtyřikrát od direktorů příkaz, aby se s armádou přesunul do jiných částí Čech.⁵² Zástupci zmíněných měst mu slibovali pomoc, neboť se obávali, „*aby od Plzeňských skrze časté vyjíždění sužování nebyli.*“⁵³ V září 1619 bylo doprovázeno právě do Rokycan „*rejtárstvo p. hraběte z Mansfeldu*“.⁵⁴ V té době také byla Plzeň nucena odprodávat se souhlasem direktorů některé své pozemky, mezi zájemci se objevují i Rokycanští.⁵⁵

Město na podporu stavů poslalo k vojsku dva koně a dva ozbrojené pacholky pod kornetu pana Kryštofa Kokořovce z Kokořova rytmistra kraje Plzeňského. Do Klatov k němu byli vysláni radní Václav Krocín a Tobiáš Šimonovic. Ti dali na obživu obou pacholků 42 kop grošů míšeňských na první měsíc. Splátky ve výši 40 kop grošů míšeňských byly placeny městem i v dalších měsících. V září 1618 psali direktori Rokycanským a Rakovnickým o poslání 3 vozů pro spisy a jinou municí pro lid krajský.⁵⁶ Mezi městem a direktory vládl čilý písemný styk, i to následně mohlo být bráno jako přitěžující okolnost. V září 1619 např. direktori psali Rokycanským, aby zachovali věrnost vlasti.⁵⁷

První zmínka o Rokycanech v souvislosti s Fridrichem Falckým pochází ze 7. června 1620, kdy rozkázal Mansfeldovým oddílům, které byly právě v Rokycanech, aby vytáhly na pomoc obléhaným Vodňanům. Rokycanští měšťané měli mezi sebou podle

⁵⁰ Týž, Plzeň a západní Čechy za pasovského vpádu roku 1611, FHB 15, 1991, s. 145.

⁵¹ Tamtéž, s. 153.

⁵² J. Douša, Plzeň v letech 1618 – 1621. K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání, FHB 8, 1985, s. 161n.

⁵³ A. Rezek (ed.), Poselkyně starých příběhů českých, 2. díl, Praha 1879, s. 117.

⁵⁴ J. Prokeš (ed.), Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619, Sborník archivu MV 7, 1934, s. 134.

⁵⁵ M. Bělohávek, Dějiny Plzně, 1. díl, Plzeň 1965, s. 219.

⁵⁶ J. Prokeš (ed.), Protokol vyšlé korespondence, s. 53.

⁵⁷ Tamtéž, s. 138.

králova příkazu vybrat dvě osoby, které půjdou s vojáky jako komisaři. Pavel Skála ze Zhoře komentoval situaci slovy „*Nebo hrabě z Mansfeldu, v krátkém čase shledav sobě nemálo lidu svého, Plzeň ním osadil, hranice k Bavorům opatřil a nepříteli, štráfy k Zelené Hoře a k Rokycanům činícimu, tu svévolnost zastavil, dostav přitom od stavů podobojí nového pšteluňku na regiment pěchoty a 600 koní.*“ Od 16. 10. 1620 již Mansfeld nebyl ve službách krále Fridricha,⁵⁸ své vojsko rozdělil do několika posádek, které byli mj. na Křivoklátě, Zbiroze či Rokycanech, aby Plzeň „*pojednou nevytrávil.*“⁵⁹ Jeho lehká jízda 17. 10. 1620 poplenila městečko Zbiroh.⁶⁰

Stavovské vojsko společně s králem dorazilo 10. 10. 1620 od Březnice do Rokycan. O samotném průběhu událostí v Rokycanech není příliš mnoho zpráv. Víme, že z ležení u Rokycan posílal král četné dopisy královně a svým příbuzným. Napsal také dopis Karlovi st. ze Žerotína s dotazem, zda opatřil 100 000 zlatých na svatomichalskou splátku půjčky pro uherského krále. Doufal, že Žerotín je již obstaral, a žádal o zaslání přesných informací. Pavel Skála ze Zhoře se zmiňuje i o neuvážlivém pokusu Fridricha o navázání osobního kontaktu s Maxmiliánem Bavorským právě v době jeho rokycanského ležení, který vévoda zásadně odmítl. Sám Skála hodnotí tyto poráženecké sklony Fridricha velmi negativně.

Zpráva Continuatoris Historiae Meterani Emmanuele z Metere uvádí, že „*Kurfiršt pak falcký byl tehdáž v Praze a lid jeho ležel polem okolo Rokycan nedaleko (8 mil) od Prahy v počtu 30 000 jonáků branných. Oboje ležení zdržovalo se od sebe tak blízko, že šildvachové mohli se z mušketů dosahovati, což dalo se nejvíce 28. a 29. dne října, když císařští střelbu svou obrátili na ležení české, aby do něho stříleli. Císařští zprvopočátku na to šli, aby se nejdříve zmocnili Plzně a potom teprva ku Praze táhli, ale obávajíce se, že by s tím obležením času drahně strávit musili, pročez minuli Plzně a směřovali přímo ku Praze. Což Čechové vyzkoumavše, předešli je a zarazili sobě záhy ležení u Rakovníka na dosti pevném a bezpečném místě.*“⁶¹ Dne 19. 10. 1620 byly z královské kanceláře v Rokycanech rozeslány upomínky mnoha českým velmožům, aby splnili sněmovní

⁵⁸ J. Douša, Plzeň v letech 1618 – 1621, s. 178.

⁵⁹ Tamtéž, s. 183.

⁶⁰ M. Volf, Vojenské operace v západních Čechách v posledním měsíci před Bílou horou, MZK 4, 1966, s. 166.

⁶¹ J. Janáček (ed.), Pavel Skála ze Zhoře Historie česká, Praha 1984, s. 320.

usnesení a osobně podpořili královu hotovost.⁶² Císařské vojsko se na konci října 1620 přemístilo od Plzně k Rakovníku. V reakci na to, rovněž vojsko Kristiána z Anhaltu odtáhlo v neděli 22. 10. z Rokycan směrem na Rakovník. Zde obě armády opět vybudovaly opevněné tábory, ve kterých ležely až do 5. 11. 1620, z nich se přesunuly k Bílé hoře, kde 8. 11. došlo k rozhodující bitvě.

Koncem srpna 1618 byla vystavena kvittance direktorům, Rokycany jim odvedly 606 kop 6 grošů míšeňských.⁶³ Do roku 1622 se městský dluh vyšplhal k 44 134 kopám grošů míšeňských a 1 000 tolarům.⁶⁴ Když se v září 1622 pořizoval soupis vojenských vydání měst od listopadu 1621 do 7. září 1622, uvedly Rokycany částku 32 680 zl. 10 krejcarů, což bylo v porovnání s jinými městy poměrně málo a svědčí to o skutečnosti, že se v tomto období ještě vyhnuly hlavním průtahům vojsk.⁶⁵

Pobělohorské sankce se dotkly Rokycan poměrně výrazně. Město bylo zřejmě potrestáno za účast na sněmech v letech 1618 – 1619, volbu Fridricha Falckého králem, jeho zdejší pobyt v roce 1620 a otevřené vystoupení vůči katolické Plzni.⁶⁶ Za účast v povstání město muselo odevzdat vesnice Nadryby, Německou Břízu, Újezdec (Újezd u Plzně) a Nynice, které byly postoupeny na základě rozhodnutí komory 3. 5. 1623 plaskému klášteru.⁶⁷ Přes částečné navrácení konfiskovaného majetku městům v roce 1628, zůstaly zmiňované čtyři vesnice v majetku kláštera. Ani opakovaná žádost města z roku 1660 na tomto stavu nic nezměnila. Vzhledem k tomu, že město nebylo schopno v roce 1622 zaplatit kontribuci, byl zastaven ve prospěch Adama st. Vratislava z Mitrovic mlýn v Hrádku.⁶⁸ Z důvodů neutěšené finanční situace v roce 1629 město prodává Pavlovi Kokořovcovi

⁶² Tamtéž, s. 166.

⁶³ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 33, fol. 269v- 270r.

⁶⁴ V. Benešová, Dějiny rokycanských železáren v manufakturním období, Diplomová práce FF UK, Praha 1983, s. 28.

⁶⁵ P. Holman, Třicetiletá válka, s. 40.

⁶⁶ V. Stránský, Účast Rokycanských v odboji protihabsburském v letech 1618 – 1620, Plzeňsko 12, 1930, s. 42n.

⁶⁷ Rokycany nedopadly nejhůře, celé městské statky byly zabaveny městům Český Brod, Čáslav, Domažlice, Kouřim, Louny, Ostrov, Písek, Prachovice, Rakovník, Stříbro, Tachov aj., sousední Rakovník byl dokonce zastavený celý a již se nestal svobodným městem. Srov. M. Volf, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 27, 1977, č. 1, s. 31.

⁶⁸ T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách, 2. díl, Praha 1883, s. 1203.

z Kokořova ves Želčany a tři usedlosti v Němčovicích za 2 200 kop grošů míšeňských.⁶⁹ V roce 1645 jsou zastaveny hraběti Říčanskému z Říčan vesnice Přešín a Čížkov.⁷⁰

V roce 1631 Sasové dobyli sousední Beroun, do Plzně či Rokycan se už ale nedostali. Dne 3. 11. 1635 bylo město dobyté čtyřmi kompaniemi Poláků a Mazurů, kteří přišli ve směru od Rožmitálu. Po třech dnech jejich pobytu činily škody 3 150 zl. V téže roce také císař nařídil komoře, aby některá česká města, mj. i Rokycany, nepoháněla pro dluhy ani pro úroky a to až do dalšího sněmu.⁷¹

K největšímu poškození města došlo během švédského vpádu ve dnech 23. – 25. 10. 1639. Údaje o počtu obětí se rozcházejí, někde jsou uvedeny 3 osoby, jinde 40 lidí. Zajati byli císařský rychtář Tomáš Netolický, primas Jiří Kryštof Střela z Třebnice, purkmistr Václav Pražák z Freifeldu, písař Jakub Optalius z Třebnice a rychtář Bartoloměj Rydl.⁷² Zničen a vykraden byl zejména kostel Panny Marie Sněžné.⁷³ Optalius jako očitý svědek událostí je popsal takto:

*„Nepřítel Panýr, když k nám se dostal,
Bůh chránil, kdo živ tu vostal,
neb on lid mordoval, město spálil.
By se v pekelné candii páčil!
S prv zlosyn jest do kostela vstoupil,
jej okradl, ano zloupil,
monstranco, stříbro, kalichy, zlato,
od nešlechtného bylo jest vzato,
dál jiné kostelní ornamenta
pobrali, vzali i instrumenta.
Tak vše co dravý lev zhltil,
jest-li ještě živ, by ho kat chytil!
Byl od něho týž chrám obnažený,
nad čímž plakaly děti i ženy.*

⁶⁹ P. Holman, Třicetiletá válka, s. 50.

⁷⁰ Tamtéž, s. 64.

⁷¹ F. Levý, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896, s. 277.

⁷² V. Stránský, Vyloupení a spálení Rokycan od Švédů roku 1639, Plzeňsko 8, 1926, s. 30.

⁷³ Tamtéž, s. 51.

*Mnohý ovčím bývá zdobnější
než chrám ten Matky Sněžný nynější“.*⁷⁴

Popis dalšího účastníka vpádu, švédského vojáka, vyznívá poněkud jinak „*Město, které dopadlo poměrně slušně, byly Rokycany. Jednotka pod vedením samotného Banera se 23. října objevila před branami a vyžadovala 8 000 zlatých výpalného. Městská rada odpověděla, že tolik peněz zaplatit nemohou. Baner jim však vzkázal, že zaplatit musí, poté nechal vyjednávače zbit a uvěznit. Když se později Švédové hotovili město opustit, vezli s sebou 7000 zlatých, 18 drahocenných kalichů a něco přes pět kilogramů stříbra. Radnice a řada domů byly zpusťošeny a kostel zcela vykraden včetně mešních rouch a svícňů se svíčkami. V kostele zůstal jen zmlácený děkan Sebastián Kryšpín a na kusy roztráskané varhany. Na rozloučenou nechal Baner na řadě míst ve městě zapálit oheň, ale lidem se podařilo ohně uhasit, než se rozšířily, a zachránit tak město před požárem.*“⁷⁵

Posoudit škody přímo ve městě byli pověřeni vladykové Kryštof Jiří Úlický z Plešnic a Jan Kryštof Wolfingar z Wolfspachu na Prostiboři a Veselé, kteří v listopadu 1639 konstatovali, že „*vyhořel rathouz, město všechno se všemi stodolami, obilím naplněnými, až lítostivě bylo na to pohleděti, toliko domův šosovních šest a to nejpotřebnějších, na nichžto sice živnost městská provozovati se mohla, s některými chaloupkami zůstalo, nichžto nebozí lidé zůstali s dítkami a manželkami svými v zimě, v hladu, v nouzi na poli obnaženi.*“⁷⁶

Ještě v roce 1667 se stále mluví o *zruinírovaném* městě.⁷⁷ Z května 1668 pochází zpráva revizitačních komisařů plzeňského kraje informující o stavu města, podle které byly městské hradby na mnoha místech zničeny, „*jeden jejich chrám Páně farní na střeších velikých opravek potřebuje, fara i škola taky špitál od nepřátelského lidu zplundrovaný a spálený až posavad zase nevystavený sama skoro ruina a hromada kamení se spatřuje, zdi městský, který někdy nákladní prejzy přykryty byly, na mnoha místech pobořeni a na střeších naskrze sputěni zbrani porušení*“ přes hradby se tak dá do města i z něj volně

⁷⁴ Tamtéž, s. 52. Jde o báseň Jakuba Optalia z Třebnice, kterou napsal na prázdné listy Koldinových Práv městských.

⁷⁵ P. Englung, *Nepokojná léta. Historie třicetileté války*, Praha 2000, s. 186n. Sousední Beroun dopadl podle Englungova hodnocení daleko hůře než Rokycany.

⁷⁶ V. Stránský, *Vyloupení a spálení Rokycan od Švédů roku 1639*, s. 51.

⁷⁷ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 57.

procházet, „*domy v celém městě až posavad tak chatrný, že málo který dům celý a náležitě zase vystavený jse spatřuje a obyvatele města skrze tak dlouho trvající vojnu časté durchující*“ na hlavní silnici. Město je podle komisařů zadluženo a není schopno platit věřitelům.⁷⁸

Je však třeba brát tyto zprávy s rezervou, víme, že během let 1651 – 1655 přibylo ve městě 22 domů. Výzkum berních pramenů, trhových knih a pozůstalostních inventářů na Novém Městě pražském, který provedla O. Fejtová, přinesl zajímavé zjištění, že výstavné Nové Město si z berních důvodů pěstovalo realitě jen částečně odpovídající image chudého a válkami i požáry těžce zkroušeného řemeslnického města.⁷⁹ Následky třicetileté války bývají někde zveličovány. Vpády vojsk pro postižené oblasti znamenaly katastrofu srovnatelnou s živelnou pohromou. Vojáci loupili a nutili obyvatelstvo, aby je vyživovalo, ale obvykle stačil úrodný rok po jejich odchodu a většina utržených škod byla nahrazena.⁸⁰

Na skutečnosti, že se Rokycany z válečného poškození vzpamatovaly poměrně rychle, mělo velký podíl železářství. Po přechodné poválečné konjunktře v 50. letech 17. století nastoupila stagnace. Dlouhodobější ekonomické oživení se objevuje od 80. let zejména po překonání morové epidemie.⁸¹ V Rokycanech se s výrobou železa setkáváme již v 16. století, měla však spíše lokální význam. To dokládá i fakt, že na počátku 17. století zde byla huť pustá. Válečnou konjunkturu však město dokázalo využít a v roce 1637 staví novou huť, v jejíž čele stál šichtmistr Jan Letňanský z Višerovic. Přestože záhy došlo ke zničení hutě, město staví ve čtyřicátých letech další, tentokrát v Klabavě. Postavena byla za peníze zastavené na dvoru Habrovsku, z této zástavy byla opravena i radnice.⁸² Hutě prosperovaly, výroba se rozšiřovala i do jiných lokalit. Po roce 1670 se obchod se železem slibně rozvíjel. V roce 1688 bylo ve zdejších železárnách tolik pracujících, že měli zájem utvořit vlastní cech.⁸³

⁷⁸ AMRo I., sign. B/I 12, k. č. 100.

⁷⁹ O. Fejtová, Zum Vergleich der bürgerlichen Privatbibliotheken in Prager Neustadt und Heilbronn im 17. Jahrhundert, in: I. Monok, P. Ötvös (edd.), Bürgerliche Kultur im Vergleich. Deutschland, die böhmischen Länder und das Karpatenbecken im 16. und 18. Jahrhundert, Szeged, 1998, s. 23 – 36.

⁸⁰ J. P. Kučera, J. Rak, Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře, Praha 1983, s. 63.

⁸¹ Z. Hojda, Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627 – 1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy, PSH 26, 1993, s.39n.

⁸² V. Benešová, Rokycanské železářny, s. 28.

⁸³ Tamtéž, s. 32.

Zřejmý hospodářský vzestup města se projevil i koupí statku Dožice nedaleko Čížkova, byť prostřednictvím úvěru. Vzhledem k tomu, že se koupě ukázala záhy jako ztrátová, byl statek prodán v roce 1698 rytíři Janu Karlu z Unwertu, nejvyššímu leutnantovi království.⁸⁴

O situaci na konci 17. století vypovídá i zmínky z roku 1704, kdy začala pracovat komise k hospodářskému povznesení měst. Vytýčila mj. i zásadu „*Aby v královských, věnných a později i horních městech podle příkladu Rokycan a jiných královských i poddanských měst, který se při tom daří vesměs docela dobře, přestalo vaření piva individualiter podle pořadí měšťanů, ale aby pivní urbář byl veden pro communitate*“, tj. pro dobro obce. Z takto získaných prostředků se měla odvádět kontribuce a další dávky, zbytek měl být rozdělen mezi právovárečníky.⁸⁵

Rovněž tereziánský katastr řadí Rokycany do 4. třídy, tj. mezi města, která neměla pravidelné a výnosné týdenní trhy, za to však významné výroční trhy. Katastr mezi ně počítal celkem 66 měst, z toho 23 královských a 41 poddanských.⁸⁶ Z uvedené tabulky vyplývá, že ačkoliv město patřilo mezi menší, rozhodně oproti ostatním nijak nezaostávalo.

Některá královská města 4. třídy, konečný elaborát katastru z roku 1757⁸⁷

Město	Počet domů	Počet řemeslníků	Počet obchodníků	Počet profesí	Výroba piva (sudy)
Rokycany	234	87	4	26	741,3
Sušice	320	147	-	28	541,6
Domažlice	258	121	1	27	1066,6
Příbram	222	71	4	32	1409,3
Rakovník	183	73	2	28	900
Beroun	164	48	4	21	544,3

⁸⁴ A. Sedláček, Hrady, zámky a tvrze království českého, 11. díl, Prácheňsko, Praha 1997, s. 269.

⁸⁵ J. Klepl, Královská města česká počátkem 18. století (Reformy hospodářské a správní), ČČH 38, 1932, s. 267.

⁸⁶ A. Míka, Řemesla a obchod v českých městech ve světle tereziánského katastru, PSH 11, 1978, s. 107.

⁸⁷ Tamtéž, s. 124 – 127.

S obdobím 17. století je spojená i rekatolizace, která byla dlouhodobým a velmi složitým procesem, jehož podstata spočívala ve snaze navrátit katolické církvi pozice ztracené v předešlých stoletích. Rekatolizační snahy se projevily již v 16. století, jejich plné prosazení je však otázkou zejména dvacátých let 17. století.⁸⁸ Během prvního roku po potlačení povstání došlo k úpravě zákonodárství, byl zrušen Majestát, zakázáno přijímání podobojí, vypovězení nekatoličtí kněží a zastavena činnost dolní konzistoře.⁸⁹ Josef Hanzal rekatolizaci dělí na 3 fáze: počátky a první vlna rekatolizace (1526 – 1620), vítězství katolictví (1620 – 1631), generální konverze, misijní práce a doznívání protireformace (1650 – 1740).⁹⁰

Nejdříve byla rekatolizace prováděna v královských městech, která byla přímo podřízena králi a jeho orgánům. Do měst přicházely instrukce a nařízení přímo od panovníka či nadřízených institucí (zejména reformační komise). Od 12. 4. 1624 nesměla královská města přijímat mezi sebe nekatolíky a od 6. 5. 1624 platil zákaz provozování živnosti nekatolických měšťanů, jimž bylo odňato městské právo.⁹¹

Tzv. reformační komise pro Čechy zahájila činnost v roce 1624 pod společným vedením Harracha a Dietrichštejna. V krajích dále působily ještě komise krajské. Čechy byly rozděleny do šesti oblastí, kde působily rekatolizační komise (Plzeňsko a Pobrdsko náleželo ke komisi šesté, duchovním komisařem byl Jan Ctibor Kotva, kanovník metropolitní kapituly svatovítské). Komisaři měli zjistit, „jak jsou obsazeny fary, nekatolické duchovní nahradit katolickými, a to tak, že jednomu mohlo být svěřeno více far. Tam, kde fary nebyly obsazeny, měla být určena světská osoba (z katolíků), která by v případě nutnosti křtila novorozence, pohřbívala zemřelé, vyučovala mládež a vedla hospodářské záležitosti kostela. Dále měli komisaři dbát o mravy kněží.“⁹²

Rekatolizace nemusela mít jen násilnou podobu, konala se také prostřednictvím organizování konvokací kněžstva, prováděním vizitací, principy vrchního dohledu

⁸⁸ E. Čáňová, Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620 – 1671), SAP 35, 1985, č. 2, s. 486.

⁸⁹ Tamtéž, s. 514.

⁹⁰ J. Hanzal, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, Sborník historický 37, 1990, s. 39.

⁹¹ E. Čáňová, Vývoj správy pražské arcidiecéze, s. 505.

⁹² Tamtéž, s. 518.

arcibiskupa. Z Rokycan pochází zpráva o její násilné formě z roku 1624. „*Pan Zdeněk Lev (z pána učiněný hrabě) z Kolovrat, poslán byl od knížete z Lichtnštejna s kumpanii jízdných do města Rokycany (sic) řečeného, kde on 20. dne prosince město svolal, je k vůli císařské a k přijetí víry katolické dlouhou řečí, někdy libou, někdy příkrou, jak nejlépe uměl a mohl, učitečně napomínal, také hned na trojím rejstříku jména všech obyvatelův městských i předměstských popisovati rozkázal. Na prvním rejstříku zapisovali se katolíkové skuteční, a těch, ač všichni k víře katolické vnově přistaupili, toliko šest osob se nacházelo; na druhém popisovati se museli ti, kteří připovídali, že v neděli dvauch katolickou víru přijmouti chtějí; na třetím rejstříku zapisovali se, kteří při svých starých bludích dále blauditi chtěli a od nich k víře katolické odstaupiti nechtěli; těch se největší počet vynacházelo. I nařídil on také té chvíle, aby všickni následujícího dne na slavnost sv. Tomáše apoštola v kostele při Službách Božích najíti se dali, když on na sobě dobrý příklad dáváje, svou pobožnost horlivě vykonal a pod jednau způsobou velebnau Svátost oltářní přijímal.- Tehdáž Václavovi Krocínovi šedivau bradu jeden voják vytrhal a jí po zemi rozmetal, že on v svém bludu tak zatvrdilý trval. Kterí tehdáž i potom k víře katolické přivoditi nechtěli, do ciziny tajně ustranili, bídne tak živi byvše, tak jak sami chtěli, trpěli museli veliké nesnáze.*“⁹³

V roce 1627 byla jmenována nová rekatolizační komise pro Plzeňsko a Prácheňsko v čele s Jindřichem z Kolovrat a Janem Vratislavem z Mitrovic. O rok později působila v Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském kraji reformační komise řízená Jindřichem Libštejnským z Kolovrat, rytířem Přibíkem Jeníškem z Újezda za pomoci jezuitů Alberta Chanovského, Václava Raušera a Martina Boudy.⁹⁴ Komise dne 10. 1. 1628 oznámila městům, mj. i Rokycanům, aby uvedli jména dosud nekonvertujících ke katolické víře.⁹⁵ Z kraje Plzeňského „*tito připověděli categorice do dne Božího Vstoupení nejprve příštího víru svatou katolickou přijíti: Stavů panského Kateřina z Říčán rozená z Přestavlk a z Chlumčan a v městě Rokycanech I.*“⁹⁶

V lednu 1628 obdržely městské rady, včetně rokycanské, dopis od komisařů připomínající jim nařízení české komory, aby kněžím vyslaným do těchto měst k provádění

⁹³ A. Rezek (ed.), *Poselkyně starých příběhů českých*, 2, Praha 1879, s. 405n.

⁹⁴ V. Oehm (ed.), *Protokol reformační komise, konané roku 1628 v krajích Bechyňském, Prácheňském a Plzeňském, VKČSN, třída filosoficko – historicko – jazykozpytná*, Praha 1897, s. 1.

⁹⁵ Tamtéž, s. 8n. Následující korespondence mezi Rokycany a reformační komisí zde již podchycena není.

⁹⁶ Tamtéž, s. 27n. Tento údaj není jakkoliv konkretizován.

duchovní reformace poskytly důstojné ubytování a stravu.⁹⁷ V roce 1631 se uskutečnila vizitace far. Ve snaze po vybudování pevného správního řádu byla v období 1630 – 1631 zavedena funkce vikáře. Farní správa v Plzeňském kraji se však výrazně nezměnila. Byl zde pouze nižší počet far.⁹⁸

V roce 1639 oznamovala rokycanská městská rada, „že žádných takových sousedův při obci naší, kteří by rebellové býti a pod nepřitelem proti J. M. C. se potřebovali dáti měli nenachází. Toliko na onen čas v letu 1619 při začátku té rebellie Julius de Sart soused jeden pod armadou nepřátelskou za generalquartymistra se potřebovati dal, zase potom k armádě J. M. C. se připojil, a v letu 1636 umřel, statek po něm pozůstalý Maryje dcera jeho jest zdědila. Druhý Jan de Piricz též v času té rebellie při obležení města Plzně nad lidem nepřátelských mansfeldským jedním capitánem jako i při vzdání téhož města gubernatorem zůstával, jakž předešle o jeho pozůstalosti hodnověrnou zprávu jmíti ráčíte, statku jeho tohle není co k obci dlužen zůstal. Třetí Vít Šeynperger, ten při vpádu lidu saského do měst pražských jsouce zajat, brzo zase pod armádou Banerskou služby dostal a v letu 1634 od regimentu propuštěn byl, jakož i nato hodnověrný khundtschaft pro sebe má. I to také vědělo se nám při této příležitosti připomenouti, že urozený pán Karel Darboit z Morzina někdejší nejvyšší leitnant zdržuje se při městě našem podobně na onen čas jedním kapitánem pod Mansfeldem zůstával a už posavad vedle prošlého z milosti patentu jehož dattum v městě Vídni prvního dne měsíce srpna léta 1637 za obyvatele království českého přijat není, a davší času a termínu projíti, pokutu od J. M. C. za správu tajiti nemohly.“⁹⁹

V roce 1651 podle tzv. status animarum uváděl děkan 721 vyzpovídaných obyvatel, 233 neschopných zpovědi (dětí), žádného nekatolíka nebo nevyzpovídaného.¹⁰⁰ Podle vizitační zprávy z roku 1677 nežil ve farnosti žádný evangelík. Pod faru mimo město náležely dvě vesnice Raková (62 duší) a Kamenný Újezd (50 duší) a dvě železné hutě (celkem 50 duší), celkem měl děkan na starost 913 farníků. V Rokycanech působil

⁹⁷ A. Podlaha, Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627 – 1629, Praha 1908, s. 63n.

⁹⁸ E. Čáňová, Vývoj správy pražské arcidiecéze, s. 538, 546.

⁹⁹ NA, SM, sign. C 215, Ro 17, fol. 79r – 79v.

¹⁰⁰ E. Čáňová, Status animarum pražské arcidiecéze z roku 1651, SAP 29, 1979, č. 1, s. 41.

židovský obchodník, který bez ohledu na svátky a post prodával maso. Jeho čtyři synové se stýkali s katolickými dívkami, čemuž městská rada chtěla zabránit.¹⁰¹

Druhá polovina 17. století je spjata především se jménem děkana Ladislava Frozína, pocházejícího z významné literární rodiny. Jeho zásluhou došlo postupně k upevnění náboženského života ve městě, podílel se na obnově kostelů a děkanství. Byl to on, kdo se zasadil o kult zdejší sošky Panny Marie a vymohl založení Bratrstva Panny Marie Sněžné v roce 1673. S jeho podporou také město postavilo mezi lety 1680 – 1686 nový špitál u kostela sv. Trojice za městskými hradbami.

V raném novověku se tedy Rokycanům podařilo vymanit se z područí pražských arcibiskupů a tuto snahu korunovat povýšením mezi královská města. Předbělohorské období můžeme označit za dobu rozkvětu města. V období třicetileté války bylo město poničeno zejména Švédy a trpělo častými průtahy a kvartýrováním vojsk. V druhé polovině 17. století se v Rokycanech podařilo překonat důsledky války zejména díky svým podnikatelským aktivitám v železářské výrobě a snahou o rozvoj dvorů.

¹⁰¹ NA, APA, i. č. 1343 zprávy farářů sign. B 13/4a Vikariát Plzeň rok 1677.

4. Městská správa v letech 1573 - 1699

Městskou správu v tomto období představovalo několik orgánů – městská rada, sbor obecních starších, městští úředníci a zaměstnanci (zde zejména písaři). Od roku 1623 vykonával dozorčí funkci panovníkem dosazený císařský rychtář.

4. 1. Městská rada a její složení

Nejdůležitějším orgánem ve městě byla městská rada s rozsáhlými kompetencemi. Z původní funkce pomocného rychtářova sboru se postupně vyvinula v nejdůležitější úřad městské správy s mocí zákonodárnou, soudní a výkonnou. Rada hospodařila s obecním majetkem, k jejím povinnostem patřila péče o všechny obecní nemovitosti, včetně pozemkového vlastnictví, městských hradeb a bran. Mimořádná pozornost měla být věnována vdovám, sirotkům a jejich hmotnému zabezpečení. Velmi důležitý byl i výkon sporného a nesporného soudnictví. Do její kompetence nepatřili jen měšťané, ale také obyvatelé předměstí a poddaní z vesnic v majetku města.

Městská rada se skládala z 12 radních, z nichž první a nejmávanější se nazýval primas později primátor. Každý radní neboli konšel spravoval město po dobu jednoho měsíce, v tomto období byl označen jako purkmistr. Systém rotace radních zůstal zachován po celé sledované období. K povinnostem purkmistra patřil dohled nad hospodářstvím, opatrování městské pečeti a vyřizování běžné agendy. Plat nedostávali radní, ale pouze purkmistr během svého funkčního období. Pro Rokycany jsou bohužel tyto údaje známy až od poloviny 18. století, kdy platy obecních funkcionářů (královského rychtáře, purkmistra a obecních starších) tvořily největší položku ve vydáních vlastního městského hospodářství. Purkmistr získal buď pevný plat 81 zlatých 18 krejcarů anebo naturálie – půl várky, dva sudy piva a soudek soli.¹

¹ A. Zeman, Hospodářství královského města Rokycan, s. 92.

Obnovy městských rad

Důležitým aktem v životě města byla obnova městské rady. Podle nařízení Jana Lucemburského měla z rady odstoupit vždy nejméně polovina jejích členů.² V předbělohorské době však již většina výzkumů potvrzuje, že složení rad bylo konstantní a radní pocházeli z řad jen několika rodin.³ Podle Koldínových Práv městských z roku 1579 neměli konšelé v radě působit déle než jeden rok. Před koncem jejího funkčního období měl každý z nich navrhnout dva až tři měšťany, kteří by ho ve sboru mohli v dalším funkčním období zastoupit. V praxi však tento systém ve většině měst nefungoval.⁴

Před vlastním aktem byly z řad dosavadní rokycanské městské rady voleny "*osoby k ruce podkomořímu*", v pobělohorském období označované jako volenci.⁵ Jejich hlavním úkolem bylo podat zeměpanským úředníkům návrhy na nové obsazení městských rad. Volenci byli většinou tři (po jednom z rady, ze starších obecních a obce). Během 17. století jejich počet vzrostl na 6, tj. dva za každý sbor.⁶ Volenec zvolený za radu se zpravidla stal členem rady nové. Jen ve výjimečných případech jich bylo vybráno více, např. sedm při volbě primasa v roce 1665.

Obnovy se v Rokycanech konaly zpravidla každoročně, nicméně víme o letech, kdy k tomuto aktu nedošlo.⁷ V letech 1589 a 1675 proběhla renovace dvakrát během jednoho kalendářního roku. Ačkoliv studie pro pražské poměry v druhé polovině 17. století mluví o poklesu počtu renovací,⁸ v Rokycanech nebyl tento trend zaznamenán.⁹ V celém sledovaném období let 1573 – 1699 byl v Rokycanech zaznamenán nejvíce tříletý odstup mezi jednotlivými obnovami.

² J. Čelakovský, Obnovování rad v královských městech v Čechách, ČMKČ 53, 1879, s. 259.

³ Např. E. Dušánková, Městská rada v Litoměřicích na počátku 17. století, OH 1, 1991, s. 160.

⁴ B. Roedl, Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573 – 1727, Louny 2004, s. 17.

⁵ V Rokycanech se první známí volenci se vyskytují k roku 1585, srov. AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 201v.

⁶ B. Roedl, Vademecum, s. 17.

⁷ Jedná se o roky 1574, 1577, 1579, 1580, 1591, 1625, 1629, 1633, 1667 a 1694.

⁸ Na Novém Městě pražském se v první polovině 17. století obnovy uskutečňovaly v intervalech 2 – 4 let, v ročním intervalu pouze pětkrát, srov. J. Mendelová, Rada Nového Města pražského v letech 1600 – 1650, PSH 29, 1996, 71. Na Starém Městě pražském se konalo v letech 1650 – 1715 celkem 17 obnov v intervalu jednoho až pěti let, srov. V. Smolová, Rada Starého Města pražského v letech 1650 – 1715, PSH 24, 1991, s. 13.

⁹ Také v Lounech probíhaly v tomto období obnovy rad téměř každoročně, s výjimkou období 1673 – 1681 a 1697 – 1698, srov. B. Roedl, Vademecum, s. 88 - 112.

Přesná data obnov rokycanské městské rady jsou známa z let 1573 – 1614, kdy fungovalo celkem 37 rad. V tomto období výrazně převládal měsíc květen (16x), červen (7x), listopad (4x). Třikrát proběhla renovace v červenci a srpnu, dvakrát v lednu a dubnu a jednou v prosinci a březnu. K obnově nikdy nedošlo v únoru, září a říjnu.

Po roce 1621 známe datum obnovy u 53 rad z celkového počtu 74. Statistika oblíbenosti měsíců vypadá následovně: květen (13x), říjen (10x), duben (7x), září (7x), listopad (5x), prosinec (4x), červenec (3x), červen (2x), leden (2x). Měsíce, kdy k obnově nedocházelo, byly únor, březen a srpen (souvisí s předvelikonočním půstem a žněmi).

Celkově byl tedy ve sledovaném období proveden proces renovace rady nejčastěji v květnu. Zejména v druhé polovině 17. století, kdy vzrůstá počet písemně obnovovaných rad, se tento akt přesouvá i do podzimních měsíců září, října a listopadu. Např. pro Slaný v polovině 16. století uvádí Karel Křesadlo nejčastější konání obnov v měsících srpnu a září.¹⁰

V letech 1573 - 1584 obnovoval městskou radu královský prokurátor. V listině z roku 1584, kterou byly Rokycany povýšeny mezi královská města, je zdůrazněno, že od tohoto roku budou rady obnovovány prostřednictvím podkomořího či hofrychtěře. Můžeme jen předpokládat, že zároveň s povýšením na královské město došlo k jmenování nové městské rady.

V období let 1618 – 1620 probíhaly obnovy městských rad bez větší pozornosti direktorů, omezen byl pouze vliv katolíků.¹¹ Obnovu rady dne 3. 12. 1624 provedl přímo novopečený podkomoří Přibík Jeníšek z Újezda, patrně proto, že šlo o první obnovu po vydání patentu proti nekatolíkům z 9. 4. 1624.¹² Tento podkomoří navštívil město za stejným účelem ještě čtyřikrát.¹³ V pozdějších letech jich již většinu jmenoval hofrychtěř.¹⁴ V zápisu z obnovy z 3. 12. 1624 je pod jmény nových konšelů uvedena drobná poznámka

¹⁰ K. Křesadlo, Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století, SSH 10, 1975, s. 175.

¹¹ J. Douša, Plzeň v letech 1618 – 1621. K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání, FHB 8, 1985, s. 176.

¹² M. Ďurčanský, Obnovování městských rad v českých královských městech v letech 1624 – 1636, DP 21, 2002, s. 94.

¹³ Konkrétně 16. 5. 1629, 11. 11. 1632, 9. 11. 1635, srov. M. Ďurčanský, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, SAP 52, 2002, č. 1, s. 252n.

¹⁴ M. Ďurčanský, Obnovování městských rad, s. 97.

„Bylo jim od J. M. C. poručení čteno, a od J. M. pana dostatečně napomenutí učiněno předně, co se duchodův obecních zádušních, a obzvláště špitálských dotejče o tom, aby J. M. p. podkomořím správu psanou učinili a k rukou J. M. neprodleně odvedli, kterouž J. M. C. odepsati a na to resoluti očekávati ráčili. Druhé podle milostivé vůle a poručení J. M. C. aby všickni katoličtí byli, tam se povlovně vynaučiti dali a z dobré vůle k té víře katolické sve zliby potomně to z musení učinili přistoupili a jest jim k tomu aby se rozmyslili do 4 neděl lhůta dána.“¹⁵

Na konci srpna 1649 sdělil podkomoří Rokycanským, že přijede obnovit radu 18. 9. Dopředu požadoval zajištění maximální účasti radních a předložení všech obecních účtů. Chtěl rovněž zajistit ubytování *„aby v něm obzvláštní pokojíček, kdežby mně se žádná překážka nečinila a žádných myši tam nebylo neb já jich trpěti nemohu.“* Dále prosil *„dobré bílé pivo opatříte, nebo já o víno nestojím a jiného piva mimo bílé pít nemohu.“* Nakonec se však do města nedostavil, neboť se v Čechách vyskytla morová nákaza, která ho donutila změnit plán. Rokycanští měli proto do Klatov, kde právě pobýval, poslat radního *„a to bych rád kdyby pan primas sam se vypraviti mohl“*, zástupce za obecní starší a třetího z obce jako volence. V Klatovech pak 11. 10. její obnova proběhla.¹⁶ Jednalo se zřejmě o první případ takto provedeného jmenování.

O rok později, 24. 3. 1650, přišel opět dopis od podkomořího se zprávou, že on či hofrychtěl přijede 21. 4. na noc a druhý den obnoví úřad. Připojen byl opět shodný list s podmínkami ubytování. Další zpráva o obnově rady pochází z roku 1657, podkomoří měl přijet do Rokycan 17. 4. navečer, navštívit kostel a povečeřet se 4 osobami. Druhý den ráno po obnově rady a vyřízení všech záležitostí měla být sloužena mše a konat se společný oběd. Následujícího dne, 19. 4. ráno, podkomoří po mši odjel do Stříbra. Obdobný průběh měla i obnova 6. 5. 1658.

Zejména ve druhé polovině 17. století se proces obnovy mění a získává byrokratický charakter. Úředníci již do Rokycan osobně nejezdili, naopak volenci byli povinni dostavit se do Prahy před podkomořský úřad. Tato praxe je doložitelná poprvé pro rok 1659.¹⁷ Obnovy ztrácí svůj původní význam a zůstávají spíše společenskou událostí. Je

¹⁵ NA, Podkomořský úřad, rukopis 2850a, i. č. 3, nefoliováno.

¹⁶ AMRo I., sign. B/I 297, k. č. 198.

¹⁷ Tamtéž.

to dáno zejména tím, že složení rad je v tomto období již téměř neměnné, radní zastávají své posty doživotně. Většinu konšelů tvoří příslušníci zdejších významných rodin, pro něž je otázka členství v radě prestižní a mnohdy i dědičnou záležitostí. Okruh lidí, který mohl zasednout do rady, se tak neustále zužoval, což mělo zpětně vliv na růst moc jednotlivých radních zastávajících své funkce i desetiletí. K podobným závěrům došel Bohumír Roedl při sledování lounských městských rad.¹⁸

Písemný charakter měla renovace rokycanské rady v roce 1672.¹⁹ O šest let znovu do města zavítal podkomoří, radní byli o jeho příjezdu informováni předem od krajského sekretáře.²⁰ Celkem 6 dopisů bylo vyměněno mezi městem a podkomořským úřadem před obnovou v listopadu 1682.²¹

V devadesátých letech již obnovy bez výjimky probíhaly v Praze. V roce 1692 „*páni volencové po šťastné v Městech pražských skrze J. M. C. p. podkomořího k nejmilostivějším J. M. C. rukou konečné renovati relati expediti jejich v přítomnosti celé obce učinili po publicati kterýž p. Letňanský za primasa vyhlášen, přitom obec k poslušnosti až J. M. p. podkomořího napomenuti.*“²² Na začátku října 1693 „*přednešení J. M. p. podkomořího poručení renovati úřadu konšelského podle kteréhož za volence zvoleni jmenovitě z rady p. Jan Optalius, ze starších obecních Tobiáš Tomandl a z obce Václav ml. Pražský.*“²³

V následujícím roce, přesně 26. 8. 1694, Rokycanští obdrželi list od podkomořího, v němž jim oznamoval, že mají 21. 9. poslat volence. Před tím má dojít k „*povolání pánův starších obecních a celé obce mají počty obecní přehlíženy býti, na potom obec povolána a jí to psaní o renovati přednešeno býti má.*“²⁴ Tři volenci byli jmenováni 13. září.²⁵ Po návratu z Prahy, dne 2. 10. 1694, pak tato trojice informovala o obnově provedené 22. 9. v Praze „*toliko oustně jest snešeno, aby přednešena puncta písemně na papír uvedli, tak*

¹⁸ B. Roedl, Vademecum, s. 12n, 18.

¹⁹ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 291.

²⁰ AMRo I., MR, i. č. 50, fol. 35r, 35v.

²¹ Tamtéž, fol. 202r – 203v.

²² AMRo I., MR, i. č. 55, s. 61.

²³ Tamtéž, s. 248.

²⁴ Tamtéž, s. 392.

²⁵ Tamtéž, s. 403.

*aby se netoliko celé obci přednešena – nýbrž také budoucně na pozor vzata býti mohli.*²⁶
 Sdělení o provedené obnově bylo zveřejněno až 4. 11.²⁷ Ale již předtím 14. 10. bylo rozhodnuto o uspořádání „tractati pro renovati sice obyčejná má se dne nejprv příštího pondělí v domě pana primasa státi a půl vědra vína k tomu zaopatřiti.“²⁸

Způsob obnovy rokycanské městské rady v letech 1573 - 1699

Období	Prokurátor	Podkomoří	Hofrychtěř	Nezjištěno	Celkem
1573 – 1620	7	12	8	17	44
1621 – 1699	-	34	8	33	75

I když u poměrně značného počtu případů neznáme obnovitele městských rad, nejčastěji tento akt provedl podkomoří. Jeho úkoly nespočívaly jen v této činnosti, dohlížel rovněž na zajištění příjmů z královských měst, dohledem nad městy v záležitostech finančních, správních a také některých soudních. Podkomoří pocházeli většinou z řad nižší šlechty.

Obnovy jsou většinou označovány jako poměrně nákladná záležitost. Města vynakládala vysoké částky zejména na vlastní reprezentaci, uctění podkomořího a jeho doprovodu.²⁹ V Berouně výdaje kolísaly od 4 do 19 kop grošů míšeňských v závislosti na funkci obnovitele rady.³⁰ V Lounech se pohybovaly v rozmezí 1,91 – 4,52 % z celkových výdajů města a významně tak převýšily náklady na hrdelní soudnictví.³¹

V Rokycanech se výsledky značně liší, to je dáno zejména formou účetnictví, neboť purkmistrovské knihy nepodchycují tak jako v Lounech veškeré finanční toky (zde se celkové výdaje města pohybují okolo 5 000 kop grošů míšeňských). V rokycanských purkmistrovských knihách najdeme pouze běžné výdaje do max. 800 kop grošů míšeňských (tj. zhruba desetiny městského rozpočtu).

²⁶ Tamtéž, s. 408.

²⁷ Tamtéž, s. 409.

²⁸ Tamtéž, s. 413.

²⁹ J. Mareš, Vydání při obnovování městské rady v Lounech na přelomu 16. a 17. století, Sborník Okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 41.

³⁰ M. Tošnerová, Městská správa a hospodářství v Berouně, Minulostí Berounska 1, 1998, s. 11.

³¹ J. Mareš, Vydání při obnovování městské rady, s. 41n.

Výdaje na obnovu rokycanských městských rad v letech 1573 – 1608
(na základě knih purkmistrovských počtů v kopách grošů míšeňských)³²

Rok	Výdaj za obnovu	Celkové výdaje města	%
1573	97 kop 10 gr.	Chybí údaje	
1575	66 kop 20 gr.	706 kop 20 gr.	9,4
1576	70 kop 52 gr.	580 kop 47 gr.	12,2
1578	43 kop 6 gr.	569 kop 18 gr.	7,6
1581	67 kop 38 gr.	614 kop 19 gr.	11
1583	69 kop 52 gr.	539 kop 31 gr.	12,9
1585	94 kop 27 gr.	534 kop 25 gr.	17,7
1586	34 kop 29 gr.	589 kop 53 gr.	5,8
1587	41 kop 2 gr.	621 kop 5 gr.	6,6
1588	38 kop 57 gr.	475 kop 15 gr.	8,2
1589 ³³	96 kop 8 gr.	583 kop 27 gr.	16,5
1590	38 kop 46 gr.	641 kop 23 gr.	6,0
1592	149 kop 51 gr.	497 kop 13 gr.	30,1
1593	120 kop 58 gr.	590 kop 12 gr.	20,5
1594	73 kop 10 gr.	477 kop 5 gr.	15,3
1595	102 kop 38 gr.	795 kop 41 gr.	12,9
1596	72 kop 21 gr.	539 kop 7 gr.	13,4
1597	29 kop 14 gr.	544 kop 0 gr.	5,4
1598	20 kop 47 gr.	354 kop 52 gr.	5,8
1599	29 kop 41 gr.	269 kop 39 gr.	22,1
1600	12 kop 43 gr.	341 kop 44 gr.	3,7
1601	6 kop 15 gr.	319 kop 28 gr.	1,9
1602	17 kop 6 gr.	259 kop 46 gr.	6,6

³² Pro tvorbu tabulky byly využity částečně údaje z práce Š. Franková, D. Trhlíková, Výdaje Rokycanských při obnovování rady v letech 1578 – 1608, SOČ Rokycany, 1986, s. 9. Pro zjednodušení výpočtů nebyly brány v úvahu částky v hodnotách denárů.

³³ V tomto roce proběhly dvě obnovy, jedna stála 57 kop 21 gr., druhá 38 kop 46 gr.

Rok	Výdaj za obnovu	Celkové výdaje města	%
1603	11 kop 34 gr.	306 kop 39 gr.	3,8
1604	16 kop 54 gr.	354 kop 37 gr.	4,8
1605	18 kop 13 gr.	346 kop 27 gr.	5,3
1606	14 kop 56 gr.	337 kop 21 gr.	4,4
1607	17 kop 49 gr.	379 kop 12 gr.	4,7
1608	17 kop 5 gr.	352 kop 28 gr.	4,8

Z výše uvedeného přehledu vyplývá, že na obnovu městských rad v letech 1575 – 1608 byla vynaložena částka 1 422 kop 42 grošů míšeňských, což je desetina celkových výdajů zahrnutých v purkmistrovských knihách, které činily 13 521 kop 14 grošů míšeňských. Pro srovnání výdaje na trestněprávní agendu města v letech 1574 – 1600 dosáhly 3,6 % všech výdajů z purkmistrovských knih.³⁴

V souladu s prací Jana Mareše, který obdobný výzkum prováděl pro předbělohorské Louny, byly jednotlivé platby za obnovy rozděleny na správní poplatky, výdaje za jídlo a pití a ostatní náklady. Z následující tabulky pak vyplývá, že největší položku v rámci městských rad tvořily poplatky úředníkům, ale výdaje určené na opulentní hostiny. V položce ostatní náklady jsou započítány výdaje pomocníkům, výdaje na ustájení, ubytování, praní, nákup darů a dalších potřeb pro doprovod úředníků apod.

Struktura plateb za obnovu rokycanských městských rad podle knih purkmistrovských počtů

Rok	Správní poplatky	Strava	Ostatní náklady	Poznámka
1573	18 kop 8 gr.	74 kop 43 gr.	4 kop 19 gr.	
1575	18 kop 8 gr.	44 kop 44 gr.	3 kop 24 gr.	
1576	20 kop	47 kop 16 gr.	3 kop 36 gr.	
1578	21 kop	20 kop 3 gr.	3 kop 3 gr.	
1581	20 kop	46 kop 8 gr.	1 kop 30 gr.	

³⁴ H. Hrachová, Trestně právní agenda v Rokycanech na konci 16. století (1575 – 1600), Diplomová práce FF UK Praha, Praha 1999, s. 61.

Rok	Správní poplatky	Strava	Ostatní náklady	Poznámka
1583	21 kop	47 kop 49 gr.	1 kop 3 gr.	
1585	14 kop	66 kop 11 gr.	14 kop 16 gr.	bez plat podkomořimu
1586	8 kop 30 gr.	22 kop 1 gr.	3 kop 58 gr.	
1587	6 kop	29 kop 45 gr.	5 kop 17 gr.	
1588	5 kop 34 gr.	22 kop 36 gr.	16 kop 21 gr.	
1589	9 kop 12 gr.	64 kop 10 gr.	22 kop 45 gr.	proběhly dvě obnovy
1590	5 kop	20 kop 51 gr.	12 kop 55 gr.	
1592	27 kop 24 gr.	52 kop 20 gr.	70 kop 7 gr.	
1593	20 kop 40 gr.	91 kop 23 gr.	8 kop 35 gr.	
1594	21 kop	46 kop 58 gr.	5 kop 12 gr.	
1595	20 kop 39 gr.	72 kop 7 gr.	9 kop 52 gr.	
1596	20 kop 40 gr.	43 kop 55 gr.	7 kop 46 gr.	
1597	nevedeno	25 kop 25 gr.	3 kop 49 gr.	Platba úředníkům v reg. důchodních
1598	nevedeno	16 kop 13 gr.	4 kop 34 gr.	Platba úředníkům v reg. důchodních
1599	nevedeno	24 kop 33 gr.	5 kop 8 gr.	Platba úředníkům v reg. důchodních
1600	nevedeno	9 kop 54 gr.	3 kop 49 gr.	
1601	nevedeno	4 kop 2 gr.	2 kop 13 gr.	
1602	nevedeno	13 kop 45 gr.	3 kop 21 gr.	
1603	nevedeno	8 kop 5 gr.	3 kop 29 gr.	
1604	nevedeno	14 kop	4 kop 54 gr.	
1605	nevedeno	17 kop 31 gr.	52 gr.	
1606	nevedeno	14 kop 44 gr.	3 kop 12 gr.	
1607	nevedeno	14 kop 19 gr.	3 kop 30 gr.	
1608	nevedeno	15 kop 1 gr.	2 kop 4 gr.	

Celkové náklady na stravu a reprezentaci města značně převyšovaly správní poplatky. Od roku 1597 nejsou tyto poplatky uváděny vůbec a částky výrazně klesají. Je to proto, že platy úředníkům jsou vyúčtovány v souběžně vedených registrech důchodních.

**Další platby za obnovu rokycanských městských rad
podle register důchodních**

Rok	Správní poplatky	Strava	Různé
1597 – 1598	21 kop	Neuvedeno	2 kop
1598 – 1599	21 kop	Neuvedeno	23 kop 31 gr.
1599 – 1600	20 kop 40 gr.	13 kop 38 gr.	12 kop 25 gr.

Chceme-li zpřesnit výdaje na obnovu rad, je třeba zkombinovat údaje obou typů účetních knih, které lze bohužel realizovat jen pro tři roky. Dojdeme tak k zcela odlišným výsledkům než jaké by poskytovaly pouze údaje z knih purkmistrovských počtů.

**Náklady na obnovy rokycanských městských rad
z knih purkmistrovských počtů a register důchodních**

Rok	Purkmistrovské počty	Registra důchodní	Celkem	Roční výdaje
1597	29 kop 14 gr.	23 kop	52 kop 14 gr.	7 705 kop 36 gr.
1598	20 kop 47 gr.	43 kop 31 gr.	64 kop 18 gr.	7 688 kop 7 gr.
1599	29 kop 41 gr.	46 kop 43 gr.	76 kop 24 gr.	7 708 kop 18 gr.

Z uvedené tabulky vyplývá, že na obnovu rady plynulo zhruba 1 % z celkových výdajů města v letech 1597 – 1599,³⁵ tedy oproti 10 % zjištěných na základě purkmistrovských knih poměrně velký rozdíl. Je však třeba podotknout, že obnovy v těchto třech letech byly poměrně „levné“. Na nejdražší renovaci se vynaložilo v roce 1592 149 kop a náklady na několik dalších převýšily částku 100 kop. Vezmeme-li v úvahu, že výdaje

³⁵ Pro rok 1597 se jedná o 0,7 %, 1598 0,8 %, 1599 1 %.

města činily průměrně 7 000 kop grošů míšeňských, lze konstatovat, že v roce 1592 bylo na renovaci vydáno 1,9 % z celkových nákladů města.

Můžeme tedy shrnout, že se v předbělohorském období náklady na obnovy rad v Rokycanech pohybovaly mezi 1 – 2 % z celkového rozpočtu města. Srovnáme-li tuto částku s údajem uváděným Janem Marešem pro Louny (1,91 – 4,52 %), můžeme skutečně doložit, že částky odváděné zemským úředníkům za obnovu zde byly daleko nižší než v Lounech.

Před rokem 1584 obnovoval rady v Rokycanech zpravidla prokurátor, kterému se za tento akt platilo 20 kop, písaři 1 kopa grošů.³⁶ V roce 1584 byla městu nařízena částka za obnovy, podkomořímu připadlo 7 ½ kopy grošů českých (tj. 15 kop grošů míšeňských), hofrychtěři 1 ½ kopy grošů českých a písaři komornímu kopa grošů českých.³⁷ Částka 15 kop grošů míšeňských pro podkomořího je ve srovnání s ostatními poměrně nízká. B. Roedl uvádí pro Louny částku pro podkomořího 60 kop a hofrychtěři s komorním písařem po dvou kopách.³⁸ V sousedním Berouně dostával podkomoří 30 kop grošů míšeňských,³⁹ v Domažlicích 52 kop 24 grošů míšeňských⁴⁰ a v Českých Budějovicích 48 kop grošů míšeňských a dále 26 kop 40 grošů míšeňských „lotovného“.⁴¹

Poněkud překvapující skutečností je, že částka za obnovu rady ve výši 15 kop grošů míšeňských pro podkomořího zůstala nezměněná i v 17. století, hofrychtěř dostal 6 kop grošů míšeňských a komorní písař o kopu grošů míšeňských více. V roce 1694 již byla odměna vyplácena ve zlatých a činila 17 zlatých 30 krejcarů pro podkomořího, 7 zlatých pro hofrychtěře a 8 zlatých 10 krejcarů pro komorního písaře.⁴² Podkomoří Jan Jindřich

³⁶ Š. Franková, D. Trhlíková, *Výdaje Rokycanských*, s. 13.

³⁷ V. Stránský, *Práce Rokycanských o osvobození v l. 1565 – 1567*, Plzeňsko 11, 1929, č. 3, s. 41.

³⁸ B. Roedl, *Vademecum*, s. 19.

³⁹ M. Tošnerová, *Městská správa a hospodářství*, s. 11. Hofrychtěř obdržel 2 kopy a písař s kuchařem po 20 groších.

⁴⁰ V Domažlicích se dále odváděly písaři 2 kopy grošů míšeňských, srov. P. Mužík, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na počátku 17. století*, SAP 27, 1977, č. 1, s. 55.

⁴¹ T. Sterneck, *Obnovování českobudějovické městské rady za třicetileté války*, JSH 74, 2005, s. 133.

⁴² Např. platba podkomořímu kvitancí v roce 1678, srov. AMRo I., kvitance podkomořského deputátu, sign. B/IV 100, k. č. 122.

Chanovský z Dlouhé Vsi vymáhal v letech 1640 – 1645 od Nymburských a Rokycanských také další plat spojený s obnovou rady a s úřadem podkomořího, tzv. ostružné.⁴³

Obnova rady byla rovněž významnou událostí v životě města, často se stávala námětem drobných literárních děl. Např. obnovu rady v Rokycanech v roce 1606 opěvoval latinskými verši Bartoloměj Cirrin, který rovněž uvedl jména všech radních, rychtáře a obou písařů.⁴⁴ Obdobnou oslavnou práci na novou městskou radu sepsal v roce 1615 zdejší školní rektor Viktorin Kherbicer.⁴⁵

Obnovy měly tradiční průběh kodifikovaný článkem A 25 Koldínových práv, jejich součástí byly i několika denní oslavy, jichž se účastnili odstupující i nově zvolení radní.⁴⁶ Před vlastní obnovou se sešla naposledy městská rada, např. v roce 1589 „*P. purkmistr Martin Bakalář v přítomnosti pana rychtáře a pánů obecních starších pánu Bohu chválu z laskavého opatrování obce poděkování učinil. Potom dle starobylého zvyku starší obecní z povinnosti propuštění a z práce jim poděkováno. Též také na p. rychtáře páni starší obecní z podáno, aby z pánů radních volenci volili i volili majíce vstoupení z prostředků pánů radních p. Jana Pražáka a p. Václava Červenku. Páni pak radní z starších obecních volence volili Jiříka Bakaláře a Václava Rabického. Nad to vejše napomenutí učiněno, aby páni z starších obecních všelijaké jednání a přímluvy na tejnosti dávali, a ani na potom by v to povolání zase potaženi nebyli najevo nevynášeli etc. Potom do chrámu Páně k službám Božím všichni šli a po vykonání služeb božských úřad obnoven.*“⁴⁷ Obdobná zpráva podchycuje poslední jednání rady, kdy primas žádal, aby byl upozorněn, zda někomu nekřivdil nebo neublížil, „*ale z povinnosti té, jsa k tomu nakloněna, aby vzdělání mezi osobami učinil, to že jest přejíc všechněm všeho dobrého, jest činival. Tou však příčinou, že sobě do žádného nic stěžovati nemá, on pak jestli komu co od něho ublíženo jest, že napraviti hotov jest.*“⁴⁸

⁴³ M. Ďurčanský, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu, s. 249.

⁴⁴ Rukověť, 1. díl, s. 364.

⁴⁵ Tamtéž, 3. díl, s. 30.

⁴⁶ Jejich průběh popsala V. Smolová, Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátku 18. století, DP 12, 1995, s. 145 – 148. Nejnověji též T. Sterneck, Obnovování českobudějovické městské rady, s. 104 – 150.

⁴⁷ AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 246r – 246v.

⁴⁸ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 218v.

Součástí předepsaných ceremonií byla i slavnostní mše v kostele P. Marie Sněžné, v jejímž rámci proběhla vzpomínka „za pány předky v auřadě bývalé i záduší z obce zpívané.“⁴⁹ V osmdesátých letech 16. století po týdnu radovánek "páni na místa svá podle pořádku dosedli a jednomu každému od pana primasa Jana Novoměstského vinš činěn a aby pán Bůh všemohoucí nás všechny v víře a v lásce křesťanské zdržovati a zachovati ráčil, žádáno."⁵⁰ První zasedání nové rady mělo rovněž slavnostní charakter, "páni radní na místa svý dosazení, vinš jim učiněn a pro mladší právo městské o konšelích vyměřené čteno, aby žádný na potom výmluvy nevědomím toho neměl."⁵¹

Běžná byla praxe, že si nastupující a odstupující purkmistři předali písemnou agendu, finance, městské pečeti a klenoty. V roce 1677 primas Jan Jiří Tomandl „vykonajice počet ze cla, po vykázání listův přítomných vycházejících, složice pečeti, klenoty města učiněné poděkování p. Bohu z ochrany vzdal úřad purkmistrovský na jehožto místo dle losu přicházejících p. M. Cassius dosazen.“⁵²

Obnova rady byla příležitostí sejít se s pražskými úředníky, např. v roce 1680 si zdejší děkan Frozín stěžoval podkomořímu „Nevěda, že obnovení zdejšího úřadu se státi má, teprva na poslední hodinu naslechce o tom, že páni volenci již téměř na pozor nedají, některé dotýkající se cti a slávy Boží...“ Dále žádal o přimluvu u radních, aby přispěli na údržbu kostela.⁵³

Postupná byrokratizace městské správy se projevila zejména od druhé poloviny 17. století stále výraznějším zasahováním složek zemské správy do správních záležitostí města. Velmi dobře se tento vliv projevil i v tzv. punktech pro nastupující městskou radu, tj. jakýchsi pokynech podkomořského úřadu. V roce 1683 se například městu vytýkalo nevedení měsíčních výkazů železné hutě, přesné dodržování várek piva, provádění pravidelných revizí účtů aj.⁵⁴ O dva roky se objevují napomenutí docházení na mše, konání obilního trhu na rynku, včasné zveřejňování královských instrukcí v městské radě a otázky kontribuce. Měla být zavedena rybniční registra, stvrzena statuta o várkách, jedna várka

⁴⁹ NA, APA, B 13/10, zprávy farářů vikariátu Plzeň, rok 1700, i. č. 1350.

⁵⁰ AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 5r.

⁵¹ AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 4v.

⁵² AMRo I., MR, i. č. 49, s. 63.

⁵³ AMRo I., sign. A/f 22, k. č. 28

⁵⁴ NA, Podkomořský úřad, protokol obnov městských rad, i. č. 6, fol. 92r - 92v.

měla být věnována na opravu domů. Nechybělo ani ustanovení, že zemřelého Theofila Celestýna má v radě nahradit Bernard Pernklob (v té době první obecní starší).⁵⁵

Skladba městských rad

Složení nově nastupující městské rady se v Rokycanech zřejmě nezaznamenávalo do knih obnov známých z jiných českých měst. Proto došlo k jejich rekonstrukci z jiných pramenů. Lze předpokládat, že v období let 1573 – 1699 zde působilo zhruba 118 rad.⁵⁶ Z rokycanských pramenů známe pouhých 31 záznamů o jejím složení. Další údaje se podařilo najít v registrech obnovování městských rad podkomořského úřadu, na něž nedávno poukázal Marek Ďurčanský.⁵⁷ Tímto způsobem se podařilo podchytit složení 45 městských rad. Jména konšelů dosazených v roce 1615 se podařilo najít v Rukověti humanistického básnictví.⁵⁸ Zbývalo tedy objasnit složení 41 rad. Jejich rekonstrukce proběhla podle zápisů z dochovaných rokycanských městských knih. Kombinací těchto pramenů se podařilo zjistit kompletní složení 90 městských rad, zbývajících 28 je nekompletních.

Z let 1579 – 1614 známe i přesná data obnov. Pro následující období 1614 – 1699 vycházíme z předpokladu, že obnovování probíhalo každoročně, což však nemusí vždy odpovídat skutečnosti. Vypsání tak byli radní nalezení v jakékoliv z městských knih. Proto se v některých letech mohlo stát, že je v radě zapsáno více než 12 osob.⁵⁹ Tato skutečnost je způsobena tím, že v daném roce nevíme, kdy přesně k obnově došlo a nelze tudíž říci, zda byl jmenovaný členem bývalé či nové rady.

Celkem v Rokycanech v letech 1573 – 1620 působilo 44 rad, zbylých 74 pak v letech 1621 – 1699.⁶⁰ Složení zdejších městských rad se jeví v obou sledovaných obdobích jako celkem stabilní, přirozeně ovlivňované během lidského života. Radní své

⁵⁵ Tamtéž, fol. 212r – 213v.

⁵⁶ V Lounech bylo v letech 1573 – 1699 zaznamenáno 111 obnov rad, srov. B. Roedl, *Vademecum*, s. 133.

⁵⁷ M. Ďurčanský, *Obnovování městských rad*, s. 93 – 101.

⁵⁸ *Rukověť*, 3. díl, s. 30.

⁵⁹ K tomu došlo např. v roce 1615, 14 radních, 13 radních je zaznamenáno v letech 1616, 1638, 1640.

⁶⁰ Bude-li v dalším textu uváděn termín předbělohorské rady, je tím myšleno 44 rad působících v letech 1573 – 1620, obdobně pobělohorskými jsou označeny rady z let 1621 – 1699.

posty téměř neopouštěli s výjimkou těch, kteří odešli např. do Prahy. Stejně tak se nikde neobjevují zmínky o odchodech z městské správy. při defraudacích či při špatném výkonu funkce apod. Jediným známým radním, který v průběhu let 1573 – 1699 radu nedobrovolně opustil, byl exulant M. Jan Felix Strejc.

V závislosti na stavu dochovaných pramenů se pokusilo několik historiků určit celkový počet osob podílejících se na činnosti městských rad v jednotlivých městech. Větší počet osob byl zjištěn ve velkých lokalitách (Praha, Jihlava),⁶¹ naopak v menších městech se objevuje radních daleko méně, rokycanské poměry jsou srovnatelné s Plzní, Louny či Berounem.

Zastoupení osob v městských radách ve vybraných městech

Město	Staré Město pražské	Plzeň	Louny	Beroun	Jihlava
Období	1547 – 1650	1550 – 1650	1573– 1727	1548 – 1570	1555 - 1723
Počet radních	258	148	117	57	285

V letech 1573 – 1699 se v rokycanských městských radách objevuje celkem 119 mužů.⁶² Tento počet zcela jistě neodpovídá skutečnosti, protože zejména v polovině 17. století se rady nepodařilo plně rekonstruovat a někteří konšelé, kteří v nich působili jen krátkodobě, tak nemusí být podchyceni. Velkým problémem byla také variabilita příjmení zejména v předbělohorském období, kdy jedna osoba vystupuje pod několika jmény, dále i stejnojmenní otci a synové a zejména časové rozlišení jejich funkčních období.

Do orgánů městské správy mohl zasednout pouze plnoprávný člen městské obce, který měl městské právo a zároveň vlastnil ve městě nemovitost, ze které odváděl daně. Zastoupení poměrně malého množství osob v dlouhém časovém úseku vypovídá velmi dobře o tom, že rady byly značně konzervativní a odolávaly přílivu nových jen krátkodobě v nich působících členů. Je to dáno i menším okruhem měšťanů, kteří mohli vstoupit do

⁶¹ Jen v letech 1547 – 1602 se na Novém Městě pražském podařilo identifikovat 120 osob zastoupených ve zdejších městských radách, srov. J. Mendelová, Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547 – 1602, DP 22, 2004, s. 100.

⁶² Do roku 1620 se objevuje 57 osob, po roce 1621 74 osob. Celkem 12 měšťanů zasedalo v radách v obou obdobích.

rokycanské městské rady, který byl podstatně omezenější oproti velkým městům, např. Praze či Jihlavě.

Rovněž sledováním postupu jednotlivých konšelů v rámci rad zjišťujeme, že nově příchozí byli do rady zařazováni na poslední místa a na postup na přední pozice museli čekat. Pouze výrazným osobnostem ve spojení s majetkem a příbuzenskými vztahy se dařilo postupovat na přední místa rychleji. Stejný systém panoval i ve sboru obecních starších, zejména v druhé polovině 17. století.⁶³

Při obnovách berounských rad bylo vyměněno nejvíce 7 a nejméně jeden její člen. Nově zvolené členy tamních městských rad lze rozdělit do dvou skupin, na první, v níž jsou ti, co se v ní objevili jednou či dvakrát a dále se zde již jejich jména nenacházejí. V druhé skupině jsou zařazeni ti, kteří v radě zasedali dlouhou řadu let. Dá se zde hovořit o dědičnosti funkcí, neboť často po otci nastoupil syn či zeť, u některých rodin i další generace. M. Tošnerová zjistila také, že mnohdy je též jedinec, který se nedostal do rady, veden jako obecní starší, a v dalším období je znovu jmenován konšelem.⁶⁴

Složení městské rady v Podbořanech v letech 1553 – 1618 zkoumala Romana Šmídová. Zjistila, že průměrně zůstávaly v radě zhruba $\frac{3}{4}$ konšelů starých a třetina byla dosazena nově. Důležitým faktem však bylo, že i většina nových konšelů nebyla v městské radě poprvé a řada z nich tento úřad zastávala již v minulých letech. V mnoha případech se lze na základě příjmení konšelů domnívat, že se jednalo o příslušníky jedné rodiny či alespoň příbuzné. Z přehledu působení jednotlivců v radě lze tedy soudit, že konšel úřad zastával ve většině případů vícekrát. R. Šmídová dokládá, že konšelé, kteří se ve svém úřadě osvědčili, zůstávali na svých postech 7 až 15 let, a ti opravdu výjimeční ještě déle. Lze předpokládat, že konšel, který zasedl do městské rady, prokázal své schopnosti, měl dobré zázemí, získal uznání a těšil se dobrému zdraví, mohl setrvat v radě 20 – 27 let.⁶⁵

V Rokycanech bylo zjištěno, že v období do roku 1620 konšelé v radě zasedali nejčastěji dva až deset let. Funkční období nikdy nepřesáhlo 30 let, pouze dva muži se

⁶³ K podobným závěrům došla i V. Smolová, Rada Starého Města pražského, s. 11.

⁶⁴ M. Tošnerová, Městská správa a hospodářství, s. 12.

⁶⁵ R. Šmídová, Podbořanská městská rada v letech 1553 – 1618, in: Města severozápadních Čech v raném novověku, AUP, Phil. et hist. IV, Ústí nad Labem 2000, s. 197n.

účastnili činnosti rady v rozmezí od 26 do 30 let.⁶⁶ Zhruba polovina konšelů neprošla sborem obecních starších. V letech 1621 – 1699 se setkáváme s obdobnými výsledky, nejčastěji funkční období trvalo 2 – 10 let. Celkem 7 radních však zasedalo více než 30 let.⁶⁷ Nebereme-li v úvahu konšely, kteří zasedali v radách před i po roce 1620, pak z celkem 62 osob zasedajících v městských radách v období 1621 – 1699 celkem 19 neprošlo sborem obecních starších. Zde je však třeba znovu upozornit na torzovitost pramenů. Je však patrné, že zejména v druhé polovině 17. století dochází k tomu, že naprostá většina před jmenováním do rady nějakým orgánem městské správy, nejčastěji šlo o sbor obecních starších, nižší úřady či post písaře.

Srovnání délky funkčních období radních v Rokycanech ve sledovaném období

Počet let	1573 – 1620		1621 - 1699	
	Počet	%	Počet	%
1 rok	3	1,8	11	14,9
2 – 5	21	36,8	15	20,3
6 – 10	16	28,1	17	23
11 – 15	3	5,3	9	12,2
16 – 20	7	12,6	7	9,5
21 – 25	5	8,8	7	9,5
26 – 30	2	3,5	2	2,7
Více než 30	0	0	6	8,1
Celkem	57	100	74	100

⁶⁶ Z celkem 57 osob zastoupených v radách do roku 1620 zde déle působili: Jan Gesl ml. 26x konšel, 1x obecní starší. Jan Novoměstský 10x primas, 16x konšel, 2x obecní starší. Jan Pražák 20x konšel, 1x obecní starší. Jan Strážský 21x konšel. Jan Syktor 16x konšel, 1x obecní starší. Jan Klečka 23x konšel. Jiří Bakalář 18x konšel, 1x obecní starší. Jiří Šimonovic st. 28x konšel, 2x obecní starší. Martin Strejc bakalář 2x primas, 16x konšel. Tomáš Rabický 21x konšel, 2x obecní starší. Zikmund Celestýn 14x primas, 7x konšel.

⁶⁷ Jednalo se o Bohuslava Letňanského z Višerovic, Jakuba Optalia z Třebnice, Jan Jiřího Tomanďla, Matyáše Třebického, Matyáše Švantle z Třebeska, Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova a Wolfa Schindtlera.

U celkem 18 konšelů můžeme díky soupisu podle víry z roku 1651 určit jejich věk při vstupu do rady. Jako zcela nejmladší konšel se objevuje Vít Šemperger, který v radě zasedl už ve 21 letech, jako nejstarší mezi radní vstoupil Theofil Celestýn, a to ve svých 51 letech. Pro situaci kolem poloviny 17. století tedy můžeme doložit, že nejprve muži kolem třicítiky vstupovali mezi obecní starší a po několikaletém působení i mezi radní. Průměrný věk vstupu do rady se tak pohyboval kolem 35 let. Lze předpokládat, že v souvislosti s doživotním výkonem funkce se zvyšoval i věk vstupu mezi radní, doložit tuto skutečnost však na základě pramenů nelze.

Délka funkčních období jednotlivých radních v Rokycanech v letech 1573 – 1699

Počet let	1 rok	2–5 let	6–10	11–15	16– 20	21-25	26-30	nad 30 let	celkem
Četnost	14	31	25	11	12	12	7	7	119
%	11,7	26	21	11,1	10	10	5,9	5,9	100

V celém zkoumaném období zasedali konšelé v městské radě nejčastěji od dvou do pěti let, menší část z nich pak do deseti let. Jen o něco méně osob zasedalo v radě v rozmezí 11 – 25 let. Teprve potom jejich četnost klesá. Nejdéle ve sledovaném období zasedal v radě Wolf Schindtler, který byl zvolen 3x obecním starším, 36 x konšelem a 3x primátorem. Rozhodně však nebyl jediným dlouholetým členem městských rad, např. Matyáš Žídek zasedal v radách 34 let, z toho 18x jako primátor, obdobně Jan Jiří Tomandl byl 2x obecním starším, 15 x konšelem a 17 primasem. Z řadových členů městských rad můžeme jmenovat Matyáše Švantla z Třebeska, jenž 4 roky pobyl mezi staršími a účastnil se činnosti 33 městských rad, dále Matyáše Třebického, který se stal 2x obecním starším a 32x zasedl mezi radní či Jakuba Optalia, jenž působil jako konšel v 32 městských radách.

Více než polovina radních v Lounech zasedala v městských orgánech déle než 10 let, přičemž nejdelší funkční období trvalo 46 let.⁶⁸ Rokycanské výsledky stejně jako plzeňské zase dokládají, že průměrný konšel zasedal v radě 2 – 5 let, jen v Jihlavě trvalo funkční období 6 – 10 let.

⁶⁸ B. Roedl, Vademecum, s. 22, 25.

Délka funkčních období jednotlivých radních ve vybraných městech
(v %)

Počet let	1 rok	2-5 let	6-10	11-15	16-21	21-25	26-30	Více let
Jihlava	13,7	15,1	18,9	17,1	10,6	9,3	7,5	Neuvedeno
Plzeň	19,5	28,3	22,2	12,8	8,1	4,7	0,6	1,3
Rokycany	11,7	26	21	11,1	10	10	5,9	5,9

Většina badatelů se shoduje, že se v jednotlivých letech objevují jeden až dva nové radní, výjimečně tři. Zcela výjimečně počet nově příchozích převýšil počet stávajících radních. V Rokycanech je nejčastějším případem výměna dvou osob, následovaná jmenováním neměnné rady a výměnou jednoho konšela. Je však třeba upozornit, že níže uvedená tabulka zachycuje pouze změny mezi novou a starou radu (nikoliv ale změny v rámci několika let). K větším personálním změnám docházelo jen ojediněle, např. v radách v letech 1576, 1590, 1592, 1624 a 1626. Poněkud nejasná situace je u rad ve 40. a 50. letech 17. století, které se však bohužel nepodařilo rekonstruovat v takovém měřítku, aby bylo možno změny ve složení lépe pozorovat.

**Přehled změn radních v rámci původní a nastupující městské rady
v Rokycanech v letech 1573 - 1699**

Počet nových radních	Četnost	%
Žádná změna	27	22,9
1 radní	24	20,3
2 radní	32	27,1
3 radní	15	12,8
4 radní	9	7,5
5 radních	6	5,1
6 radních	2	1,7
7 radních	1	0,9

Počet nových radních	Četnost	%
8 radních	2	0,9
9 radních	0	0
10 radních	1	0,9
11 radních	0	0
Celá rada	0	0

V předbělohorském období nedocházelo ve složení rad v Rokycanech k žádným zásadním změnám, výměny se týkaly jen menší části rady a ta tedy vykazovala poměrně velkou stabilitu. Větší změny v jejím rámci způsobil pouze mor, který město postihl v roce 1582. Podlehli mu konšelé Václav Havlík, Blažej Sophin bakalář (Basilius bakalář), Martin Škoda, Václav Srnovec z Varvažova a Jakub Klivec z Morchendorfu (až v roce 1583).⁶⁹ Srovnáme-li složení rady z roku 1582 s následující jmenovanou v květnu 1583, došlo k výměně 6 konšelů. V radách z let 1583 – 1584 je zřejmá obměna pouze dvou konšelů a situace se tak vrátila k normálu.

Ve městě mor řádl opět v roce 1599, bohužel z tohoto roku známe pouze 10 radních. Následující radu obnovenou v roce 1600 máme již kompletní. Mezi těmito dvěma orgány došlo k výměně dvou osob, oba muži se ale nadále v městské správě angažovali a epidemie činnost rady vážně neochromila.

Jak se do složení rady promítly válečné události roku 1639, kdy podle některých zdrojů, přišlo o život během švédského vpádu do města až 40 osob? Kdyby ve městě došlo k takovému vraždění obyvatelstva, členové městské rady by jistě nezůstali stranou. V radách z let 1638 a 1640 zůstaly nezměněné posty císařského rychtáře i primasa. Odešlo pět konšelů, přičemž tři z nich se již v radách dále neobjevují (další dva jsou znovu jmenováni radními v roce 1641). Je proto pravděpodobnější, že útok a jeho dopad na obyvatelstvo je třeba posuzovat obezřetně.

Zajímavá je také otázka složení rady v době po roce 1620. Tímto problémem se již zabýval v Jihlavě Karel Křesadlo, který zjistil, že se kolem roku 1624 vyměnili téměř všichni radní. Ročně se objevuje až šest nových radních.⁷⁰ Víme, že rada jmenovaná v

⁶⁹ P. Cironis, Historie města Rokycan, s. 52/IV.

⁷⁰ K. Křesadlo, Městské rady v Jihlavě v 16. – 18. století, VSV 10, 1997, s. 68.

Rokycanech v roce 1624 měla 10 nových konšelů, ovšem dva z nich zasedali v radě v roce 1622 (nikoliv v radě v roce 1623), a tudíž reálně došlo k výměně jen osmi členů rady.

Východiskem pro malý exkurz do rokycanských poměrů po Bílé hoře bude složení rady v roce 1626, v níž se změny projeví nejvýrazněji. Z celkem 12 konšelů zasedalo již alespoň jednou v předbělohorských městských radách šest mužů. Naprostým nováčkem byl Jan Kuželius, v radě od roku 1624 zasedali Jiří Kryštof Střela, Jan Klečka, Vít Šemperger, Bartoloměj Cirrin a Matěj Strážský. Mohli bychom tedy shrnout, že v tomto období došlo k výměně poloviny členů městské rady a tedy oproti předchozímu období k poměrně nestabilní situaci.

Zamyslíme-li se ovšem nad složením rady hlouběji, dojdeme k zajímavým poznatkům. Všichni členové rady byli původem nebo již několik let usazení v Rokycanech. Z šesti nováčků je u dvou patrné, že vstupem do rady navázali na rodinnou tradici.⁷¹ U Bartoloměje Cirrina lze předpokládat, že vzhledem ke vzdělání by do rady dříve nebo později zcela jistě vstoupil.⁷² Jiří Kryštof Střela pocházel z Domažlic a do Rokycan se dostal jako rektor školy, v roce 1613 je jmenován zdejším měšťanem a prokurátorem.⁷³ Stejně tak jako u Cirrina i u něj byl vstup mezi radní pouze otázkou času a navíc není vyloučeno, že v radě působil již před rokem 1620.⁷⁴ Jediný o kom z šestice „nováčků“ mezi konšely nevíme téměř nic, je Jan Kuželius, který v radách působil až do smrti v roce 1664.⁷⁵ Zajímavé na složení rady je i to, že jí tvořili ve většině případů poměrně mladí lidé (s výjimkou Jiřího Šimonovic, Václava Krocína (kolem 50), Tomáše Netolického (48)). Věk ostatních se pohyboval okolo třiceti a řada z nich zůstala v radách až do poloviny 17. století.

⁷¹ Matěj Strážský byl zřejmě příbuzensky spjat s Janem Strážským, jenž byl velmi často dosazován do předbělohorských rad. Obdobnou situaci lze předpokládat i u Jana Klečky (v radě 1602 se objevuje Ambrož Klečka), patrně jeho syn Václav pak navázal na otcovu činnost v radě a v polovině 17. století se stává primasem.

⁷² Je otázkou, zda Cirrin nepůsobil již v městských radách předbělohorského období – bohužel jejich přesné složení není známo a v tomto období se potýkáme s naprostým nedostatkem ostatních pramenů.

⁷³ Rukověť, 5. díl, s. 239.

⁷⁴ Složení městských rad z období kolem roku 1620 není bohužel úplné, neboť z tohoto období chybí řada pramenů.

⁷⁵ Nikdo podobného příjmení se v městských radách předbělohorského období nevyskytuje. Příjmení Kužel se však několikrát objevilo v berním soupise z roku 1562. Vzhledem k polatinštěné verzi jeho příjmení jsem pátrala i v seznamech bakalářů pražské univerzity, bohužel bezvýsledně. Jediné, co o něm víme, je že v roce 1651 mu bylo 55 let, živil se jako řezník a výběřčí pивního tácu. V době vstupu do rady mu tedy bylo pravděpodobně 30 let, pravděpodobně se do města přiznal, zřejmě byl svázán s rodinou Pražáků z Freifeldu.

Můžeme tedy shrnout, že byt' došlo k výměně více než poloviny členů rady, nenastaly ve dvacátých letech 17. století žádné velké otřesy v rámci městské správy a nebyl přerušena její výkon. Rada zůstala si udržela svůj výlučně český charakter a došlo pouze k náboženské konverzi jejích členů. Vše nasvědčuje tomu, že přijetí katolictví bylo výsledkem chladného uvažování. O tom svědčí i to, že v radách před i po roce 1620 zasedalo celkem dvanáct osob.⁷⁶ Do rady se v roce 1626 dostala řada mladých konšelů, je však otázkou, zda by k podobné generační výměně nedošlo i v případě klidného vývoje v zemi.

Složení rokycanské městské rady v roce 1626

Jméno radního	Působení v městské radě	Poznámka
Mikuláš Mandl	1609 – 1643	císařský rychtář, primas
Jiří Šimonovic	1589 – 1634	
Jiří Kryštof Střela	1624 – 1649	později primas
Tomáš Netolický	1613 – 1653	později císařský rychtář
Václav Krocín	1600 – 1630	
Matěj Láb	1613 – 1638	
Tobiáš Šimonovic	1610 – 1636	
Bartoloměj Cirrin	1623 – 1654	
Jan Klečka	1624 – 1640	
Jan Kuželius	1626 – 1664	
Vít Šemperger	1624 – 1666	
Matěj Strážský	1624 – 1649	

Srovnáme-li obsazení rady z roku 1626 s o dvacet let mladší radou působící v roce 1646, nacházíme zde jen 5 stejných osobností (Tomáše Netolického, Jiřího Střelu, Bartoloměje Cirrina, Jana Kuželia, Matěje Strážského). Objevují se tu již příslušníci zcela

⁷⁶ Jednalo se o Jiřího a Tobiáše Šimonovice, Václava Krocína, Matěje Lába, Mikuláše Celestýna z Freifeldu, Jana Gesla ml., Jana Klečku, Matyáše Židka Srnovce z Varvažova, Mikuláše Mandla a Tomáše Netolického, M. Jana Felixe Strejce a Václava Škodu.

nových rodů – Švantlů z Třebeska, Břehovských, Rydlů a Pernklobů ze Šenrajtů. Ve třicátých letech 17. století se však stále ještě udržuje kontinuita některých rokycanských předběllohorských rodů Pražáků z Freifeldu a Šimonoviců.

Rada z roku 1676 je obsazena příslušníky dalších nových rodů Optaliů z Třebnice, Kraftů, Letňanských z Višerovic, Třebických, Divišů, Kaiserů, Šírerů z Waldheimu, Cassiů aj. V o dvacet let později jmenovaném orgánu nacházíme opět zástupce stejných rodin, pro něž členství v městské radě bylo prestižní záležitostí. Jediným rodem, který v radách působil již v předběllohorském období, a zůstal v ní i v druhé polovině 17. století, se stali Celestýnové z Freifeldu.

Vstup jednotlivých rodů do rokycanské městské rady

Rod	Rok vstupu
Břehovských, Optaliusů z Třebnice	1631
Pernklobů ze Šenrajtů	1632
Kraftů	1634
Švantlů z Třebeska	1635
Letňanských z Višerovic	1636
Třebických	1638
Cassiusů	1656
Nigrinů	1665
Šírerů z Waldheimu	1666
Kaiserů	1674
Eislů	1683
Vodňanských z Wildfeldu	1688

Přijetí mezi měšťany nebylo upravováno v Koldínově zákoníku, ale vycházelo z práv Brikcího z Licka.⁷⁷ O přijímání nových měšťanů rozhodovala rada, podmínkou bylo zakoupení nemovitosti a u neženatého žadatele sňatek s některou vhodnou partnerkou, nejlépe měšťanskou vdovou, nejdéle do jednoho roku po příchodu. Každý nováček musel

⁷⁷ J. Mendelová, Rada Nového Města pražského, s. 84.

předložit zachovací list, slíbit věnost panovníkovi a městu a složit určitou částku. Přijímání měšťanů v Plzni v letech 1600 – 1618 bylo nerovnoměrné a kolísalo v jednotlivých letech od 3 do 20 osob. Mnoho osob žilo ve městech jen jako obyvatelé, poněvadž nechtěli platit stanovenou taxu za přijetí. Městské rady dbaly, aby do měst byli přijímáni jen katolíci a ti tudíž museli skládat přísahu.⁷⁸

V letech 1646 – 1699 bylo do Rokycan přijato celkem 67 nových měšťanů, jejich přijímání bylo rovnoměrné.⁷⁹ Nejčastěji byl mezi měšťany uvítán jeden nováček, nejvíce jich města přijato v roce 1651, a to sedm. Alespoň podle jmen můžeme usuzovat, že z celkem 67 osob jich bylo 19 jiného než českého původu (příjmení Kaiser, Lehner, Getz, Schindtler, Harter, Mayer, Soller apod.). Pouze u několika jedinců však můžeme tuto domněnku potvrdit či vyvrátit údaji z pramenů. Víme, že Valentin Harter přišel z města Bernau v Horním Bavorsku.⁸⁰ Ondřej Getz před příchodem do Rokycan pobýval v Chebu.⁸¹ Naproti tomu Štěpán Lehner se vyučil koželuhem na Novém Městě pražském v roce 1637.⁸²

Přehled počtu nově přijatých měšťanů v Rokycanech v letech 1646 – 1699⁸³

Počet přijatých měšťanů	0	1	2	3	4	5 a více
Četnost	19	17	8	5	3	1

Podle Koldínových práv měl nově přijatý měšťan vstoupit do městské rady nejdříve po třech letech, podmínkou pro přijetí mezi radní byla plnoprávnost a bezúhonnost kandidáta. Po roce 1624 k nim automaticky přistupovala katolická víra. Z 67 nově přijatých měšťanů do Rokycan se deset z nich později podílelo na činnosti městských rad.

⁷⁸ M. Bělohávek, Plzeň – obraz města předbělohorské doby, FHB 15, 1991, s. 120n.

⁷⁹ V letech 1652, 1655, 1658, 1659, 1671, 1674, 1676, 1679 – 1680, 1682 – 1686, 1688, 1694 – 1695, 1697 – 1699 nebyl přijat žádný měšťan.

⁸⁰ SOkA Rokycany, Cech pekařů a mlynářů Rokycany, registra, bez i. č., fol. 20r. Do města přišel před rokem 1626. Bernau leží při rakousko – německých hranicích nedaleko od Salzburgu.

⁸¹ AMRo I., sign. C, vysvědčení, i. č. 44, k. č. 446.

⁸² AMRo I., sign. C, výuční list, i. č. 43, k. č. 446.

⁸³ Zpracováno na základě AMRo I., album civium, i. č. 35.

Údaje o přijetí a o vstupu mezi radní známe jen pro 22 měšťanů. V předbělohorském období byl kariérní postup jednotlivých měšťanů značně rozdílný, je známo celkem 10 osudů. Např. ihned po složení přísahy městu byl ještě v téže roce do rady dosazen M. Jan Felix Strejc, zřejmě díky svému původu (šlo o syna bývalého primase).

V pobělohorském období se povedlo přijetí mezi rokycanské měšťany a zároveň vstoupit do rady Janu Vilému Šírerovi z Waldheimu, šichtmistru dobřívské huti. Přestože jsou údaje jen sporadické, můžeme říct, že většina nově přijatých měšťanů do městských rad vstoupila do deseti let od přijetí do města. V pobělohorském období téměř všichni prošli sborem obecních starších (výjimkou byl již zmiňovaný Šírer a M. Jan Čáslav Optalius z Třebnice, ten však již ve městě působil jako radní písař).

Lhůta nově přijatých měšťanů od přijetí po vstup do rokycanské městské rady

Počet let	0	1 - 5	6 – 10	11 – 15	16 a více let
1573 - 1620	1	3	3	2	1
1621 – 1700	1	4	4	2	0

Primasové

Primas neboli primátor byl vrchním hospodářem města, byl kompetentní kontrolovat ostatní městské úřady a reprezentoval město navenek. Množství jeho povinností stoupalo zejména v druhé polovině 17. století, od osmdesátých let tohoto století revidoval městské účty.

V Lounech se primasů v letech 1573 – 1620 vystřídalo 13, v období let 1646 – 1696 jen šest či sedm. Před polovinou 17. století se primasové střídali, po roce 1649 se funkce stala buď doživotní nebo primas povýšil a stal se císařským rychtářem.⁸⁴ Na Starém Městě pražském v letech 1650 – 1715 primas z funkce nebyl nikdy odvolán a jeho působení tak bylo ukončeno smrtí. Když primátor zemřel, byl jeden či více konšelů pověřen správou

⁸⁴ B. Roedl, Vademecum, s. 23.

města. Instalace nového primase se konala v době mezi obnovami rady a při další renovaci byl primas znovu formálně stvrzen.⁸⁵

V Rokycanech se v letech 1573 – 1699 vystříдалo 19 primátorů, nejdéle zůstal ve funkci Matyáš Žídek Srnovec z Varvažova, který byl zvolen celkem 18x, ale vykonával ji s přestávkami. Za nejkratší lze považovat pouze roční působení Jakuba Klivce z Morchendorfu, Blažeje Nuselia a Tomáše Hřicha. Průměrná délka funkčního období činila 6 let. Primátoři se ve funkcích poměrně často střídali, s výjimkou Jana Jiřího Tomandla, který působil nepřetržitě 17 let.

V působení všech primasů předbělohorského i pobělohorského období nejsou patrné rozdíly. Kromě Blažeje Nuselia a Tomáše Hřicha nejdříve všichni primátoři zasedali jako konšelé ve zdejších radách.

Přehled kariér primátorů v rámci rokycanské městské správy

Žídek Matyáš 18x primas, 16x konšel,

Tomandl Jan Jiří 17x primas, 15x konšel, 2x obecní starší,

Celestýn Zikmund 14x primas, 7x konšel,

Novoměstský Jan 10x primas, 16x konšel, 2x obecní starší,

Střela Jiří Kryštof 10x primas, 12x konšel,

Rydl Bartoloměj 9x primas, 19x konšel, 2x obecní starší,

Havlík Václav 6x primas,

Letňanský Bohuslav 5x primas, 26x konšel, 3x obecní starší,

Letňanský Jan Jiří 4x primas, 6x konšel, 1x obecní starší,

Souček Jan 4x primas, 13x konšel, 4x obecní starší,

Klečka Václav 4x primas, 15x konšel,

Schindtler Wolf 3x primas, 36x konšel, 3x obecní starší,

Eisl Jan Matyáš 3x primas, 12x konšel, 13x obecní starší,

Mandl Mikuláš 2x primas, 28x konšel,

Nemelius Ondřej 4x primas, 6x konšel,

Klivec Jakub 1x primas, 6x konšel,

⁸⁵ V. Smolová, Rada Starého Města pražského, s. 9.

Hřích Tomáš 1x primas,

Nuselius Blažej 1x primas,

Z uvedeného přehledu je patrné, že většina primátorů měla poměrně bohaté zkušenosti ať již z působení ve sboru obecních starších anebo následně i v městské radě. Z pobělohorských primátorů nezasedali ve sboru starších pouze Václav Klečka a Ondřej Nemelius, ovšem zde musíme brát v úvahu špatně dochované prameny z období kolem poloviny 17. století. Je tedy pravděpodobnější, že i oni mezi staršími začínali.

Funkce primátora rozhodně nebyla vykonávána doživotně, smrtí bylo ukončeno působení sedmi primasů.⁸⁶ Rovněž sedm primátorů znovu po opuštění funkce usedlo do rady jako řadoví konšelé, přičemž Blažej Nuselius se vrátil v roce 1624 do plzeňské městské rady.⁸⁷ Pro stáří patrně sám odstoupil Bohuslav Letňanský. Celkem tři primátoři se postupně stali císařskými rychtáři – Mikuláš Mandl, Ondřej Nemelius a Jan Souček.

Primátorové pocházeli z řad řezníků, soukeníků, šichtmistrů, sladovníků či majitelů pivovaru. Ve většině měst se objevují spory mezi císařskými rychtáři a městskou radou. V Rokycanech je zaznamenán i spor mezi primasem a radou. Udál se v červenci 1664, kdy si primas Bartoloměj Rydl stěžoval u podkomořského úřadu na radní, že „*takové hanebné handle mezi sebou provozovali i sám primas s pěctmi tractirovan býti měl.*“⁸⁸ Podkomoří si vyžádal podrobnou zprávu. Na podzim 1667 byl pak tentýž primas vyšetřován pro nesrovnalosti v městském hospodaření a v hutních provozech.⁸⁹

Přehled primátorů města Rokycan v letech 1573 - 1699

Jméno	Funkční období	Vzdělání	Povolání
Václav Havlík	1571 – 1582	-	Soukeník

⁸⁶ Jednalo se o Václava Havlíka, Jakuba Klivce z Morchendorfu, Matyáše Židka Srnovce z Varvažova, Tomáše Hřicha, Jiřího Kryštofa Střely z Třebnice, Jana Letňanského z Višerovic a pravděpodobně i Jan Jiří Tomandl.

⁸⁷ J. Douša, Městské rady, s. 400. Dále se jednalo o Martina Strejce, Jana Novoměstského, Zikmunda Celestýna, Václava Klečky, Bartoloměje Rydla, Wolfa Schindtlera.

⁸⁸ AMRo I., sign. B/I, nařízení podkomořského úřadu, k. č. 122.

⁸⁹ Tamtéž.

Jméno	Funkční období	Vzdělání	Povolání
Jakub Klivec z Morchendorfu	1583	-	Soukeník, majitel pivovaru
Jan Novoměstský Srnovec z Varvažova	1584 – 1588, 1589 - 1594, 1601	Bakalář	sladovník
Martin Strejc Písecký	1588 – 1589	Bakalář	
Zikmund Celestýn z Freifeldu	1595 – 1600, 1602 – 1604, 1607 – 1612	Bakalář	
Matyáš Židek Srnovec z Varvažova	1604 – 1606, 1613 – 1622, 1628 – 1632, 1635		majitel pivovaru
Blažej Nuselius	1623		
Tomáš Hřích	1624		
Jiří Kryštof Střela z Třebnice	1627 – 1628, 1634, 1639 – 1642, 1647 – 1649	Bakalář	
Mikuláš Mandle	1626, 1636		Řezník
Jan Letňanský z Višerovic	1643 – 1647		Šichtmistr
Ondřej Nemelius	1650 – 1653	svobodného umění	
Jan Souček	1654 – 1658		Řezník
Václav Klečka	1658 – 1661		Řezník
Bartoloměj Rydl	1662 – 1671		Šichtmistr
Jan Jiří Tomandl	1671 – 1686		dům kupecký, řezník
Wolf Schindtler	1688 – 1692		Řezník
Bohuslav Letňanský z Višerovic	1692 – 1695		Šichtmistr
Jan Matyáš Eisl ze Mörlingu	1696 – 1699		Sladovník

Prvním primasem ve zkoumaném období byl soukeník Václav Havlík, který funkci zastával od roku 1571 (po smrti předchozího primase Víta Kohouta Srnovce z Varvažova)

až do své smrti 5. listopadu 1582.⁹⁰ Údaj, že v roce 1549 získal erb a titul z Varvažova, není správný.⁹¹ Z početného potomstva Martina, Maruše a Voršily⁹² vynikli zejména Matěj a Bartoloměj, kteří se stali rokycanskými konšely. Matěj tuto funkci zastával v letech 1587 - 1597, v roce 1584 se ve městě oženil.⁹³ Zemřel náhle v roce 1598. Druhý syn Mistr Bartoloměj se po studiích v Evropě vrátil nakrátko do rodných Rokycan,⁹⁴ aby již v roce 1587 město opustil. Odstěhoval se na Malou Stranu, posléze Nové Město pražské, kde působil jako písař.⁹⁵

Po Havlíkově smrti byl do funkce primasa města dosazen Jakub Klivec z Morchendorfu. Tento zámožný představitel soukenického cechu a majitel pivovaru se významnou měrou podílel na povýšení Rokycan mezi královská města. Primátorem města však dlouho nebyl, neboť i jeho sklátila choroba, snad také mor, v roce 1583.⁹⁶

Představitelem města v letech 1584 – 1594 (s výjimkou let 1588 – 1589) a 1601 byl Jan Novoměstský. Do města se dostal coby školní bakalář, pravděpodobně před rokem 1575, dne 12. listopadu 1576 přijal písařskou hodnost.⁹⁷ Jiří Carolides mu v díle Sophonias propheta (1612) přičítal hlavní zásluhu na tom, že se Rokycany vykoupily roce 1584 z poddanství.⁹⁸ Ocenil ho také Bartoloměj Cirrin ve sborníku Epigramatum libellus.⁹⁹

V městských knihách vystupuje nejčastěji pod přídomkem Novoměstský, ale můžeme se s ním setkat, hlavně v počátcích, jako s Janem Kantorem, Janem Písařem či Janem Markovic. Příjmení Markovic pocházelo od jeho první manželky Mandalény Markové.¹⁰⁰ Z tohoto manželství se narodil syn Daniel, poprvé zmiňovaný v roce 1589.¹⁰¹

⁹⁰ AMRo I., notulář, i. č. 13, fol. 415v.

⁹¹ Rukověť, 2. díl, s. 276. Viz pasáž o nobilitacích.

⁹² V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval z osvobození města r. 1584, Plzeňsko 15, 1933, č. 2, s. 22.

⁹³ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 804.

⁹⁴ V roce 1583 se zde oženil, v letech 1585 - 1586 byl dvakrát členem městské rady.

⁹⁵ Rukověť, 2. díl, s. 276.

⁹⁶ P. Cironis, Historie města Rokycan, 52/IV. V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval, s. 23.

⁹⁷ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 18r.

⁹⁸ Rukověť, 4. díl, s. 50.

⁹⁹ K. Maýrová, Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století, Diplomová práce FF UK, katedra hudební, divadelní a filmové vědy, Praha 1980, s. 26.

¹⁰⁰ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 208v.

¹⁰¹ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 46r.

O dva roky předtím je uváděn také Janův bratr Pavel Novoměstský zvaný též Longolius písař na Novém Městě pražském.¹⁰²

Druhou manželkou Jana Novoměstského byla dcera dřívějšího primase Václava Havlíka, tak získal predikát Srnovec z Varvažova.¹⁰³ Zejména díky svému původu z rozvětvené rodiny vzdělanců mu třetí žena Kateřina Písecká z Kranichfeldu umožnila široké kontakty s tehdejšími kulturním světem.¹⁰⁴ Proč byl v letech 1588 - 1589 nahrazen jiným primasem se nepodařilo zjistit, svou roli mohla hrát nemoc, smrt manželky a všech dětí, či zahraniční cesta. Jan Novoměstský byl až do roku 1602 radním. V roce 1589 je uváděn jako příslušník cechu sladovníků.¹⁰⁵ Ve stejném roce přenechal svému synovi Danielovi dům koupený od Anny Strejčkovský, syn však zemřel předčasně.¹⁰⁶

V. Stránský uvádí Novoměstského spor s městem, neboť po jeho smrti v roce 1611 činily pohledávky vůči obci 530 kop 20 grošů míšeňských. Nakonec byl spor s vdovou Kateřinou z Kranichfeldu smluvně urovnán.¹⁰⁷ Vdova prodala dům za 1500 kop míšeňských Ondřeji Pražákovi z Freifeldu, jenž se zavázal, že zaplatí bratřím literátům z jeho odkazu 100 kop míšeňských, ke kostelu farnímu rovněž 100 kop a k špitálu 50 kop.¹⁰⁸

Další rokycanský primas Martin Strejc je totožný s Martinem Píseckým, bakalářem graduovaným 7. srpna 1566.¹⁰⁹ Lze předpokládat, že do města se dostal jako správce zdejší partikulární školy, krátce zřejmě působil i jako písař. Velmi dobře se zde oženil, neboť jeho

¹⁰² AMRo I., notulář, i. č. 14, fol. 290. Víme, že Pavel Longolius byl radním písařem, po smrti významného humanisty Tadeáše Aquilina v roce 1586, se oženil s vdovou po něm, srov. J. Pařez, Tadeáš Aquilinus a literátské bratrstvo u sv. Michala v Opatovicích na Novém Městě pražském, *Historia Pragensia* 1, 2003, s. 339. Zřejmě i prostřednictvím svého bratra se Novoměstský seznámil s mnoha významnými osobnostmi své doby.

¹⁰³ Rukověť, 4. díl, s. 50.

¹⁰⁴ V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval, s. 24. Příbuzný třetí manželky Jan Veverín Písecký z Kranichfeldu působil na konci 16. století jako písař v Kutné Hoře, srov. H. Štroblová, B. Altová (edd.), *Kutná Hora*, Praha 2000, s. 88. Jeden z jeho sňatků byl uzavřen v roce 1590, žákům a trubačům se při něm dalo 22 gr. 2 d. srov. AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 432.

¹⁰⁵ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 45r.

¹⁰⁶ Tamtéž, fol. 46r – 46v.

¹⁰⁷ V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval, s. 25.

¹⁰⁸ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 153 – 154.

¹⁰⁹ Rukověť, 5. díl, s. 218.

manželkou byla Lidmila, dcera primase Víta Kohouta Srnovce z Varvažova¹¹⁰ Záhy se tak ocitl mezi městskou honorací, v roce 1575 je uváděn jako člen literátského bratrstva.¹¹¹ Jeho pozdějším zetěm byl Václav Krocín.¹¹² Dalšími významnými příbuznými byli např. Jan Strejc Písecký, Václav Písecký z Třebeska, v letech 1607 a 1613 – 1615 rakovnický primas a David Písecký z Třebeska. K roku 1588 uvádí jako svého bratra Václava Tadeáše v Písku¹¹³, v roce 1591 měšťana Starého Města pražského.¹¹⁴ Výraznou osobností byl i primasův syn M. Jan Felix Strejc, do roku 1607 užívající přídomek z Varvažova. Další z jeho synů David Strejc se k roku 1595 uvádí jako obroční písař na Zbiroze.¹¹⁵ Martin Strejc zemřel 22. září 1596.¹¹⁶

Primasem města v letech 1595 – 1612 s výjimkou několika let byl Zikmund Celestýn, původem ze Skutče (okres Chrudim), narozený zřejmě v roce 1565. Do Rokycan se dostal jako školní rektor. V roce 1586 byl propuštěn z poddanství Václavem Berkou z Dubé. V letech 1587 - 1592 působil jako zdejší radní písař. Definitivní stvrzení jeho vzrůstajícího společenského postavení dosáhl povýšením mezi erbovníky, 28. 12. 1599 získal erb a přídomek z Freifeldu.¹¹⁷ V témže roce si nechal udělat krásný, dodnes zachovaný portál na svém domě. O rok později byl oslavován jako vynikající řečník. Rokycanský statek (dva domy s chmelnicí) prodal před odchodem za 2 700 kop grošů míšeňských patrně Janu z Klenového.¹¹⁸

V roce 1612 dal přednost Praze, usadil se na Starém Městě pražském, tamním radním se stal o čtyři roky později (v letech 1616 - 1619, 1620 - 1622).¹¹⁹ V Praze působil

¹¹⁰ AMRo I., kniha trhov, i. č. 1, fol. 188r. Ženatý byl již v roce 1568. S manželkou vystupuje k v knize svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, fol. 17v.

¹¹¹ AMRo I., notulář, i. č. 11, fol. 889r.

¹¹² J. Šára, Rokycany koncem 16. století, Žďár 12, 1916, s. 1 - 2.

¹¹³ AMRo I., notulář, i. č. 15, fol. 90r.

¹¹⁴ AMRo I., notulář, i. č. 16, fol. 329v.

¹¹⁵ AMRo I., kniha trhov, i. č. 1, fol. 224r.

¹¹⁶ Rukověť, 5. díl, s. 218.

¹¹⁷ M. Příkrylová, Podíl nobilitovaných měšťanů na staroměstské samosprávě v letech 1547 – 1648, DP 9, 1991, s. 148. „*Dann für den Sigmund Czelestyn, Bürger der Stadt Rokiczan mit von Freifeld.*“

¹¹⁸ K. Bednařík, V. Havelková, Česky psané závěti z fondů Státního archivu v Drážďanech, SAP 34, 1984, č. 2, s. 448. T. V. Bílek, Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, 2. část, Praha 1883, s. 1204.

¹¹⁹ J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském, s. 364.

jako nákladník piva vaření.¹²⁰ Na počátku povstání vystupoval obezřetně, po roce 1620 byl obviněn ze spolupráce s direktory a v roce 1624 odsouzen ke ztrátě všeho jmění.¹²¹ V létě 1625 bylo staroměstskému hejtmanovi nařízeno propustit při obnovování městské rady právě Zikmunda Celestýna a Matyáše Jirkovského z Děvína, kteří opakovaně nechtěli přestoupit na víru.¹²² V roce 1627 emigroval a odchází s rodinou do saské Pirny.¹²³

Zde se stal v roce 1629 dozorcem české církve. Podle soupisu exulantů z téhož roku bydlel v domě Georga Möllera s manželkou, 4 dětmi a služkou. Ve stejném domě bydlel ještě Hans Gärtner s manželkou, celkem tedy žilo 11 exulantů v jednom domě.¹²⁴ V roce 1639 se stal kmotrem syna Václava Nasona.¹²⁵

Zanechal česky psaný testament z 26. 10. 1635.¹²⁶ V něm rozdělil majetek mezi druhou manželku Lidmilu a početné potomstvo z obou manželství.¹²⁷ O sobě sděluje, že „sa již sešlého věku“ a „maje věku sedmdesát a půl.“¹²⁸ „*Knih sem popis učinil do knížky v modrým folio papíru, latinský, nařizují, aby nechány byly Jakubovi, poněvadž jsa oddán k takovému umění, rád se učí; Pán Bůh mu v tom požehnej. A o český at' se Simeon, Zikmund a Jakub rozdělí a paní matky at' na vůli nechají, aby sobě vybrala, který se jí líbiti budou. Ty knihy in folio první, vázaná v červeným pergamině, v níž sou paměti smrti dobrý paměti rodičův mých a nás dětí z nich zplození. Item o mým z mládí učení. I vstoupení v stav svatého manželství, jedno i druhý, a též zplození dítek a mého jměního. Druhá, též in folio v papíru červeným, o spravedlivostech zvláštních. Třetí, v papíře s rudý barvy, též paměti sebrané in folio. Čtvrtá, obzvláštní v modrým papíru, o oučtu s pány rokycanskými. Bude potřebí, aby ty knihy čtyři byly pohromadě chované, neb proto sem je taky do zvláštní truhlice k jiným pamětem složil, aby mohli z nich dítky moje se spraviti do všech mých věcí. Item sirotkům po Danielovi Klejkovi, též v Rokycanech zplozeným z vnučky pana otce mýho*

¹²⁰ Tamtéž, s. 414.

¹²¹ Tamtéž, s. 411.

¹²² J. Hanzal, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, Sborník historický 37, 1990, s. 60.

¹²³ Rukověť, 1. díl, s. 250n.

¹²⁴ L. Bobková. Exulanti z Prahy, s. 10 – 11.

¹²⁵ Tamtéž, s. 61.

¹²⁶ Tamtéž, s. 140.

¹²⁷ Její celé znění je edičně zpřístupněno ve studii K. Bednaříka a V. Havelkové, Česky psané závěti, s. 447 – 452. Originál je uložen ve Státním archivu Drážďany, SG Pirna, č. 1874, vol. III, č. 110.

¹²⁸ Tamtéž, s. 447 a 451.

*dobré paměti, a poněvadž sou svazky pro ty každý sirotky, mohli by tam úřadu poslány býti.*¹²⁹

Z prvního manželství s Alžbětou Červenkovou se narodily děti Václav, Jan Felix, Dorota, Ludmila a Anna. Synové z prvního manželství zřejmě žili po otcově emigraci u svého strýce Mikuláše v Rokycanech. Z nich je znám Jan Felix, který studoval na univerzitě v Praze a v roce 1624 je zapsán ve Wittenberku.¹³⁰ Syn Václav Celestýn patrně zemřel předčasně.¹³¹ Dcera Ludmila se provdala za Jana Petra a s ním měla ještě za života svého otce syna Zikmunda.¹³² Dorota odešla se svým manželem Janem Kvasničkou do Freibergu v Míšni, ještě za života otce měla syna Martina.¹³³ Anna se provdala za Štěpána Štefka z Koloděj.¹³⁴ Druhou manželkou Zikmunda Celestýna se stala Lidmila, roz. Agathonová a ovdovělá Kulišková, pohřbená v Pírně (28. 8. 1637). Spolu měli děti Šimona, Zikmunda a Jakuba. Není jasné, u koho po manželově smrti (14. 3. 1636 v Pírně) žila. Byla poručnicí nezletilého syna Jakuba.

Před bitvou na Bílé hoře vedl město Matyáš Žídek Srnovec z Varvažova (někde uváděn i jako Matěj Žídek Solnický).¹³⁵ Zřejmě v letech 1590 – 1594 sloužil jako úředník a písař na zbirožském panství (patrně ještě krátce po převodu panství pod císařskou správou).¹³⁶ V červnu 1592 se Matyáš Žídek v Rokycanech oženil s dcerou Tomáše Železného Sybillou a stal se švagrem Matese Havlíka a Martina Švantla z Třebeska.¹³⁷

V letech 1597 – 1602 vedl jako důchodní registra příjmů a výdajů.¹³⁸ V roce 1598 zasedl mezi radní.¹³⁹ Primátorem se stal poprvé v roce 1604 a v úřadu setrval do roku 1606.

¹²⁹ Tamtéž, s. 450n.

¹³⁰ K. Bednařík, V. Havelková, Česky psané závěti, s. 448.

¹³¹ Tamtéž, s. 447.

¹³² Tamtéž, s. 448.

¹³³ Tamtéž, s. 448.

¹³⁴ Tamtéž, s. 447. Štefka z Koloděj přitom můžeme označit za představitele českého evangelického patriciátu, viz P. Bišková, Městská rada na Malé Straně, DP 21, 2002, s. 71.

¹³⁵ AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 290. Vůbec první zmínka byla nalezena v AMRo I., knize purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 455, a to k roku 1590 – „*poslu k Matyášovi Židkovi o dobytek ovčí*“.

¹³⁶ AMRo I., notulář, i. č. 16, fol. 185v. Archiv národního muzea Praha, Sbírká F, heslo Rokycany.

¹³⁷ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech za rok 1928/29, s. 3. AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 590.

¹³⁸ Jeho jméno se vyskytuje v registrech důchodních, i. č. 22. K roku 1602 je zmíněn jako úředník důchodní, viz AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 20, s. 774.

Následně byl vystřídán předešlým primasem Zikmundem Celestýnem. Město opět vedl v letech 1613 – 1622, znovu se stal primasem v letech 1628 – 1632 a 1635. Ve verších Bartoloměje Cirrina, Matyáše Georgina, M. Jana Felixe Strejce, Viktorína Kherbicera a Václava Berounského byl oslavován jako dobrý hospodář a příznivec latinské poesie.¹⁴⁰ Patřil mezi nejbohatší měšťany, v roce 1618 vlastnil pivovar.¹⁴¹ Již v roce 1628 sám sebe označil jako katolíka „*již věkem sešlým a téměř nad hrobem stojícím.*“¹⁴² Zemřel někdy mezi léty 1635 - 1637.¹⁴³ Větší část majetku převzala po otcově smrti dcera Kateřina, provdaná za Samuela Třebického. V roce 1645 již nežila ani její matka Sybila ani její sestra Máří manželka Simeona Lopatského.¹⁴⁴ Kateřina v roce 1649 prodala zájezdni hostinec Železná. Jejimi dětmi byl Matyáš, Samuel a Regina.¹⁴⁵ Ostatně Kateřina Třebická je v roce 1675 označovaná jako největší vlastníka půdy.¹⁴⁶

V pobělohorských zmatcích se jedním z primasů stal v roce 1623 Blažej Nuselius, který zde zůstal pouze jedno funkční období. Pocházel z lokality Neuwiessen v Lužici, plzeňským měšťanem se stal v roce 1607 a v plzeňské radě zasedal s přestávkami v letech 1618 - 1625.¹⁴⁷ Do Rokycan byl zřejmě dosazen jako věrný katolík.

Následuje Tomáš Hřích, který se v roce 1624 vyskytuje mezi volenci a dne 3. 12. 1624 byl při obnově rady jmenován primasem města, aniž by měl s její činností nějakou zkušenost. Jakýsi Václav Hřích, mlynář na podkostelním mlýně, byl v roce 1589 přijat do cechu.¹⁴⁸ O jeho životě víme jen velmi málo, v roce 1622 mu prodal Lukáš Zumr a jeho manželka Dorota s dcerou Annou jako svému pastorkovi dům a dědinu.¹⁴⁹ V prosinci 1624

¹³⁹ AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 353.

¹⁴⁰ Rukověť, 5. díl, s. 162.

¹⁴¹ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 222v.

¹⁴² NA, SM, R 41/3, Rokycany, k. č. 1945.

¹⁴³ AMRo I., sign. A/a 237, k. č. 14. V roce 1637 uzavřena smlouva o jistiny po nebožtíku Matěji Žídkovi.

¹⁴⁴ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 60r – 62r.

¹⁴⁵ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 102, fol. 169r – 170v.

¹⁴⁶ G. Hofmann, Sprostá sprostičké a kratičké vypsání o huti železné. Bibliografie, prameny NTM 19, 1981, s. 28.

¹⁴⁷ J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském, s. 336.

¹⁴⁸ SOkA Rokycany, Cech pekařský a mlynářský Rokycany, registra, bez i. č., fol. 4r.

¹⁴⁹ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 259v.

přestoupilo ke katolictví jen 6 měšťanů, mezi nimi jako první právě Václav Hrych.¹⁵⁰ Primasem byl zřejmě autoritativním, z roku 1625 pochází záznam „*pro lepší důvěrnost nemající pečeti městské v moci své dožádali jsme se slovného pána Tomáše Hřícha primátora našeho, že jest k listu tomuto přiznávajícímu sekryt svůj, kteréhož v potřebách svých užívá.*“¹⁵¹ Úřad zastával jen velmi krátce, v roce 1625 zemřel.¹⁵²

Jiří Kryštof Střela z Třebnice působil jako primátor s přestávkami v letech 1627 – 1649. Pocházel z Domažlic, v roce 1590 byl zapsán na lipské univerzitě. V roce 1600 sloužil jako preceptor u Slavatů a od května 1604 byl alumnem koleje královny Hedviky, od října téhož roku koleje Laudovy. Bakalářem se stal 25. 5. 1605. Zprvu působil jako učitel v Rakovníku, ještě v roce 1605 se stal rektorem zdejší školy. O rok později je zmiňován jako rektor v Písku. Nejpozději od roku 1613 byl měšťanem a prokurátorem v Rokycanech,¹⁵³ ve zdejších pramenech se vyskytuje o rok později.¹⁵⁴ Oženil se s dcerou Václava Krocína.¹⁵⁵ V roce 1638 získal predikát z Třebnice.¹⁵⁶ Zemřel mezi lety 1649 - 1650, kdy se zmiňuje vdova Dorota a jejich dcera Anastazia Aislová, měšťanka v Berouně.¹⁵⁷

Dlouhá léta působil v řadě městských úřadů také Mikuláš Mandle, který se stal pro léta 1626 a 1636 primasem. Po opuštění primátorského křesla byl ještě několikrát zvolen mezi radní, posléze působil i jako císařský rychtář. Ani o jeho životě nelze říci mnoho, v roce 1597 se ve městě oženil.¹⁵⁸ Pravděpodobně byl řezníkem.¹⁵⁹ V roce 1643 ve svém kšaftu uvádí, že „*pan Jan Gesle předek můj*“, ovšem jak byl s tímto mužem spřízněn

¹⁵⁰ K. Hofman, Rokycany. 25 pohledů do historie města, Rokycany 1991, s. 23.

¹⁵¹ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 34, fol. 9r – 9v.

¹⁵² AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 260.

¹⁵³ Rukověť, 5. díl, s. 239.

¹⁵⁴ AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 610.

¹⁵⁵ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 102, fol. 35v. Viz také kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 195

¹⁵⁶ G. Hofmann, Sprosta sprostické, s. 11.

¹⁵⁷ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 73 – 74.

¹⁵⁸ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 20, s. 305.

¹⁵⁹ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 20, s. 491 – zapláceno Mikuláši Mandlovi za jazyk 7 gr., za 2 jazyky bylo zapláceno rovněž Matěji Matějovic, o němž víme, že byl řeznickým cechmistrem.

nevíme. Byl ženatý s jakousi Voršilou, manželství zůstalo bezdětné. V Rokycanech žila v té době ještě jeho sestra Alžběta, blíže nespecifikovaná. Zemřel patrně v roce 1645.¹⁶⁰

Po několika letech ve funkci radního se stal primasem v letech 1643 – 1647 Jan Letňanský z Višerovic. Jeho matka Dorota Javornická v 1647 žila na Starém Městě pražském.¹⁶¹ Působil jako šichtmistr v císařských hutích ve Strašicích a v roce 1632 koupil Muchkovský mlýn v Rokycanech za 1 800 kop míš.¹⁶² Zemřel v lednu 1647, zanechal po sobě tři syny - studenta Jiřího, Jan a Bohuslava a dceru Justýnu provdanou Šírerovou.¹⁶³

V letech 1650 – 1653 je uváděn jako primas Andreas (Ondřej) Nemelius, který měl zřejmě univerzitní vzdělání. V roce 1646 je uváděn jako farní úředník.¹⁶⁴ Po opuštění primátorského stolce se stal císařským rychtářem. Zemřel 14. 9. 1657. V roce 1662 se vdova Barbora provdala za Tomáše Neylingera.¹⁶⁵

V letech 1654 – 1658 byl primátorem Jan Souček, i on prošel řadou nižších funkcí, např. v roce 1646 je zmiňován jako městský důchodní.¹⁶⁶ Podle berní ruly byl Souček řezníkem a v pomyslném žebříčku boháčů byl na 3. místě se 125 strychy.¹⁶⁷

V letech 1658 - 1661 nacházíme v úřadě Václava Klečku. Ten byl zřejmě synem Ambrože Klečky (+ 1614) a jeho manželky Mariany, lze usuzovat že se narodil někdy v letech 1609 – 1614.¹⁶⁸ Majetek po Václavu Klečkovi byl rozdělen v roce 1666 a připadl

¹⁶⁰ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 154r – 155v.

¹⁶¹ AMRo I, kniha trhová, i. č. 1, fol. 256r – 256v. Primasova matka sděluje městské radě, že očekávala, že jí syn na stáří zaopatří, ale že ho Bůh „prostředkem časné smrti z tohoto plačtivého údolí k sobě povolati ráčil“.

¹⁶² AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 102, fol. 77r – 78v.

¹⁶³ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 159r – 160v. Z kšaftu vyplývá, že vydědil svého syna Jiří, který „poslušen býti nechtěl, mnohá příkoří mě učinil a proti mé vůli se oženil“... „nicméně co sem několik let na učení jeho vynaložil.“

¹⁶⁴ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 1v.

¹⁶⁵ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 202, také kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 98r – 98v.

¹⁶⁶ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 1v.

¹⁶⁷ G. Hofmann, Sprosta sprostické, s. 28.

¹⁶⁸ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 239 – 240, k roku 1614 jsou při smrti otce uváděny děti Václav, Ambrož a Jan. V roce 1609 jsou však potomky tohoto páru jmenováni pouze synové Daniel a Jan, srov. tamtéž, fol. 222v.

vdově Lidmile a dětem Lidmile, Janovi a Salomeně.¹⁶⁹ V roce 1675 vlastnil jeho bývalý dům Lukáš Brázda.¹⁷⁰

Po několika letech ve funkci radního působil v letech 1662 – 1671 jako primas také Bartoloměj Rydl (či Rýdle). Nelze vyloučit, že patřil k rozvětvené staroměstské rodině Rydlů z Najenperka pocházející z Broumova, predikát však neužíval.¹⁷¹ Narodil se v roce 1608, v pramenech se vyskytuje poprvé k roku 1629 společně se svou matkou Maruší a jejím tehdejším mužem Michalem Plomerem.¹⁷² V roce 1659 je připomínán jako mydlář,¹⁷³ ale pracoval i jako šichtmistr v Klabavě.¹⁷⁴ O čtyři roky později je jmenován s manželkou Sybilou, roz. Cirrinovou.¹⁷⁵ Zemřel v roce 1672. O tři roky později vlastnila jeho bývalý dům vdova Rozina.¹⁷⁶ V jakém vztahu k němu byli P. Jiří Stanislav Rydl od roku 1698 rokycanský děkan a jeho bratr P. Daniel, nebylo zjištěno, zcela jistě však nešlo o syny.¹⁷⁷

Dalším v řadě primasů byl Jan Jiří Tomandl. Během svého působení se dostal do několika sporů, v letech 1675 – 1676 s císařským rychtářem Janem Součkem,¹⁷⁸ v roce 1680 pak s radním Matyášem Švantlem z Třebeska.¹⁷⁹ O další čtyři roky později se znešvářil s dalším z radních Matyášem Nigrinem.¹⁸⁰ Zemřel 12. nebo 13. 2. 1688.¹⁸¹ Dědictví po něm bylo rozděleno mezi četné potomky: chválenického faráře P. Jana,¹⁸² Tobiáše,¹⁸³

¹⁶⁹ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 116r – 116v.

¹⁷⁰ NA, Berní rula - revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 351r – 361v.

¹⁷¹ Sněmy české, XI. díl, sv. 2, Praha 1954, s. 256. Mikuláš Rydl z Najenperka byl na počátku 17. století písařem v úřadu prokurátora.

¹⁷² AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 27r.

¹⁷³ Tamtéž, fol. 69v.

¹⁷⁴ P. Cironis, Obyvatelé a úřady v Rokycanech roku 1663, MR 8, 1971, s. 30.

¹⁷⁵ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 261v.

¹⁷⁶ NA, Berní rula – revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 351r – 361v.

¹⁷⁷ Jiří Stanislav byl s městskou radou v čilém písemném spojení, např. roku 1676 žádal o poskytnutí „*titulum mensae*“ pro svého bratra, AMRo I., MR, i. č. 48, s. 346. V letech 1678 - 1679 si dopisovali kvůli celebrování primice P. Daniela ve zdejší chrámu. AMRo I., MR, i. č. 49, s. 185; MR, i. č. 50, fol. 43v – 44v, 46v, 47r.

¹⁷⁸ AMRo I., MR, i. č. 48, s. 242 a MR, i. č. 49, s. 18. Příčina sporu je však neznámá.

¹⁷⁹ AMRo I., MR, i. č. 49, s. 219.

¹⁸⁰ AMRo I., MR, i. č. 52, s. 206.

¹⁸¹ AMRo I., MR, i. č. 53, s. 53, dne 13. 2. byla sepsána zpráva podkomořímu o jeho úmrtí.

¹⁸² Jan byl jeho nejstarším synem, který si zvolil církevní kariéru, jeho primice se konala 4. 5. 1672, srov. AMRo I., MR, i. č. 47, s. 285.

Šebestiána, Václava, Kateřinu Letňanskou (manželku Bohuslava Letňanského), Justýnu Záluskou (manželku Václava Záluského), Ludmilu a Karla. V majetku primase byl mj. dům s trhem kupeckým.¹⁸⁴

Další primas Wolf (Wolfgang) Schindtler (Schindler) byl zvolen na počátku března 1688 a post zastával do roku 1692.¹⁸⁵ Městské právo získal v roce 1651. V roce 1660 je zmíněna manželka Zuzana, dcera zemřelého Jana Pernkloba ze Šenrajtu.¹⁸⁶ Působil jako řezník a v letech 1677 – 1686 také jako cechmistr tohoto společenstva. Jeho syn Jan pracoval jako písař v klabavské huti.¹⁸⁷ V roce 1675 je Schindtler uváděn jako majitel domu, který podle berní ruly vlastnil Bartoloměj Cirrin.¹⁸⁸

V letech 1692 – 1695 vykonával tento post Bohuslav Letňanský, nejmladší syn bývalého primase Jana Letňanského.¹⁸⁹ Již v roce 1661 se stal šichtmistrem v Klabavě a jejího vedení se vzdal po třiceti letech, v roce 1691.¹⁹⁰ Jeho první manželkou se stala Ludmila, v roce 1663 se jim narodil syn. S Kateřinou, dcerou primase Jana Tomandla, měl děti Jana Antonína (1670) a Ondřeje (1684).¹⁹¹ Na vlastní žádost se v roce 1696 vzdal pro stáří ze všech funkcí.¹⁹²

Posledním primasem 17. století byl od roku 1696 Jan Matyáš Eisl z Mörlingu.¹⁹³ Vzhledem k tomu, že je v roce 1675 uveden jako majitel domu, který v roce 1655 patřil

¹⁸³ AMRo I., MR, i. č. 52, s. 317. Tobiáš pokračoval v otcových šlépějích, přísahu městu složil v roce 1686. V roce 1698 se oženil s vdovou po Šalamounovi Šírerovi.

¹⁸⁴ AMRo II., kniha dělených pozůstalostí, i. č. 90, fol. 14r – 15v.

¹⁸⁵ AMRo I., MR, i. č. 53, s. 67 – 8. 3. zaslán dopis podkomořímu o zvolení primasa.

¹⁸⁶ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 89r – 90r.

¹⁸⁷ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 5.

¹⁸⁸ NA, Berní rula – revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 351r – 361v.

¹⁸⁹ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 297.

¹⁹⁰ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1929/30, s. 9.

¹⁹¹ SOA Plzeň, SbM, matrika narozených, sign. 4732, s. 15. Ondřej Letňanský se stal v 18. století rovněž primátorem, zemřel v roce 1726. Srov. J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 1.

¹⁹² J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 7.

¹⁹³ AMRo II., kniha dlužních úpisů a kvitancí, i. č. 151, fol. 55v.

Adamu Eislovi, můžeme se domnívat, že jde o otce a syna.¹⁹⁴ Víme o něm, že v roce 1680 je uváděn jako cechmistr sladovnického cechu a v letech 1681 – 1692 byl městským písařem. S manželkou Martou se jim v roce 1670 narodila dcera Anastazia, jejími kmotry se stali Kristina Součková, Kateřina Cassiusová, Marta Nigrinová, Bartoloměj Rydl a Jan Jiří Tomandl. Následovali syn Jan Matyáš (1675) a dcery Anna Rozina (1678), Marta Rozalia (1679).¹⁹⁵

¹⁹⁴ NA, Berní rula – revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 351r – 361v.

¹⁹⁵ SOA Plzeň, SbM, matrika narozených, sign. 4731.

4. 2 Obecní starší

Termínem obecní starší bývá v literatuře označován vysloužilý radní, který musel aspoň jednou zastávat úřad. Sbor obecních starších měl poradní funkci, v některých lokalitách vykonával přímou správu městských statků, případně některé specializované kolektivní orgány.¹⁹⁶ Obecní starší byli jmenováni při obnově rady. Spolu s radními tvořili tzv. obojí radu. Jejich funkce byla placená, údaje jsou však známy až z poloviny 18. století, kdy každý starší obdržel ročně 130 zlatých.¹⁹⁷

V Rokycanech sloužili starší především jako poradní orgán městské rady.¹⁹⁸ Účastnili se vyhlášení rozsudků, případně jejich zástupci doplňovali počet přítomných při neúčasti některých radních při soudních jednáních.¹⁹⁹ Objevují se při svědomích členů zdejší městské rady, jimž dělali tzv. *relátory*. Z nich pocházel jeden z volenců, který měl vliv na jednání o složení nové městské rady. V roce 1669 jsou starší obecní přizváni k jednání městské rady, která měla rozhodnout o zvýšení platu děkana.²⁰⁰ Jejich kontrolní funkce, známá z jiných měst,²⁰¹ se v Rokycanech zaměřovala na dohled nad účetnictvím, a to již v předbělohorské době. V roce 1669 byla tato povinnost uložena všem městům.²⁰² Z jejich řad byl často volen městský rychtář, např. v roce 1630 bylo zvoleno 13 obecních starších s poznámkou, „že z nich jednoho mohou sobě za rychtáře voliti.“²⁰³ Obsazování byli i do funkcí rychtářových přísazných²⁰⁴ či dalších nižších úřadů.

¹⁹⁶ Z. Martínek, *Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620 – 1784*, AUC Phil. et hist. 1, z PVH 10, 1992, 103.

¹⁹⁷ A. Zeman, *Hospodářství královského města Rokycan*, s. 92.

¹⁹⁸ AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 265. V roce 1580 se „*obecní starší, když se do rady obsílali budou, má každému na pergamenu jeho jméno dodáno a v nepřítomnosti jeho doma manželce zanecháno býti, a do rady přijde povinen to zase složit i kdožby přijíti obměskal, pokuty 10 gr. míšeňských dá.*“

¹⁹⁹ E. Procházková, *Hrdelní soudnictví města Berouna v předbělohorské době*, VSB 32 – 33, 1987, s. 101n. O tom, že se účastnili jednání městské rady svědčí tato zpráva: „*Starší obecní, když se do rady obsílali budou, má každému na pergamenu jeho jméno dodáno a v nepřítomnosti jeho doma manželce zanecháno býti, a do rady přijde povinen to zase složit i kdožby přijíti obměskal, pokuty 10 gr. složí.*“ AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 265r.

²⁰⁰ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 142.

²⁰¹ M. Tošnerová, *Městská správa a hospodářství*, s. 12 či P. Slámová, *Novoměstské radní elity*, s. 166.

²⁰² Z. Martínek, *Hospodářství a správa královských měst*, s. 102.

²⁰³ M. Ďurčanský, *Obnovování městských rad*, s. 99.

²⁰⁴ Z rekonstrukce složení rychtářova poradního sboru a obecních starších víme, že v letech 1578, 1583, 1587, 1588 a 1589 se rekrutovali rychtářovi poradci výhradně ze sboru obecních starších.

Počet členů sboru obecních starších se nejčastěji stabilizoval na 12ti (Rokycany, Beroun, Louny, Rakovník, Sušice, Klatovy, Domažlice, Stříbro, Ústí nad Labem, Most), mohl být i početnější, např. v Kutné Hoře 18 členný a v Žatci konce 24 členný. Označení primas pro prvního obecního staršího nebylo v Rokycanech užíváno.²⁰⁵

Seznamy zdejších obecních starších se dochovaly ještě torzovitěji než pro radní. V některých letech nejsou starší zapsáni ani v registrech podkomořského úřadu. Vzhledem k tomu, že starší figurovali v městských knihách jen minimálně, je rekonstrukce jejich orgánů téměř nemožná. Celkem se podařilo podchytit 131 jmen obecních starších z let 1573 – 1699. Protože řada z nich zastávala post radního, počet osob zapojených v obou orgánech v letech 1573 – 1699 činil 181. Známe údaje pouze o 55 sborech obecních starších, tj. o polovině, uvažujeme-li o 118ti radách. Z toho kompletní jsou sestavy pro 46 sborů, nekompletní pro devět. Při vytváření tohoto souboru nastaly obdobné problémy jako při rekonstrukci radních.

V Rokycanech byly v předbělohorském období oba orgány vzájemně prostupné v obou směrech, tj. osoba mohla působit v radě, posléze mezi obecními staršími a následně opět v radě.²⁰⁶ Ne každý měšťan musel nutně projít sborem obecních starších. Situaci v druhé čtvrtině 17. století sledovat z nedostatku pramenů nemůžeme. Poslední relikty předbělohorských zvyklostí se podařilo zachytit v případě Jana Kuželie, který se stal v roce 1626 radním, v letech 1632, 1635, 1636 zastával post obecního staršího a v letech 1640 – 1664 zasedal v radě. Obdobně v letech 1631 – 1665 působil jako konšel Václav Břehovský, který však v roce 1653 usedl na rok mezi obecní starší. Proč u těchto dvou mužů došlo k prolínání obou funkcí lze vysvětlit jen těžko. Kuželius se do rady dostal v roce 1626 díky nedostatku vhodných uchazečů, v té době mu bylo pouhých 30 let. Snad z tohoto důvodu byl později přeřazen mezi obecní starší.

Prolínání obecních starších a konšelů navzájem zcela běžné před rokem 1620, se zcela mění v polovině 17. století. Tehdy dochází ke stabilizaci sboru v tom smyslu, že šlo vlastně o čekatele na funkci v městské radě. Paradoxně jsou tak starší obecní vlastně mladí lidé. Díky soupisu poddaných podle víry, kde byl psán u každého obyvatele i jeho věk, můžeme u 19 obecních starších působících na počátku druhé poloviny 17. století zjistit

²⁰⁵ B. Roedl, *Vademecum*, s. 27.

²⁰⁶ Tamtéž, s. 15 a 26n. Ke stejnému závěru, tj. že sbor obecních starších tvořili bývalí konšelé, dospěl P. Mužík, *Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích*, s. 55.

vstupní věk mezi obecní starší. Nemladším se stal 24letý mladík, budoucí primátor Bartoloměj Rydl. Nejstarší osobou byl 55letý Tomáš Neylinger. Nejčastěji muži do sboru vstupovali okolo třicítky.

Postup mezi konšely však nebyl umožněn všem starším, v žádném případě se zde v tomto období již neobjevují bývalí radní. Konšelé se v tomto období stávají v podstatě doživotními členy rad, v případě úmrtí některého z nich na jeho místo nastoupil první obecní starší, byť výjimky se samozřejmě stávaly. Patrně vzhledem k prodlužování věku a díky dalším příznivým okolnostem zůstávali radní ve funkcích stále déle a tak se snižovala reálná možnost obecních starších dosáhnout na křesla v radě.

Podíl obecních starších na činnosti rokycanských městských rad

Období	Počet obecních starších	Z nich radními
1573 – 1600	44	31
1600 – 1625	1	1
1625 – 1650	33	18
1650 – 1675	39	18
1676 – 1700	26	7

Několik osob bylo započítáno ve dvou obdobích vzhledem k tomu, že v té době působili mezi staršími. Nicméně můžeme říci, že v celém zkoumaném období se zhruba polovina obecních starších dostala do rady a stala se konšely.²⁰⁷ Tento poměr se začíná výrazně měnit zejména na sklonku 17. století. Proces souvisí zejména s prodlužováním funkčního období jednotlivých radních v souvislosti s doživotním výkonem postu v rámci městské rady.

²⁰⁷ M. Kapavíková, Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře v 16. století, SSH 16, 1981, s. 67.

**Délka funkčního období rokycanských radních
v rámci sboru obecních starších**

Četnost	1 rok	2 – 5 let	6 -10 let	11 – 15 let	Nebyl členem	Celkem radních
1573 – 1621	10	15	2	0	30	57
1621 – 1699	10	22	7	4	19	62

Jak ukazuje následující tabulka, v předbělohorském období neprošla sborem obecních starších zhruba polovina konšelů. Pokud už radní do sboru vstoupil, nejčastěji zde setrval 2 – 5 let. Celkově v tomto období nepůsobil žádný z představitelů radní vrstvy déle než deset let.

Do celkového přehledu pobělohorských radních nebylo započítáno 12 osob, které zasedaly v radách před i po roce 1620, ty jsou zohledněny pouze v předbělohorském období. Po roce 1621 klesá množství radních nezastoupených ve sboru obecních starších. Zde ovšem vzhledem k torzovitosti pramenů můžeme předpokládat ještě nižší číslo, připomeňme, že v druhé polovině 17. století již sborem prošel téměř každý radní. Nejpočetněji je opět zastoupeno období 2 – 5 let.

4. 3 Císařští rychtáři

Císařští rychtáři byli zavedeni do královských měst v roce 1547 pro posílení panovníkovu vlivu. Rychtář dohlížel na přesné plnění jejích povinností, na výkon spravedlnosti a hájil především zájmy krále. Zasedal v městské radě a bez jeho vědomí a souhlasu se nesmělo konat žádné zasedání obce, přečiny měl hlásit králi nebo české komoře. Příslušelo mu právo řešit spory mezi konšely, dohlížet na cechy, obchod, ceny a překupnictví. Dále vykonával dozor nad chudinstvím, kontroloval skládání obecních, zádušních i špitálních účtů apod.²⁰⁸

Vzhledem k loajálnímu postoji města v roce 1547 sem nebyl dosazen císařský rychtář. Instrukcí z 11. 5. 1628 byla obnovena předbělohorská organizace městské správy.²⁰⁹ Již na počátku dvacátých let 17. století byl císařský rychtář dosazen i do Rokycan. Dostával pravidelný plat, který v polovině 18. století činil 88 zlatých 40 krejcarů 3 denáry.²¹⁰ V druhé polovině 17. století jmenoval nového rychtáře panovník na základě návrhu české komory. Při uprázdňení úřadu dodávala městská rada seznam vhodných osob. Bylo obvyklé, že rychtáři pocházeli z městského stavu a měli určité zkušenosti se správou města – většinou již předtím pracovali ve sboru obecních starších či městské radě.²¹¹

V letech 1623 – 1700 se v této funkci v Rokycanech vystřídal celkem šest osob, z nich pět působilo ve zdejších radách, z toho tři na postech primátorů.

Přehled kariér císařských rychtářů v rámci městské správy

Mandl Mikuláš 2x primas, 28x konšel,

Netolický Tomáš 13x konšel, 1x obecní starší,

Nemelius Ondřej 4x primas, 6x konšel,

Souček Jan 4x primas, 13x konšel, 4x obecní starší,

²⁰⁸ F. Roubík, Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v letech 1547 – 1783, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 6, 1930, s. 267.

²⁰⁹ J. Klepl, Královská města česká počátkem 18. století (Reformy hospodářské a správní), ČČH 38, 1932, s. 262.

²¹⁰ A. Zeman, Hospodářství královského města Rokycany, s. 92.

²¹¹ V. Smolová, Rada Starého Města pražského, s. 7.

Cassius Martin 21x konšel, 2x obecní starší,

Jak vyplývá z tohoto přehledu, byly do funkcí císařských rychtářů vybírány osoby, které měly s výkonem městské správy již dlouholeté zkušenosti, i vzhledem k tomu, že jednotliví muži strávili v orgánech městské správy od 10 do 30 let. Místní poměry neznal pouze první rychtář Jan Rudolf Wolfingar, spolehlivý katolík pocházející z Plzně dosazený do Rokycan jen jedno funkční období.

Přestože měli císařští rychtáři vykonávat dohled nad činností městské rady a tedy celé městské správy, sami v ní byli činní, a to zejména v nižších úřadech. Tuto skutečnost můžeme doložit na činnosti jen některých z nich, opět nás limitují zejména dochované prameny. Situaci známe jen u posledních dvou rychtářů, Jana Součka a Martina Cassia. První z nich působil jako kostelník Panny Marie Sněžné, úředník nad masem a inspektor školy. Druhý byl rychtářem od roku 1678, souběžně vykonával funkce kostelníka u Panny Marie Sněžné, úředníka nad masem a nad vážením chleba. Zřejmě i ostatní císařští rychtáři se zapojovali do jiných nižších úřadů, před vstupem do úřadu mezi nižšími úředníky nacházíme u Mikuláše Mandla a Ondřeje Nemelia. Ke stejným výsledkům došli i B. Roedl pro Louny a J. Tomas pro Litoměřice.²¹²

V tomto ohledu bohužel nelze na základě dochovaných pramenů zjistit míru zasahování císařského rychtáře do výkonu činnosti městské rady. Vzhledem k tomu, že rychtáři v Rokycanech pocházeli z řad zdejších měšťanů, zasedali dlouhá léta v městských radách a i po vstupu do funkce zastávali posty nižších úředníků, byla jejich pozice nezáviděníhodná vzhledem k odpovědnosti české komoře a prosazování jejích cílů ve městech.

Pouze u dvou rychtářů M. Martina Cassia a Andrese Nemelia můžeme doložit vysokoškolské vzdělání. Všichni rychtáři zastávali svůj post až do smrti, s výjimkou Mikuláše Mandla. Tři z rychtářů zastávali svou funkci relativně krátkodobě, tři více než dvacet let.

Na Novém Městě pražském se vystříдалo v letech 1600 – 1650 v této funkci celkem 8 osob. Jak prokázala Jaroslava Mendelová, téměř všichni byli členy městské rady nebo

²¹² B. Roedl, *Vademecum*, s. 30.

zastávali jiné městské úřady.²¹³ Na Malé Straně je zaznamenáno pro léta 1548 – 1650 12 rychtářů, z nich osm mělo zkušenosti s činností městské rady. Obdobná situace panovala také v Táboře, kde z celkem 9 rychtářů činných v letech 1548 – 1619 jich šest předtím působil jako primátoři.²¹⁴ V Lounech je pro léta 1573 – 1730 doloženo celkem 19 osob, z nich pouze čtyři neprošli městskou radou.²¹⁵

Prvním rokycanským císařským rychtářem se stal v letech 1623 – 1626 Jan Rudolf Wolfingar z Ploskovic, původně plzeňský primátor, který odstoupil z funkce, aby mohl působit v Rokycanech.²¹⁶ M. Bělohávek uvádí, že společně s Wolfingarem zde úřad vykonával i Blažej Nusselius.²¹⁷ Ten však zastával post primátora nikoliv rychtáře. Wolfingar patřil k věrnému katolickému křídlu plzeňských měšťanů, po dobytí Plzně Mansfeldem byl vězněn. Po opětovném uklidnění stavu byl již jako plzeňský primas spolu s Adamem Henygarem z Eberka a na Štěnovicích a Tomášem Zelenderem z Proškovic jmenován císařským komisařem.²¹⁸ V únoru 1623 se stává proviantním komisařem Collaltovy kompanie umístěné v Rokycanech v počtu 260 mužů.²¹⁹ V roce 1624 se Wolfingar zakoupil na rytířském statku Točníků z Křimic, na Prostiboři a Veselí. Plzeňským měšťanům se nezamlouval jeho společenský přesun mezi nižší šlechtu vzhledem k ohrožení tzv. šosovního, tj. pod městskou pravomoc spadajícího majetku v městě. Proto roku 1628 Rudolf Wolfingar slíbil městské radě za sebe i své potomky bezpodmínečnou poslušnost. Avšak jeho syn Kryštof opustil trvale Plzeň a usadil se na svém statku.²²⁰

První kontakt rokycanských s Janem Rudolfem byl navázán již v roce 1611, kdy jako výběřčí posudného v Plzeňském kraji vystavil městu kvitanci.²²¹ Jak si počínal ve

²¹³ J. Mendelová, Rada Nového Města pražského, s. 64.

²¹⁴ Z. Vybíral, Mocenské elity v tábořské obci, s. 160.

²¹⁵ B. Roedl, Vademecum, s. 30.

²¹⁶ J. Douša, Plzeň v letech 1618 – 1621, s. 176.

²¹⁷ M. Bělohávek a kol., Dějiny Plzně I, s. 229. Tento údaj na základě rokycanských pramenů potvrdit nelze, nicméně lze předpokládat, že situace počátkem 20. let byla nepřehledná a správci opravdu mohli být ustanoveni dva.

²¹⁸ M. Bělohávek, Plzeň, protireformace a české stavovské povstání, FHB 8, 1985, s. 139, 144.

²¹⁹ P. Holman, Třicetiletá válka, s. 40.

²²⁰ M. Bělohávek a kol., Dějiny Plzně I., s. 229n.

²²¹ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 33, fol. 209r.

výkonu funkce císařského rychtáře, nelze prameny zdokumentovat. Svou činnost v Rokycanech ukončil někdy během roku 1626.

Již 11. 5. 1626, resp. 18. 12. 1626 se zmiňuje jako císařský rychtář Mikuláš Mandl.²²² Poprvé se v rámci správy objevuje v roce 1608 jako městský rychtář. V letech 1609 – 1643 zasedal v radě, přičemž v letech 1626 a 1636 jako primas. Ve dvacátých letech se pravidelně objevoval mezi volenci. Rovněž datum ukončení jeho činnosti není zcela jednoznačné, neboť 3. 12. 1630 podávají rokycanští radní zprávu „*poněvadž v témž městě J. M. C. rychtáře žádného není.*“²²³ Roubík ale uvádí, že Mandl působil společně s Matějem Lábem a oba označuje jako správce rychtářského úřadu, je však pravděpodobnější, že rychtářem byl Mandl a Láb fungoval jen jako adjunkt, a to až do roku 1631.²²⁴

Od 14. 2. 1631 do roku 1653 zastával post Tomáš Netolický. V roce 1605 se v Rokycanech oženil,²²⁵ v roce 1637 je uváděna manželka Judita.²²⁶ V roce 1629 je jmenován jako měšťan a „*nařízený výběrčí při městě našem.*“²²⁷ O deset let později si společně s městskou radou stěžoval na kvartýrující vojsko a škody jím způsobené.²²⁸ V roce 1645 se dostal do sporu s radními opět kvůli zde usazenému vojsku. Česká komora nakonec rozhodla, že má mít stejné výhody jako ostatní konšelé.²²⁹ Lze předpokládat, že na konci svého života byl již zřejmě nemocný, neboť podkomoří napsal do Rokycan na sklonku roku 1657, aby rada ihned ohlásila úmrtí rychtáře.²³⁰ Pozůstalost po něm byla projednávána v roce 1658 a o majetek se dělila vdova Marie, již provdaná Kraftová, a potomci Judita (provdaná za šichtmistra Kašpara Kaisera), Jan a Šimon.²³¹

²²² Květnové datum je uvedeno v zápise o obnově rady v NA, Podkomořský úřad. Prosincový termín pak uvádí F. Roubík, s. , který zároveň vepisuje jako císařského rychtáře i Matěje Lába. Jelikož o Matěji Lábovi víme, že byl v letech 1600 – 1631 radním písařem, lze předpokládat, že nebyl císařským rychtářem, ale jen jeho pomocníkem či zástupcem.

²²³ NA, SM, sign. C 215, R 17, konfiskace, fol. 36.

²²⁴ F. Roubík, *Královští rychtáři*, s. 352.

²²⁵ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 21, s. 188.

²²⁶ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 102, fol. 111v- 112r.

²²⁷ AMRo II., kniha šacuňků, i. č. 34, fol. 29v.

²²⁸ V. Líva, *Prameny k dějinám třicetileté války*, Regesta fondu militare, 5. díl, Praha 1954, s. 249.

²²⁹ Tamtéž, 8. díl, Praha 1957, s. 35.

²³⁰ AMRo I., sign. B/I 324, k. č. 200.

²³¹ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 95r – 96v.

Po smrti Netolického se stal krátce rychtářem v letech 1653 – 1657 dosavadní primátor Ondřej Nemelius. Následujících dvacet let (1658 – 1678) vládl jako císařský rychtář městu Jan Souček, který rovněž prošel řadou nižších funkcí a v letech 1654 – 1658 působil jako primátor. Berní rula ho označuje jako řezníka a v pomyslném žebříčku boháčů ovládl 3. místo.²³² V roce 1673 byl ženatý s Kristýnou, z jejího předchozího manželství vyženil syna Jana Dvořáka (ten byl už ženatý s Barborou a měl děti).²³³ Souček zemřel 21. 4. 1678 a o týden později informovala městská rada dopisem komoru o jeho úmrtí.²³⁴ Kšaft byl publikovaný 3. 5. téhož roku.²³⁵

Dlouholetým rychtářem byl v letech 1678 – 1704 M. Martin Jan Cassius. Je označován jako urozený, pocházel z Kácova (okres Kutná Hora), predikát však neužíval. V roce 1647 byl zapsán na univerzitu, bakalářem se stal 6. 5. 1649, magistrem 11. 8. 1650.²³⁶ Přísahu věrnosti městu Rokycany složil v roce 1657 a následně působil jako radní písař. V roce 1677 je uváděn jako cechmistr sladovníků. O tři roky později byl ve sporu s měšťanem Karlem Matyášem Mikuleckým.²³⁷

V roce 1687 se připomíná jeho manželka Kateřina Kassiusová dcera Tobiáše a Anny Šimonovic.²³⁸ Prvním dítětem tohoto páru zaznamenaným v matrice byl Martin Tobiáš, narozený v roce 1660. Dále následovali Kašpar (1669), Viktorín (1670), Antonín (1674).²³⁹ Dva synové zvolili duchovní dráhu, v roce 1688 měl primici v plaském klášteře syn Antonín Cassius,²⁴⁰ o šest let později i Viktorín.²⁴¹ Syn Benedikt složil přísahu městu

²³² G. Hofmann, *Sprosta sprostické*, s. 28.

²³³ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 268r – 270r.

²³⁴ AMRo I., MR, i. č. 50, fol. 18v.

²³⁵ Tamtéž, fol. 17r.

²³⁶ K. Beránek, *Mistři, bakaláři a studenti pražské filozofické fakulty 1640 – 1654*, Praha 1998, s. 49.

²³⁷ V tomto případě šlo o dědinku Šerkovskou, viz MR, i. č. 49, s. 225.

²³⁸ AMRo II., kniha dělených pozůstalostí, i. č. 90, fol. 7v.

²³⁹ SOA Plzeň, Sbm, matrika narozených, sign. 4131.

²⁴⁰ AMRo I., MR, i. č. 53, s. 104. O Antonínovi (Václavovi) víme, že se narodil 30. 10. 1663, do plaského kláštera vstoupil v roce 1682, od roku 1690 působil jako farář, zemřel 8. 7. 1694, viz A. Podlaha (ed.), F. M. Vogt, *Chronici Plassensis privati, Tilia Plassensis, Sbirka pramenů církevních dějin století XVI. – XVIII.*, č. 4, Praha 1909, s. 82, 152.

²⁴¹ AMRo I., MR, i. č. 55, s. 398. Viktorín se narodil 26. 2. 1670, do plaského kláštera vstoupil v roce 1689, po primici v roce 1694 působil jako domácí učitel, v letech 1706 – 1708 jako kaplan v Plané, posléze farář v Oboře, kde zemřel 21. 9. 1746, srov. Podlaha A. (ed.), F. M. Vogt, *Chronici Plassensis*, s. 82, 152, 155. Byl patrně hudebně nadán (snad po otci), neboť je uváděn v soupise plaských řeholníků – hudebníků, srov. M.

v roce 1695, je možné, že se jedná o Benedikta Josefa, který se stal v letech 1720 – 1722 rovněž císařským rychtářem.²⁴²

Cassius zemřel 19. 8. 1704, podkomoří již 26. 8. žádal město o zaslání tří zachovalých osob a nařídil, aby do jmenování nového rychtáře ho zastupoval primas. Zajímavé také je, že podkomoří rozkázal zapečetit veškeré jeho věci a spisy.²⁴³

Císařský rychtář měl k dispozici tzv. adjuncta, většinou radního písaře. V letech 1626 – 1631 se jím stal Matěj Láb. Po něm následoval Jakub Optalius z Třebnice, po jeho smrti v roce 1672 nastoupil jeho syn M. Jan Čáslav Optalius z Třebnice.²⁴⁴ Před rokem 1704 je pak uváděn Jan Roman Vodňanský z Wildfeldu.²⁴⁵

Přehled císařských rychtářů v Rokycanech v letech 1623 - 1699

Jméno	Ve funkci od	Ve funkci do
Jan Rudolf Wolfingar	1623	1626
Mikuláš Mandl	18. 12. 1626	1631
Tomáš Netolický	14. 2. 1631	1653
Ondřej Nemelius	13. 9. 1653	14. 9. 1657*
Jan Souček	1658	21. 4. 1678*
M. Martin Cassius	18. 7. 1678	19. 8. 1704*

*datum úmrtí

Kabelková, Hudba v plaském klášteře v 17. a 18. století, in: 850. let plaského klášteře (1145 – 1995), Sborník příspěvků ze semináře „Vývoj a význam plaského klášteře pro české dějiny“, Mariánská Týnice 1995, s. 136.

²⁴² F. Roubík, Královští rychtáři, s. 352.

²⁴³ AMRo I., sign. B/I 324, k. č. 200.

²⁴⁴ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 303.

²⁴⁵ F. Roubík, Královští rychtáři, s. 352.

4. 4 Městští písaři a kancelář

Velmi důležitým pro funkci města a jeho správy byl úřad radního písaře, jenž byl pravou rukou primase a zároveň nejvzdělanějším členem městské správy. Byl představeným kanceláře, před rokem 1620 se po zvolení radním svého původního úřadu vzdával, v pobělohorském období mohl být zároveň i členem rady. Musel dobře znát městské právo a byl to právě on, kdo ho aplikoval na jednotlivé přečiny. K jeho úkolům patřilo také formulování a zdůvodňování rozsudků a dohled nad veškerou právní praxí města. Svou nezastupitelnou úlohu měl i při přijímání svědectví a přísah. Písař musel být manželského původu a bezúhonný. Při nástupu skládal přísahu, podle níž měl zachovávat mlčenlivost a nestrannost pod pokutou ztráty cti, statků či vyhnání z města.

Městští písaři předbělohorského období se rekrutovali většinou ze správců místní školy. U všech se dá předpokládat vysokoškolské vzdělání.²⁴⁶ Po opuštění školy se ženili s bohatými dědičkami či vdovami a působili v kanceláři, téměř většina se dříve nebo později dostala do městské rady a někteří i ke křeslu nejvyššímu, primátorskému. Celkem tradiční v renesanci byla jejich humanistická průprava, často nám zanechali po sobě krátké latinské básně zapsané v radních manuálech a drobné perokresby. Na skutečnost, že v rudolfínské epoše se v rokycanské městské kanceláři pěstovala humanistická literatura a zájmy, poukázal již Josef Hejnic. V soupisu literárně činných městských písařů uvádí pro Rokycany k roku 1607 písaře Tomáše Artophidia.²⁴⁷

Na počátku poslední čtvrtiny 16. století působil ve městě zřejmě jen jeden písař, v případě nutnosti mohl vypomoci školní správce.²⁴⁸ Velmi záhy se však setkáváme s písaři dvěma, vymezení jejich kompetencí však není dosud přesně objasněno. V letech 1535 – 1560 se objevuje písař Pavel.²⁴⁹ V roce 1561 koupil ve městě dům Jan písař.²⁵⁰ Ve stejném

²⁴⁶ J. Hejnic, Městští písaři a jejich literární a kulturní činnost v českých středověkých a raně novověkých městech, AUC Phil. et hist. 1, Z pomocných věd historických 10, 1992, s. 32, 35.

²⁴⁷ Tamtéž, s. 35.

²⁴⁸ J. Pešek, Měšťanská vzdělanost a kultura, s. 41. Autor uvádí, že i ve městech s rozvinutou kanceláří sloužil správce latinské školy až do konce 16. století jako příležitostný notářův zástupce nebo pomocník.

²⁴⁹ AMRo I., kniha trhová, i. č. 2, s. 51; AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 150r; AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 31. V roce 1560 patrně umírá, srov. AMRo I., kniha trhová, i. č. 2, s. 341.

²⁵⁰ AMRo I., kniha trhová, i. č. 2, s. 354.

roce se zde oženil Melichar Touškovský s Dorotou, nevlastní dcerou Šimona řezníka.²⁵¹ Melichar se později objevuje jako radní písař a v roce 1572 nechal sepsat svůj kšaft.²⁵²

Po roce 1575 je zmiňován písař Václav Písecký bakalář, který však sloužil již před tímto datem.²⁵³ V roce 1577 je označován jako starý písař²⁵⁴ a o dva roky později žádá městskou radu o zproštění z úřadu.²⁵⁵ Ta jeho žádost zamítla a ještě v roce 1580 se o něm mluví jako o písaři.²⁵⁶ Písecký zemřel někdy mezi lety 1581 - 1583.²⁵⁷

Následující dva písaře spojil stejný osud, oba se jako absolventi univerzity dostali na zdejší školu, prošli zdejší kanceláři – Jan Novoměstský v letech 1576 – 1584,²⁵⁸ Zikmund Celestýn v letech 1587²⁵⁹ - 1592 – následně vstoupili mezi radní a posléze se stali i primátory.

V roce 1586 se v Rokycanech oženil Prokop Facián a krátce po té vystupuje jako písař.²⁶⁰ Svou funkci vykonával do smrti, kšaftoval v roce 1598 a záhy zemřel. Zůstala po něm vdova Voršila, později provdaná za Václava Krocína, a dvě děti.²⁶¹

²⁵¹ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 151.

²⁵² AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 51. Melichar zemřel již v roce 1572, zůstala po něm dcera Lidmila, jeho švagrem byl Jakub Klivec a Václava Havlíka jmenuje svým bratrem.

²⁵³ Jako mladší písař je připomínán k roku 1554, viz kniha trhová, i. č. 1, fol. 153v. Jako písař se objevuje v roce 1566, kdy sestavil rejstřík ke knize dlužních úpisů a kvitancí z let 1558 – 1732, i. č. 151. Zmínku o něm najdeme i k roku 1567 v knize kšaftů, i. č. 84, fol. 40. V roce 1565 se zúčastnil jednání ve Vídni, viz J. Šára, O přijetí Rokycan do třetího stavu, s. 9.

²⁵⁴ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 47r.

²⁵⁵ AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 112v, ke dni 21. 5. 1579.

²⁵⁶ Tamtéž, fol. 245v. Naprosto ojedinělá zmínka o písaři Martinu Strejci Píseckém byla nalezena v knize svědomí, i. č. 25, s. 80 - 81. Letmou zmínku se vztahuje i k sirotku po Melicharovi písaři, MR 1587, i. č. 43, fol. 51v.

²⁵⁷ V roce 1581 se vdávala jeho dcera, srov. kniha purkmistrovských počtů 1581, i. č. 18, s. 598. V roce 1583 se o něm mluví už jako o mrtvém. MR 1583, i. č. 42, fol. 41r.

²⁵⁸ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 8r. MR, i. č. 41, fol. 268r „*Jan písař v službě 4 roky*“. Objevuje se patrně také pod jménem Johannes Markonis, např. MR, i. č. 41, fol. 83v, na fol. 93v opět jako Jan kantor. AMRo I., notulář, i. č. 13, fol. 648r, 697v. V roce 1583 usedl mezi radní. V letech 1583 - 1586 se neobjevuje příliš zpráv o písařích, víme jen o „*nemoci p. písaře radního*,“ MR 1587, i. č. 43, fol. 14v. Opět pouze ojedinělá je zmínka o Janu Chauzovském, písaři a rodiči města tohoto, notulář 1584, i. č. 13, fol. 651r.

²⁵⁹ AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 16v.

²⁶⁰ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 189. MR, i. č. 43, fol. 84r. Prokop byl patrně synem kováře, MR 1589, i. č. 45, fol. 28r. Jeho manželkou byla Voršila z Dubu, srov. kniha trhová, i. č. 1, fol. 214v.

²⁶¹ Ke dni 2. 7. 1599 se o něm mluví jako o zesnulém, srov. AMRo I., kniha ústních kšaftů, D/I 5, k. č. 575, fol. 3v-4r. Jeho závěť je zaznamenána rovněž v AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 110r – 110v. V závěti pamatoval nejen na potomky, ale věnoval ke kostelům 15 kop, do špitálu 10 kop, žákům do školy na emendu 10 kop a literátům 20 kop vše míš. Voršila byla dcerou Martina Strejce, viz J. Šára, Rokycany koncem 16. století, s. 1n.

V roce 1587 se funkce písaře bílého piva zhostil Tomáš Artophidius.²⁶² O rok později mu přibyla povinnost vést domácí hospodářství.²⁶³ Artophidia se poprvé vyskytuje pod označením radní písař v roce 1598,²⁶⁴ k roku 1606 je tak uveden společně s Matějem Lábem.²⁶⁵ Bartoloměj Cirrin ho o rok později označuje jako radního písaře a svého strýce. V roce 1615 je uveden jako radní písař jakýsi Tomáš Litochleb, je otázkou zda tím není míněn Artophidius.²⁶⁶

Na sklonku 16. století se v účetních knihách setkáváme s výplatou peněz dalším dvěma písařům Václavu Ganymedesovi a Matěji Lábovi. První z nich působil jako školní kantor, oženil se v roce 1598²⁶⁷ a po té se stal radním písařem.²⁶⁸ Jak dlouho tento post zastával, se zjistit nepodařilo.

O Matěji Lábovi se mluví jako o budoucím radním písaři již v létě roku 1599.²⁶⁹ O rok později, na podzim 1600, se ve městě oženil.²⁷⁰ Jeho sestra Kateřina Lábová, měšťanka Nového Města pražského, jemu a jejímu synovi žijícímu rovněž v Rokycanech v závěti datované 27. 10. 1604 odkázala 120 kop grošů míšeňských a stříbrný koflíček po krajích

²⁶² Tento muž působil s největší pravděpodobností od roku 1583 jako školní kantor. V témže roce se oženil, kniha purkmistrovských počtů 1583, i. č. 18, s. 769. Po sňatku s Apolenou dcerou nebožtíka Šimona Řezníka vykonával funkci správce radnice a zdejšího šenku, MR, i. č. 42, fol. 64v, 67v. V roce 1584 je zmíněna jeho matka Dorota Artophidiová, která žila na Novém Městě pražském, notulář, i. č. 13, fol. 653. Funkce radničního správce byl zproštěn v roce 1587, kdy se stal písařem bílého piva, MR 1587, i. č. 43, fol. 18v.

²⁶³ AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 115r.

²⁶⁴ AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 343.

²⁶⁵ Rukověť, 1. díl, s. 364.

²⁶⁶ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 179v. Dále se objevuje v roce 1616 v téže knize, srov. fol. 186r. Jako písař se vyskytuje k roku 1606 i rychtářské knize, i. č. 30, fol. 3r.

²⁶⁷ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 20, s. 399.

²⁶⁸ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 225, uvedena je také jeho manželka Regina někdy manželka Martina Krásky. V roce 1622 se Ganymedes znovu ženil s Alžbětou vdovou po Antonínovi Kroncovi, dcerou kněze Jana Holoniusa (Poloniusa?) církevního správce v Žluticích, srov. kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 191.

²⁶⁹ Tamtéž, s. 506.

²⁷⁰ Tamtéž, s. 543 – v únoru 1600 byla koupena lavice do světnice Brikcího kantora, kde bydlí Matěj Láb písař radní. Tamtéž, s. 613.

pozlacený v hodnotě 100 kop míšeňských.²⁷¹ Radní písař Matěj Láb ve službě zůstal nejméně do roku 1631.²⁷²

Víme však, že ve městě působili i různí "specializovaní" písaři (bílého piva či rychtářský), kteří nedosáhli nikdy titulu radních písařů. Jejich působnost nebyla fyzicky vázána k vlastním prostorům městské kanceláře.²⁷³

Plat prvního z řady radních písařů, Václava Píseckého, činil v roce 1576 6 kop grošů míšeňských, v roce 1577 obdržel týž 2 kopy grošů míšeňských.²⁷⁴ Další platy známe až z účetního roku 1596 - 1597, kdy činily 83 kop 27 grošů míšeňských pro předního písaře Prokopa Faciána a 30 kop grošů míšeňských pro druhého písaře Tomáše Artophidia.²⁷⁵ V platech nejsou peníze vybírané za výkony jejich povolání od měšťanů.²⁷⁶ V následujícím období se jmenují jako vyplácení písaři Tomáš Artophidius s platem 24 kop 23 grošů 3 denáry míšeňské, Václav Ganymedes s platem 17 kop 31 grošů 3 denáry míšeňské a konečně Matěj Láb s pouhými 13 kopami grošů míšeňských.²⁷⁷

K roku 1621 se připomíná jako radní písař Bartoloměj Cirrin.²⁷⁸ Tento syn rokycanského měšťana Zikmunda Kučery (znamenitý hudebník, + 8. 1. 1601) a jeho manželky Kateřiny (+ 15. 4. 1587) se narodil 12. 8. 1574. Měl 5 vlastních a 5 nevlastních

²⁷¹ Archiv hl. města Prahy, Sbíрка rukopisů, kniha testamentů Nového Města pražského, rukopis 2209, fol. 291r – 292r.

²⁷² Poprvé se jako písař objevuje v roce 1606 v rychtářské knize, i. č. 30, fol. 48, jako písař radní označen v roce 1609, kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 134r. V roce 1613 vystupuje společně s manželkou Dorotou, viz kniha trhov, i. č. 1, fol. 238v. Svatební smlouvu s následující manželkou Magdalénou dcerou zemřelého Paula Lhotského měšťana ze Žebráka, srov. kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, fol. 199. O dlouhé době jeho služby svědčí i formulace „*týž Matěj Láb v povinnosti písaře radního od třicíti let zůstávajíc*“, NA, SM, sign. C 215, R 17, konfiskace, fol. 36. Ve stejném prameni je jako písař radní připomínán ještě k roku 1631, viz fol. 39r.

²⁷³ L. Sulitková, H. Jordánková, Městští písaři v Brně v předbělohorském období a jejich sociální postavení, AUC Phil. et hist. 1, Z PVH 10, 1992, s. 88. Pro Rokycany samozřejmě nemůžeme počítat s tak rozvinutou hierarchií jako v Brně, z pramenů známe písaře bílého piva: k roku 1577 je uváděn Eliáš Chrudimský MR, i. č. 40, fol. 51r, 53r. V roce 1583 se objevuje Ambrož Havlů, MR, i. č. 42, fol. 37v. V roce 1587 zastával funkci písaře bílého piva Tomáš Artophidius, MR, i. č. 43, fol. 18v.

²⁷⁴ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 208, 1577, s. 258. Vzhledem k výši částky zřejmě nešlo o stabilní plat, ale spíše o odměnu. Písaři byli placeni za jednotlivé úkony, např. od zapsání svědomí za každého svědka 2 gr. č. 10 d., kniha svědomí, i. č. 25, s. 87. Za přijetí svědomí 2 gr., srov. tamtéž, s. 80 - 81. Vydán výpis 7 kusů z tohoto manuálu, dostal od nich 14 gr., srov. MR, i. č. 45, fol. 88v.

²⁷⁵ AMRo I., registra důchodní, i. č. 22, fol. 30v, 31r.

²⁷⁶ O této zvyklosti viz I. Ebelová, Finanční zajištění městských písařů na příkladech kanceláří v Lounech, Žatci a . Domažlicích v 16. a počátku 17. století, AUC Phil. et hist. 5, 1996, z PVH 14, s. 50n.

²⁷⁷ AMRo I., registra důchodní, i. č. 22, fol. 140r.

²⁷⁸ AMRo II., kniha kšaftů, inv. č. 84, fol. 151r – 151v.

sourozenců, z nichž však většina předčasně zemřela. Strýcem z otcovy strany byl radní Matěj Mathiades (zřejmě Matějovic), ze strany matčiny byl jeho strýcem rokycanský měšťan Šimon Špalda. Prokázané je Cirrinovo studium na rokycanské škole a získání titulu bakaláře 9. 7. 1597. Jako své učitele uvádí Jana Galla Strakonického, pozdějšího radního v Rokycanech, M. Sofoniáše Rosacia Sušického (později senátor v Žatci) a Nikodéma Mitise Strakonického. Po absolvování univerzity učil na městské škole v Prachaticích, odkud posílal do svého rodiště hudební skladby.²⁷⁹

Dne 29. 9. 1599 se oženil s Alžbětou, vdovou po Lukáši Bochaufiovi z Polkenštejna, s níž měl dceru Kateřinu. V letech 1616 a 1617 se připomíná jako rokycanský měšťan, stýkal se zejména s Martinem Švantlem, bratrem Zikmunda Píseckého.²⁸⁰ V roce 1607 píše o Tomáši Artophidiovovi jako o svém strýci (*affinem meum*).²⁸¹ Údaje o jeho díle a životě po roce 1625 se již v Rukověti nevyskytují. Nicméně je můžeme doplnit, že k letům 1638 a 1644 se v pramenech objevuje jeho manželka Anna.²⁸² Funkce městského písaře byl zproštěn na vlastní žádost až 28. 10. 1646,²⁸³ zastával jí přinejmenším v letech 1621 – 1646, tj. 25 let. V době, kdy požádal o uvolnění z úřadu, mu bylo úctyhodných 72 let. Zároveň v letech 1623 – 1651 zasedal v městské radě.²⁸⁴ V soupisu podle víry z roku 1651 je uveden jeho věk 77 let, spolu s ním žila ještě jeho 62 letá manželka Anna.²⁸⁵

²⁷⁹ Jak ve své diplomové práci uvádí K. Maýrová, Hudební prameny literátského bratrstva, s odkazem na Z. Daňka, Dějiny literátského bratrstva v Prachaticích, DP, katedra dějin hudby FF UK, Praha 1970, s. 38 Bartoloměj Cirrinus sepsal v Prachaticích přívazek ke sborníku AV 40 a zároveň zde byl zapsán do literátského bratrstva: „Bartholomeus Cirrinus Rochecanus, rector scholae prachaticensis, receptus sum in Album Almae fraternitatis Literatorum ordinis. Anno 1600 diebus proximis Paschali adque in hunc librum ascriptus anno sequenti 1601 feria post domini Saba anagramma: Servas coalica Christe, bonis. Haec manus propria.“

²⁸⁰ Rukověť, 1. díl, s. 362. Zde lze doplnit údaje z Rukověti o to, že jako noví členové literátského bratrstva jsou z let 1614 - 1616 uvedeni Bartoloměj Cirrin, Jan organista a M. Jan Felix Strejc. Proto lze Cirrinův návrat do rodného města datovat nejpozději do roku 1616.

²⁸¹ Tamtéž, s. 364.

²⁸² AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 102, fol. 110v. V roce 1644 Anna Cirrinová prodala místo, kde měl masný krám její nebožtík otec, viz tamtéž, fol. 129v.

²⁸³ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 5v. 1647 P. Bartoloměj Cirrin za písařství „*jak jest dlouho radním písařem zůstával, aby jemu zaplaceno bylo*“, viz MR, i. č. 46, fol. 57r.

²⁸⁴ Konšelem byl v letech 1623, 1626, 1627, 1627, 1630 – 1632, 1635 – 1638, 1641 – 1643, 1645 – 1646, 1649, 1650 a 1651.

²⁸⁵ P. Cironis, Obyvatelstvo města Rokycan v 16. – 18. století, s. 35.

Ve třicátých letech se v pramenech mihl Pavel Kamillus označovaný k roku 1631 rovněž jako písař radní.²⁸⁶ Znovu je v této funkci připomínán v roce 1647.²⁸⁷ Z tohoto roku také pochází zpráva, že radní písař má pobírat roční plat 30 zl.²⁸⁸ V roce 1647 se mimo Kamilla objevují písaři Vít Šemperger²⁸⁹ a Kraft.²⁹⁰ O Šempergerovi víme, že byl příslušníkem řeznického cechu.²⁹¹ Jako písař je označen ještě v roce 1653.²⁹² Další radní písař, zdejší rodák, Šimon Winzer působil ve funkci přinejmenším v letech 1654 – 1663.²⁹³

V roce 1663 je mimo Winzera uváděn také M. Jan Čáslav Optalius z Třebnice.²⁹⁴ O čtyři roky později se setkáváme s třemi písaři, radním M. Janem Optaliuem, druhým radním Janem Divišem²⁹⁵ a písařem M. Martinem Cassiem.²⁹⁶ Martin Cassius i Jan Optalius byli univerzitně vzděláni a oba se pyšnili dokonce magisterským titulem.²⁹⁷ Optalius byl synem rokycanského měšťana Jakuba Optalia a jeho první manželky Máří Magdalény Rabické, narodil se patrně v roce 1636. Po absolvování studia v Praze se vrátil do rodného města a zde se v roce 1663 oženil.²⁹⁸

Během roku 1673 pracoval jako mladší písař a záhy se propracoval i k písařství radnímu Jan Kraft.²⁹⁹ Ten působil v úřadě až do své smrti v roce 1683.³⁰⁰ Dva roky předtím

²⁸⁶ NA, SM, sign. C 215, R 17, fol. 44v, 53r. Jakýsi Jan Camillus z Rokycan se stal v roce 1619 bakalářem pražské artistické fakulty, srov. K. Beránek, Bakaláři a mistři promovani na FF UK v Praze v letech 1586 – 1620, Praha 1988, s. 49.

²⁸⁷ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 51r. V roce 1650 probíhal spor o pozůstalost po Janu Camillovi někdy měšťaninu a spoluradním v Domažlicích, viz kniha svědomí, i. č. 26, fol. 4.

²⁸⁸ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 44v.

²⁸⁹ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 45v. Jako radní písař je uváděn také v roce 1649, srov. kniha kontraktní, i. č. 102, fol. 155v.

²⁹⁰ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 51r.

²⁹¹ M. Bělohávek, Obyvatelstvo Rokycan, s. 196. Uvádí, že podle berní ruly byl Šemperger zámožný, měl 69 strychů pozemků, 2 děvečky, 1 pacholka, 1 pohůnka a pro děti, kterých měl pět, vydržoval preceptora, který mu mohl pomáhat i v písařské práci.

²⁹² AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 65r.

²⁹³ První jím podepsaný zápis z roku 1654 lze nalézt v knize šacuňků, i. č. 34, fol. 1v. Zatím poslední zmínka o jeho činnosti je z roku 1663, viz kniha trhová, i. č. 1, fol. 261r.

²⁹⁴ P. Cironis, Obyvatelé a úřady v Rokycanech roku 1663, s. 31.

²⁹⁵ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 56.

²⁹⁶ Tamtéž, s. 20, 22.

²⁹⁷ Tamtéž, s. 80. V roce 1668 tito dva písaři obeslali Wolfa Schindtlera za dotýkání „některými slovy potupnými pány magistry philosophiae.“

²⁹⁸ G. Hofmann, Sprosta sprostičké, s. 10.

²⁹⁹ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 357, MR, i. č. 48, s. 14.

se stal písařem Jan Matyáš Eisl.³⁰¹ V roce 1683 byl odmítnut uchazeč o funkci mladšího písaře Pavel Rieger s tím, že není ženatý.³⁰² V červenci následujícího roku byl k mladšímu písařství přijat.³⁰³ V roce 1685 byl písařem Jan Roman Vodňanský z Wildfeldu,³⁰⁴ mladším syndikem se stal Šebestián Tomandl, syn primátora Jana Jiřího.³⁰⁵ V roce 1690 se o funkci mladšího písaře ucházel Jan ml. Schindtler.³⁰⁶ Paralelně s ním vykonával až do roku 1695 písařskou funkci Jan Matyáš Eisl³⁰⁷

V roce 1691 bylo rozhodnuto přidat písaři za každý kvartál strych žita nebo vyplatit částku 1 zl. 20 kr., na přilepenou byly přidány 4 váhy železa.³⁰⁸ V letech 1692 – 1695 se objevuje písař Jiří Arnošt Grandehole.³⁰⁹ V roce 1694 se stal mladším písařem Jan Letňanský z Višerovic.³¹⁰ Za službu měl získat ročně 16 zlatých.³¹¹

Prakticky všechna jednání probíhala na městské radnici, jenž stála na místě dnešní budovy, její podobu ze 16. století však neznáme.³¹² O vzhledu budovy je z městských účtů známo pouze to, že v roce 1591 městská rada zaplatila za malovaný „*horologium*“, které bylo přibito na západní stranu radnice, přes 10 kop.³¹³ Alespoň částečnou představu si můžeme udělat o jejím interiéru na základě městských účtů či jednotlivých zmínek v manuálech. Přízemí čili mazhauz radnice tvořil radniční šenk, možná také šatlava a tzv.

³⁰⁰ AMRo I., MR, i. č. 50, fol. 214v, 215r, 216v – inventarizace jeho majetku. V knize dělených pozůstalostí 1664 – 1764, i. č. 90, je uváděn jako Jan Krofta někdejší spoluradní a písař městský. Jeho majetek byl rozdělen mezi vdovu Voršilu v roce 1685 již provdanou Šempergerovou a děti Dorotu, Annu a Evu.

³⁰¹ AMRo I., MR, i. č. 49, s. 311.

³⁰² AMRo I., MR, i. č. 52, s. 9. Teprve v lednu 1684 složil Pavel Rieger tzv. iuramentum fidelitatis, srov. tamtéž, s. 99.

³⁰³ Tamtéž, s. 151 – „*nejsouce on až posavade kanceláře povědom*“.

³⁰⁴ NA, Podkomořský úřad, registra obnov městských rad, i. č. 6, fol. 213v.

³⁰⁵ AMRo I., MP, i. č. 51, s. 331, 332. „*Kancelář přijata od p. Eisle žádá recompensum za skládání, inventář klíče odvedl*“, tamtéž, s. 352. MR, i. č. 52, s. 259 ke dni 2. 5. 1686 vykonal iuramentum fidelitatis.

³⁰⁶ AMRo I., MR, i. č. 53, s. 245.

³⁰⁷ Tamtéž, s. 450, 454.

³⁰⁸ Tamtéž, s. 285.

³⁰⁹ AMRo I., MR, i. č. 55, s. 2 zatím poprvé, naposledy MR, i. č. 57, s. 1.

³¹⁰ Tamtéž, s. 293, 337.

³¹¹ Tamtéž, s. 458.

³¹² V. Stránský, Paměť o radnici v Rokycanech z roku 1530, Plzeňsko 9, 1927, s. 60. J. Šára, Počátky naší radnice, Žďár 27, 1928, č. 5, s. 1. V roce 1639 byla radnice zničena při velkém požáru města, její dnešní podoba pochází až z počátku 19. století.

³¹³ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů 1591, i. č. 19, s. 541.

dolejší světnice, kde se páni scházeli v „menším způsobu“.³¹⁴ Z mazhauzu se do prvního patra dalo vyjít šnekem při kruchtě do nových pokojů.³¹⁵ V prvním patře se nalézala velká světnice, kde zasedala rada,³¹⁶ vedle ní pak nový pokoj a městská kancelář. Velká radní světnice byla vybavena např. hodinami, *genealogii* v rámu či *kontrfektem* českého království.³¹⁷

Poněkud lépe můžeme popsat vnitřní zařízení kanceláře. Byly zde truhlice pro listy a jiné potřeby na zámek s panty a škatule literní.³¹⁸ Kolik bylo vydáno na kancelářský provoz, bez velmi četných plateb poslům, nám dovoluji zjistit účetní knihy. Během let 1590 - 1591 podle nich bylo koupeno celkem 42 knih papíru, 7 rysů papíru a blíže neurčené množství papíru za celkem 11 kop 26 grošů míšeňských. Z ostatních potřeb červený vosk za 50 grošů míšeňských, za duběnky (*gales*) a „*vitrolium*“ vydala městská rada 2 kopy 35 grošů 1 denár míšeňských. Jako pomůcky patrně sloužily i zakoupené knihy sněmovní za 6 grošů 6 denárů míšeňských, tituláře, kalendář za 5 grošů 1 denár míšeňský a minuce za 1 kopy grošů míšeňských. V roce 1590 byl pořízen nový klíč k truhlici, „*kde majestát jest*.“³¹⁹ V období od 26. května 1596 do 18. května 1597 činily celkové náklady na kancelář 19 kop 11 grošů 6 denárů míšeňských, tyto peníze byly vynaloženy na rysy papíru, duběnky, „*vitrolium*“, pytlíky, knihy papíru, svíčky a kadidla.³²⁰

Nejstarší zprávu o městské pečeti máme z roku 1374. V sledovaném období se používala od roku 1562 kulatá pečeť s průměrem 44 mm a majuskulním opisem

³¹⁴ Např. „*v rathauze v dolejší světnici ráno po mši v menším způsobu pánu slyšání*,“ MR, i. č. 40, fol. 208r. MR, i. č. 41, fol. 67v.

³¹⁵ Účet sklenáři „*za skla na mazhauz do rathauzu do šneku při kruchtě do nových pokojů*,“ kniha purkmistrovských počtů 1585, i. č. 19, s. 15. V roce 1584 se mluví o nové světnici na radnici či o novém pokoji na radnici, MR, i. č. 42, fol. 133r, 152v. „*Na mazhauzu před radní světnicí*,“ MR, i. č. 45, fol. 45v.

³¹⁶ AMRo I., MR, i. č. 39, s. 119.

³¹⁷ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 267 - „*za hodinky, který do rady vzaty jsou*,“ kniha purkmistrovských počtů 1598, i. č. 20, s. 425 účet za rám. Registra důchodní, i. č. 22, fol. 105r.

³¹⁸ „*Koupen zámek s panty*,“ kniha purkmistrovských počtů 1593, i. č. 20, s. 30. Víme i to, že rada a kancelář byly v roce 1590 bíleny, kniha purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 460. „*Cedule řezaná jest složena do škatule literní a znamenána mezi jiné paměti*“ MR, i. č. 39, s. 283. Cedule byla složena do krabice černé i s odpovědí, notulář, i. č. 11, fol. 902r. „*Tyto cedule obě dvě složený sou do černé krabice, která jest v almaře na mazhauze před kanceláři*,“ notulář, i. č. 12, fol. 42v.

³¹⁹ Všechny výdaje jsou obsaženy v knize purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 395 - 553. Ze zajímavých výdajů např. nákup 12 pocínovaných háčků do radní světnice za 15 gr. 3 d., srov. kniha purkmistrovských počtů, i. č. 20, s. 125, či za stolicí na radnici a podlepení obrazu, kniha purkmistrovských počtů, i. č. 19, s. 316.

³²⁰ AMRo I., registra důchodní, i. č. 22, fol. 30r.

SIGILLIVM*CIVITATIS*ROKYCZANAE, který byl dole přerušen dolním okrajem štítu vybíhajícím z pečetního pole. Opis byl na vnějším okraji ohraničen slabou a silnou linkou a od pečetního pole oddělen linkou a drobným vavřínovým věncem.³²¹ Provoz kanceláře se neobešel ani bez nižšího personálu, k němuž patřil sluha a poslové. Hlavně poslové vystupují velice často v účetních knihách.

O situaci v městské kanceláři v 1. polovině 17. století není známo nic. Při švédském vpádu v roce 1639 vyhořela radnice, což na nějakou dobu ochromilo jistě i chod kanceláře. Teprve od 60. let 17. století se začínají v pramenech vyskytovat drobné zprávy, které však naše poznání o jejím fungování nikterak nekonkretizují.³²² K roku 1672 je např. zmíněno uložení výhostu „*do depositi cancelláře*“.³²³ O čtyři roky později byla zazděna kamna v kanceláři kvůli bezpečnosti.³²⁴ Z roku 1676 pochází první inventář městských knih chovaných v kanceláři v almarách a 12 „*šublatch*“. Knihy byly rozděleny na trhové (6 ks), trhové vesnické (8), smluvní (21), manuály radní a purkmistrovské, kopiáře, patenty, účetní, sousedské, přípovědí, oprav, inventáře statků, kalendáře radní, sněmovní snešení, celní registra a registra stará (dvorská, pivní, vinná, z solního handlu a jiných). V almarách byly uloženy především listiny a další akta.³²⁵

³²¹ J. Pelant, Znaky a pečeteě západočeských měst a městeček, s. 214.

³²² AMRo I., MR, i. č. 47, s. 31. AMRo I., MR, i. č. 48, s. 44.

³²³ Tamtéž, s. 294.

³²⁴ AMRo I., MR, i. č. 48, s. 317.

³²⁵ P. Cironis, Archiv města Rokycan, II. oddělení, inventář, Rokycany 1988, s. 40n.

4. 5 Nižší úředníci

Městská rada nemohla vykonávat přímou správu všech městských zařízení, proto byly zřizovány tzv. nižší úřady. Jejich členění, náplň činnosti či obsazení bylo plně v kompetenci městské rady. Některé úřady fungovaly v celém sledovaném období, některé měly jen krátkodobý charakter. Úředníci byli podřízeni městské radě, které skládali každoročně účty.

K jejich jmenování došlo zpravidla ihned po obnově městské rady na jejích prvních zasedáních. Výjimkou byl rychtář, který většinou pocházel ze sboru obecních starších, a byl tudíž schvalován již při jmenování městské rady podkomořím.³²⁶ Ne vždy k jmenování úředníků došlo během několika dnů, např. počátkem října 1687 byla obnovena městská rada, ale úředníci byli zvoleni až 5. 1. 1688.³²⁷

Úřady měly povahu komisí složených z konšelů, starších obecních či měšťanů, jejich skladba i počet komisařů plně odpovídal potřebám jednotlivých měst. V předbělohorském období fungovalo v královských městech zhruba dvacet nižších úřadů.³²⁸ V Berouně jsou v letech 1512 – 1552 jmenování úředníci pro správu důchodů: ze cla, železa, městského dvora, mlýna, vápenice, cihel, prken, lesů, prachovny, výtoně, vína, mostnictva, záduší a špitálu.³²⁹

³²⁶ B. Roedl, *Vademecum*, s. 17 zmiňuje pouze jediný případ, kdy zeměpanští úředníci provedli změny v městem navrhovaném složení městské rady, a to v roce 1672.

³²⁷ AMRo I., MR, i. č. 52, s. 412n.

³²⁸ Z. Martínek, *Hospodářství a správa královských měst*, s. 104. K. Křesadlo, *Správa a soudnictví ve Slaném*, s. 177. Jmenování jsou úředníci nad obecními důchody a dvorem, nad prodejem obilí, nad farou, školou, špitálem, nad dílem obecním, nad prodejem soli, nad prodejem železa, nad záduším lidickým, nad studnicí na kozím rynku, pro vybírání berně zemské a pomocné, kostelníci, nad cihelnou. J. Černý, *Registra městských hospodářů v Rakovníku. Příspěvek k dějinám správy a hospodářství města 16. století*, *Rakovnický historický sborník* 6, 2005, s. 57, kde uvádí pro rok 1558 celkem 22 městských komisí, jejich počet do roku 1599 vzrostl na 48. Údaj pro Louny pochází z let 1612 – 1618 viz B. Roedl, *Vademecum*, s. 39.

³²⁹ M. Tošnerová, *Městská správa a hospodářství*, s. 15.

**Počet nižších úřadů v jednotlivých českých městech
v předbělohorském období**

Město	Č. Brod	Domažlice	Litoměřice	Slaný	Rakovník	Louny	Rokycany
Počet úřadů	25	20	27	15	22 (48)	12	20

Bohužel pro předbělohorské období je z Rokycan znám jediný zápis z dosazení úředníků k roku 1589, kde je jmenováno celkem 11 nižších úřadů, v nichž bylo zastoupeno 25 osob. Mimo to máme několik dokladů o činnosti dalších úředníků, např. o úředníku sirotčím.³³⁰ K roku 1587 můžeme doložit funkci forstmistra.³³¹ V poslední čtvrtině 16. století se tedy setkáváme se zhruba 20ti úřady, jejich činnost vyjma několika konstantních (úředníci farní, kostelníci, inspektoři školy, úředníci nad lázní, úředník sirotčí) byla proměnlivá. K dalším úředníkům patřili důchodní, paumistři, úředníci podkostelního mlýna a mlýna v Hradecku, dvorů mokroušského, habrovského a újezdeckého, úředníci nad cihelnou, nad domácím hospodářstvím, nad rybníky a úředníci bílého piva, úředníci nad železem.³³²

Můžeme předpokládat, že v první polovině 17. století se počet úředníků ani jejich úřady výrazně nezměnily. K nárůstu počtu a jejich diferenciaci dochází zejména ve druhé polovině 17. století.³³³ Nadále zůstávají tradiční kostelníci, špitální, farní, městští a lázeňští úředníci. V roce 1690 se setkáváme také s úředníky majícími dohled na hospodářství města, tj. důchodním, šichtmistrem a jeho adjunkty, úředníky městskými, dvorskými, deputirovanými k počtu, úředníky nad sázením chleba a masa, nad solním handlem, nad městskou a vesnickou kontribucí, nad mlýny, nad obecní sladovnou, inspektory nad slady, nad clem, nad městskou váhou, nad koňským právem, nad cestami, nad cihelnou, nad pastýři městskými a vesnickými. Dále se objevují úředníci nad řekou k Újezdu, nad cestami

³³⁰ AMRo I., registra důchodní, i. č. 22, fol. 25v.

³³¹ AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 5v. K roku 1576 je uváděn fišmistr Jan Pražák, MR, i. č. 40, fol. 191r. K roku 1589 se mluví o úřednících školních a paumistrech, MR, i. č. 45, fol. 9v - 10r.

³³² AMRo I., registra důchodní, i. č. 22, fol. 25v, 56v - 57v, 78r - 79r.

³³³ Porovnávat lze situaci v roce 1646 s údaji od 70. let 17. století, např. v roce 1646 byla společná funkce úředníků nad masem a chleby, o čtvrt století již tito úředníci fungovali zvlášť.

k Praze, nad cestami k Plzni, hajní, inspektoři nad ledy, nad vedením vody, nad korbely a háky, vartýři a šrotýři, fišmistři a inspektoři nad chytáním ryb.

Celkem se v roce 1690 objevuje 104 úředníků, tyto posty však zastávalo méně osob, neboť řada úředníků souběžně vykonávala více funkcí. Ještě v druhé polovině 17. století zůstal v Rokycanech zachován v podstatě předbělohorský systém dosazování nižších úředníků korporativního typu. Snahou podkomořského úřadu však bylo vytvořit z městských úředníků efektivně fungující systém, který se osvědčil v případě vrchnostenské správy. Šlo o přesné vymezení jednotlivých typů peněžních a hmotných účtů a výkazů.³³⁴ K tomuto však ve sledovaném období nedošlo.

Mezi nižšími úředníky často nacházíme mladé příslušníky vlivných rodin, kteří se tak připravovali na zastávání dalších významnějších pozic v rámci městské správy. Stejně tak funkce, z nichž plynul zisk, byly obsazovány členy městských rad či významnějších rokycanských rodů, a to i dlouhodoběji. Někdy se v pramenech setkáváme i s poznámkou, že funkce byla svěřena důchodnímu či jí vykonávají jednotliví purkmistři.³³⁵

V roce 1683 se v punktech podkomořského úřadu objevuje napomenutí „*každý má lépe vykonávat práci, nemá tolik služeb jednomu konferírováno býti.*“³³⁶ Obdobné nařízení se objevilo v roce 1686, kdy bylo zdůrazněno, aby nikdo nezastával více než dva úřady. Post důchodního měl zastávat člověk usedlý a způsobilý.³³⁷

Podle výzkumů J. Douši zastávali staroměstští konšelé funkce inspektorů nad cechy, dále starších přísežných cechů, někdy úředníků špitálských a málokdy zádušních úředníků. Radní mohl podle jeho zjištění v předbělohorském období zastávat dvě až tři nižší funkce zároveň.³³⁸ Z celkového počtu staroměstských radních více než třetina (34 %) zastávala nějaký další nižší úřad.³³⁹ K obdobným závěrům došla Petra Slámová pro situaci na Novém Městě pražském v letech 1650 – 1700, kde před dosazením do rady vykonávala více než polovina osob různé funkce v nižších městských řadech. Nejvíce radních předtím působilo

³³⁴ Z. Martínek, *Hospodářství a správa královských měst*, s. 104.

³³⁵ Např. v roce 1674 byl dohledem nad solnicí pověřen důchodní, viz AMRo I., MR, i. č. 48, s. 100.

³³⁶ NA, Podkomořský úřad, protokol obnov městských rad, i. č. 6, fol. 92r.

³³⁷ Tamtéž, fol. 247r.

³³⁸ J. Douša, *Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571 – 1602 a 1630 – 1650*, DP 15, 1997, s. 45.

³³⁹ Tamtéž, s. 86.

jako obecní starší, soudcové práva konířského, desítisoudcové, šestipáni, berníci a úředníci špitálští. Šest z budoucích konšelů pracovalo jako písaři a tři byli služebníky purkmistrovského úřadu.³⁴⁰

Z 119 známých rokycanských konšelů jich 53 zastávalo nějakou nižší funkci, tj. 44,5 %.³⁴¹ Dále bylo zjištěno, že celkem 25 obecních starších, kteří se nikdy nestali radními, vykonávalo nějaký nižší úřad. Celkem bylo tedy zaznamenáno 78 radních nebo obecních starších, kteří se zapojili jako nižší úředníci.

Délka funkčního období rokycanských radních v pozicích nižších úředníků v letech 1573 - 1699

Počet let	1 rok	2 – 5	6 - 10	11 - 15	16 - 20	21 - 25	26 - 30	Více než 30	celkem
1573 – 1620	3	14	0	0	1	0	0	0	18
1621 – 1699	15	7	2	4	3	5	1	0	37
1573 - 1699	16	21	2	4	4	5	1	0	53

Jak je z uvedené tabulky patrné, v předbělohorském období úředníci ve funkcích setrvali nejčastěji od 2 – 5 let. V pobělohorském období je nacházíme v úřadu nejčastěji jen jednou. Zde je však třeba znovu brát ohled na možné zkreslení výsledků vzhledem k torzovitosti pramenů.

Poměrně častým jevem byla kumulace jednotlivých úřadů. Zejména z období druhé poloviny 17. století, kdy jsou dochovány seznamy jednotlivých úředníků, můžeme tento jev pozorovat velmi dobře. V tomto smyslu byl nejčastěji dosazovaným úředníkem Bernard Pernklob, který v letech 1674 – 1696 zastával funkci úředníka 90x pro 14 typů úřadů.³⁴² Že nešlo o jev ojedinělý, svědčí i to, že Martin Cassius se stal úředníkem 79x, Matyáš Švantle byl zaznamenán 74x. Celkem 59x byl dosazen Jan Čáslav Optalius, celkem 57x se jako úředník objevuje i Bohuslav Letňanský.

³⁴⁰ P. Slámová, Novoměstské radní elity 1650 – 1700, DP 17, 1998, s. 166.

³⁴¹ Do roku 1620 z 57 radních jich nižší úřad zastávala zhruba třetina, tj. 18. Po roce 1621 z 74 radních jich bylo zároveň 37 nižšími úředníky.

³⁴² Mimo křesla radního zastával též posty adjunkta šichtmistra, farního úředníka, inspektora školy, kostelníka sv. Petra a Pavla, městského úředníka, přísežného rychtáře, přidaného k pivovaru. Dále byl úředníkem nad dvory, nad masem, nad mlýny, nad rybníky, nad solnicí, při koňském právu a také výběřčí kontribuce.

Četnost zastávání jednotlivých nižších úřadů rokycanskými radními

Četnost	1 - 5x	6 - 10x	11-15x	16 - 20x	21 - 25x	26 - 30x	Více než 30x
Počet	35	5	3	1	1	2	8

Lze říci, že konšelé vykonávali souběžně s funkcí v radě jen některé nižší úřady, jejich okruh lze vymezit na kostelníky, inspektory školy a špitální úředníky. Z hospodářské správy se radní objevují mezi důchodními, šichtmistry, výběřčimi kontribuce, úředníky nad masem, nad vážením chleba, nad mlýny, nad clem, nad koňským právem a solnicí, dále mezi přidanými k pivovaru, spilce a sladovně. Dále radní nacházíme ve funkcích úředníků domácího hospodářství, městských úředníků a úředníků nad dvory. Jen výjimečně radní vykonával funkci rychtáře. Post v rámci nižšího úřadu zastávali radní i po několik let.

Úředníci, kteří ke své činnosti potřebovali určité speciální znalosti, se měnili jen velmi málo, takže o jejich pravidelné volbě se nedá fakticky ani mluvit. Přehled těchto stálých městských úřadů zároveň ukazuje, kam se soustřeďovala městská správa a jeho hospodářské podniky.

Téma nižších městských úředníků by si zasloužilo samostatnou studii. V této práci je ale kladen důraz jen na zapojení konšelů do těchto orgánů a bližší chod jednotlivých úřadů zůstal opomenut. Přesto připomeňme stručně činnost vybraných úřadů.

Rychtář

Důležitým článkem městského aparátu byl úřad rychtáře. Po husitských válkách ve většině měst přebírají měšťané rychtu jako bývalý nejvyšší úřad a rychtáře si jmenují sami. Tím se rychtář dostal do naprosté závislosti na městské radě a stal se pouhým radním zřízencem pro pořádkovou službu ve městě.³⁴³

Mezi úkoly městského rychtáře patřil dohled na veřejný pořádek a bezpečnost, správa vězení a mučírny, dozor nad vězni. Na pokyny městské rady stíhal podezřelé a zločince ve městě i jeho okolí. Musel dohlížet na trhy a čistotu ve městě. Asistoval při

³⁴³ Z. Hledíková, J. Janák, Dějiny správy, s. 245. V poslední době se problematikou detailněji zabývaly H. Jordánková, L. Sulitková, Kompetence rychtářského úřadu v Brně v předbělohorském období, in: Pocta Janu Janákovi k 70. narozeninám, Brno 2002, s. 129n.

útrpných výsleších, dbal na bezproblémové provedení exekucí, chránil delikventy při přepravě. Rychtář byl honorován podle jednotlivých případů.

K důležitým povinnostem náleželo vedení soudních jednání. Před rychtářský soud spadaly majetkové pře do 20 kop grošů a spory některé soukromoprávní spory. Řízení před tímto soudem bývalo stručné, rychlé a z větší části ústní. Soudy se konaly zřejmě podle potřeby obyvatel, podání na soud a jejich vyřizování byla nejčastější na neděli, pondělí a úterý. Od tohoto soudu bylo možno případ postoupit k rozhodnutí městské radě. Projednávané přestupky měly povahu případů soukromoprávních (dluhy, nedodržení smluv, škody na majetku způsobené cizí osobě).³⁴⁴

V Rokycanech byl rychtář zvolen krátce po obnovení městské rady, pocházel většinou z řad obecních starších. Pouze jednou a to v roce 1578 zastával tento post radní Bartoloměj Láský. V roce 1674 se objevuje nařízení, aby byl městský rychtář volen nejen v městské radě, ale i za přítomnosti obecních starších.³⁴⁵ Musel být právně bezúhonný a zachovalý cti. Doporučovalo se, aby rychtáři měli vzdělání a nezbytnou fyzickou způsobilost. Dolní věk byl určen hranicí 21 let a horní 80 roky. Úřad nebyl dědičný a mezi měšťany nebyl příliš oblíben pro nebezpečnost a obtížnost. Někdy se dokonce stávalo, že zvolený rychtář se různě vzpíral a nechtěl úřad přijmout.³⁴⁶ Ani komunikace mezi městskou radou a rychtářem neprobíhala vždy bezproblémově. Několikrát během let 1575 - 1600 konšelé vytýkali rychtáři jeho nekompetentnost či porušování jejich nařízení.³⁴⁷

³⁴⁴ H. Hrachová, Trestněprávní agenda, s. 52.

³⁴⁵ NA, Podkomořský úřad, registra obnov městských rad, i. č. 5, s. 15 – 16.

³⁴⁶ Z. Winter, Kulturní život českých měst, II., s. 6.

³⁴⁷ V roce 1580 se rychtář Jan Pražák dostal do vězení radničního a byla mu odebrána žíla, kvůli nestatečnému mluvení a nešetření osob. Jádrem sporu bylo překročení rychtářových pravomocí v příčině obstavuňku. Zajímavý byl hlavně průběh kárného řízení s rychtářem. Toho se velmi zastával p. Rabický, postoje ostatních radních byly následující: p. Klivec byl pro odebrání žíly a radniční vězení, p. Písecký pro odebrání žíly a vězení na bráně, M. Bakalář pro odebrání žíly a radniční vězení, Vavřinec Pekař pro odebrání žíly a vězení na bráně, Václav Šimonovic pro pouhé odebrání žíly. Purkmistr Jiřík Bakalář nakonec rozhodl o složení žíly a vězení na Volové bráně. Na této bráně strávil noc z pondělí na úterý. Po té mu byla opět navracena žíla a ujal se své funkce. AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 286r, 288v - 289v, 291r, 291v, 300r. Nešlo však o případ ojedinělý. Podobný spor měl v roce 1584 i rychtář Zikmund Kotrba, AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 131v, 134v. Spor mezi rychtářem a p. primasem probíhal i v roce 1587, po potrestání na plzeňské bráně rychtář opět normálně vykonával svou funkci. AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 34v, 35r. V roce 1588 byl potrestán rychtář Vít Ženíšek za příliš horlivý zásah. Po propuštění z pražské brány mu bylo sděleno „*aby pamatuje na svou povinnost, mírněji podle svého úřadu s lidmi zacházel, nemírně zvláště bez viny nebil. Nýbrž vážnost, štědrost a trpělivost k jednomu každému zachoval.*“ Viz AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 151r, 155v.

Po zvolení skládali noví rychtáři přísahu, např. Urban Mandle v listopadu 1590 přísahal „*od Jich Milostí pana purkmistra a pánů i vši obce k úřadu tomuto rychtářskému zvolen jsem. V kteréžto práci pan Bůh všemohoucí ráciž mi šťastně požehnati. A týhož roku v dobrém zdraví v této mé povinnosti, tak aby se ode mne jednomu každému jak bohatému, tak také i chudému, tak za spravedlivé dalo a dopomáhalo, bez ublížení bližního mého, dočekati.*“³⁴⁸ Po jejím složení obdržel rychtář znak své moci, tzv. žílu.³⁴⁹ Městská rada ho řídila prostřednictvím instrukcí.³⁵⁰

Rychtářů známe z let 1575 – 1699 jménem celkem 35, jejich seznam není samozřejmě úplný. Pro období let 1575 – 1618 jich bylo napočítáno 19, neznáme však obsazení funkce v letech 1609 – 1618. Pro srovnání, v letech 1570 – 1618 působilo v Brně 19 rychtářů, v letech 1577 – 1618 v Lounech 25.³⁵¹ Funkční období jednotlivých rychtářů se většinou shodovalo s obdobím činnosti městské rady, zřídka byl pro nové období zvolen rychtářem stejný muž. Pouze někteří z rychtářů zastávali tuto funkci vícekrát, většinou však až po přestávce. Např. Jan Písecký se jako rychtář objevuje v letech 1600, 1622 a 1626.

Většina z rychtářů se později stala konšely (21), naopak případ, že by radní byl zároveň rychtářem, nebyl zaznamenán. Tato funkce tak byla předstupněm pro budování další kariéry, ostatně jako rychtář začínal i pozdější císařský rychtář Mikuláš Mandl či primátorové Bartoloměj Rydl a Jan Matyáš Eisl. Osm rychtářů bylo v době své funkce členy sboru obecních starších nebo do něj později vstoupili. Dva z rychtářů jsou uváděni

³⁴⁸ AMRo I., rychtářská kniha, i. č. 28, s. 53.

³⁴⁹ V roce 1596 nechala městská rada pořídit novou žílu. Na její výrobu bylo třeba aksamitu za 8 grošů, pocínovaných cvočků a drátu z Prahy. Za práci bylo zapláceno uzdaři. Srov. AMRo I., rychtářská kniha, i. č. 29, fol. 15v - 16r.

³⁵⁰ Instrukce se týkaly většinou postupu při řešení jednotlivých případů, dále způsobu chování k delikventovi apod. Mohly být dány ústně nebo písemnou formou. AMRo I., MR, i. č. 39, s. 86, 91 aj. Např. v červnu 1576 nově zvolený rychtář Jan Pražák dostal rozkaz, „*aby do všech domů šenkovních šel a kdyby jaké nádeníky žráti spatřil, jim k pracem poručil, jestliže by pak napomenutím pohrdali, aby jda podruhé po šenkovních domích do vězení je bral, co se sousedů dotýče, o těch, kdo by koli byli, aby zprávu dal.*“ AMRo I., MR, i. č. 39, s. 219. Naučení dáno rychtáři, „*aby na povinnost svou pamatujíce bedliv povolání svého byl. Ve dne i v noci povyky přetrhoval, her neřádných ovšem se nedopouštěl netrpěl, a v kázání slova Božího zvláště v neděli a ve svátky velký rad tím pozor měl, aby se brány zavíraly a kteří toho času i v nešpory v šenkovních domích zůstávají budou do chrámu páně, neb do šatlavy hnal.*“ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 7r. Další např. AMRo I., MR, i. č. 39, s. 237. MR, i. č. 40, fol. 48v, 191/IIr. MR, i. č. 42, fol. 126v.

³⁵¹ H. Jordánková, L. Sulitková, Kompetence rychtářského úřadu v Brně, s. 143. B. Roedl, Vademecum, s. 34.

pouze jako volenci a 4 nefigurují v žádné funkci v rámci městské správy.³⁵² Zjištění, že rychtáři byli zapojeni i do dalších oborů městské správy, bylo potvrzeno i v brněnských výzkumech.³⁵³

Věk rychtářů známe pouze u dvou, Bartoloměj Rydlovi bylo 31 let, Jakubu Raksíkovi 44 let. B. Roedl uvádí pro Louny průměrný věk rychtáře 34,9 roku.³⁵⁴

Celou rozsáhlou agendu svého úřadu nemohl rychtář vykonávat sám. Jako poradce a pomocníky mu městská rada poskytovala tři až čtyři tzv. přísežné.³⁵⁵ Šlo o osoby zběhlé v právní praxi. Tito přísežní, někdy též označovaní jako *přidaní k radě panu rychtáři*, jsou vždy uvedeni po obnovení rady s novým rychtářem a jsou společně zapsáni v městských knihách. Celkem jich je známo 49, nacházíme mezi nimi bývalé rychtáře, obecní starší i konšely. Např. Bartoloměj Láský byl rychtářem v letech 1576 – 1578, předtím v letech 1575 – 1576 působil jako přidaný rychtáři a znovu se v této funkci objevuje v letech 1583 – 1584. Tuto funkci zastávali muži i dlouhodoběji.

Pro vedení písemné agendy potřeboval rychtář rovněž písaře, který vedl tzv. rychtářské knihy.³⁵⁶ První doklad o jejich používání pochází z roku 1577,³⁵⁷ dodnes se zachovaly čtyři z let 1595 – 1620. Nezbytným pomocníkem byl i posel rychtářův, tzv. *biřic*.³⁵⁸

Ve městě fungovali od roku 1551 městští hejtmané, jejichž funkce byla spojena více než s trestní agendou se zabezpečením města před požáry. Jejich konstituování souvisí se

³⁵² Zde však můžeme uvažovat, že s největší pravděpodobností byli obecními staršími. Bohužel se soupisy obecních starších nepodařilo sestavit úplně.

³⁵³ H. Jordánková, L. Sulitková, *Kompetence rychtářského úřadu v Brně*, s. 144.

³⁵⁴ B. Roedl, *Vademecum*, s. 34.

³⁵⁵ Pro zkoumané období se jejich složení podařilo rekonstruovat jen částečně. Obvykle byli dosazováni 4 přísežní, v letech 1590 - 1591 pouze tři. Ve složení poradců můžeme vypočítat jisté zákonitosti. V poradním sboru se objevuje velice často bývalý rychtář. V letech 1578, 1583, 1587, 1588 a 1589 byl poradní sbor sestaven výhradně z obecních starších, v letech 1575, 1590, 1592 se zde objevují také konšelé. V druhé polovině 17. století se situace výrazně nemění, z 22 známých přísežných jich před či po působení jako přísežní vykonávalo funkci rychtáře 6 mužů. Více než polovina přísežných zároveň zasedali mezi obecními staršími (14 mužů).

³⁵⁶ Jejich významem se nejnověji zabývaly H. Jordánková, L. Sulitková, *Rychtářské knihy z Archivu města Brna jako významné prameny k výzkumu kriminality v raném novověku*, ČMM 120, 2001, č. 1, s. 175 – 186.

³⁵⁷ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 270. Následují další zmínky v radních manuálech, např. AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 31r. MR, i. č. 42, fol. 134r aj.

³⁵⁸ V roce 1579 se mluví o servusu pana rychtáře, srov. AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 82r. Tamtéž, fol. 318r, posel pana rychtáře. O pět let později se mluví o poslu rychtářském, MR, i. č. 44, fol. 140r. V roce 1589 se často mluví o biřici, MR, i. č. 45, fol. 8r, 24v. Jedná se patrně stále o jednu a tutéž funkci.

zavedením požárního řádu. Podle něj byly orgány požární policie hejtmané s desátníky v městských čtvrtích (hejtmané byli podřízeni purkmistru, desátníci hejtmanům).³⁵⁹ Hejtmani byli jmenováni vždy po čtyřech osobách pro vnitřní město, čtyři pro předměstí Pátek a jeden pro předměstí Kamení.

Důchodní

Významným hospodářským úředníkem byl důchodní, který přijímal peníze od jednotlivých úředníků, vydával jiným a vedl o tom přehled v tzv. registrech důchodních. V roce 1628 nařídila česká komora městům schvalovat vydávání peněz v zasedání plné rady, instrukce z roku 1650 vyžadovala součinnost obecních starších a zástupců obce při revizích účtů.³⁶⁰

Na tomto postu se v letech 1576 – 1699 vystříдалo 13 mužů, opět bohužel nemáme kompletní seznamy. S výjimkou dvou, kteří zřejmě usedli v radě až v 18. století, všichni později působili jako konšelé. Lze předpokládat, že osoby zastávající post důchodního, byly vzdělané. Mezi důchodními nacházíme např. budoucího primase Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova, císařského rychtáře Jana Součka či dlouholetého písaře Matěje Lába.

Délka funkčního období i zde odpovídala činnosti městské rady, pokud úředníci zastávali post dlouhodoběji, většinou se ve funkcích střídali, např. 3x byl důchodním v letech 1601 – 1602, 1603 – 1604 a 1607 – 1608 Ondřej Pražák z Freifeldu. Teprve v druhé polovině 17. století zůstával důchodní v úřadu déle, např. Matyáš Nigrin je zaznamenán pro léta 1674 – 1676 a 1682 – 1686, je tedy otázkou, zda nebyl důchodním i v období 1677 – 1681, pro které bohužel chybí údaje. Šebestián Tomandl pracoval jako důchodní v letech 1690 – 1696.

V některých českých městech funkce důchodního nebyla zřízena a hospodářství řídili jinak označovaní úředníci. Také v Rokycanech se v předbělohorském období setkáváme s úředníky domácího hospodářství, kteří však nebyli v žádném případě totožní s důchodním. Rozsah jejich kompetence není zcela jasný.

³⁵⁹ V. Stránský, Stav domů, způsob jejich krytiny, pořádek uliční a požární policie v Rokycanech v půli 16. století, Plzeňsko 15, 1933, s. 88. Hejtmani byli ve městě 4 v každé čtvrti jeden. Jejich dva až tři přímí podřízení se nazývali desátníci. Hejtmané a desátníci měli jistý podíl i na pořádku, někdy pomáhali, zvláště v nočních hodinách rychtáři. Např. AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 102v.

³⁶⁰ Z. Martínek, Hospodářství a městská správa královských měst, s. 102.

Z první poloviny 17. století se dochoval jediný seznam úředníků z roku 1646, kde jsou zapsáni důchodní, úředníci městští (poprvé doložení právě pro tento rok, v druhé polovině 17. století jsou obsazováni stále) a naposledy jsou zmíněni i úředníci domácího hospodářství (ti se naproti tomu v druhé polovině 17. století již neuvádí). V Rakovníku prokázal J. Černý existenci hospodářů nebo úředníků domu radničního, v Rokycanech fungovali rovněž, ale nikoliv jako úředníci, ale jako zaměstnanci města.

Šichtmistr

Rokycanským specifíkem bylo podnikání v železářství. Již na konci 16. století máme doklady o úřednících nad železem, kterými byli Jan Strakonický v letech 1596 – 1599 a Mikuláš Mandle v letech 1600 – 1601. Strakonický nejprve učil na zdejší škole. Mandl se později stal primasem a císařským rychtářem.

Prvním skutečným šichtmistrem klabavské huti se stal primátor Jan Letňanský z Višerovic, kterému byl ve čtyřicátých letech 17. století přidán Bartoloměj Rýdl. Na provozu huti se podíleli také radní Jiří Albín a Václav Bečvařík. Při její inventarizaci v únoru 1647 jsou zmíněni Matěj Strážský, Jan Pernklob ze Šenrajtu Jiří Albín.³⁶¹ Rýdl a Albín se tak stali po Letňanském šichtmistry. Vystřídal je Bohuslav Letňanský z Višerovic, nejmladší syn prvního šichtmistra a zakladatele klabavské huti.³⁶² Po jeho odstoupení v roce 1691 se stal novým šichtmistrem Matyáš Pernklob. Na konci 17. století se na tomto postu objevují Václav Záluský a Václav Dulický.

V roce 1668 měl být na základě nařízení podkomořího k šichtmistrovi pro nesrovnalosti v hospodaření ustaven adjunkt, kterým se stal Kašpar Kaiser. Někteří adjunkti se později sami stali šichtmistry (např. Matyáš Pernklob, Václav Dulický). V letech 1676 – 1679 se můžeme setkat s termínem úředníci k vejjezdu do hutí, kterými byli radní Matyáš Švantle z Třebeska a písař M. Jan Čáslav Optalius z Třebnice. Je možné, že měli na starosti kontrolu účetnictví přímo v hutích.

³⁶¹ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1929/30, s. 4.

³⁶² Tamtéž, s. 6.

Kostelníci

Kostelníci byli většinou dva pro každý ze tří rokycanských kostelů. Spravovali zádušní jmění a vedli jeho knihy, dbali o pravidelné vybírání úroků. Zřejmě také jako na Starém Městě pražském byli oprávněni svolávat osadu k mimořádným záležitostem.³⁶³ Péči o vlastní chod kostela (čistota, nákup potřeb, opravy apod.) zajišťovali zvoníci.³⁶⁴

Kostelníci se rekrutovali z členů městské rady a často se zde objevují i primátoři či císařští rychtáři, jen výjimečně mezi nimi nacházíme obecní starší. Kostelníci funkce zastávali i dlouhodoběji, bohužel jejich složení můžeme nejlépe sledovat až od 70. let 17. století. Např. M. Martin Cassius byl kostelníkem u Panny Marie Sněžné 22 let, Jiří Čeřovský 20 let, Matyáš Švantle z Třebeska 18 let. U sv. Petra a Pavla sloužil jako kostelník Wolf Schindtler 36 let, 22 let tu působil Matyáš Třebický apod. Primátor Bohuslav Letňanský z Višerovic dohlížel na kostel sv. Trojice 22 let.

³⁶³ P. B. Kůrka, „Urozenost, ctnost, krása i umění za nic nestojí, když peněz není.“ Správa a majetek záduší kostela sv. Valentina na Starém Městě pražském v raném novověku, PSH 24, 2006, s. 100.

³⁶⁴ J. Francek, Úřad kostelníků v Jičíně a jejich kniha záduší z let 1431 – 1508, SAP 31, 1981, č. 1, s. 102.

5. Představitelé městské správy

Otázkou vůdčích městských vrstev se v posledním době zabývalo několik autorů, většinou vyloučili používání pojmu patriciát pro česká venkovská města a doporučili spíše termíny vůdčí vrstva či politická vůdčí vrstva. V některých studiích se pracuje s termínem nejbohatší vrstva, který však nemusí přesně odpovídat složení „městské elity“. Jednak proto, že do této vrstvy nepatřily jen osoby nejmajetnější, ale také vážené ve smyslu společenském či příslušností k rodům. Definice pojmu elita není jednoznačný, pro městskou radu se může používat název politická resp. mocenská elita, mimo to může být i elita ekonomická, intelektuální či duchovní.

Zajímavý výzkum tábořských primasů prováděl Zdeněk Vybíral. Sám elitu chápe jako osoby vynikající nadáním, vzděláním, mravy, rodem nebo bohatstvím. Dále rozlišuje elitu intelektuální a majetkovou, ale podotýká, že obě se do značné míry prolínaly.¹ Snaží se odpovědět na otázku, zda primasové náleželi k nejmajetnější vrstvě města. Dochází k tomu, že tito lidé zastávající klíčová místa ve správě tábořské obce, patřili zároveň k nejzámožnějším měšťanům, vlastnili nejvýstavnější domy přímo v centru města, v odkazech se objevují luxusní předměty, značný byl také jejich nemovitý majetek. Úroveň hmotné kultury jejich domácností patrně převyšovala běžný standart většiny obyvatel města. Význačné postavení měli v Táboře především příslušníci nejvýnosnějších řemesel (soukeníci, postříhači a řezníci). Od 1. poloviny 16. století se k nim přidávají také vlastníci půdy, od konce téhož století vzdělaní intelektuálové. Významné úřady ovládla nepočetná vrstva několika rodin, které mezi sebou byly majetkově i příbuzensky svázány.²

Chápání pojmu příslušník radní vrstvy v této práci je širší než ve Vybíralově studii o primátorech. Za člena radní vrstvy je považován každý, kdo byl alespoň jednou jako konšel v letech 1573 – 1699 dosazen do městské rady (s možnými přesahy). V případě malého města, jakým Rokycany v tomto období bezpochyby byly, neexistovala jasně vyhraněná elitní sociální vrstva, která by se výrazně odlišovala od ostatního obyvatelstva.³ Pokud se

¹ Z. Vybíral, Mocenské elity v tábořské obci v době předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku I., Tábořský archiv 9, 1999, s. 153n.

² Tamtéž, s. 162, 169.

³ M. Nodl, Elity v českých a moravských pozdně středověkých městech, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference, DP 22, 2004, s. 48.

některá z osobností působících ve zdejších městských radách svým životním stylem, majetkem či vzděláním od ostatních skutečně odlišovala, odcházela většinou do Prahy, kde se stala součástí tamních městských elit. To se však týkalo jen M. Jakuba Srnovce z Varvažova, Bartoloměje Havlíka z Varvažova a Zikmunda Celestýna z Freifeldu.

5. 1 Majetkové poměry a profese představitelů městských rad

Majetkové poměry

Stanovit ekonomickou a sociální strukturu členů městských rad by znamenalo především sledovat jejich povolání z knih městských dávek, které se však pro Rokycany nedochovaly. Pro zjištění povolání a majetku vyjdeme tedy pouze z berního soupisu z roku 1562, ze soupisu podle víry z roku 1651, berní ruly z roku 1655, o dvacet let mladší revize a částečně také z fasí tereziánského katastru z roku 1713.

Výzkumem povolání a majetkového postavení radních se zabývalo hned několik historiků pro různá města. Víme tak, že ve staroměstských radách v letech 1560 – 1590 pravidelně působili velkoobchodníci a obchodníci, tvořící třetinu jejich členů. Sladovníci a nákladníci piva vaření v letech 1579 – 1590 zaujali téměř polovinu míst. Jen v letech 1584 – 1594 se do čela konšelského sboru dostali také radní s vyšším vzděláním, jejich počet právě v uvedených letech stoupal.⁴ Obdobná byla situace v radách Nového Města pražského, kde zasedali v letech 1600 – 1650 nejčastěji nákladníci piva vaření a sladovníci (22 %), dále obchodníci (11,8 %), třetí pozici pak obsadili písaři (10,5 %). Bylo obvyklé, že radní vykonávali více profesí zároveň.⁵

Mimo Prahu byli zaznamenáni v plzeňských městských radách v letech 1560 – 1590 nejčastěji obchodníci a velkoobchodníci, sladovníci s nákladníky piva vaření a řezníci – celkem tyto profese zaujímaly 75 % všech radních.⁶ Nejrozšířenějším řemeslem v předbělohorské Plzni bylo soukenictví, bílé sukno se vyváželo především do Rakous a Švábska.⁷ Městské rady v Plzni ovládli příslušníci několika rodů spjatých příbuzenskými a

⁴ J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském, s. 356.

⁵ J. Mendelová, Rada Nového Města pražského, s. 85.

⁶ J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském, s. 326.

⁷ M. Bělohávek, Plzeň – obraz města předbělohorské doby, FHB 15, 1991, s. 107.

především hospodářskými zájmy, jednalo se zhruba o 25 rodin.⁸ V sousedním Berouně v letech 1548 – 1570 měla městská rada patricijský charakter, mezi jejími členy zasedaly nejbohatší rody, které byly mezi sebou často spřízněny. Nejčastěji byli radními zástupci cechu soukenického, dále sladovníci, řezníci a puškaři.⁹

Ekonomická situace jednotlivých měšťanů souvisela s příznivým hospodářským vývojem města. Tak jako jinde v Rokycanech bohatství rodin zastoupených v městských radách spočívalo zejména v postupném získávání pozemkového vlastnictví. Můžeme předpokládat, že k ní v Rokycanech docházelo již od konce 14. století, stejně jako např. v Lounech.¹⁰

Pro stanovení majetkových poměrů členů městských rad v druhé polovině 16. století byl využit jediný dochovaný soupis berně z roku 1562,¹¹ který nebyl sepsán podle jednotlivých řemesel, ale podle berních obvodů.¹² V úvahu vezmeme jen soupis z vnitřního města, odkud mohli pocházet členové městských rad, zde je z té doby podchyceno celkem 102 poplatníků. Následující tabulka přináší údaje o platbách berně současných či budoucích členů městských rad.

Platba berně v roce 1562

Jméno	Platba	Poznámka
Vít Srnovec	1 kopa 23 gr. 4 d.	Radní 1554 – 1563
Václav Marek	41 gr. 4 d.	Radní 1554
Ambrož Bakalář	39 gr.	Radní 1555 – 1568
Bartoloměj Syktor	34 gr. 2 d.	Radní 1551 – 1566
Martin Škoda	33 gr. 4 d.	Radní 1562 – 1582
Jakub Klivec	32 gr. 4 d.	Radní, primas 1550 – 1583
Matěj Krčma	34 gr. 1 d.	Radní 1561 – 1564

⁸ J. Douša, Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském, s. 329, 345.

⁹ M. Tošnerová, Městská správa a hospodářství, s. 12.

¹⁰ J. Pařez, Několik příspěvků k sociální struktuře Loun od poloviny 14. do počátku 17. století, Sborník Okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 11.

¹¹ AMRo I., sign. D/I 1, seznamy obyvatelstva, k. č. 575.

¹² J. Pařez, Několik příspěvků k sociální struktuře, s. 3.

Jméno	Platba	Poznámka
Jan Matějovic	29 gr. 4 d.	Radní 1551 – 1566
Vít Pláteník	26 gr. 6 d.	Radní 1555
Václav Havlík	26 gr. 1 d.	Radní, primas 1554 – 1582
Vavřinec Dumeti	25 gr. 2 d.	Radní 1551 – 1564
Ambrož Aunor	25 gr. 1 d.	Radní 1546 – 1564
Jan Ježek	23 gr. 4 d.	Radní 1555 – 1565
Eliáš Chrudimský	19 gr. 2 d.	Obecní starší 1577
Ondřej Hnilička	17 gr. 1 d.	Radní 1555 – 1568
Jiřík Hradecký	15 gr. 1 d.	Radní 1555 – 1572
Šimon Řezník	14 gr. 2 d.	Radní 1551 – 1567
Jiřík Sochor	13 gr. 3 d.	Radní 1559
Valenta Řezník	12 gr. 2 d.	Radní 1562, obecní starší 1583
Ondřej Nejpaup	11 gr. 1 d.	Obecní starší 1573, 1583
Jan Slavík	11 gr. 1 d.	Radní 1560 – 1575
Václav Červenka	11 gr.	Radní 1570 – 1589
Simon Kotrba	8 gr 1 d.	Radní 1563
Václav Písař	8 gr. 1 d.	Radní 1577 – 1581
Wolf Kadaňský	7 gr. 2 d.	Radní 1562
Jiřík Jelínek	7 gr. 1 d.	Radní 1564 – 1566
Jan Kožešník	5 gr. 2 d.	Radní 1563
Jakub Krejčí	5 gr. 2 d.	Radní 1552
Jan Pražák	3 gr. 3 d.	Radní 1572 – 1598

Vzhledem k tomu, že soupis je o 11 let mladší než začátek zkoumaného období, nelze vyloučit, že výše uvedená tabulka zachycuje skutečně všechny osoby zastoupené v rámci městských rad před rokem 1573. Jejich seznamy z tohoto období zatím nejsou k dispozici a jejich širší průzkum nebyl prováděn. Přesto se podařilo některé z nich zachytit v městských knihách.

Abychom mohli alespoň částečně zjistit, jaký byl majetek členů městských rad v druhé polovině 16. století, porovnáme výši odváděných částek opět se situací v Lounech

ve stejném období. Olga Fejtová dělí lounské poplatníky na patriciát s platbou nad 70 grošů, střední vrstvy (platba 11 – 70 gr.), kam patřili majitelé větších domů a pozemků, jejichž výměra nepřesáhla jeden lán. Hranici berně 10 a méně grošů pak stanovila pro nejchudší poplatníky.¹³ Kdybychom použili toto kritérium pro rokycanské poplatníky, patřil by k nejbohatším pouze rod Srnovců, většina by náležela ke střední vrstvě a 7 mužů uvedených v tabulce bychom označili za chudé. Zde je však třeba brát v úvahu skutečnosti, že platba se uskutečnila v roce 1562 a několik v tabulce uvedených osob vstoupilo do městské rady až v průběhu 70. let 16. století.

Pro stanovení majetkových poměrů členů městských rad jsou průkaznější teprve údaje berní ruly z roku 1655. Tehdy žilo ve městě 95 měšťanů, kteří měli pozemkový majetek (z nich na předměstí 16), a 24 měšťanů nevlastnících pozemky. Členové městských rad mohli pocházet jen z okruhu 79 měšťanů uvedených v následující tabulce.

Přehled majetku měšťanů podle berní ruly z roku 1655¹⁴

Jméno	Strychů polí	Potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Kateřina Třebická	221	3	-	otec primátor
Adam Michal	135	4	Řezník	Radní
Jan Souček	125	5	Řezník	císařský rychtář
Martin Šimonů [Šimonovic]	107	4	Řezník	Radní
Sírotci Letňanští a Dorbajští	97	-	-	otec primátor
Karel Švantle	87	6	Řezník	Radní
Jan Pernglo [Pernklob]	83	2	Handlíř	Radní
Jan Kuželius	82	4	Řezník	Radní
Bartoloměj Rydl	77	3	Mydlář	Primátor

¹³ O. Fejtová, Ekonomická a sociální struktura lounských měšťanů v době předbělohorské, Sborník Okresního archivu v Lounech 2, 1988, s. 43.

¹⁴ I. Čadková, M. Zahradníková (edd.), Berní rula 25, kraj Plzeňský, díl III., Praha 2003, s. 1010 – 1013.

Jméno	Strychů polí	Potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Jakub Optalius	76	4		Radní
Vít Šeinberg [Šemperger]	69	2	Řezník	Radní
Jan Tomandl	63	4	Řezník	Radní
Martin Švantle	62	3	Řezník	Radní
Judita Netolická	62	4	mydlářka	vdova po cís. Rychtáři
Adam Dulický	62	2	Řezník	obecní starší
Jan Růžek	60	2	Pekař	obecní starší
Otto Hoze	50	2	-	-
Bartoloměj Cirrinus	48	-	-	Radní
Zikmund Zikmundův	47	3	Hrnčič	Radní
Ondřej Nemelius	46	6	-	císařský rychtář
Václav Bečvařík	45	-	Řezník	obecní starší
Valentin Harter	44	2	Pekař	Radní
Jiřík Crafft [Kraft]	42	1	-	Radní
Sirotci Labovští	41	-	-	sirotci po radním
Ondřej Berounský	41	1	Sládek	-
Ondřej Kecz [Getz]	38	2	Koželuh	obecní starší
Jan Šnejdl	37	-	Řezník	Radní
Matouš Poslušný	36	2	Pekař	-
Václav Klečka	35	2	Řezník	Primátor
Adam Eisel [Eisl]	35	-	-	obecní starší
Jan Günter	34	-	Hrnčič	-
Zuzana Exlová vdova	31	2	-	-
Matěj Strejček	31	-	Řezník	obecní starší
Štěpán Lehner	28	3	Koželuh	obecní starší
Wolf Šindler [Schindtler]	28	-	Řezník	Radní

Jméno	Strychů polí	Potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Jan Řehovský [Břehovský]	27	2	Soukeník	obecní starší
Benedikt Ůber	26	-	kloboučník	-
Martin Cansius [Cassius]	24	-	-	císařský rychtář
Šimon Winczer	23	-	-	Volenec
Jan Henyk [Henryk]	22	-	Koželuh	obecní starší
Tomáš Kříž	21	-	Krejčí	obecní starší
Václav Břehovskej	18	-	Perníkář	obecní starší
Kašpar Kaisser [Kaiser]	17	-	-	Radní
Jakub Dvořáček	16	-	Kovář	-
Matěj Jelínek	16	2	Švec	obecní starší
Jiřík Jeřábek	16	-	Soukeník	-
Jiřík Rydrer	15	-	Soukeník	-
Tomáš Světlík	15	-	Tkadlec	obecní starší
Peter Winczer	14	-	Bečvář	-
Jan Javůrek	14	-	Kolář	-
Dorota Camillová vdova	14	-	-	vdova po radním
Jan Korbel	13	2	Řezník	obecní starší
Jiřík Světlík	12	-	Krejčí	obecní starší
Václav Čečetka	12	-	Kožešník	Volenec
Matěj Nigrin	11	-	-	Radní
Jan Prazský [Pražský]	11	-	Mlynář	-
Theofil Král	11	-	Koželuh	-
Adam Nepil	10	-	-	-
Jakub Rapík [Raksík]	10	-	Pekař	obecní starší
Matěj Vyžek [Vizek]	10	2	Švec	Volenec

Jméno	Strychů polí	Potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Ondřej Smrž	9	-	Zedník	-
Kašpar Lehner	9	1	Koželuh	-
Kašpar Zeitler	9	-	Bečvář	-
Matěj Králíček	8	-	Řezník	-
Theofil Celestýn	8	-	Řezník	obecní starší
Šimon Rotoliczský [Netolický]	8	-	Handlíř	obecní starší
Matěj Ješenius	7	-	-	Kantor
Jan Strejvoda	6	-	-	-
Jiřík Vogl [Fugl]	6	-	Švec	obecní starší
Jakub Himl	6	-	Pekař	-
Mikoláš Klenczl	4	-	Kolář	-
Hans Hammerschidt	4	-	Hammer	-
Peter Liška	3	-	Krejčí	-
Jan Fialka	2	-	Krejčí	-
Václav Slavíček	2	2	Pekař	-
Václav Kolínský	2	2	Řezník	-
Jakub Brtnický	1	-	-	-

Jak již bylo uvedeno, pozemkový majetek můžeme považovat za hlavní ukazatel majetkové diferenciaci měšťanů. Největším podle berní ruly disponovala Kateřina Třebická (vdova po radním Samuelovi Třebickém, dcera někdejšího primase Jiřího Střely z Třebnic). V roce 1651 jí bylo 43 let, žili s ní synové třináctiletý Jan Matyáš, sedmiletý Samuel a dcera Regina Kateřina. Její dům skýtal ubytování a obživu 29 osobám.¹⁵

Za ní následoval řezník Adam Michal, který přiznával 135 strychů polí. Také jeho dům musel být velký, neboť v něm bydlelo 19 osob. Byl bezdětný, jeho žena byla o 13 let starší. Do Rokycan zřejmě přišel jako tovaryš a oženil se s bohatou vdovou.¹⁶

¹⁵ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 446n.

¹⁶ M. Bělohávek, *Obyvatelstvo Rokycan*, s. 196.

Třetím nejbohatším byl císařský rychtář Jan Souček, který přiznával 125 strychů, i on byl bezdětný a manželka byla o šest let starší. Měl tovaryše a 5 čeledínů. V jeho domě bydlelo celkem 9 lidí. Posledním měšťanem, který vlastnil více než 100 strychů polí, byl další řezník Martin Šimonovic. Byl o 20 let starší než jeho manželka, neměl děti, žila u něj neteř, dva pacholci a dvě děvečky. Celkem 97 strychů polí vlastnili sirotci Letňanští a 82 strychů přiznával řezník Jan Kuželius.¹⁷

Je tedy vidět, tři ze šesti největších vlastníků půdy, byli řezníky. Pravděpodobně bohatli na obchodu s dobytkem, případně dodávkami císařskému vojsku. Během války jejich domy sice většinou vyhořeli, ale brzy si postavili si nové.¹⁸ Těmto rodinám se zřejmě podařilo propojit výnosné řemeslo s podnikáním v zemědělství. Všechny výše uvedené rodiny měly své zástupce v městských radách. Z tabulky rovněž vyplývá, že i v Rokycanech náleželi představitelé městských rad zároveň k nejbohatším měšťanům.

Primátorové tohoto období disponovali značným majetkem, již zmíněná dcera primase Jiřího Kryštofa Střely z Třebnice byla nejbohatším obyvatelem Rokycan. Post primase zastával před jmenováním císařským rychtářem i Jan Souček (3. místo v přehledu majetku měšťanů podle berní ruly). Jan Jiří Letňanský, po němž zůstali sirotci, působil jako primátor a šichtmistr a nashromáždil také poměrně velký pozemkový majetek (5. místo). Na 9. místě se nachází pozdější primátor Bartoloměj Rydl. V tomto kontextu je zarážející poměrně malý majetek dalšího z primátorů Václava Klečky (29. místo).

S primátory můžeme srovnat bohatství císařských rychtářů. Jako nejbohatší se jeví Jan Souček (3. místo), vdova po Tomáši Netolickém se objevuje na 13. místě v pozemkovém vlastnictví. Poměrně málo pozemků drželi Ondřej Nemelius (20. místo) a M. Martin Cassius (37. místo). Zdá se tedy, že se císařskými rychtáři automaticky nestávali nejbohatší měšťané. Nicméně během výkonu funkce zbohatli. Lze předpokládat, že klíčové pro zisk tohoto postu bylo vyšší vzdělání a loajalita vůči panovníkovi, jak dokazuje případ Ondřeje Nemelia a M. Martina Cassia.

Z celkem 79 měšťanů vlastnících nemovitosti ve vnitřním městě se jich nějakým způsobem podílelo na činnosti městské rady 28, tj. zhruba třetina. Dalších 21 měšťanů se zapojilo do činnosti městské správy jako obecní starší či volenci. Celkem 30 osob nebylo

¹⁷ G. Hofmann, *Sprosta sprostičké*, s. 28.

¹⁸ M. Bělohávek, *Obyvatelstvo Rokycan*, s. 197.

v rámci městské správy zapojeno vůbec, jednalo se především o měšťany vlastníci méně než 5 strychů půdy.

Velmi podobné jsou výsledky revizitace berní ruly z roku 1675. Ve vnitřním městě stálo podle ní 102 domů a 12 jich bylo pustých. Následující tabulka přináší údaje pouze o majitelích pozemků, kterých bylo celkem 72.

Přehled majetku měšťanů podle revizitace berní ruly - 1675¹⁹

Jméno	Strychů polí	Koňských potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Jan Souček	160	4	Řezník	císařský rychtář
Matyáš Třebický	113	4	-	Radní
Jan Jiří Diviš	107 ½	3	mlýn s pilou	Radní
Jan Jiří Tomandl	103 ½	6	Řezník	Radní
Wolf Schindler	90	2	Řezník	Radní
Martin Cassius	86	4	Pálí	císařský rychtář
Václav Peletius	79	4	Chmelnice	Radní
Tomáš Neylinger	63	3	Řezník	obecní starší
Alžběta vd. Vítu Šempergerovi	51	-	-	Radní
Rozina vd. Bartol. Rydlovi	50	2	-	Primas
Ondřej Getz	45	2	Koželuh, chmelnice	obecní starší
Adam Dulický	41	-	řezník, neprovozuje	obecní starší
Otta Loze	40	1	-	-
Matyáš Švantle	40	2	Pošt mistr	Radní
Eva vd. Jana Kuželia	40	-	-	Radní

¹⁹ NA, Berní rula, revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sign. 35, fol. 35r – 361v.

Jméno	Strychů polí	Koňských potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Václav Pražský	39	2	krejčí, chmelnice	Volenec
Jan nejml. Břehovský	38	2	soukeník, neprovozuje	-
Václav Bečvařík	38	-	Řezník	obecní starší
Dědicové Kraftovští	35	-		synové radního
Jan Růžek	34	1	pekař, neprovozuje	obecní starší
Theofil Celestýn	33	-	Řezník	Radní
Štěpán Lehner	33	2	Koželuh, pálí	obecní starší
Adam Exl	32	2	Mydlář	obecní starší
Jan Matyáš Eisl	31	2	Vlastní sladovnu	Primas
Adam Michal	31	4	Řezník	Radní
Jan ml. Břehovský	30	1	pekař, neprovozuje	-
Jan Břehovský	27	2	soukeník bez řemesla	obecní starší
Salomena vd. Jakubu Optaliovi	26	-	-	vdova po radním
Benedikt Uhr	26	-	Kloboučník	-
Sírotci Corenovští	25	-	Mlýn	-
David Harter	25	2	Pekař	-
Matěj Nigrin	20 ½	-	pálí pálené	Radní
Matěj Jelínek	20	.	švec, neprovozuje, chmelnice	obecní starší
Jan Optalius	20	3	-	Radní
Vít Růžička	20	-	Kolář	-
Voršila vd. Šimonu Winzerovi	18	-	pálí pálené	Volenec
Zikmund Zikmundů	18	2	řezník, neprovozuje, pálí	obecní starší

Jméno	Strychů polí	Koňských potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Bernard Pernklob	17	1	-	Radní
Karel Exl	16	-	Hrnčář	-
Jiří Čečátek	16	-	Posel	-
Anna vd. Janu Šnejdlovi	15	-	pálí pálené	obecní starší
Lukáš Brázda	15	2	Řezník	-
Jiří Čerovský	15	-	Pekař	obecní starší
Jan Kašpárek	15	-	Sládek v Praze	-
Matěj Mikulík	14	2	-	-
Jan Šírer ml.	14	-	-	obecní starší
Jan Honz	14	-	Kolář	-
Karel Mikulecký	14 ³ / ₄	-	-	Radní
Šimon Netolický	14 ¹ / ₂	-	-	obecní starší
Kašpar Kaiser	13 ¹ / ₂	3	pálí, chmelnice	Radní
Matyáš Dvořák	12 ¹ / ₂	-	-	-
Jiří Světlík	12	-	Krejčí	obecní starší
Jakub Khuller	12	-	-	-
Václav Čečátka	12	-	Kožešník	Volenec
Mikuláš Kavka	11 ¹ / ₂	-	soukeník, neprovozuje	radní
Theofil Král	11	-	Koželuh, neprovozuje	-
Václav Pour	11	-	Provazník	-
Kateřina vd. Tomáše Světlíka	10	-	-	obecní starší
Anna Zikmundová	9	-	-	-
Anna vd. Kašpara Lehnera	9	-	-	-
Máňa vd. Matěje	7	-	-	-

Jméno	Strychů polí	Koňských potahů	Povolání	Nejvyšší dosažený post v rámci městské správy
Ješinius				
Kateřina vd. Jana Henka	6	-	-	obecní starší
Maruše Tramová	6	-	-	-
Vít Procházka	6	-	Kovář	-
Ferdinand Bydžovský	5 ½	-	pekař, neprovozuje	-
Marek Mayer	4		Mydlář, neprovozuje	-
Jan Uner	4	-	-	-
Matěj Šnejdr	4	-	Sedlář	-
Jan Gentzler	3	-	Truhlář	-
Ulrych Sonleiter	3	-	Bečvář	-
Jan Heyrovský	2 ½	-	Zedník	-
Václav Kolínský	2	-	řezník, neprovozuje	-

Z údajů revizitace berní ruly vyplývá, že nejbohatším měšťanem se stal císařský rychtář Jan Souček se 160 strychy pozemků (v roce 1655 měl 125 strychů). Téměř o 100 strychů polí méně přiznávala rodina Třebických. Značně se však ztenčil majetek Adama Michala, který nyní vlastnil jen 31 strychů polí (v roce 1655 135 strychů). Naopak svůj majetek zdařile rozšířili radní Jan Tomandl, Wolf Schindtler, M. Martin Cassius, kteří společně s Janem Součkem a Matyášem Třebickým patřili k pěti nejbohatším měšťanům. Tři z nich byli řezníky, jeden živnost neuvádí a jeden vlastnil mlýn s pilou.

Příznačné je i to, že v letech 1655 – 1675 si zcela nové domy postavili jen představitelé radní vrstvy Jan Souček, Wolf Schindtler, Jan Matyáš Eisl, Jan Jiří Tomandl, Rozina Rydlová (manželka Bartoloměje Rydla), Kašpar Kaiser a Adam Michal.

Ačkoliv se radní mohli rekrutovat z celkem 102 měšťanů vlastnících domy ve vnitřním městě, z uvedené tabulky vyplývá, že z tohoto počtu se na činnosti městské rady

podílelo jen 22 osob, tj. zhruba pětina. Dalších 20 osob se zapojilo pouze jako obecní starší či volenci.

Z berní ruly a její revizitace je zřejmé, že během 20 let klesl počet podíl zastoupení měšťanů v městských radách z třetiny na pětinu. Tento pokles se projevil i ve sboru obecních starších, příp. i volenců z čtvrtiny na pětinu. Na základě srovnání podílu osob zastoupených v městských radách v letech 1655 a 1675 lze konstatovat, že dochází k poklesu počtu měšťanů náležejících k mocenské vrstvě, a to i přestože počet obyvatel města v druhé polovině 17. století trvale rostl. I zde se opět projevuje konzervativnost složení městských rad a především prodlužování doby působení jednotlivých konšelů v nich.

Zachování tohoto trendu majetkových poměrů příslušníků městských rad lze potvrdit i prvním následným přehledem majetku po sledovaném období z roku 1713, kdy byly sepsány příznávací tabely města v rámci tzv. tereziánského katastru.²⁰ V té době ve městě žilo celkem 203 rodin, z nich 168 žilo ve vlastních domech a 35 rodin jako tzv. nájemníci. Obyvatelstvo bylo rozděleno do čtyř kategorií. V první byli uvedeni měšťané žijící ve městě a držící várečné právo, kterých bylo celkem 118.²¹ Z nich se rekrutovalo 5 nejbohatších měšťanů:

Karel Švantle z Třebeska, hostinský	157 strychů
Jakub Pelletius	111 strychů
Václav Dvořák svícník	106 strychů
Jan Třebický	101 strychů
Matyáš Švantle z Třebeska, pošt mistr	98 strychů

Všichni uvedení muži se podíleli na činnosti městské rady, jedná se o příslušníky rodin zastoupených v radě již v druhé polovině 17. století. Karel Švantle z Třebeska byl císařským rychtářem, Václav Dvořák byl nevlastním synem bývalého císařského rychtáře Jana Součka a zdědil jeho majetek. Zobecníme-li výsledky příznávacích fasí i na předchozí období, je zřejmé, že členové městských rad pocházeli z řad právovárečnicků. Radní vrstvu tedy tvořili nejbohatší měšťané, držitelé právovárečného práva. Tím, že nejbohatší rodiny byly navzájem úzce příbuzensky propojeny, udržovaly si i výsadní postavení v rámci

²⁰ AMRo II., příznávací listy měšťanstva, i. č. 945, k. č. 317.

²¹ P. Cironis, Archiv města Rokycan, II. oddělení, s. 12.

městských rad. V Rokycanech tedy můžeme potvrdit trend prolínání majetkové elity s radními vrstvami.

Zastoupení cechmistrů v rámci městských rad

Hospodářský život uvnitř měst byl v té době regulován systémem cechů. V Rokycanech působilo několik cechů - mlynářský a pekařský (1699 rozdělen na dva cechy samostatné), sladovnický, řeznický, soukenický a krejčířský (v letech 1616 – 1653 tento cech „*jako spal*“).²² Samostatný cech měli ševci. Kováři, koláři, bečváři a zámečníci byli sdružení ve společném cechu. Pravděpodobně až během 17. století byl ustaven nový cech koželuhů. V roce 1679 se hrnčíři a tkalci vyslovili pro odloučení a zřízení dvou samostatných cechů.²³

Městská rada volila jejich představené a dohlížela na jejich činnost. Její pravomoc byla posílena po vydání Koldínova zákoníku tím, že stanovil funkci dvou inspektorů z řad radních pro dozor nad každým cechem. Jejich jména však pro Rokycany neznáme.

První ucelené přehledy o počtu jednotlivých řemesel v Rokycanech dle komodit lze sestavit na základě berní ruly z roku 1655 a její revizitace z roku 1675. Z nich vyplývá, že ve městě převažovala zejména řemesla potravinářského charakteru – nejpočetněji jsou v této skupině zastoupeni řezníci, následovaní sladovníky, mlynáři a pekaři. Podíl ostatních řemesel na celkové skladbě byl již podstatně menší.

²² SOkA Rokycany, Cech soukeníků a krejčích Rokycany, zápisy cechmistrů jednotlivých cechů, bez i. č., nestr.

²³ AMRo I., sign. C/II, zápisy o cínařích, cvokařích aj., i. č. 34, k. č. 444.

Srovnání řemesel a obchodů podle berní ruly a její revizitace

Druh obživy	Berní rula 1655		Revizitace berní ruly 1675	
	Počet	%	Počet	%
Potraviny	25	43,1	20	45,5
Textil	1	1,7	3	6,8
Oděvy	9	15,5	5	11,4
Kovy	4	6,9	1	2,3
Dřevo	2	3,4	4	9,1
Stavby	1	1,7	1	2,3
Kůže	5	8,6	4	9,1
Ostatní	4	6,9	4	9,1
Obchod	2	3,4	0	0
Služby	0	0	2	4,5

Při výzkumech složení rokycanských městských rad bylo zjištěno, že v nich byli poměrně často zastoupeni představení jednotlivých cechů, tedy cechmistři. Seznamy cechmistrů se bohužel nedochovaly pro celé sledované období. Jejich jména se objevují jen v některých radních manuálech krátce po obnovách rad, kdy byli jednotliví cechmistři většinou potvrzeni ve svých funkcích. Jejich jména lze nalézt také v některých dochovaných písemnostech cechů.

Prolínání funkcí radních a představených cechů mělo vliv na chod jednotlivých cechů, které v podstatě kontrolovali veškerou hospodářskou činnost ve městě. Zároveň příslušnost k jednotlivým cechům hrála svou roli v obsazování městských rad.

Největší zastoupení měli mezi rokycanskými radními cechmistři řeznického cechu, celkem se jich zde objevuje ve sledovaném období 11. Že řezníci patřili k nejbohatším rokycanským měšťanům, potvrzují rovněž závěry z berní ruly a její revizitace.

Zastoupení cechmistrů řeznického cechu v městských radách

Jméno	Cechmistr	Radní
Jan Pražák	1583, 1587 – 1589	1572 – 1598
Václav Rabický	1583	1583 – 1585
Matěj Touškovský	1583	1575 – 1582
Matěj Matějovic	1587, 1589	1578 – 1601
Tomáš Rabický	1588, 1589	1586 – 1614
Jan Gesl	1589	1592 – 1629
Jan Tachovský	1589	1590 – 1591
Theofil Celestýn	1671 – 1685	1666 – 1684
Wolf Schindler	1677 – 1686	1660 – 1699
Matyáš Švantle	1677 – 1693	1665 – 1699

Druhým nejpočetněji zastoupeným cechem byli sladovníci a nákladníci piva vaření. V letech 1573 – 1699 nacházíme v rokycanských městských radách celkem 7 cechmistrů sladovníků, přičemž M. Martin Cassius a Jan Matyáš Eisl se stali dokonce primátory. Naproti tomu dlouholetý cechmistr sladovnického cechu v 80. letech 16. století Kliment Sládek mezi radní nezasedl.

Zastoupení cechmistrů sladovnického cechu v městských radách

Jméno	Cechmistrem	Radní
Vavřinec Kule	1578, 1587 – 1589	1574 – 1601
Bartoloměj Láský	1578	1577 – 1582
Ambrož Havlů	1587 – 1589	1591 – 1615
Jan Syktor	1589	1583 – 1605
Martin Cassius	1677	1656 – 1699
Kašpar Kaiser	1677, 1680	1673 – 1699
Matyáš Jan Eisl	1680	1683 – 1699

Třetími nejpočetněji zastoupenými cechmistry v rámci městských rad byli soukeníci. K roku 1578 jsou jako představitelé tohoto cechu uváděni Jakub Klivec z Morchendorfu a Václav Červenka, oba členové městské rady. Víme, že tomuto řemeslu se věnovali i příslušníci rodu Havlíků, který patřil v předbělohorském období k rodinám tradičně zastoupeným v městských radách. V letech 1653 - 1675 byl v čele soukeníků Šimon Netolický, který dvakrát zasedal v městské radě.²⁴ Ke členům patřil i radní Mikuláš Kavka, přijatý v roce 1670.²⁵ V 17. století však toto řemeslo postupně upadá, k podobným zjištěním došla i Olga Fejtová pro situaci v Lounech.²⁶

Cechmistři prvních tří uvedených cechů řeznického, sladovnického a soukenického často spojovali funkci představitele městské rady a cechu, ostatní cechy takového vlivu nikdy nedosáhly. Mezi cechmistry pekařského a mlynářského cechu nacházíme pouze tři radní, a to Jana Strážského (cechmistr v letech 1589 – 1597, radním v letech 1594 – 1618) a Valentina Hartera, který byl do cechu přijat před rokem 1626. Cechmistrem byl na konci 40. a v 50. letech 17. století.²⁷ Stejnou pozici získal také perníkář Václav Břehovský (do cechu vstoupil v roce 1627, cechmistrem v 50. letech).²⁸

Během celého zkoumaného období se radními stali pouze dva zástupci cechu krejčíků Mikuláš Kučera (cechmistr pro rok 1578, radní v roce 1575) a Matěj Makovička (cechmistr v letech 1587 – 1589, radní v letech 1600 - 1615). Jediný cechmistr ševcovského cechu, Jiří Matějovic bakalář (Jiřík bakalář) vzpomínaný k roku 1578, působil zároveň jako konšel a to v letech 1573 – 1607. Jeho rodina však zároveň vlastnila pivovar. Rovněž jeden z cechmistrů kovářů, kolářů, bečvářů a zámečnicků Jan Kraft (1685) se stal v letech 1678 – 1682 radním.

Cechmistři koželužského cechu se podíleli v pobělohorském období pouze na činnosti obecních starších (Jiří Henryk, Ondřej a Jiří Getz, Štěpán Lehner), do městské rady nikdy nevstoupili. Cech tkalců neměl ve sledovaném období vliv na obsazení městské rady ani sboru obecních starších.

²⁴ SOkA Rokycany, Cech soukeníků a krejčířů Rokycany, zápisy cechmistrů, bez i. č., nestr.

²⁵ Tamtéž.

²⁶ O. Fejtová, Ekonomická a sociální struktura lounských měšťanů, s. 39.

²⁷ SOkA Rokycany, Cech pekařský a mlynářský Rokycany, registra, bez i. č., nestr.

²⁸ Tamtéž.

Zastoupení jednotlivých cechmistrů v rámci městských rad

Cech	Počet zástupců v městských radách
Řeznický	10
Sladovnický	7
Soukenický a krejčířský	4
Pekařský a mlynářský	3
Krejčovský	2
Kovářský, bečvářský, kolářský, zámečníků	1
Koželužský	0
Tkalců	0

Z rekapitulace uvedené v této tabulce opět vyplývá, že nejbohatší konšelé byli zároveň i představenými nejvlivnějších, a tedy i nejmajetnějších cechů – řezníků a sladovníků. Tyto cechy měly zároveň i největší podíl na skladbě řemesel ve městě. Tím, že jednotlivci zastávali jak funkci konšela, tak i cechmistra, posilovali své majetkové i společenské postavení v rámci rad a cechů a měli možnost více ovlivňovat chod obou institucí a tím i města jako celku. Z přehledu jednotlivých cechů lze dále vysledovat, že od druhé poloviny 17. století se stává běžným jevem kumulace těchto dvou pozic, i po několik funkčních období.

Profesní skladba členů městských rad

Po zjištění majetkových poměrů členů radní vrstvy a jejím prolínání s představiteli vlivných cechů přistoupíme k výzkumu zastoupení jednotlivých profesí v rámci městských rad. I zde se bohužel setkáváme s torzovitými prameny, které nám neumožňují sledovat tuto otázku do hloubky. Z předbělohorského období se seznamy řemeslníků v podstatě nezachovaly. Některé dílčí údaje byly nalezeny v pramenech, ovšem z 57 osob zastoupených v rokycanských předbělohorských městských radách se nepodařilo určit povolání u celkem 12 osob.

Poněkud jiná situace je u pobělohorských rad, kde jsou k dispozici údaje hlavně ze seznamu podle víry, berní ruly a její revizitace. I tak však zůstává z celkového počtu 74 radních z tohoto období neznámé povolání u 24 osob.

V obou sledovaných obdobích se mezi radními vyskytovalo několik osob, které spojovaly i více než jednu profesi. Např. u primátora Jana Jiřího Tomandla jsou uvedena povolání řezník a kupec, u Karla Švantleho z Třebeska řezník a poštovník.

Problémy nastaly rovněž s profesním zařazením písařů a učitelů. V předbělohorském období se rektori školy i radní písaři po sňatku věnovali řemeslu a zároveň vstoupili mezi radní. Bohužel jen v málo případech víme jakému, např. Václav Písecký je později uváděn jako pekař, Jan Novoměstský jako sladovník. V pobělohorském období, kdy radní mohl zároveň zastávat funkci písaře, víme že Vít Šemperger patřil mezi řezníky, Jan Matyáš Eisl ke sladovníkům. Celkově vypadalo zastoupení řemesel ve městě následovně.

**Profesní skladba představitelů městských rad
v letech 1573 - 1699**

Druh obživy	Počet
Řezníci	34
Sladovníci	12
Soukeníci (včetně mydlářů)	11
Krejčí	2
Pekaři, mlynáři	5
Huťmistři, šichtmistři	7
Ostatní (kovář, bečvář, hrnčír)	3
Učitelé, písaři	20
Neurčeno	35
Obchod	1
Služby	3

Srovnáme-li profesní složení městských rad v předbělohorském a pobělohorském období zjistíme, že k zásadním změnám nedošlo. Rozhodující zastoupení v rámci rad měli v obou obdobích především řezníci a sladovníci, následovaní soukeníky. V pobělohorském období výrazně vzrostl počet zastoupení šichtmistrů, neboť zisk z provozu železářských hutí byl jedním z klíčových příjmů města.

Výsledky v podstatě korespondují se závěry Petry Biškové, která v malostranských městských radách našla nejvíce řezníků.²⁹ Také v Rokycanech jsou zástupci tohoto řemesla nejčastějšími členy městských rad. Tento fakt lze vysvětlit tranzitní polohou města, na níž probíhal dobytkářský odchod, na kterém se zřejmě podíleli i zdejší řezníci. Silné bylo rovněž zastoupení sladovníků a soukeníků.

Mezi 10 radními činnými v městské radě dosazené v roce 1651 zasedali čtyři zástupci svobodného umění, tři řezníci, mydlář, poštministr a pekař. Devět z deseti konšelů uvádělo, že jejich domy byly poškozeny ohněm a jen u tří se objevuje poznámka, že je znovu staví. Nestorem mezi radními byl 77 letý Bartoloměj Cirrin, nejmladším konšelem se stal Jiří Václav Letňanský z Višerovic, v té době 27 letý. Podobně můžeme sledovat profesní složení rady v roce 1675, kde se objevují 3 řezníci, sladovník, mlynář, poštministr, učitel, písař a šichtmistr. U tří osob není povolání známo.

Platnost výše uvedených závěrů potvrzuje i rukopisné pojednání z pozdějšího období o pobytu apelačního soudu v Rokycanech v roce 1680. Jeho autorem byla patrně osoba z církevních kruhů, snad děkan Daniel Rýdl (1707 – 1723) nebo Šebestián Tomandl (1723 – 1763). Autor čerpal z dnes neznámé zprávy děkana Ladislava Frozína. O roce 1680 uvádí, že „v Rokycanech jednoho roku polovice osob z prostředku magistratu lidé sice méně učený, a literati, proto že větším dílem pekaři – řezníci – slovem řemeslníci, nicméně muži upřímný, pobožný, kněžstva, ctitelové, zákona božího ostríhající, jednoho roku zemřeli, jichžto Bůh jednoho každého nábožnou, a dobrou smrt slavným světlem na malej víře, kolikrát, kolikrát ona státi, a přihoditi se měla okolo malého zvonečku vydaným předukazoval.“³⁰ Chceme-li však zkontrolovat předchozí zprávu, zjistíme, že složení rady a sboru obecních starších v letech 1679, 1680 a 1681 je téměř shodné. Během tohoto období zemřel pouze jeden radní, Ondřej Getz. Nicméně charakteristiku rady jako orgánu z větší

²⁹ P. Bišková. Městská rada na Malé Straně, s. 77.

³⁰ AMRo I., sign. B/ 600, paměť o morech 1680 a 1712, k. č. 236.

části složeného z řemeslníků lze přijmout. Z jiných pramenů lze dovodit, že v roce 1680 v ní zasedali 4 řezníci, šichtmistr, mlynář, kovář, sladovník, bývalý písař, učitel, přičemž u dvou osob povolání neznáme. Kvůli nepřesným údajům lze zprávu hodnotit jako poměrně nevěrohodnou.

5. 2 Vzdělání členů městských rad

Při zkoumání složení rokycanských městských rad je zjevné, že docházelo k postupnému prosazování osob s vyšším vzděláním. Význam vzdělání pro budoucí kariéru si uvědomovali i zástupci řady řemesel a živností a své potomky směřovali ke studiu. Získání akademického titulu často otevíralo možnost značného postupu na společenském žebříčku i osobám pocházejícím z nižších sociálních skupin. Zejména pro období raného novověku byly běžné sňatky mladých, akademicky vzdělaných mužů s bohatými vdovami, jejichž majetky se staly základem další slibné existence a společenského vzestupu. Jak ukázal František Šmahel, každý čtvrtý graduovaný měšťan zasedal v městské radě. Zároveň každý třetí manželský svazek graduovaných mužů, kteří se rozhodli pro sňatek, byl uzavřen s vdovou.³¹ Proces prosazení intelektuálů v řídicích orgánech města byl spojen zejména od druhé poloviny 17. století s postupnou tendencí byrokratizace a profesionalizace městské správy.

Lze předpokládat, že velká většina rokycanských konšelů získala základní vzdělání ve zdejší partikulární škole.³² František Palacký vidí úkol tehdejší školy především v přípravě pro praktické povolání (znalost čtení, psaní, základy matematiky), položení základů určitých etických a morálních norem pro soužití v městském kolektivu a výchovu inteligence pro chod města i pro společnost obecně.³³

Rokycanská škola působila ve městě při proboštví augustiniánů – kanovníků již od středověku. Po zániku proboštví je povinnost vydržovat rektora a kantora svěřena v roce 1558 městu. V druhé polovině 16. století škola náležela k síti škol spravovaných pražskou univerzitou. Městská rada si v této době uvědomovala význam školy pro město a poměrně značně jí podporovala, nejen finančně, ale i personálně. Po roce 1620 je správa školy přidělena zdejšímu děkanovi. Ve zprávě o stavu města z roku 1651 se mluví i o škole

³¹ F. Šmahel, *Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů*, ČMM 1, 1994, s. 52n.

³² Na území dnešního okresu nefungovala jen škola v Rokycanech, ale i v poddanském městečku Radnicích. Zde jsou první zmínky o škole již k roku 1409. Fungovala po celé období třicetileté války viz P. Kautský, *Vývoj školství na Radnicku do roku 1945*, Diplomová práce PF ZČU, Plzeň 1996, s. 16. Škola se nacházela také ve Zbiroze, kam někdy v letech 1595 - 1596 odešel z Plzně za svým bratrem farářem Matějem učitel David Litochleb. Patrně zde rovněž učil nebo se živil nějakou prací na faře a při kostele, srov. J. Hejnic, *David Litochleb a Plzeň*, MZK 16, 1980, s. 225. Několik zmínek dokládá také existenci školy v Mýtě, a to k letům 1585 a 1633, kdy Jakub Faberius žádal o kantorské místo. V roce 1639 byla škola Švédy vypálena a vyučování bylo obnoveno až v roce 1660. Sedmdesát let mýtské „nové školy“ 1927 – 1997, Mýto 1997, s. 3.

³³ F. Palacký, *Obyvatelstvo českých měst a školní vzdělání v 16. a na začátku 17. století*, ČsČH 18, 1970, s. 366.

„ačkoliv v celosti od ohně zůstavši, přichraněna však také v ní vše potlučené a skaženo jest.“³⁴ Ve farářských relacích z roku 1677 se zjišťoval i stav školy.³⁵ Děkan Frozín odpověděl, že „škola jest způsobná, magistrát volí učitele, pozdraviv dříve mne. Škola nemá svých důchodův, nýbrž z obecních příjmů se opatřuje i bakalář s kantorem a organistou. Vyznání víry katolické učinili. Ve škole přihlížím k tomu, aby se nic neučilo proti ustanovením římské církve aneb žádné nekatolické knihy se neuzívalo; mimo katechisování v kostele navedl jsem mládež k ministrování i napomínám jí, aby v chrámu Páně tiše se chovala.“ Nicméně od druhé poloviny 17. století opět můžeme sledovat zájem rady o kvalitní výuku mládeže a rozvoj školy.³⁶ V roce 1689 se mluví o výuce aritmetiky a němčiny,³⁷ důraz byl kladen také na hudbu.

Na konci 16. století se počet žáků rokycanské školy pohyboval mezi 18 - 34.³⁸ Srovnáním vývoje lounské, žatecké a litoměřické školy bylo zjištěno, že výuka trvala od šesti do zhruba osmnácti let.³⁹ Postihnout kvalitu školy lze jen velmi těžko, ještě obtížnější je srovnání s dalšími podobnými školami v Čechách. Srovnatelným faktorem je snad pouze počet graduovaných studentů pražské utrakvistické univerzity v předbělohorském období.⁴⁰

F. Palacký ze souboru 98 kněží ordinovaných ve Wittemberku avšak pocházejících z Čech zjistil, že zatímco základní vzdělání ve svém rodišti získalo 82,2 % studentů, přes 90 % jich pak ještě prošlo nějakou další městskou školou nejčastěji v Praze. Z venkovských měst byly oblíbené školy v Hradci Králové, Kutné Hoře, Žatci a Čáslavi.⁴¹ Tyto školy se stávají pro část měšťanstva dostatečnou náhradou za stále nákladnější pobyt na univerzitách, umožnili jim osamostatnění, poznání jiného společenského prostředí a navázání četných kontaktů.

Studium rokycanských mladíků na jiných městských partikulárních školách lze sledovat jen částečně, pro předbělohorské období víme o jejich pobytu na školách

³⁴ AMRo I., sign. B/I 9, k. č. 100.

³⁵ J. Ryneš, Málo využívaný pramen vlastivědného poznání. Farářské relace z let 1676 – 1677 a 1700 – 1701, Acta regionalia 1965, 106.

³⁶ AMRo I., MR, i. č. 46, fol. 45b-46a.

³⁷ AMRo I., MR, i. č. 54, s. 92.

³⁸ Z. Winter, Život a učení, s. 382.

³⁹ F. Palacký, Obyvatelstvo českých měst a školní vzdělání, s. 350.

⁴⁰ Z. Vyběral, „Viri litterati“ a město Tábor na počátku novověku (1550 – 1620), Husitský Tábor 13, 2002, s. 469.

⁴¹ F. Palacký, Obyvatelstvo českých měst a školní vzdělání, s. 354.

v Rakovníku, Písku, Litoměřicích, Kutné Hoře, Žatci a Českém Brodě, Prachaticích.⁴² V roce 1583 studovali na lounské škole Šebestián a Matěj Svížilové. Oba zemřeli při morové nákaze, jejich matka, rokycanská měšťanka Dorota Pauluska, žádala o navrácení jejich šatů a knih.⁴³ Z pobělohorského období podobné zprávy zcela chybí, v roce 1679 odešli na studia do Prahy Jakub Kletečka, Václav Pour, Jan Zikmundovic, Jan Cassius, přičemž poslední dva jmenovaní byli syny představitelů radní vrstvy.⁴⁴ Některou z pražských novoměstských škol navštěvovali 3 mladíci z Rokycan, neboť se v roce 1687 na městskou radu obrátila měšťanka Nového Města pražského s tím, že jí rokycanští studenti dluží za pobyt.⁴⁵

Zájem o akademické vzdělání je u rokycanských mladíků pozorovatelný zejména v předbělohorském období. Michal Svatoš prokázal, že 7,7 % žáků nižších škol usilovalo o akademické vzdělání.⁴⁶ Druhá polovina 16. století je v Čechách dobou zvýšeného zájmu o univerzitní vzdělání a velkého rozvoje městských partikulárních škol, univerzitní studium se stává skutečným vyšším vzděláním dostupným ovšem jen určitým vrstvám.⁴⁷ V první polovině 17. století počet studentů stagnoval a v druhé začal postupně vzrůstat. F. Palacký považuje za faktory ovlivňující počet odcházejících na univerzitu velkou koncentraci obyvatelstva, hospodářskou prosperitu města, počátky a šíření Lutherovy reformace, úroveň městské partikulární školy a vliv vynikajících osobností.⁴⁸ V této souvislosti je zajímavé pojednání rokycanského rodáka M. Jana Felixe Strejce nazvané *Iuventuti Rohecanensi*, v němž vyzývá mládež k horlivému studiu vědy a umění. Z rokycanských

⁴² Např. Martin Pražák, syn rokycanského radního Ondřeje Pražáka, studoval v roce 1610 v Žatci, v letech 1611 – 1612 v Litoměřicích a pak v Rokycanech, kde zemřel 3. 10. 1613, viz Rukověť, 4. díl, s. 238. Diviš Simonides (Šimonovic), původem z Rokycan, studoval na škole v Českém Brodě, kde napsal verše do sborníku Jiřího Horatia Chrudimského v roce 1612, viz Rukověť, 5. díl, s. 104. Další ze zdejších rodáků, Martin Simonis, napsal v roce 1606 přání k svatbě Václava Liffeynia, městského písaře v Brandýse nad Labem, viz Rukověť, 5. díl, s. 105. Zdejší beáni se nechali na univerzitu zapsat z místní školy, ale i z Kouřimi, Plzně, Loun či Menšího Města pražského. V Prachaticích studoval Andreas Lhotsky Rohecanus, viz Rukověť, 1. díl, s. 364.

⁴³ AMRo I., notulář, i. č. 13, fol. 465r.

⁴⁴ AMRo I., MR, i. č. 50, fol. 64r, 69r.

⁴⁵ AMRo I., sign. A/k 27, k. č. 33. Jednalo se o Václava Dulického, pozdějšího radního služebníka, mladého Schindtlera a Skálu.

⁴⁶ M. Svatoš, Univerzitní studenti v manuálu mistra. Curia, in: Seminář a jeho hosté, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 163 – 170.

⁴⁷ F. Palacký, Města v severozápadních Čechách a studenti na universitách 16. století, Sborník PF Ústí, řada dějepisná 1968, s. 60n.

⁴⁸ Tamtéž, s. 29, 44. Tyto faktory mohly do značné míry ovlivňovat zájem mladíků o univerzitní studium.

rodáků, kteří mohou mládeži sloužit jako vzor, uvádí M. Jana Rokycanského, M. Šimona Rokycanského, M. Jakuba Srnovce z Varvažova a M. Bartoloměje Havlíka z Varvažova.⁴⁹

Pražská univerzita se od poloviny 16. století stala centrem vzdělanosti a humanismu. Díky jejím pevným vazbám na síť městských škol, které personálně obsazovala a ve většině ohledů i spravovala, se jí podařilo udržet pevné styky s měšťanským prostředím. Řada jejích absolventů působila ve funkcích městských písařů či radních, udržovala četné kontakty s univerzitními mistry a napomáhala prosazování univerzitních zájmů ve městech.⁵⁰ Studenti se rekrutovali zejména z Čech a části Moravy⁵¹ a byli vychováni k budoucímu povolání, kterým se stávala nejčastěji pedagogická činnost na městských školách, dále úřednická případně církevní kariéra. Praktickým znalostem příliš pozornosti věnováno nebylo. Nicméně absolvováním získal student zejména společenské postavení.⁵²

Z celkového množství 2 023 českých bakalářů v letech 1501 – 1618 pocházelo z královských měst plných 1 281 graduovaných, z měst a městeček poddanských jen 558 bakalářů, z vesnic se rekrutovalo jen 184 studentů, kteří na pražské univerzitě dosáhli akademické hodnosti.⁵³

**Počet graduovaných absolventů pražské univerzity
z královských měst v Čechách v letech 1501 – 1618⁵⁴**

Lokalita	1501- 1525	1526 – 1550	1551 – 1575	1576 - 1600	1601 - 1618
Praha	41	36	36	47	23
Klatovy	6	8	2	11	9
Stříbro	6	5	9	2	10
Sušice	2	2	2	14	14
Domažlice	5	2	1	6	9

⁴⁹ Rukověť, 5. díl, s. 218n.

⁵⁰ J. Pešek, M. Martin Bacháček z Nauměřic – rektor univerzity pražské, AUC – HUCP 19, 1979, s. 77.

⁵¹ P. Svobodný, Sociální a regionální struktura činných absolventů pražské univerzity v letech 1500 - 1620, AUC – HUCP 26, 1986, s. 26n.

⁵² J. Pešek, Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech (1570 – 1620), ČČH 89, 1991, č. 2, s. 338.

⁵³ F. Šmahel, M. Truc, Studie k dějinám University Karlovy v letech 1433 – 1622, AUC – HUCP 4, 1963, s. 21.

⁵⁴ Tamtéž, s. 49.

Lokalita	1501- 1525	1526 – 1550	1551 – 1575	1576 - 1600	1601 - 1618
Rakovník	5	2	6	10	5
Beroun	5	3	3	2	10
Rokycany	2	1	4	2	2
Plzeň	-	1	4	-	-
Kadaň	-	2	-	-	-

Z uvedeného přehledu studentů lze konstatovat, že počet graduovaných z Rokycan byl ve srovnání s jinými královskými městy spíše podprůměrný. V období 1433 – 1618 se stalo bakaláři celkem 14 mladíků původem z Rokycan, což činilo jen procento studentů z českých královských měst. Rokycany se tak mohou srovnávat s Jaroměří, Mělníkem či Českým Brodem, tj. v pomyslném žebříčku stály téměř na jeho konci. Sami autoři studie předpokládali, že Louny, Rakovník, Slaný, Dvůr Králové, Bydžov, Rokycany i Německý Brod budou na čelnějších místech a z tohoto pohledu překvapuje umístění měst jako Tábora, Čáslavi, Stříbra a Vysokého Mýta bezprostředně za nejpočetněji zastoupenými místy.⁵⁵

Pokles zájmu studentů o studium na univerzitě se projevoval v Rokycanech již krátce před rokem 1600. Obdobné tendence se projeví např. i ve Stříbře, Sedlčanech, středním Polabí a zvláště v kraji severně od Labe (Jičín, Turnov).⁵⁶ V období první poloviny 17. století víme pouze o dvou studentech z Rokycan na pražské univerzitě.

Zájem o vzdělávání můžeme vypočítat i z beání, tj. zápisů do univerzitní matriky – manuálu rektora Curia z let 1560 - 1582. Beání se v pravidelných intervalech dostavovali z městských škol k imatrikulaci na pražskou univerzitu, zde byli zapisováni podle škol, ze kterých přišli. Za jejich jménem je většinou uvedeno jméno otce a jeho povolání v genitivu.⁵⁷ Chlapci byli k beání zapisováni mezi osmým a dvanáctým rokem, po imatrikulaci nenastupovali na univerzitu, ale vraceli se zpátky na partikulární školy. Ze zhruba pěti tisíc zapsaných beánů jich 377, tj. 7,5 % následně skutečně studovalo na

⁵⁵ Tamtéž, s. 23.

⁵⁶ J. Pešek, Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století, AUC – HUCP 30, 1990, č. 2, s. 50n.

⁵⁷ K. Beránek (ed.), Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560 - 1582, Praha 1981, s. 11.

univerzitě.⁵⁸ Tento akt představoval spíše formální závazek k vstupu na univerzitu, nicméně beánovi poskytoval její ochranu. Mezi zapsanými beány se vyskytují studenti přecházející z jedné univerzitní koleje do druhé a žáci vyšších tříd městských škol.⁵⁹ Pro otce žáků měla beánie zejména prestižní význam.

Přehled počtu beánů ze západních Čech⁶⁰

Město	1560 – 1569	1570 – 1581	Celkem
Stříbro	41	18	59
Žlutice	24	26	50
Klatovy	14	22	36
Domažlice	13	19	32
Sušice	9	21	30
Plzeň	6	20	26
Rokycany	5	17	22
Nepomuk	4	9	13
Kralovice	5	7	12
Horažďovice	6	6	12
Manětín	5	5	10
Přeštice	2	6	8
Blovice	6	1	7
Horšovský Týn	5	2	7
Úterý	2	4	6

Na základě výše uvedených údajů je patrný zvýšení zájem mladíků o zápis v letech 1570 – 1581. Jednalo se o 7 chlapců, kteří přišli v letech 1575 – 1577 přímo z rokycanské školy. Dalších 8 žáků již v té době pobývalo na pražských školách a v univerzitních kolejích.⁶¹

⁵⁸ J. Pešek, Manuál rektora Curia – Dvorského: kniha záhadná, AUC – HUCP 26, 1986, s. 107.

⁵⁹ J. Pešek, Západočeské městské školství v zrcadle manuálu rektora pražské univerzity (1560 – 1582), MZK 25, 1989, s. 111.

⁶⁰ Tamtéž, s. 115.

⁶¹ Tamtéž, s. 119.

Přehled imatrikulovaných beánů z Rokycan v letech 1560 – 1582⁶²

Jméno beána	Rok	Místo příchodu
Ioannes Grynerius Roheczanus, Bolphangi Gryneri filius	1560	Kolej Nationis
Leopoldus Roheczanus Procopii murarii	1564	kouřimská škola
Venceslaus Roheczanus Laurencii Sumeři	1564	plzeňská škola
Zigismundus Coryphos Roheczanus Martini Coryphos	1564	
Iohannes Rohecanus Bartholomei Krzymiczky	1569	kouřimská škola
Andreas Rhohecanus filii Georii cibuli	1574	
Bartolomeus Rohecanus filii Vencesilai Hawlik	1574	
Martinus Roheczanus Ioannis Gesskonis Ianii	1575	
Ioannes Roheczanus Venceslai Labissii	1575	
Martinus Rohecanus Ambrosii Baccalaurei	1575	rokycanská škola
Bartolomeus Rochacanus Ioannis Stupulae	1575	rokycanská škola
Mathias Roheczanus Petri Hatasii	1575	rokycanská škola
Simon Roheczanus Ioannis Philomenae	1577	rokycanská škola
Mathias Roheczanus Laurentii Kulae	1577	rokycanská škola
Petrus Roheczanus Ioannis balneatoris	1577	rokycanská škola
Mathias Roheczanus filii Martini Sskoda	1579	
Daniel Roheczanus filii Martini Sskoda	1579	
Henricus Roheczanus Georgii Knophliczek	1580	Malá Strana
Daniel Roheczanus Iohannis sellarii	1581	
Mathias Roheczanus Iohannis Prageni	1581	
Sebastian Roheczanus Iacobi rotarii	1581	lounská škola

U imatrikulovaných studentů se objevuje v jednom případě příchod z koleje Nationis, dvakrát je zmíněna kouřimská škola. Václav, syn Vavřince Dumetiho, byl na

⁶² Zpracováno podle údajů K. Beránek (ed.), Manuál rektora, s. 120, 135.

univerzitu zapsán v druhé třídě plzeňské školy. Rod Dumetů byl zřejmě katolicky orientovaný,⁶³ ostatně v roce 1610 je Václav označen jako kněz.⁶⁴ V jednom případě se objevuje příchod ze školy v Lounech a z Menšího Města pražského, tj. Malé Strany. V případě, že není uvedeno místo příchodu, přišli žáci zřejmě z domova. Na základě studie J. Peška o západočeském školství víme, že většina studentů původem ze západních Čech se k beánii dostavila ze škol v pražských městech a pražské univerzitní koleje.⁶⁵

Beáni pocházeli spíše ze středně situovaných rodin řemeslníků. Jejich bližší společenské zařazení lze jen těžko určit. Mezi otci beánů pocházejících z Rokycan se objevuje 7 konšelů. V roce 1569 byl imatrikulován Jan Rokycanský syn Bartoloměje Křimického. Jedná se o budoucího dlouholetého radního a otce M. Jana Syktora. Ze dvou synů Martina Škody, Daniela a Matyáše, imatrikulovaných v roce 1579, se Daniel později podílel na činnosti rokycanské městské rady. Matyáš se v pramenech nevyskytuje. Pouze u jednoho z mladíků uvedených v manuálu Mistra Curia můžeme potvrdit skutečné studium na univerzitě (Bartoloměj Havlík).

Následující období let 1654 – 1730 a zájem o univerzitní studia zkoumal Milan Moskoř. Pražská filozofie měla v tomto období výrazně měšťanský charakter. Celých 47 % studentů pocházelo z nejbohatších a nejvlivnějších vrstev měšťanské společnosti, v těchto rodinách bylo univerzitní vzdělání tradicí a spolu s úřadem v městské správě se dědilo po generace. Asi 22 % studentů pocházelo z rodin řemeslníků a živnostníků bez účasti v městských úřadech.⁶⁶

Většina z graduovaných absolventů si vybrala kněžské povolání (30 %), jen málo z nich pokračovalo ve studiu na jiných fakultách. U promovaných absolventů z královských měst převážila kariéra světská, u graduovaných z poddanských měst zase volba vstupu do církve (zde také studenti ze sociálně nižších skupin městského obyvatelstva). K působení v městské správě a vedení tradiční živnosti přejaté po otci stačilo prestižní studium

⁶³ Tamtéž, s. 63.

⁶⁴ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 113v.

⁶⁵ J. Pešek, Západočeské městské školství, s. 119.

⁶⁶ M. Moskoř, Skladba a uplatnění inteligence vychovávané pražskou filozofickou fakultou v letech 1654 – 1730, AUC – HUCP 27, 1987, s. 94n.

filozofické fakulty zakončené bakalaureátem. Jen výjimečně našla měšťanská inteligence uplatnění v úřadech státních a ve vojsku.⁶⁷

Milan Moskoř srovnal počty bakalářů z jednotlivých měst s počtem domů z roku 1715. Dostal tak podíl počtu promovaných na 100 domů, vysokou frekvenci zjistil u Plzně (36 bakalářů na 100 domů), Březnice 23, Rokycan 18, Jičína 17, Úštěku, Nymburka a Horažďovic 16, Nepomuku, Ústí nad Labem, Jindřichova Hradce, Úterý po 15, Vysokého Mýta, Poděbrad, Třeboně po 14, Stoda a Rakovníka po 13, Frýdlantu, Kadaně, Kutné Hory po 12, Loun, Mladé Boleslavi, Sušice po 11, Domažlic a Klatov po 10.⁶⁸

**Srovnání počtu bakalářů filozofické fakulty z let 1654 – 1730
podle jednotlivých lokalit⁶⁹**

Lokalita	Počet bakalářů
Praha	616
Klatovy	40
Stříbro	9
Sušice	27
Domažlice	25
Rakovník	18
Beroun	13
Rokycany	29
Plzeň	101
Kadaň	47
Celkem	5568

Z let 1559 – 1618 pocházelo z Rokycan 8 graduovaných absolventů univerzity, v letech 1654 – 1730 jich bylo zaznamenáno již 29. Zájem o studium tedy rostl. Seznam podle víry z roku 1651 uvádí, že celkem 5 mladíků ve věku od 12 do 19 let studovalo. Z toho čtyři pocházeli z intelektuálních rodin zastoupených v městské radě. Jednalo se o

⁶⁷ Tamtéž, s. 100n.

⁶⁸ Tamtéž, s. 92n.

⁶⁹ Tamtéž, s. 103n.

Šimona Břehovského, který žil v domě svého strýce Bartoloměje Cirrina, bakaláře graduovaného v roce 1597.⁷⁰ Studoval i Jan Čáslav Optalius, syna Jakuba Optalia, bakaláře graduovaného v roce 1607.⁷¹ Studenty byli i dva synové poštmistra Karla Švantleho, Matyáš Zikmund a Karel.⁷² Pouze o Pavlu Výžkovi, který byl synem ševce Matěje, nevíme nic.⁷³

V roce 1663 dokončil právnická studia Tomáš Budín narozený v roce 1630 v Rokycanech. Působil posléze v Praze, ale zdejší městské radě často pomáhal v řešení jejích záležitostí.⁷⁴ Synové významných rokycanských rodin se často dávali na kněžskou dráhu, připomeňme dva syny císařského rychtáře Martina Cassia, kteří vstoupili do plaského klášteřa.⁷⁵ V roce 1672 se stal knězem i nejstarší syn primátora Jana Tomandla.⁷⁶ Duchovní stav si zvolil v roce 1694 Schindtler (zřejmě syn radního Wolfa).⁷⁷ V roce 1691 odešel na studia syn konšela Matyáše Třebického.⁷⁸

Žádosti k městské radě o poskytnutí finančního příspěvku na studia dětí byly poměrně časté.⁷⁹ Ojedinele se radní přimlouvali i u rektora univerzity Codicila v roce 1589 kvůli Matěji Škodovi, který „*toho umyslu z vůle boží do koleje se obrátiti. Nás žádaje za toto přimluvené připsání. Jažkoliv pro nedostatek zdraví matere své půl léta u nás se doma zdržel. Však my nemoha jemu v tom folkovat aby v zahálce věk svůj netrivil za něho se přimlouváme že v pobožném předsevzetí jeho jej fedrovati a v té příčině sobě laskavě poručeno míti ráčíte. Což tak pro téhož mládence na přimluvu naší učiněno bude toho se vám dobrým přátelským odměniti chceme.*“⁸⁰

Pražská utrakvistická univerzita nebyla jediným možným vzdělávacím institutem. Zejména katolická a šlechtická mládež vstupovala v předbělohorském období do

⁷⁰ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 443. Břehovský je v roce 1659 označován jako magistr obojího práva, viz AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 69v.

⁷¹ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 445.

⁷² Tamtéž, s. 452.

⁷³ Tamtéž, s. 545. Též M. Bělohávek, *Obyvatelstvo Rokycan a poddanských vesnic po válce třicetileté*, MZK 6, 1968, s. 193.

⁷⁴ Např. v roce 1675 se mu posílal dar u příležitosti Zeleného čtvrtku, viz AMRo I., MR, i. č. 48, s. 240.

⁷⁵ AMRo I., MR, i. č. 55, s. 398.

⁷⁶ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 285.

⁷⁷ AMRo I., MR, i. č. 55, s. 333.

⁷⁸ AMRo I., MR, i. č. 53, s. 351.

⁷⁹ AMRo I., MR, i. č. 54, s. 383 k roku 1691 žádost vdovy Sýkorové – inspektoři školy měli nejprve zjistit, zda je její syn způsobilý pro studium.

⁸⁰ AMRo I., notulář, i. č. 15, fol. 152r.

jezuitského Klementina. V této době zde však nebyl zaznamenán jediný student z Rokycan, což lze vysvětlit odlišným náboženským zaměřením studia.⁸¹

Rovněž o zahraniční studia nebyl ze strany zdejších měšťanských synků velký zájem, ostatně víme, že v době největší frekvence zahraničních studijních cest v letech 1596 – 1620 neodcházelo z český mluvících oblastí Čech více než 7 – 8 měšťanských studentů ročně.⁸² Pokud už někdo v zahraničí studoval, pak se rozhodl pro univerzity v Lipsku či Wittemberku. První z nich patřila k nejoblíbenějším a nejnavštěvovanějším, v roce 1535 tu byl zapsán Jakub Smovec z Rokycan a o sto let později Daniel Felix Strejc Rokycanský.⁸³ Zápis do matriky ve Wittemberku v roce 1572 absolvoval Bartoloměj Havlík Rokycanský.⁸⁴ V roce 1589 žádal městskou radu o podporu na kněžská studia Vít pastýře z Kamení syn, na pobyt ve Wittemberku získal 5 kop míšeňských.⁸⁵ Jak se dalo předpokládat, zdejší studenti nebyli zapsáni na rakouských a italských univerzitách.⁸⁶ Jako zcela ojedinělé nejen v rokycanských poměrech lze hodnotit vzdělání tří zdejších rodáků Bartoloměje Havlíka (univerzita ve Wittemberku a v Praze), Jana Havlíka (škola v Brémách, Rakovníku, Marburgu a pražská univerzita) a Jakuba Smovce (univerzity v Lipsku a Praze).

⁸¹ K. Beránek, *Promoce v Klementinu v letech 1604 – 1617*, AUC – HUCP 25, 1985, s. 7 – 32. Pro srovnání počty okolních měst: Blovice 4, Beroun 2, Březnice 5, Hořovice 3, Klatovy 12, Nepomuk 6, Plzeň 32, Rakovník 4 studenti, srov. M. Truc (ed.), *Album academiae pragensis Societatis Iesu 1573 – 1617 (1656 – 1624)*, Praha 1968.

⁸² J. Pešek, *Manuál rektora*, s. 106. K obdobnému zjištění došel autor i při výzkumu situace na Podblanicku, kde ve čtvrtstoletí před Bílou horou nebyl zaznamenán žádný student v zahraničí, srov. Týž, *Příspěvek k dějinám vzdělanosti na Podblanicku před Bílou horou*, *Sborník vlastivědných prací z Podblanicka* 19, 1978, s. 179.

⁸³ J. V. Šimák, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých univerzitách v XV. – XVII. století*, *Časopis Muzea království českého* 80, 1906, s. 522, 533. Žádný student nebyl nalezen ve Frankfurtu nad Odrou a v Kasselu.

⁸⁴ F. Menčík, *Studenti z Čech a Moravy ve Witemberku od roku 1502 až do roku 1602*, *Časopis Musea Království českého* 71, 1897, s. 262. Tento jeden student překvapí ve srovnání s 55 původem z Plzně.

⁸⁵ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 89v. K roku 1589 „*Vít Mikuláše pastýře z Kamení syn umyslu jest k auřadu sv. kněžství přistoupení pokazavši některé komentaci, žádající aby jemu přimluva k p. doktoru do Vitemberga dána a pomoc peněžítá na vychování učiněna byla. Žádost jeho přijata a psaní k p. doktoru jemu má se vydati a půjčiti 5 kop míš.*“ V univerzitních matrikách však nalezen nebyl.

⁸⁶ I. Hlaváček, L. Hlaváčková, *Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské universitě*, AUC – HUCP 2, 1961, s. 97 – 132. Z. Kukánová, *Čeští studenti na vídeňské univerzitě od 70. let 16. století do Bílé hory*, in: *Seminář a jeho hosté*, *Sborník k 60. narozeninám R. Nového*, Praha 1992, s. 171 – 180. Z. Kalista, *Češi v Sienně 1574 – 1646*, ČČH 32, 1927, s. 117 – 127. M. Svatoš, *Studenti z českých zemí v Sienně*, *Zprávy z archivu Univerzity Karlovy* 4, 1982, s. 29 – 63, zde je k roku 1641 uveden pouze Johann Bernclau di Schenreidt Bohemus, který zřejmě patřil k rozvětvené rodině Pernklobů ze Šenrajtu, z níž část bydlela i v Rokycanech. Týž, *Studenti z českých zemí na univerzitě v Perugii 1579 – 1727*, *Archivní zprávy – Archiv Univerzity Karlovy* 2, 1977, s. 89 – 105. Z. Kristen, *Doktoři práv římské university v Čech a Moravy před Bílou horou*, ČMM 56, 1932, s. 181 – 192.

Většina budoucích měšťanů v předbělohorském období navštěvovala místní partikulární školu, případně obdobnou školu v Čechách, kde kromě základních znalostí získali zejména společenskou samostatnost. Menší část mladíků studovala i na pražské univerzitě. V pobělohorském období došlo k útlumu studií, mládež je většinou nabyta pouze v rodném městě. Teprve od druhé poloviny 17. století se zájem měšťanských synů o studium opět zvyšuje.

Výzkum Františka Šmahela zaměřený na sledování kariér humanistů prokázal, že průměrná délka aktivního života po dosažení bakalářského gradu činila zhruba 32 let.⁸⁷ Graduovaný mladý muž často krátkou dobu učil, následně se oženil a po sňatku vstoupil do městské rady, v níž většinou přebíral dohled na nižším školstvím, spolurozhodoval o přijetí školských správců, byl členem literátských bratrstev, mluvčím městských delegací apod.⁸⁸ V radách Starého a Nového Města pražského v letech 1547 – 1602 bylo zastoupeno 13,5 % radních s vyšším vzděláním, většinou bakalářů. Mezi humanisty nebo jejich příznivce patřilo 15 % konšelů.⁸⁹ V rokycanských městských radách v období 1573 – 1699 působilo celkem 32 osob s vyšším vzděláním, tj. 26,8 %.

Přehled rokycanských radních s vyšším vzděláním

Jméno	Vzdělání	Působení v radě
Martin Škoda	?	1562 – 1580
Jiří Matějovic - Bakalář	Bakalář	1573 – 1607
Martin Strejc	1566 bakalář	1574 – 1594
Jan Novoměstský	před rokem 1575 bakalář	1575 – 1609
Václav Písecký	před rokem 1554 bakalář	1576 – 1581
Jan Syktor Křimický	1569 beán	1583 – 1605
Blažej (Basilius) Sophinus	před rokem 1574 bakalář	1576 – 1582
Martin Ježek	1575 beán	1585 – 1589
Bartoloměj Havlík	1576 mistr	1585 – 1586

⁸⁷ F. Šmahel, Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů, ČMM 113, 1994, s. 52.

⁸⁸ F. Šmahel, Regionální původ, profesionální uplatnění, s. 18n.

⁸⁹ J. Mendelová, Rady Nového a Starého Města pražského, s. 102.

Jméno	Vzdělání	Působení v radě
Zikmund Celestýn	před rokem 1586 bakalář	1592 – 1612
Jan Gallus Strakonický	1586 bakalář	1595 – 1597
Václav Krocín	1597 bakalář	1600 – 1630
Daniel Škoda	1579 beán	1606, 1615
Matyáš Židek	?	1596 – 1636
Matěj Láb	1595 bakalář	1613 – 1614
Mikuláš Celestýn	1597 bakalář	1614 – 1622
Jan Felix Strejc	1612 mistr	1616 – 1625
Bartoloměj Citron	1597 bakalář	1623 – 1651
Jiří Kryštof Střela	1605 bakalář	1625 – 1649
Jakub Optalius	1620 bakalář	1631 – 1671
Vit Šemperger	?, písař	1625 – 1661
Pavel Camillus	?, písař	1634, 1640
Ondřej Nemelius	kol. 1627 umění literního	1644 – 1657
Jiří Václav Letňanský	kol. 1646 literní umění	1651 – 1653
Martin Jan Cassius	1650 mistr	1656 – 1685
Karel ml. Švantle	1651 uváděn jako student	1664
Matyáš Karel Mikulecký	Kolem 1663 učitel	1670 – 1685
Jan Čáslav Optalius	kol. 1660 mistr	1673 – 1699
Jan Jiří Diviš	?, písař	1673 – 1690
Jan Kraft	?, písař	1678 – 1682
Jan Roman Vodňanský	?	1685 – 1699
Bernard Pernklob	?	1685 – 1699

Měšťany uvedené v tabulce lze rozdělit na mistry, bakaláře, beány a osoby s nějakým vyšším vzděláním. Zastoupení mistrů v radách před i po Bílé hoře bylo shodné, v obou orgánech se objevují dva mistři. Kromě nich tu nacházíme i 15 bakalářů. Polovina z nich zahájila kariéru jako učitelé zdejší školy⁹⁰ a po krátkém působení v ní se ve městě

⁹⁰ Byli to Basilius bakalář neboli Blažej Sophinus, Jan Novoměstský, Zikmund Celestýn, Jan Gallus Strakonický, Václav Krocín, Mikuláš Celestýn, Jiří Kryštof Střela a zřejmě i Martin Strejc.

oženila. Šest bakalářů se uplatnilo jako radní písaři.⁹¹ Tři radní podstoupili jako beáni univerzitní inskripci.⁹²

U deseti osob je vyšší vzdělání pravděpodobné, nikoliv však prameny doložitelné. Můžeme se tak domnívat na základě toho, že tito radní byli pověřováni funkcí inspektorů školy. Z nich Martin Škoda byl jmenován několikrát inspektorem zdejší školy,⁹³ jeho synové byli v roce 1579 zapsáni jako beáni na univerzitě. Matyáš Žídek působil zprvu jako vrchnostenský úředník, v roce 1628 ve vlastnoručně psaném dopise používal latinských citací.⁹⁴ Karel ml. Švantle z Třebeska je k roku 1651 uváděn jako student bez dalšího upřesnění. Pravděpodobné je i vyšší vzdělání Matyáše Karla Mikuleckého, který před vstupem do městské rady působil jako zdejší učitel. Pavel Camillus a Vít Šemperger působili jako radní písaři a lze předpokládat, že měli tudíž i nějaké vyšší vzdělání.

Srovnání radních s vyšším vzděláním v jednotlivých obdobích v Rokycanech

Období	1573 -1600	1601– 1625	1626– 1650	1651– 1675	1676– 1699
Počet radních s vyšším vzděláním	11	11	7	8	7

Z tabulky je patrný mírný pokles vzdělanostní úrovně rokycanských městských rad v 17. století. Samozřejmě v té době nebyla ani dvojjazyčnost, zpráva z roku 1677 uvádí, že při čtení německy psaného dopisu „*pro lepší vyrozumění má se na česko transferirovati.*“⁹⁵

Absolventi univerzit většinou dokázali nabyté vzdělání a zkušenosti zúročit k vlastnímu sociálnímu vzestupu. Tyto osoby se často výrazným způsobem zapojily do činnosti rokycanských městských rad a spoluurčovaly tak vývoj města. Spolu s funkcemi v městské správě však především vytvářeli kulturní prostředí města, které mělo zejména v předbělohorských Rokycanech vysokou úroveň.

⁹¹ Byli to Václav Písecký, Jan Novoměstský, Zikmund Celestýn, Matěj Láb, Bartoloměj Cirrin a Jiří Kryštof Střela.

⁹² Byli to Jan Syktor Křimický, Martin Ježek a Daniel Škoda.

⁹³ AMRo I., MR, i. č. 39, s. 58, 64.

⁹⁴ NA, SM, sign. B 13/10, Rokycany, k. č. 1945.

⁹⁵ AMRo I., MR, i. č. 49, s. 103.

5. 3 Humanistické zaměření členů městských rad

Důležitými fenomény kulturního života ve městech v tomto období byla činnost humanistů a literátských bratrstev, které můžeme chápat jako další z projevů duchovní kultury. Latinskou básnickou činnost máme v předbělohorském období zaznamenánu u nejméně 73 % mistrů a u 45 % bakalářů pražské akademie. Řemeslná zdatnost ve skládání latinských humanistických rýmů se stala tehdy akademicky vzdělanému člověku společenskou nezbytností.⁹⁶ Příležitostná básnická díla náležela k obvyklému prostředku vzájemné komunikace humanistických intelektuálů i k navazování vazeb mezi nimi nejen v rámci města, ale především mezi ostatními městy.

K rokycanskému humanistickému okruhu můžeme zařadit primase Martina Strejce, Zikmunda Celestýna z Freifeldu, Jana Novoměstského Srnovce z Varvažova, Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova, Jiřího Kryštofa Střelu z Třebnice, rodiny Havlíků z Varvažova (Bartoloměj, Václav, Jan, Matěj) a Srnovců z Varvažova (Jakub, Matěj, Jan, Martin). Mezi literárně činné zástupce městské rady patřili Matěj Srnovec,⁹⁷ Václav Krocín,⁹⁸ M. Jan Felix Strejc,⁹⁹ M. Bartoloměj Havlík, Jakub Optalius a Bartoloměj Cirrin.

Bartoloměj Havlík v roce 1576 věnoval rokycanské radě dílko *Carmen continens causas et utilitates adventus*.¹⁰⁰ V roce 1602 věnuje Bartoloměj Cirrin městu spisek *Epigrammatum liber ad Mecoenates et amicos*, v němž vyzdvihuje rozkvět školství a kulturního života v Rokycanech.¹⁰¹ Cirrin byl z rokycanských měšťanů jedním z nejplodnějších autorů. Václav Berounský, správce rokycanské školy, vydal v roce 1617 *Ad nobiles et prudentissimos viros epigramma*, kde chválí příznivce vzdělanosti, mezi

⁹⁶ K. Beránek (red.), *Dějiny univerzity Karlovy*, I. díl, Praha 1995, s. 231.

⁹⁷ Matěj Srnovec se v městské radě ve sledovaném období objevil celkem 9x. Tento muž byl od přátel oslavovaný zvláště jako dobrý hospodář a příznivce latinské poezie. Z pramenů ho můžeme poznat i z jiné stránky. Mladý Matěj Srnovec byl vychováván svým starším bratrem Václavem, který jeho výchovu patrně podcenil a Matěj patřil svého času k největším nočním výtržníkům a hýřilům, několikrát se proto dostal do střetu s městskou radou. V roce 1580 jeho bratr chtěl, aby se Matěj připojil k studijní cestě pana z Pernštejna do Itálie, k tomu však nedošlo kvůli nedořešenému sporu o zranění. V témže roce se dobře oženil s dcerou Tomáše Železného, Magdalénou, a usadil se ve městě. Srov. Rukověť, 5. díl, s. 162.

⁹⁸ Rukověť, 1. díl, s. 493.

⁹⁹ Tamtéž, 5. díl, s. 218.

¹⁰⁰ Tamtéž, 2. díl, s. 277n.

¹⁰¹ Tamtéž, 1. díl, s. 363.

jinými i Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova, Václava Krocína a zdejšího děkana Jana Bireše z Oužleblí.¹⁰²

Humanismus se projevoval i vydáváním drobných příležitostných sborníků k sňatkům, např. v roce 1590 ke sňatku Ondřeje Knefelie, původem z Rokycan, s Kristinou, dcerou Mikuláše Kouřimského.¹⁰³ Sborník vznikl také v roce 1616 na počest svatby M. Jana Felixe Strejce.¹⁰⁴

Dva sborníky byly věnovány zdejšímu radnímu Václavu Krocínovi, první Epicedion k uctění památky jeho pěti zemřelých dětí a manželky Voršily z roku 1613.¹⁰⁵ Voršila byla dcerou primase Martina Strejce¹⁰⁶ a jejím prvním manželem se stal písař Prokop Facián. Krocín byl tedy švagrem M. Jana Felixe Strejce. Z celé rodiny Krocínovi zůstala pouze dcera Dorota,¹⁰⁷ která se v roce 1626 provdala za rokycanského primase Jiřího Střelu.¹⁰⁸ Druhý sborník byl věnován sňatku Krocína s Juliánou dcerou Matěje Čížka Berounského z roku 1618.¹⁰⁹

Jan Tobolecius napsal v roce 1596 epitaf Janu Kasalovi (s největší pravděpodobností Jan Gesl), radnímu zemřelému v roce 1595.¹¹⁰ Řada zdejších vzdělanců přispěla také do sborníku epicedií pro Justinu, zemřelou manželku zdejšího děkana Daniela Rejska z roku 1611.¹¹¹ Přátelé vydali na počest Daniela, syna radního Ambrože Havla, zabitého při výročním trhu v Radnicích v roce 1614 sborník *Aeviternae memoriae*.¹¹² Publikováno bylo i české kázání, které pronesl zdejší děkan Matěj Passonides v září 1613 při pohřbu Kateřiny rozené Srnovcové z Varvažova, manželky zdejšího měšťana Daniela

¹⁰² Tamtéž, s. 201.

¹⁰³ Tamtéž, 3. díl, s. 45n.

¹⁰⁴ Tamtéž, 5. díl, s. 218n.

¹⁰⁵ Tamtéž, s. 493n.

¹⁰⁶ J. Šára, Rokycany koncem 16. století, Žďár 11, 1916, č. 12, s. 1 - 2.

¹⁰⁷ Rukověť, 1. díl, s. 493.

¹⁰⁸ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, fol. 165r.

¹⁰⁹ Tamtéž, 1. díl, s. 494. Juliána byla vnučkou významného berounského císařského rychtáře Jindřicha Čížka z Jenštejna, srov. M. Tošnerová, Jiří Čížek z Jenštejna, *Minulost Berounska* 5, 2002, s. 304. Václav Krocín zemřel někdy mezi lety 1630 – 1631, v roce 1631 se již připomíná vdova Juliana s dětmi Janem, Annou a Zuzanou a dcera z předchozího manželství Dorota Střelová. V té době ještě žil v Sušici také Krocínův bratr Martin, srov. AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 33r - 33v. Ještě v roce 1640 se zmiňuje rozdělení krocínovského majetku mezi Annu Krocínovou a Jiřího Krafa, tamtéž, fol. 53v - 55r.

¹¹⁰ Tamtéž, 5. díl, s. 378.

¹¹¹ Tamtéž, 1. díl, s. 254.

¹¹² Tamtéž, 2. díl, s. 195 – 196.

Slámy.¹¹³ Na náhlou smrt Martina Pražáka, syna radního Ondřeje, reagoval sborník Naenia u roku 1613, kam přispěli Matěj Passonides, Jiří Střela, Viktorín Kherbicer, Jan Galli a Václav Machoň.¹¹⁴

Sborníky nemuseli mít jen gratulační charakter, např. do sborníku Oratio de dignitate věnovanému poctění osobnosti Václava Berounského z roku 1617 napsali krátké básně M. Jan Felix Strejc, Jan Syktor, Bartoloměj Cirrin, Jan Pelargus a Jan Klečka.¹¹⁵ Do sborníků přispíval široký okruh humanistů, příbuzní, studenti apod. nejen z vlastního města. Daniel Schaeneius působil v letech 1611 – 1615 jako městský písař v Domažlicích a podílel se na sborníku Janu Syktorovi Mnemonicon Rochesanea z roku 1615 či Václavu Krocínovi Epithalamion z roku 1618.¹¹⁶ Martin Cantoris původem z Rokycan, napsal přání Janu ml. Mendicillovi Nuptiis (1609) a to tři francouzská dvojverší, za nimiž následuje Exegesis latina.¹¹⁷

V pobělohorském období byl literárně činný Jakub Optalius z Třebnice. Na základě práce Pax omnium rerum per estantissima získal titul bakaláře. Podílel se na sborníku na uctění památky Theodory Zárybnické. Dále zveršoval pokuty z Koldínových městských práv, jehož součástí je i „*Vypsání pravdivé, co se zde v městě JMC Rokycanech skrze nepřitele Panýra léta páně 1639, 23. oktobris stalo, o čem já Jakub Optalius toto jsem složil a napsal svou vlastní rukou.*“ K jeho dalším dílům patří „*Vypsání sprosté, dobrým hospodářům, jak se má v kterým měsíci, jaké hospodářství dělati a začíti...*“ Za povšimnutí stojí i spis „*Vypsání o huti železné*“.¹¹⁸ Z druhé poloviny 17. století nelze doložit žádného literáta z řad zdejších konšelů.

Také hudební kultura předbělohorských měst byla na poměrně vysoké úrovni. Její provozování lze sledovat ve čtyřech rovinách, nejobecnější byla široká účast věřících na liturgickém zpěvu v kostele (mimo katolíků), dále výuka hudby ve školách a soukromé „muzicírování“.¹¹⁹ Nejvíce je však hudební kultura v městském prostředí svázána s literátskými bratrstvy, v nichž měli možnost měšťané aktivně a téměř každodenně

¹¹³ Tamtéž, 4. díl, s. 109.

¹¹⁴ Tamtéž, s. 238 - 239.

¹¹⁵ Tamtéž, 4. díl, s. 133.

¹¹⁶ Tamtéž, 5. díl, s. 52 – 55.

¹¹⁷ Tamtéž, 1. díl, s. 299.

¹¹⁸ G. Hofman, Sprosta sprostické, s. 28.

¹¹⁹ J. Pešek, Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách, s. 104n.

působit. Jednalo se o sdružení laiků pěstujících liturgický zpěv při bohoslužbách i mimo ně. V Čechách se objevují od konce 15. století, a to v katolickém i utrakvistickém prostředí. Podmínkou vzniku musela být dostatečná vzdělanostní úroveň měšťanů.¹²⁰ V rámci bratrstev se sdružovala městská inteligence i představitelé městské správy.

V Rokycanech působil latinský literátský kůr od počátku 16. století do roku 1673, kdy byl včleněn do Bratrstva Panny Marie Sněžné. Literáti byli organizováni cechovním způsobem. Jejich správu řídili každoročně volení tzv. starší, zpravidla jeho nejváženější členové. Ti vedli záznamy o příjmech, stanovili a vybírali pokuty, dbali o dodržování stanov a svým mravným a spořádaným způsobem života měli být vzorem pro ostatní. Starší také rozhodovali o přijetí nových zájemců. Ve spolupráci s městskou radou mohli také své členy trestat.¹²¹ Bratrstvo bylo kromě kulturně – společenského uplatnění také zapojeno do společenského života města, jeho členové se starali o sociální zabezpečení svých příslušníků a střežili jejich zbožnost a mravnost. Literáti se těšili velké vážnosti a úctě, jak dokazuje hmotná podpora prokazovaná donátory.

Jak doložil Miloš Dvořák pro Český Brod, prolínání členů literátského bratrstva se špičkami městské správy bylo zcela běžné.¹²² Tato situace je známá i z jiných českých měst, např. Tábora¹²³ či Loun.¹²⁴ Je otázkou nakolik bylo členství těchto vrstev v kůru otázkou prestižní a nakolik se skutečně účastnili vlastní činnosti bratrstva. To svým členům vytvářelo podmínky k provozování intelektuálních zálib, spjatých s hudbou i knižní kulturou.

Nejinak tomu bylo i v rokycanském prostředí. Vzhledem k tomu, že šlo o latinský kůr, lze předpokládat, že se mezi jeho členy soustředili městští intelektuálové. Z předbělohorského období jsou známi starší kůru zvolení v roce 1589, kterými byli Jiřík Bakalář, Václav Červenka z konšel a Zikmund Kotrba ze starších obecních a Tomáš

¹²⁰ H. Pátková, *Bratrstvie ke cti božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000, s. 41.

¹²¹ AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 21r – v roce 1588 potrestán šatlavou Adam Bakalář pro neúčast na koledách.

¹²² Uvádí, že zvláště patrný je tento fakt na konci 16. století, např. v letech 1590 - 1591 zasedalo pod předsednictvím primátora, staršího literátského bratrstva ve 12tičlenné radě celkem 7 starších literátského bratrstva, srov. M. Dvořák, *Literátské bratrstvo*, s. 112. Jak prokazuje, velmi podobná situace panovala také v Čáslavi, Klatovech, Plzni, Táboře, Ústí nad Labem a Berouně.

¹²³ Z. Vybíral, „Viri literati“, s. 462.

¹²⁴ D. Vanišová, *Literáti latinského kůru*, s. 43n.

Wimberský.¹²⁵ První tři jmenovaní zasedali rovněž v městských radách, zatímco o posledním nejsou k dispozici žádné údaje. V letech 1622 – 1639 byli staršími kůru císařský rychtář Tomáš Netolický a dlouholetý radní písař a konšel Matěj Láb.¹²⁶

Na základě dochovaných pramenů se podařilo podchytit 48 osob činných v bratrstvu v letech 1574 - 1663, u 41 z nich je členství doloženo prameny, u sedmi pouze pravděpodobné. Jde sice jen o zlomek, nicméně svou vypovídací hodnotu jistě má. Jednotlivé osobnosti jsou zařazeny do skupin vždy podle svého nejvyššího dosaženého postu.

Přehled členů literátského bratrstva a jejich další působení v rámci městské správy

Funkce	c. rychtář	Primas	Radní	ob. starší	písař	Nezjištěno
Četnost	3	6	16	7	1	15
%	6%	13%	33%	15%	2%	31%

Z celkového počtu 48 literátů tři z nich zastávali post císařského rychtáře. Například rychtář Tomáš Netolický vykonávající úřad v letech 1631 – 1653 zároveň působil jako starší literátů.¹²⁷ Z rokycanských primasů máme členství v kůru přímo prokázáno jen u primase Martina Strejce, předpokládat ho můžeme u pěti primátorů – humanistů Václava Havlíka, Jana Novoměstského Srnovce z Varvažova, Zikmunda Celestýna z Freifeldu, Matyáše Židka Srnovce z Varvažova a Jiřího Kryštofa Střely z Třebnice.

Mezi členy bratrstva nacházíme také radní (celkem 16 zástupců), např. kantor chori bratrstva Jiřík Hradecký byl konšelem v letech 1555 - 1572, funkci obecního staršího zastával v letech 1575 a 1578. Za významné osobnosti zdejšího bratrstva z řad radních můžeme označit Bartoloměje Cirrina, M. Jana Felixe Strejce, Jakuba Optalia či Jana Klečku. Mezi literáty se dále objevuje 7 obecních starších a 15 osob nebylo blíže identifikováno. Tato zjištění potvrzují skutečnost, že existovala provázanost kulturní a

¹²⁵ AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 35v.

¹²⁶ AMRo I, sign. Ak 71, k. č. 35.

¹²⁷ Tamtéž. Netolický v letech 1622 – 1639 užíval literátskou louku.

mocenské reprezentace příslušníků radních vrstev, v činnosti bratrstva se propojovalo bohatství s mocenským postavením.

Představitelé radní vrstvy se ovšem nezúčastňovali pouze činnosti literátského bratrstva. Měšťan mohl být členem řady společenství působících uvnitř měst, společenství, jenž potřeboval, a která také vyžadovala jeho členskou disciplínu. Nejednalo se pouze o cechy, ale i nábožensko-správních (farní osady a záduší) či dalších zájmových společenstev. Ta byla navzájem zpětně propojena svým členstvím ale i vazbami na správní orgány města.¹²⁸

Na základě obdobných studií víme, že si vzdělanci zastoupení v městských radách, budovali též vlastní knihovny. Obdobně nejspíše i v Rokycanech se v domácnostech primasů jistě objevovaly luxusní předměty. Nicméně prameny, z nichž by bylo možno vycházet pro podobné výzkumy, se pro rokycanské prostředí vůbec nedochovaly. Na základě studií víme, že pokud můžeme považovat vyspělost kulturní úrovně měšťanských domácností za kritérium jejich bohatství, panovaly zde velké rozdíly. Příslušníci početně silných řemesel (ševci, krejčí, kloboučníci, soukeníci, tkalci, barvíři, koželuzi) budovali domácnosti sice velkoryse, ale povahou domácích předmětů spíše v maloměstském stylu. Naopak domácnosti vzdělanců, městské a vrchnostenské byrokracie se někdy svým stylem přibližovali rodinám šlechtickým.¹²⁹ Měšťanské prostředí jako celek je pak prezentováno jako pasivní příjemce podnětů humanismu a renesance. Více aktivit je spojováno pouze s patricijskou špičkou.¹³⁰

¹²⁸ J. Pešek, *Měšťanská vzdělanost a kultura*, s. 60.

¹²⁹ V. Bůžek, *Renesanční domácnost soběslavského primátora Řehoře Smrčky ze Sabinova*, *Táborský archiv* 3, 1991, s. 35.

¹³⁰ O. Fejtová, *Příspěvek ke studiu životě měšťanské společnosti doby předbělohorské*, in: *Seminář a jeho hosté*, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 186.

5. 4 Náboženská orientace členů městských rad

V Rokycanech po roce 1562 začali pražští arcibiskupové důsledně využívat své právo dosazovat do města katolického faráře, a to i přestože se většina obyvatel města hlásila k utrakvismu. Až do roku 1609, kdy se zdejší děkan Daniel Rejsek veřejně přihlásil k České konfesi, probíhaly mezi oběma stranami ostré spory. Zpráva místního faráře Ondřeje Pěšína z roku 1570 mluví jen o dvou katolících. Sám se dokonce obával o svůj život, když popudil většinu měšťanů tím, že zaváděl v kostele některé katolické obřady. Ve středu 28. června 1570 prohlásil papežské jubileum a stěžoval si na obyvatele, že nezachovali půst, jedli maso a na dveře kostela přilepili hanlivou píseň o papeži končící slovy, nechť rozkazuje v Římě a ne v Čechách. Miroslav Rodr v tomto vystoupení spatřuje výraz vzpoury proti dosavadním poměrům, v jejímž čele stáli bakaláři z Prahy, Žatce a Žlutic, kteří zřejmě působili při místní škole.¹³¹

V tomto kontextu je zajímavé, že ještě v roce 1577 jsou Rokycany uváděny v listu Rudolfa II. jako katolické město společně s Plzní, Českými Budějovicemi, Mostem a Ústím nad Labem a městská rada je nabádána, aby netrpěla zavádění evangelictví.¹³² O dva roky později se do Rokycan uchýlil z katolické Plzně vyhnaný evangelík Jan Vincenc Rajský u Dubnice.¹³³ V roce 1580 byli zástupci městské rady bakaláři Václav Písecký a Martin Strejc vysláni k děkanovi s žádostí, aby jim zítra „*tělem a krví Krista Pána posloužiti ráčil*.“ Děkan jejich prosbu neodmítl.¹³⁴ V roce 1583 si jeho nástupce Jan z Volyně stěžoval na to, že se v jeho okrsku zmáhá sektářství, že všude pobíhají predikanti čekající na nejbližší příležitost, aby uchvátili některou katolickou faru. V letech 1584 a 1590 byli do Rokycan přijati plzeňští obyvatelé vypovězení z města pro víru.¹³⁵ Z roku 1597 pochází zpráva, že „...*sousedé naši jsouce lidé svobodní a pod obojí všichni přijímající*“ se hlásí se k dolní konzistoři.¹³⁶

¹³¹ M. Rodr, Náboženské poměry v Rokycanech v době reformační, Rokycany 1959, rukopis uložený v Knihovně Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech, s. 14.

¹³² I. Martinovský a kol., Dějiny Plzně v datech od prvních stop osídlení až po současnost, Praha 2004, s. 60.

¹³³ Tamtéž, s. 61.

¹³⁴ AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 215v.

¹³⁵ P. Cironis, Historie města Rokycan, s. 74n/IV.

¹³⁶ Sněmy české, IX. díl, Praha 1897, s. 437.

Po roce 1609 se většina obyvatel přiklonila k novoutrakvismu.¹³⁷ V tomto období se podle M. Rodra ve městě začíná šířit i kalvinismus.¹³⁸ Po vydání Majestátu Rudolfa II. bylo povoleno stavět nové chrámy a školy, v královských městech měly obě konfese svobodně provozovat své náboženství.¹³⁹ Hned v roce 1609 bylo postaveno několik kostelů, např. v blízkosti obce Šachu vybudovali evangelíci kostelík sv. Ducha, který byl po roce 1620 konfiskován a přejmenován na kostel sv. Trojice.¹⁴⁰ Další z podobných kostelíků stál v Kladrubech poblíž Stříbra.¹⁴¹ Kostel sv. Salvatora na Starém Městě pražském byl vybudován v letech 1611 – 1614, ze stejného období pochází i kostel sv. Trojice na Malé Straně (dnes Panny Marie Vítězné).¹⁴²

Za důležitý faktor ukazující na vzrůstající sebevědomí měšťanů lze považovat stavbu nového kostela sv. Trojice hned v roce 1609, který jak se domnívá M. Rodr, vybudovala „*strana pokrokového utrakvismu*“, k níž řadí Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova, M. Jana Felixe Strejce a Václava Krocína.¹⁴³ Je pravděpodobné, že budování kostela v režii města musel prosazovat rovněž tehdejší primátor Zikmund Celestýn z Freifeldu, který ostatně později odchází do exilu.

Pozoruhodné je, že Rokycanští začali kostel stavět ještě před vydáním Majestátu, první údaj o vynaložení peněz na jeho stavbu pochází z 14. 3. 1609, kdy městská rada vyplatila odměnu tesaři a jeho pomocníkům za poražení dříví na nový kostel 23 grošů míšeňských.¹⁴⁴ Účty můžeme sledovat pouze do 30. 5. 1609.¹⁴⁵ Na stavbu nového kostela nepřispívalo jen město, ale finanční příspěvky na něj pocházely i od jednotlivých

¹³⁷ M. Rodr, *Náboženské poměry*, s. 24.

¹³⁸ Tamtéž, s. 22, 25.

¹³⁹ K. Krofta, *Majestát Rudolfa II.*, Praha 1909, s. 21.

¹⁴⁰ E. Melmuková, *Patent zvaný toleranční*, Praha 1999, s. 134.

¹⁴¹ V. Ryneš, *Málo využitý pramen vlastivědného poznání. Farářské relace z let 1676 – 1677 a 1700 – 1701*, *Acta regionalia* 1965, s. 111 uvádí, že v blízkosti farního kostela sv. Petra byl zřízen nekatolický kostel, který nebyl nikdy dokončen. Jednalo se o „majestátní kostel, podobný hrobskému a broumovskému, rovněž vystaveným nekatolickými poddanými na půdě církevní vrchnosti, avšak bez jejího souhlasu“ po roce 1609.

¹⁴² F. Hrejsa, *Česká reformace*, Praha 1912, s. 85.

¹⁴³ M. Rodr, *Náboženské poměry*, s. 29n.

¹⁴⁴ AMRo I., *kniha purkmistrovských počtů*, i. č. 21, s. 523. Poměrně brzké datum vůbec nekoresponduje s celkovou situací, Majestát byl podepsán 9. 7. 1609, 12. 7. vydán stavům a 22. 7. vložen do zemských desek, čímž teprve nabyl právní moc.

¹⁴⁵ AMRo I., *kniha purkmistrovských počtů*, i. č. 21 byla k datu 30. 5. 1609 uzavřena a na ní navazující se bohužel nedochovala.

měšťanů.¹⁴⁶ Šlo o jednoduchou stavbu postavenou na Plzeňském předměstí pod vlivem německé renesance s vysloveně gotickými prvky.¹⁴⁷ Podle M. Rodra měl kostel sloužit pokrokové straně novoutrakvistů, která měla dost velké zastoupení v městské radě, aby musela být respektována.¹⁴⁸ Kostel musel být dostavěn nejpozději k roku 1615, který byl uveden na starém oltáři.¹⁴⁹ Od roku 1624 se zde konaly pouze katolické obřady.

V letech 1624 - 1625 pohnalo několik měšťanů (Tobiáš Šimonovic, Jiřík Dyringer, Tomáš Hřích) před apelační soud bývalého primase Matyáše Žídka a obvinili ho, že v čase „*ohavné rebelie české*“ nařídil z hlavního chrámu odebrat krucifixy, obrazy, ciborium, klenoty, monstrance, kříže, kalichy, patiny apod. To by mohlo naznačovat obrazoborectví spojené především s kalvinismem, pokud nešlo o čistě zjištěné důvody. Kromě toho se Žídek zasadil o zřízení jakési tabule k památce své rodiny (zřejmě se jednalo o epitaf), která byla později odstraněná. Většina věcí byla zřejmě prodána v Praze, menší část zničena. Celkem měl Žídek za prodané předměty získat 1 200 kop grošů míšeňských.¹⁵⁰ Peníze byly zřejmě z větší části využity pro zabezpečení Mansfeldova vojska při obléhání Plzně.

Celé akce se měl Žídek účastnit s knězem Matějem Cultrariem a „*conhorty svými*“, ¹⁵¹ jimiž byli radní Václav Škoda, již zemřelý Ondřej Pražák, Jan Písecký, Václav Krocín a písaři Václav Ganymedes a Jan Litochleb a další dva zástupci obce.¹⁵²

Apelační soud Žídkovi v roce 1628 nařídil vybavit kostel novými bohoslužebnými předměty ve stejné hodnotě. Žídek v tomto období trvale pobýval v Praze a bránil se tím, že vše se stalo s vědomím a „*s vuli celého úřadu konšelského, starších obecních i vsí obce se*

¹⁴⁶ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 134v, testament Vojtěcha Strejčka z roku 1609. Odkazuje z peněz gruntovních „*kdykoliv toho potřeba ukáže na pomoc stavení kostela nového zde při městě Rokycanech 6 kop míš.*“ Např. již v roce 1616 odkázala Markyta Roportová tomuto kostelu 5 kop grošů míšeňských, srov. AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 243b. Ve stejném roce věnovala Marta Radová, měštkyně Nového Města pražského, k záduší sv. Trojice do města Rokycan 24 kop, srov. AMP, Sběrka rukopisů, kniha testamentů Nového Města pražského, rukopis 2209, fol. 466r – 467r.

¹⁴⁷ J. Kovář, Tisíciletý urbanistický vývoj Rokycan, MZK 18, 1983, s. 234.

¹⁴⁸ M. Rodr, Náboženské poměry v Rokycanech v době reformační. Od Husa k Bílé hoře, rukopis uložený v knihovně Muzea Dr. B. Horáka, 1959, s. 26, 28.

¹⁴⁹ Tamtéž, s. 27. Zde zcela popírá možnost postavení kostela v roce 1609 a argumentuje nedostatkem času. Polemizuje se staršími vývody A. Podlahy, který vznik kostela datuje právě do roku 1609, viz Soupis památek historických a uměleckých v politickém okresu Rokycanském, Praha 1900, s. 114. Ani jeden z autorů zřejmě neznal účty dochované v purkmistrovské knize, i. č. 21.

¹⁵⁰ NA, SM, sign. 41-3, Rokycany, k. č. 1945.

¹⁵¹ Tamtéž.

¹⁵² V. Stránský, K dějinám Rokycan za 30. leté války 1618 – 1621, Plzeňsko 9, 1927, č. 1, s. 20.

*konalo aniž sem já se směl tehdáž proti čemu postaviti.*¹⁵³ Vzhledem k jeho liknavosti se uvažovalo o provedení exekuce jeho majetku, kterou měli vykonat Jan Rudolf Wolfingar, Šebestián Rygler, P. Matěj Tanner a Kryštof Krasín z Palatinu, s výjimkou posledního plzeňští radní.¹⁵⁴ Žídek přesto neupadl v nemilost a byl opět dosazen do primátorské funkce.

K násilné rekatolizaci města došlo v prosinci 1624, kdy přistoupilo k nové víře dobrovolně jen šest měšťanů. Z nich jako první konvertoval Tomáš Hřích, který byl zřejmě za odměnu jmenován primátorem města. Pod pohrůžkou „*musili Rokycanští Kolovratovi písemně potvrditi, že z dobré vůle, jenom jeho prostřednictvím k víře katolické se přiznali.*“¹⁵⁵ Nakonec však všichni ke katolictví přešli.

Rada jmenovaná v roce 1626 byla sice navenek katolická, ale můžeme předpokládat, že konverze ke katolictví byla ryze formální záležitostí. Problematickou osobností v tomto smyslu byl zcela nepochybně Václav Krocín. Do města se dostal jako školní bakalář, výhodně se zde oženil s dcerou primase Martina Strejce (jeho švagrem je tedy emigrant M. Jan Felix Strejc) a v roce 1600 se stává radním. V roce 1618 společně s Tobiášem Šimonovic (jde o opět o konšela jmenovaného i v roce 1626) přivádí k stavovskému vojsku do Klatov dva ozbrojené pacholky a oba je jeden měsíc financují (42 kop grošů míšeňských). Krocín je znovu jmenován v roce 1624, kdy tvrdošjně odmítal konverzi. Nicméně v jeho případě patrně zvítězila chladná úvaha a ke katolictví nakonec přešel. V městské radě zasedal až do roku 1630. Jeho zetěm se stal další z konšelů jmenovaných v roce 1626 Jiří Střela.

Bohužel o vnitřních pohnutkách přechodu ke katolické víře nevíme nic ani u dalších osobností Jiřího Šimonovice, Tomáše Netolického, Matěje Lába a Bartoloměje Cirrina. Přičemž oba posledně jmenovaní byli bakaláři pražské univerzity a lze předpokládat jejich předešlou utrakvistickou orientaci, oba měli společné také humanistické zájmy.

Ve dvacátých letech 17. století odešlo z náboženských důvodů z Čech celkem 1 731 měšťanů. Členové jednoty bratrské směřovali většinou do Polska, Braniborska či do

¹⁵³ Tamtéž. Viz také NA, Apelační soud, manuál ortelní, i. č. 134, sign. 24/299, fol. 15r – 16v.

¹⁵⁴ J. Douša, Městské rady, s. 400.

¹⁵⁵ T. V. Bílek, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království Českém po bitvě bělohorské, Praha 1892, s. 54n.

národnostně i nábožensky heterogenních Uher, zatímco luteráni a novokališníci, mající blízko k vyznání Martina Luthera mířili nejčastěji do Saska.¹⁵⁶

Pro Rokycany je uváděn jediný emigrant z řad představitelů městských rad M. Jan Felix Strejc, který od roku 1628 žil v míšeňském Wiesenthalu.¹⁵⁷ K němu bývá někdy přiřazován také Zikmund Celestýn, který ale z města odešel do Prahy již v roce 1612. Někdy je tak označován i Jan Syktor, který se po studiích uchýlil v roce 1619 jako notář apelačního soudu v Praze. „*Po slavném vítězství J. M. C. do čtyřech zemí pro studium se odebral, sestra jeho Alžběta v sousedství u nás do náboženství catholickým se srovnávající zůstává a díl nadepsaného bratra svého užívá.*“¹⁵⁸ Zřejmě před odchodem do exilu spravoval rokycanskou školu Václav Clemens. Pocházel z nedalekého Žebráku, kde se narodil patrně v roce 1589. Bakalářem se stal v roce 1612, magistrem o dva roky později. V letech 1611 – 1612 učil na příbramské škole, následně byl rektorem školy u sv. Vojtěcha většího v Praze, v roce 1613 se stal správcem školy u sv. Václava a preceptorem u Smiřických. V letech 1614 – 1616 opustil Prahu a působil jako rektor v Klatovech, v letech 1617 – 1619 se vyskytuje opět v Praze. V letech 1620 – 1621 je pravděpodobné jeho působení na rokycanské škole, na jaře 1621 odchází do Saska. Zemřel krátce po roce 1636 v Anglii.¹⁵⁹ P. Cironis uvádí, že pro odpor k rekatolizaci z města odešly ještě rodiny Bečvaříků, Strážských a Celestýnů, Kliment Viktor a Šebastián z Rokycan.¹⁶⁰ Jedná se však z větší části o omyl. Zastoupení rodů Bečvaříků a Strážských v pobělohorských radách je zcela prokazatelné. Ostatní vyjmenované osoby se na činnosti městské správy nepodílely.

M. Jan Felix Strejc je tedy v podstatě jediným skutečným rokycanským emigrantem (tj. ve městě před svým odchodem prokazatelně žil, měl zde majetek a rodinu) a zároveň působil v městské radě. Byl synem primase Martina Strejce bakaláře a Lidmily rozené Srnovcové z Varvažova. Jeho strýcem byl Jan Strejc Písecký, jeho bratrance Václav Písecký z Třebeska, rakovnický primas a David Písecký z Třebeska, oba se osvědčili jako jeho příznivci. Švagrem byl Václav Krocín. Základní vzdělání získal na zdejší škole, v roce 1602 je uváděn mezi žáky v Rakovníku a o pět let později v Kutné Hoře. V roce 1608 byl

¹⁵⁶ L. Bobková, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621 – 1639*, Documenta Pragensia monographia, vol. 8, Praha 1999, s. VIII.

¹⁵⁷ T. V. Bílek, *Reformace katolická*, Praha 1892, s. 69.

¹⁵⁸ NA, SM, sign. C 215, Ro 17, fol. 36r.

¹⁵⁹ Rukověť, 1. díl, s. 370.

¹⁶⁰ P. Cironis, *Historie města Rokycan*, s. 52n/V.

přiját do Rejčkovy koleje, o rok později je promován bakalářem. V roce 1610 působí jako kolega v Kutné Hoře, následně se stává rektorem školy v Českém Brodě. V roce 1612 byl promován magistrem a odchází do Žatce, kde působil jako rektor školy. V lednu 1616 se oženil s Annou dcerou stříbrského měšťana Daniela Houžka a vrátil se do rodného města, kde se věnoval správě statku a obecním věcem.¹⁶¹ V roce 1624 byl podezřelý z kalvínství, přesto jeho odchod do Saska by naznačoval spíše příklon k luteránství. Z Komenského líčení rokycanské reformace by se mohlo zdát, že Strejc byl jednou z klíčových osobností odporu proti konverzi.¹⁶² Manželka Anna odešla rovněž do exilu, syn Daniel zůstal v rodném městě.

V pravidelných zprávách informovalo město zemské úřady o stavu víry. V prosinci 1630 se např. zmiňují o synovi M. Jana Strejce Danielovi, kterému v té době bylo 20 let. Byl katolíkem a „*u přátel svých v Rokycanech zůstává*“. Podle zprávy císařského rychtáře z 15. 10. 1636 české komoře, v Rokycanech již v té době nebyl žádný majetek exulantů, mimo statek po M. Janovi Felixi Strejcovi, který byl z nařízení komory převeden 21. 6. 1631 na jeho syna Daniela. O pět let později je Daniel Strejc stále označován jako katolík a student v Lipsku, kam odešel zřejmě o rok dříve.¹⁶³

Po odchodu M. Jana Felixe Strejce byl sepsán inventář jeho domu, ze zajímavých předmětů uměleckého charakteru jsou zde zmíněny Mappa Totius Germaniae, calendarium perpetuum, ve sklepeš naproti malé světnici dvoje stará městská práva a tabellatura k loutně.¹⁶⁴ Mimo syna v Rokycanech i nadále žila matka Jana Felixe Lidmila Strejcová jinak Lipovská, která zemřela někdy před rokem 1631.¹⁶⁵ Po její smrti byl pořízen seznam dluhů Strejců a jejich pohledávek na daních, Jan Felix Strejc dlužil ještě za svého otce Martina Strejce bakaláře 16 kop 5 grošů literátům za žito a 2 krávy.¹⁶⁶

V únoru 1639 Jan Felix Strejc, již jako měšťan Oberwiesenthalu, oznamuje „*kderak leth 1628 maje se ven z země s manželkou a dítkami svými pro náboženství dle J. M. C. milostivého poručení a patentu odebrati, dědictví své a živnůstku svou skromnou při městě Rokycanech matce své a kuratorum nadíle jí uprodavše k opratrování sem zanechal.....já*

¹⁶¹ H. Busínská, J. Martínek, Renesanční poesie, Praha 1975, s. 313.

¹⁶² M. Kaňák (ed.), Historie o těžkých protivenstvích církve české, Praha 1952, s. 197.

¹⁶³ NA, SM, sign. C 215, Ro 17, fol. 61r.

¹⁶⁴ Tamtéž, fol. 37v.

¹⁶⁵ Tamtéž, fol. 40r.

¹⁶⁶ Tamtéž, fol. 41v.

*pak osadivši se v zemi míšeňské pod J. M. kurfiřtem saským jakož příležití vejpis sub litt. A toho dosvědčuje za své emigraci vždycky pokoje se chovaje...*¹⁶⁷

K popisu záduší z roku 1676 byl připojen také seznam starokatolíků a lidí nově obrácených na víru. Mezi starokatolíky je z radních jmenován pouze Kašpar Kaiser s manželkou Juditou. Mezi nově obrácenými je uváděna Voršila manželka radního Adama Michala a Wolf Schindtler (od 16 let).¹⁶⁸

Náboženská orientace členů městských rad odpovídala své době, zatímco v předbělohorském období vládla relativní náboženská tolerance, po roce 1624 již byli všichni radní katolíky. Z Rokycan se nedochovaly zповědní seznamy, takže nevíme nic o případných odpadlících.¹⁶⁹ Katolicismus se však relativně rychle uchytil, o tom svědčí mj. i hromadná účast na činnosti náboženského bratrstva Panny Marie Sněžné v Rokycanech. V době jeho založení v roce 1673 do něj vstoupilo zhruba 370 osob.¹⁷⁰ Celkový počet zapsaných členů bratrstva po celou jeho dobu existence činil 3072, z toho v letech 1673 – 1700 se v bratrstvu zapisuje 487 členů. V obou obdobích výrazně převládaly ženy. V dochované matrice bratrstva nejsou zapsáni jen čestní členové, ale kromě špiček městské společnosti, císařského rychtáře, primátora a dalších konšelů, tu nalézáme i okolní nižší šlechtu. Z významnějších rodin zde nacházíme hned několik příslušníků rodin Břehovských (8), Cassiů (7), Optaliů (7), Tomandlů (6), Pernklobů (6), Švantlů z Třebeska (5), Zikmundů (5), Šírerů z Waldheimu (5), Letňanských (4), Kaiserových (4), Celestýnů z Freifeldu (4), Nigrínů (4), Třebických (2) aj. Jedná se opět o rodiny, které byly tradičně v druhé polovině 17. století zastoupeny v městské správě a určovaly chod města.

¹⁶⁷ Tamtéž, fol. 58r.

¹⁶⁸ AMRo I., sign. A/k 43, k. č. 34.

¹⁶⁹ J. V. Šimák, Zповědní seznamy arcidiecéze pražské z r. 1671 – 1725, IX, X, Plzensko a Loketsko, Praha 1935. E. Čánová, Nejstarší zповědní seznamy 1570 – 1666, Praha 1973 – 1983.

¹⁷⁰ Bratrstvo Panny Marie Sněžné, pamětní kniha, nestr. Její vedení podle křestních jmen bylo v té době zcela běžné, viz J. Mikulec, Barokní náboženská bratrstva, s. 75.

5. 5 Nobilitace členů městských rad

Nobilitovaní měšťané čili erbovníci, kteří používali erb a přídomek, se od ostatních měšťanů nijak zvlášť nelišili. Nobilitace lze považovat za prestižní záležitost, která byla výrazem společenského a někdy i majetkového postavení svého držitele. Erbovník nebyl nižším šlechticem, právo povýšit měšťana mezi nižší šlechtu (vladyky, rytíře) měl panovník a sněm. V roce 1549 bylo uzákoněno, že ten, kdo od panovníka obdržel majestát „na erb neboližto znamení vladectví“, má být titulován svobodný panoš a teprve jeho potomci z třetí generace se stávají urozenými vladyky.¹⁷¹

Z rokycanských rodáků rytířský titul získal v roce 1580 M. Jakub Srnovec z Varvažova, ovšem již jako měšťan Starého Města pražského. U ostatních měšťanů se jednalo pouze o udělení erbu a predikátu, nikoliv o šlechtictví.

V radách na Starém Městě pražském v letech 1547 – 1648 měla zhruba polovina konšelů udělen erb a přídomek. Způsob jeho získání byl různý, nejčastěji dědičně v rámci rodiny. Ostatní byli nobilitováni anebo jim byl udělen na základě tzv. erbovního strýcovství, které se rozmohlo zejména v polovině 16. století.¹⁷² Na Novém Městě pražském se v letech 1650 – 1700 objevuje 32 nobilitovaných, tj. téměř polovina z celkového počtu osob zastoupených v městských radách.¹⁷³ Karel Křesadlo zjistil, že v Jihlavě se členy městských rad stávali příslušníci předních a nejbohatších rodů města, přičemž větší počet zástupců v radách měli zejména erbovní rodiny.¹⁷⁴ V Litoměřicích se v předbělohorském období podařilo zaznamenat zhruba 40 erbovních rodin, jejich příslušníci se zapojili do činnosti městské rady či sloužili jako královští rychtáři.¹⁷⁵

Z celkem 119 osob zastoupených v rokycanských městských radách sledovaného období jich mělo titul 28 (23,5 %). Jednalo se o zástupce rodin Srnovců z Varvažova, Havlíků z Varvažova, Švantlů z Třebaska, Celestýnů z Freifeldu, Pražáků z Freifeldu, Střelů z Třebnice, Optaliů z Třebnice, Krocína z Vladořic, Klivců z Morchendorfu, Letňanských

¹⁷¹ M. Hrubá, Erbovní měšťané – „urozená“ vrstva předbělohorských českých měst? (Životní styl erbovních rodin na příkladu Mrázů z Milešovky v Litoměřicích), in: V komnatách paláců - v ulicích měst, Sborník příspěvků k 60. narozeninám V. Ledvinky, Praha 2007, s. 247.

¹⁷² M. Příkrylová, Podíl nobilitovaných měšťanů na staroměstské samosprávě, s. 137n.

¹⁷³ P. Slámová, Novoměstské radní elity, s. 166.

¹⁷⁴ K. Křesadlo, Městské rady v Jihlavě v 16. – 18. století, s. 67.

¹⁷⁵ M. Hrubá, Erbovní měšťané, s. 249.

z Višerovic, Pernklobů ze Šenrajtu, Šírerů z Waldheimu, Eislů z Mörlingu, Vodňanských z Wildfeldu, Kaiserů z Nulkheimu.

Prvními nobilitovanými rokycanskými měšťany byli bratři Jakub a Vít Srnovci, kteří získali přídomek z Varvažova 23. 2. 1549 (Jakub již v této době působil výhradně v Praze). V Rukověti se však uvádí, že ve stejný den získal erb a titul z Varvažova také rokycanský měšťan Václav Havlík, otec Bartoloměje Havlíka.¹⁷⁶ Jedná se však o nepřesnost, neboť Václav Havlík se v rokycanských pramenech nikde s predikátem z Varvažova nevyskytuje. Kdyby se titulem honosil, zcela jistě by ho používal. Stejně je tomu i u Bartoloměje Havlíka, např. v roce 1578 napsal akrostych Jakubu Klivcovi z Morchendorfu, svému strýci, kde je označen jen jako M. Bartoloměj Havlík Rokycanský. Zdá se proto pravděpodobnější informace, kterou uvádí M. Řehořovský, že v roce 1587 byl Bartoloměj Havlík přijat svým švagrem Matějem Srnovcem v erbovní strýcovství.¹⁷⁷ To potvrzuje i to, že v roce 1593 je ve sborníku Bartoloměj uváděn již právě s tímto predikátem.¹⁷⁸ Tento predikát užíval dědičně do roku 1607 i M. Jan Felix Strejc, poté jeho psaní z neznámých důvodů vypustil.¹⁷⁹

Přehled nobilitovaných rokycanských měšťanů zasedajících v městských radách

Celestýn Mikuláš, z Freifeldu

- bratr Zikmunda Celestýna, přijat od něj do erbovního strýcovství v roce 1605¹⁸⁰

Celestýn Theofil, z Freifeldu

- predikát užívat dědičně po otci Mikulášovi

Celestýn Zikmund, z Freifeldu

- 28. 12. 1599 získal erb a přídomek z Freifeldu¹⁸¹

Diviš Jan Jiří, ze Šerlinku

¹⁷⁶ Rukověť, 2. díl, s. 276.

¹⁷⁷ M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, ČČM 74, 1900, s. 560.

¹⁷⁸ Rukověť, 2. díl, s. 278.

¹⁷⁹ Rukověť, 5. díl, s. 218.

¹⁸⁰ J. A. v. Doerr, Der Adel der böhmischen Kronländer, Praha 1900, s. 75.

¹⁸¹ M. Přikrylová, Podíl nobilitovaných měšťanů, s. 148. Dann für den Sigmund Czelestyn, Bürger der Stadt Rokiczan mit von Freifeld.

- rod Divišů Čisteckých ze Šerlinku získal nobilitaci od Ferdinanda III. v roce 1649 prostřednictvím Adama Diviše Čisteckého, měšťana Nového Města pražského¹⁸²

Eisl Jan Matyáš, z Mörlingu [Wörlingu]

- jak získal predikát se objasnit nepodařilo, poprvé se s ním píše v roce 1695

Havlík Srnovec Mates, z Varvažova

- predikát užíval dědičně, bratr M. Bartoloměje Havlíka, který byl přijat v roce 1587 švagrem Matějem Srnovcem v erbovní strýcovství.¹⁸³

Kaiser (Kheiser) Kašpar Šebestián, z Nulkheimu

- s tímto titulem uváděn od roku 1695, u Doerra však zaznamenán není. Kašpar Kaiser se oženil s Dorotou Vokounovou, s níž měl syna Jana Hendrycha. Podruhé se oženil s dcerou císařského rychtáře Tomáše Netolického Juditou.¹⁸⁴ Měl s ní dcery Kateřinu a Dorotu. Byla „přes 3 letha na zdraví velmi nedostatečná.... také po smrti její náležitý pohřeb jsem jí učinil.“¹⁸⁵ Třetí manželka byla Marie Kateřina roz. Widersperková z Widersperku a na Bušovicích,¹⁸⁶ s ní měl dceru Johannu Lucii a syna Franze Antonína, oba byli v době sepsání otcovy závěti v roce 1693 nezletilí.

Klivec Jakub, z Morchendorfu

- podle V. Stránského se psal po dvoře Morchendorf na Plzeňském předměstí.¹⁸⁷ Tento údaj je však zavádějící, víme že predikát byl Klivcovi udělen společně s Victorínem Hosyanem 10. 12. 1558 v Praze.¹⁸⁸ Morchendorf je označení pro lokalitu Rané, místní část obce Kravaře v okrese Česká Lípa.

Krocín Václav, z Vladořic

- v roce 1618 uveden s přídomkem z Vladořic.¹⁸⁹ Vladořice se nacházely na panství Chýše

¹⁸² A. Sedláček, Českomoravská heraldika, 2. díl, s. 395. Také J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 101.

¹⁸³ M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, s. 560.

¹⁸⁴ AMRo II., kniha dlužních úpisů a kvitancí, i. č. 151, fol. 17r – 23v.

¹⁸⁵ Tamtéž, fol. 19r.

¹⁸⁶ Tamtéž, fol. 56v.

¹⁸⁷ V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval, s. 22. Predikát z Morchendorfu se objevuje v roce 1557 u Víta Herkula z M., menšího ingrosátora u menších desk zemských, v letech 1560 – 1562 byl registrátorem DZ Viktorín Hosián z Morchendorfu, srov. P. Burdová, Úřad desek zemských, SAP 36,1986, s. 347, 353.

¹⁸⁸ J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 36. F. Roubík, D. Culková, J. Kollmann, Salbuchy 1527 – 1832, inventář NA Praha, Praha 1981, s. 42.

¹⁸⁹ Rukověť, 1. díl, s. 494 – je tak uveden v tisku vydaném v roce 1618 u příležitosti jeho sňatku. J. A. v. Doerr ho ve své práci neuvádí, nejbližší je zaznamenán Jiří Ursín Wladoržský z Wladorž, kterému byl predikát

Letňanský Bohuslav, z Višerovic

- predikát užíval dědičně, syn Jana Letňanského

Letňanský Jan, z Višerovic

- rodina se v Čechách objevuje již v 16. století, bohužel údaj o udělení predikátu nebyl nalezen¹⁹⁰

Letňanský Jiří, z Višerovic

- predikát užíval dědičně, syn Jana Letňanského

Optalius Jakub, z Třebnice

- predikát získal 25. 2. 1638, zřejmě přijat rodinou Plachých z Plzně k erbovnímu strýcovství.¹⁹¹ Do něho ho mohl přijmout Jiří Plachý (Ferus) z Třebnice, syn M. Šimona Plachého dlouholetého plzeňského písaře a posléze i primátora, který zemřel v roce 1659.¹⁹²

Optalius Jan Čáslav, z Třebnice

- predikát užíval dědičně, syn Jakuba Optalia

Pernklob (Pernklo, Bernklau, Pernyklo) Jan, ze Schonreitu (Šenrajtu)

- německá rytířská rodina usazená v Čechách od 15. století, predikát užíval dědičně

Pernklob Bernard, z Šenrajtu

- predikát užíval dědičně

Pražák Martin, z Freifeldu

- predikát užíval dědičně, patrně syn Ondřeje Pražáka

Pražák Ondřej, z Freifeldu

- přijat v erbovní strýcovství Zikmundem Celestýnem z Freifeldu v roce 1605¹⁹³

Pražák Václav, z Freifeldu

- predikát užíval dědičně, příbuzensky spjat s Ondřejem Pražákem

Schürer (Šírer) Jan Vilém, z Waldheimu

- saský rod usazený v Čechách, 1592 získali dědičný rytířský titul a přízvisko von Waldtheimb, v roce 1665 je Eliáš Ignác Schürer povýšen mezi šlechtice¹⁹⁴

udělen v roce 1609, srov. tamtéž, s. 79. Je však možné, že u Krocína byl titul uveden pouze jednorázově ve sborníku, v rokycanských pramenech nebyl nalezen.

¹⁹⁰ Tamtéž, s. 506.

¹⁹¹ A. Sedláček, Českomoravská heraldika, 2. díl, Praha 1925, s. 550.

¹⁹² M. Hruška (ed.), Kniha pamětní královského krajského města Plzně, s. 18n.

¹⁹³ J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 75.

Srnovec Jan Novoměstský, z Varvažova

- oženil se s dcerou Václava Havlíka a psal se po svém tchánu Srnovec z Varvažova, ačkoliv erbovní list získal teprve 15. 6. 1604.¹⁹⁵ V rokycanských městských knihách je s predikátem uváděn již od roku 1600. Varvažov je dnes součástí obce Smetanova Lhota v okrese Písek.

Srnovec Matěj, z Varvažova

- predikát užíval dědičně, syn Víta Srnovce. V roce 1549 získal titul z Varvažova jeho strýc M. Jakub Srnovec a jeho otec Vít.¹⁹⁶ V roce 1580 byl Jakub povýšen do rytířského stavu a je mu polepšen erb.¹⁹⁷

Srnovec Matyáš Židek, z Varvažova

- nepocházel z Rokycan, ale po sňatku s dcerou Tomáše Železného Sybillou, se stal švagrem Matese Havlíka a Martina Švantleho.¹⁹⁸ Havlíkem byl zřejmě přijat do erbovního strýcovství.

Střela Jiří Kryštof, z Třebnice

- predikát získal 25. 2. 1638, zřejmě přijat rodinou Plachých z Plzně k erbovnímu strýcovství.¹⁹⁹ Do něho ho mohl přijmout Jiří Plachý (Ferus) z Třebnice, syn M. Šimona Plachého dlouholetého plzeňského písaře, který zemřel v roce 1659.²⁰⁰

Švantle Karel st., z Třebnska

- rod se přistěhoval do Písku v 15. století z Německa, predikát z Třebnska udělen v roce 1594. V roce 1634 povýšen Victorín Sigmund Švantle z Třebnska do rytířského stavu pro Říši a dědičné země.²⁰¹

Švantle Martin, z Třebnska

- predikát užíval dědičně, syn Karla st.

¹⁹⁴ Tamtéž, s. 149.

¹⁹⁵ Rukověť, 4. díl, s. 50.

¹⁹⁶ H. Busínská, J. Martínek, Renesanční poesie, s. 294.

¹⁹⁷ M. Přikrylová, Podíl nobilitovaných měšťanů, s. 140, 171n. Srnovce řadí mezi muže, kteří udělali největší kariéru radních a byli ve sledovaném období povýšeni do rytířského stavu. Poukazuje na to, že do šlechtického stavu byl přijat v době, kdy už v radě nezasedal.

¹⁹⁸ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech za rok 1928/29, s. 3.

¹⁹⁹ A. Sedláček, Českomoravská heraldika, 2. díl, Praha 1925, s. 550.

²⁰⁰ M. Hruška (ed.), Kniha pamětní královského krajského města Plzně od roku 775 až 1870, Plzeň 1881, s. 18n.

²⁰¹ A. Sedláček, Českomoravská heraldika, 2. díl, s. 645. J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 116.

Švantle Matyáš Zikmund, z Třebska

- predikát užíval dědičně, syn Karla st.

Vodňanský Jan Roman, z Wildfeldu

- Nathanael Vodňanský získal titul z Uračova v roce 1604, rokycanský představitel se psal s predikátem poněmčeným, tedy z Wildfeldu.²⁰²

Predikát měl také první rokycanský císařský rychtář a zároveň plzeňský primátor **Wolfigar Jan Rudolf, z Wolfsbach a z Ploskovic**, kterému byl predikát udělen 24. 9. 1612, rytířem se stal 2. 1. 1626.²⁰³

Zastoupení erbovníků v městských radách v letech 1573 - 1699

Období	1573 – 1600	1601 – 1625	1626 - 1650	1651 – 1675	1676 – 1699
Počet erbovníků	4	6	9	7	11

Z tabulky vyplývá postupný nárůst počtu nobilitovaných radních ve sledovaném období. Predikát byl považován za symbol růstu společenského postavení jeho vlastníka. Z přehledu je rovněž patrné, že většina osob působila na významných postech v rámci městských rad (primátorové) a zároveň náležela k nejbohatším měšťanům, což bylo doloženo v předchozím textu. Lze vysledovat i vazbu mezi nobilitací a vyšším vzděláním, neboť více než polovina radních s predikátem měla i vyšší vzdělání.

²⁰² J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 74. Vodňanským udělen predikát z Uračova v roce 1604, přídomek z Wildfeldu se nikde neuvádí.

²⁰³ Tamtéž, s. 83.

5. 6 Rodinné vazby

Ve sledovaném období hrály rodinné vazby důležitou roli, velmi častá byla vzájemná manželství představitelů městské správy anebo sňatky s příchozí městskou inteligencí, nepochybně v souvislosti s rostoucí prestiží vzdělání i s jeho významem pro výkon městské správy. V rámci rady tak můžeme sledovat dědičnost funkcí, neboť často po otci nastoupil syn či zeť, u některých rodin byla zastoupena i další generace.

Velmi dobře lze sledovat např. kontinuitu v předávání primasovského postu, např. dvě dcery bohatého měšťana a primase Víta Srnovce z Varvažova se provdali za pozdější primátory Václava Havlíka a Martina Strejce. Strejcovým zetěm se stal radní Václav Krocín, jehož dcera Dorota se provdala za primase Jiřího Kryštofa Štrelu z Třebnice. S dcerami primátorů se oženili také Jan Novoměstský Srnovec z Varvažova a Bohuslav Letňanský z Višerovic, kteří také zasedli do této funkce. Stejně tak můžeme doložit, že po smrti dlouholetého radního Jakuba Optalia z Třebnice byl do rady dosazen jeho syn M. Jan Čáslav, aniž by prošel sborem obecních starších. Je tedy zřejmé, že rodinné vazby, byť mnohé zůstanou patrně neobjasněny, hrály velmi podstatnou roli pro účast v městské správě.

První pojednání týkající se významných rokycanských rodů napsal neznámý pisatel někdy po roce 1721, bohužel zůstalo nedokončené. Vzhledem k tomu, že je zapsáno v matrice zemřelých, lze předpokládat, že pochází z pera některého z děkanů či kaplanů.²⁰⁴ Zařadil sem rody Optaliů z Třebnice, Celestýny z Freifeldu, Vodňanské z Wildfeldu, Letňanské z Višerovic, Eistedské neboli Diviše Čistecké ze Šerlinku a Šírery z Waldheimu.²⁰⁵ Nebyly to však jediné bohaté a významné rody, které v Rokycanech v 16. a 17. století žily.

Předbělohorské Rokycany jsou ovládnuty především rody Srnovců z Varvažova, Havlíků, Klivců z Morchendorfu a Strejců, které byly mezi sebou těsně příbuzensky spjaty. Existovaly tu však i jiné rody, jejichž kontinuitu můžeme sledovat, např. rod Lehnerů – Kule,²⁰⁶ Šimonoviců, Matějů, Rabických a Pražáků z Freifeldu.

²⁰⁴ J. Světlík, Nejstarší rokycanské matriky, MR 12, 1974, s. 45 uvádí, že pisatelem tohoto zápisu byl pravděpodobně kaplan Martin Jirka.

²⁰⁵ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

²⁰⁶ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 112r.

Jak již bylo prokázáno, od třicátých let 17. století nastupují do rad příslušníci nových rodů, které během 17. století zaujaly vedoucí postavení v rámci městské správy. Většinou výhodnými sňatky získali majetky již jen v ženské linii žijících předbělohorských rodů, např. majetek Žídků převzali Třebičtí, Havlíků Letňanští, Rabických Optaliové.

Příslušníci rodů zastoupených v městské správě v druhé polovině 17. století mezi sebou často uzavírali sňatky. Jak však dokládají zápisy ve dvou matrikách narozených z let 1659 – 1682 a 1684 – 1695 docházelo k posilování jejich vzájemných vazeb i cíleným výběrem kmotrů. U dětí významných a dlouholetých členů rad se jako kmotři objevují příslušníci rodin Tomandlů, Nigrinů, Třebických, Cassiů, Dvořáků, Kraftů, Čerovských, Švantlů, Letňanských, Vodňanských, Eislů, Pelletiusů či Schindtlerů.²⁰⁷ To opět potvrzuje, že tyto rody tvořily uzavřenou společenskou skupinu, která ovládala městskou správu.

Rody, které jsou jmenovány v již zmíněném pojednání a také rody, jejichž příslušníci hráli významnou roli v rámci městských rad (tj. zasedali zde alespoň tři jejich zástupci) a bylo možno sledovat osudy rodu kontinuálně, byly podrobeny následujícímu důkladnějšímu rozboru.

Srnovci

Prvním známým příslušníkem tohoto rokycanského rodu byl Jakub Srnovec zvaný také Philetus. Po studiích na domácí škole se dal zapsat na jaře 1535 na lipské universitě.²⁰⁸ V letech 1539 – 1541 získal bakalářský a magisterský titul na pražské univerzitě.²⁰⁹ Stal se profesorem a v letech 1542 – 1543 zastával post probošta Karlovy koleje. V roce 1543 byl členem konzistoře podobojí. Současně působil na pražské akademii, kde se věnoval lékařským studiím a zřídil si v Praze soukromou školu. V bouřlivém roce 1547 se zdržel všech protikrálovských projevů a byl 23. 2. 1549 spolu s bratrem Vítem (někde uváděno Václavem) povýšen mezi erbovníky a psal se z Varvažova.²¹⁰ V roce 1554 byl jedním ze tří

²⁰⁷ SOA Plzeň, SbM, matriky narozených, sign. 4731, 4732.

²⁰⁸ Rukověť, 5. díl, s. 156.

²⁰⁹ Jakub Srnovec z Varvažova je totožný s M. Jakubem Philetem Rokycanským, který je v roce 1539 uváděn mezi 8 bakaláři zkoušenými děkanem Jindřichem Dvorským – Curiem, v roce 1543 získal magisterský titul.

²¹⁰ H. Busínská, J. Martinek, Renesanční poesie, s. 294.

berníků Plzeňského kraje spolu s Janem ml. z Říčan a na Kosově Hoře a rytířem Jiřím Žďárským ze Žďáru a na Dobré.²¹¹

V letech 1554 – 1560 byl radním Starého Města pražského, kde se stal v roce 1561 primasem. O rok později je jmenován radou nad apelacemi. Dne 28. 8. 1580 je povýšen do rytířského stavu a je mu polepšen erb.²¹² Zemřel v roce 1586 bez dědiců.²¹³

Jeho bratr Vít Srnovce žil v Rokycanech, kde také někdy před rokem 1580 zemřel. Z početného potomstva (Václav, Matěj, Lidmila, Majdalena, Kateřina) se Lidmila provdala za pozdějšího primase Martina Strejce (spolu měli syna M. Jana Felixe Strejce), Kateřina měla za manžela Bernarda z Dubu. Majdalena si vzala pozdějšího primase Václava Havlíka, a 22. 8. 1552 se jim narodil syn Bartoloměj, pozdější primas Malé Strany. Právě jeho přijal v roce 1587 švagr Matěj v erbovní strýcovství.²¹⁴

Syn Václav žádal v roce 1580 o potvrzení měšťanství.²¹⁵ Rodová reprezentace se projevila i ve vlastnictví vlastní stolice v kostele.²¹⁶ Z roku 1582 pochází kšaft Václava Srnovce, který odkazuje vše dcerce Kateřině, zatím nenarozenému děťátku a manželce Anně. Zmiňuje dále žijící sestru Ludmilu, bratra Matěje a také zemřelou sestru Kateřinu (její dcera Voršila).²¹⁷ Můžeme ještě doplnit, že Jakub a Vít měli sestru Dorotu, která je připomínána v roce 1571 jako vdova po dlouholetém radním Ambrožovi Aunorovi.²¹⁸

Od roku 1594 se vyskytuje jako měšťan a radní Matěj Židek z Varvažova, M. Řehořovský uvádí, že byl synem Matěje Srnce či některé ze sester.²¹⁹ Podařilo se však prokázat, že z Rokycan nepocházel, ale oženil se zde s dcerou Tomáše Železného Sybillou

²¹¹ J. Pánek, „A tu na někdeřý čas poostati míníme...“ Plzeň českou politickou metropolí na přelomu let 1554 – 1555, in: *Vindemia*, Sborník k 60. narozeninám I. Martinovského, Ústí nad Labem 1997, s. 62.

²¹² M. Přikrylová, Podíl nobilitovaných měšťanů na staroměstské samosprávě v letech 1547 – 1648, DP 9, 1991, s. 140, 171n. Srnovce řadí mezi muže, kteří udělali největší kariéru radních a byli ve sledovaném období povýšeni do rytířského stavu. Poukazuje na to, že do šlechtického stavu byl přijat v době, kdy už v radě nezasedal.

²¹³ Rukověť, 5. díl., s. 156n.

²¹⁴ M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, s. 560.

²¹⁵ AMRo I., MR, i. č. 41, fol. 267r.

²¹⁶ Tamtéž, fol. 304v, 305v.

²¹⁷ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 79r – 79v. Zemřel patrně ještě v témže roce.

²¹⁸ Tamtéž, fol. 43r.

²¹⁹ „O životě Srncově do roku 1539 nenašli jsme zpráv, toliko o jeho otci malou noticku v Liber memorabilium archivu děkanství rokycanského, později připsanou k životopisu Pavla Židka: In hanc familiam per coenobium transisse dicitur, quidam Junior Sernek et Jacobum Sernecium genuit. Domněnka o příbuzenství s Žídkem, neb jinak zprávičku tu nazvati nemůžeme, vznikla asi tím, že někteří členové rodu Srnovského se nazývaly Žídkové.“ Viz M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, s. 560.

a byl tedy švagrem Matese Havlíka a Martina Švantleho.²²⁰ Požíval veliké vážnosti v Rokycanech, Václav Borovanský tehdejší správce školy ho v roce 1617 velebil jako největšího mecenáše Mus. V roce 1645 je dělen statek po Matyáši Žídkovi Srnovci z Varvažova, který zdělila Kateřina Třebická,²²¹ provdaná za Samuela Třebického.²²²

Zástupci rodu Srnovců z Varvažova v městských radách

Jméno	Členem rad
Vít Srnovec	1554 – 1563
Václav Srnovec	1575 – 1578 obecní starší
Matěj Srnovec	1583 – 1591

Havlíkové

V roce 1583 zemřel primas Václav Havlík, který rok předtím sepsal svůj kšaft. Podle něj měl sestru Annu Hodinářku, manželku Majdalénu, která byla dcerou významného rokycanského měšťana Víta Srnovce z Varvažova.²²³ Havlík vlastnil dva domy Sedláčkovský a Jirchařovský a několik dědin. V době otcovy smrti jsou uváděny již provdaná dcera Anna Ručičková,²²⁴ svobodné Maruše²²⁵ a Voršila.²²⁶ Synové Bartoloměj, Mates a Martin pokračovali v otcových stopách. Další dcera Lidmila byla v té době mrtvá,

²²⁰ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech za rok 1928/29, s. 3.

²²¹ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 60r – 62r.

²²² M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, s. 560. V letech 1599 – 1620 byl ingrosátorem desk zemských Daniel Mikuláš Třebický, srov. P. Burdová, Úřad desk zemských, SAP 36,1986, s. 347, 353. Daniel Třebický z Tábora se stal v roce 1607 bakalářem na pražské univerzitě, zda jde však o nějakého příbuzného s rokycanským Samuelem se zatím nepodařilo zjistit, viz K. Beránek, Bakaláři a mistři, s. 35.

²²³ Tamtéž, s. 560. Jejimi sestrami byla Lidmila provdaná za Martina Strejce bakaláře a Kateřina provdaná za Bernarda z Dubu. Dále uvádí, že Majdaléna se po úmrtí svého muže provdala podruhé za Šimona Toužimského, ale nešťastně, protože v roce 1585 opouští pro bezbožnost svého muže města a odchází k synovi Bartoloměji do Prahy. V rokycanských pramenech se však zmiňuje, že vdova Mandaléna se v roce 1587 znovu provdala, viz AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 22r. V roce 1588 se připomíná její sňatek se Simeonem Stříbrským, viz AMRo I, MR, i. č. 43, fol. 169/II.

²²⁴ AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 24r, jejím manželem byl v roce 1583 Stanislav Ručička.

²²⁵ AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 52v. V roce 1588 uváděna jako Maruše Benešovská.

²²⁶ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 64r – 65v. Viz také AMRo I., MR, i. č. 45, fol. 12r. Maruše se v roce 1584 patrně provdala za bakaláře Pavla z Nového Města pražského, viz AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 125r.

jejím manželem byl Basilius bakalář, zůstal po ní syn Daníček. Blažej Sophinus neboli Basilius bakalář působil v polovině 70. let 16. století jako rektor zdejší školy.²²⁷ K roku 1574 je zmiňován jako někdejší poddaný Jana Křikovského z Křikosína, hejtmana na Náměšti,²²⁸ původem z Velké Bíteše.²²⁹ Po sňatku s dcerou primase Václava Havlíka Lidmilou vstoupil do městské rady.²³⁰ Krátce před svou smrtí v roce 1582 kšaftoval, v jeho majetku nechyběly ani knihy „*co se kněh mejch dotýče, ty odkazují pánům bakalářům a kantorům zdejším dávám nerozdílně.*“²³¹

Syn Bartoloměj Havlík, narozený 22. 8. 1552, studoval na univerzitě ve Wittemberku, od podzimu 1574 pobýval jako alumnus koleje Nationis na pražské univerzitě. V roce 1575 získal titul bakaláře, o rok později i mistra. Učil u sv. Mikuláše na Malé Straně a do dubna 1578 působil na škole u sv. Jindřicha. V té době se patrně stal preceptorem Alberta ze Smiřic, s nímž se vypravil na univerzitu do Padovy (1578). Později působil jako člen městské rady v Rokycanech, v roce 1583 se zde oženil.²³² V roce 1587 získal sňatkem s Kateřinou Skálovou dům a zároveň městské právo na Malé Straně. Jeho nástup v Praze byl výjimečný, také v jeho případě nebyla dodržena tříletá lhůta stanovená Koldínem pro vstup do městské rady. Již v listopadu roku 1587 je doložen jako purkmistr a v lednu 1588 dokonce jako primátor, kterým byl až do roku 1594. V jeho případě šlo zřejmě o aktivitu evangelického patriciátu, který se snažil posílit své pozice v rámci rady.²³³ V roce 1587 byl svým švagrem Matějem přijat v erbovní strýcovství a získal tak přídomek Srnovec z Varvažova.²³⁴

Jeho třetí manželkou byla Dorota Písecká z Kranichfeldu. Patrně na základě tohoto sňatku byl přijat roku 1592 za měšťana na Novém Městě pražském, kde byl roku 1595 radním písařem a členem úřadu desetipanského. Jeho kšaft byl sepsán v roce 1607 a ustanovil v něm, že pozůstalost nemá býti inventována, že manželka jeho poručníkům

²²⁷ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 35v, 116r.

²²⁸ AMRo I., notulář, i. č. 11, fol. 837r.

²²⁹ AMRo I., notulář, i. č. 13, fol. 416r.

²³⁰ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 64 – 65v.

²³¹ Tamtéž, fol. 66v. Část majetku odkázal bratrovi Janovi Moudrýmu měšťanovi z Velké Bíteše.

²³² AMRo I., kniha pukmistrovských počtů, i. č. 18, s. 757. Rovněž AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 55r. „*P. Mistr Bartoloměj Havlík psaní dali p. Buh v středu když šťastný příjezd s manželkou jeho bude že bejti podle pánův přátel přespólních zval též vůz komorní a druhé kočí aby mu zapůjčen byl. Žádost jeho poněvadž spravedlivá jest a pokojná jest povolena.*“ Viz AMRo I., MR, i. č. 50, fol. 43v.

²³³ P. Bišková, Městská rada na Malé Straně, s. 72.

²³⁴ M. Řehořovský, Jakub Srnec z Varvažova, s. 560.

oznámi vše potřebné.²³⁵ Havlík zemřel v roce 1609, vdova se poté provdala za Tobiáše Štefka z Koloděj. V roce 1610 mu věnoval veršované vzpomínky M. Jan Felix Strejc.²³⁶

V roce 1584 se oženil také Mates Havlík.²³⁷ Zemřel náhle v roce 1598, Jiří Carolides mu napsal epitaf ve sbírce Parentalia.²³⁸ V roce 1603 jsou zmiňováni sirotci po něm, Jan, Anna, Marie, Alžběta. Jejich matkou byla Kateřina již provdaná za Ondřeje Zábranského.²³⁹ Již v roce 1587 měli Havlíci v nájmu bývalý statek Jakuba Klivce od Kateřiny Škodové.²⁴⁰ V roce 1607 sirotci prodali obci Klivcovský pivovar na dvořích.²⁴¹ V roce 1609 je Alžběta Havlíková označována jako manželka Jiříka Fezala mešťana z Berouna.²⁴²

Jan Havlík Srnovec z Varvažova se narodil se 8. 12. 1598 v Rokycanech, pravděpodobně jde právě o syna Matesa Havlíka. V roce 1610 je uváděn jako žák školy v Brémách, v roce 1613 studoval v Rakovníku a o tři roky později byl zapsán na univerzitě v Marburku. V roce 1619 byl přijat do koleje královny Hedviky a v roce 1619 graduován bakalářem. Do roku 1622 působil jako rektor školy v Domažlicích, kde se znovu připomíná, patrně po delší nepřítomnosti v roce 1629. Tam se oženil a usadil, zemřel před rokem 1649.²⁴³

V letech 1631 - 1632 koupili Havlíkovský dům nejvyšší vachmistr urozený pan Karel Darbois z Mozina s manželkou Lidmilou.²⁴⁴ V roce 1638 je již Lidmila provdaná Letňanská.²⁴⁵

V roce 1676 byla rokycanské městské radě adresována pozvánka od Karla Havlíka Srnovce z Varvažova zvoucí na svatbu.²⁴⁶ V té době však již nikdo z rodiny v Rokycanech nežil.

²³⁵ J. Pešek, Pražské knihy křaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské, PSH 15, 1982, s. 75.

²³⁶ Rukověť, 2. díl, s. 276.

²³⁷ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 804, 813. Také AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 112r, vzal si Kateřinu, dceru zemřelého Tomáše Železného.

²³⁸ Rukověť, 2. díl, s. 279.

²³⁹ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 10r - 10v.

²⁴⁰ AMRo I., MR, i. č. 43, fol. 149v.

²⁴¹ Tamtéž, fol. 78r.

²⁴² Tamtéž, fol. 97r.

²⁴³ Rukověť, 2. díl, s. 279.

²⁴⁴ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 102, fol. 67r - 69r. Pravděpodobně se jedná o rod Harbois de Moyon, srov. V. Liva, Prameny k dějinám třicetileté války, Regesta fondu militare, 6. díl, Praha 1954, s. 244.

²⁴⁵ Tamtéž, fol. 160r.

Zástupci rodiny Havlíků v městské radě

Jméno	Členem rady
Václav Havlík	1554 – 1582
Bartoloměj Havlík	1585 – 1586
Mates Havlík	1587 – 1597
Martin Havlík	1587 – 1588 (pouze obecní starší)

Klivcové

Již na počátku 16. století vystupuje v městských radách konšel Jan Klivec. Jakub Klivec byl v roce 1534 poručníkem sirotků po Janu Kohoutovi, jehož byl nevlastním synem, tj. Klivcova matka si vzala Kohouta po smrti prvního muže, měl tedy 2 nevlastní bratry Jana a Víta.²⁴⁷ Jakub Klivec zemřel v roce 1544, zůstal po něm syn Řehoř.²⁴⁸

Nejvýznamnějším představitelem tohoto rodu byl Jakub Klivec z Morchendorfu (snad syn Řehoře). Vlastnil pivovar ve městě a dvůr na Plzeňském předměstí.²⁴⁹ Bartoloměj Havlík, syn primase Václava Havlíka, v roce 1578 zmiňuje Jakuba Klivce z Morchendorfu jako svého strýce (affinem suum observandum).²⁵⁰ V roce 1583 sepsal kšaft, podle něhož vše zdědila manželka Mariana s dcerou Zuzanou, literáti dostali dědinku u Korečníka.²⁵¹ Mariána se poté patrně znovu vdala za Martina Havlíka, v roce 1588 se uvádí jako vdova, v té době asi neměla děti.²⁵² Z roku 1607 pochází poslední zmínka, že sirotci po Matesovi Havlíkovi prodali obci Klivcovský pivovar na dvořistích.²⁵³

²⁴⁶ AMRo I., MR, i. č. 48, s. 304.

²⁴⁷ AMRo II., kniha dlužních úpisů a kvitancí, inv. č. 151, fol. 15r - 15v.

²⁴⁸ Tamtéž, fol. 19v – 21v.

²⁴⁹ V. Stránský, Jak se rokycanský úřad radoval, s. 22.

²⁵⁰ Rukověť, 2. díl., s. 278.

²⁵¹ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 74r – 74v. Zemřel patrně v roce 1584.

²⁵² Tamtéž, fol. 80r – 83r.

²⁵³ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 78r.

Zástupci rodiny Klivců v městské radě

Jméno	Členem rady
Jan Klivec	1502 – 1504
Jakub Klivec	1550 – 1583

Škodové

Prvním zástupcem rodiny v radě byl řezník Martin Škoda, který byl pověřen výstavbou huti v Klabavě v roce 1578.²⁵⁴ Zemřel náhle v roce 1582 pravděpodobně v Praze, zůstala po něm vdova Kateřina.²⁵⁵ Jeho syn Daniel se připomíná v roce 1588, kdy si vzal vdovu Rozinu Ješkovou.²⁵⁶ Z tohoto manželství se narodila přinejmenším dcera Kateřina, která se v roce 1615 stala ženou Martina Šimonovic (jeho otec Jiřík).²⁵⁷

V roce 1608 se připomíná Václav Škoda, který se oženil s Magdalénou, vdovou po Martinu Švantlovi.²⁵⁸ Magdaléna byla dcerou Apoleny a Tomáše Železných.²⁵⁹

Již v roce 1607 se mluví o Dorotě, jediné dědičce škodovského statku. Ta byla poprvé provdaná Syktorová (matka Jana Syktora nar. 1593), později si vzala Davida Píseckého z Třebeska, rakovnického měšťana. Její manžel zemřel v říjnu 1613, ona zemřela po třídenní nemoci o rok později.²⁶⁰

²⁵⁴ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1928/29, s. 2n.

²⁵⁵ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 72r – 73v. Vdova se pravděpodobně v roce 1585 provdala za Matouše Sládka, viz AMRo I., MR, i. č. 42, fol. 193v, inventarizace statku Škodovského, fol. 194r. Cironis ho uvádí jako bakaláře, ovšem bez jakéhokoliv odkazu na nějaký pramen.

²⁵⁶ AMRo I., MR, i. č. 44, fol. 197v.

²⁵⁷ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 183.

²⁵⁸ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 130v – 131v.

²⁵⁹ AMRo I., kniha smluvní, i. č. 5, fol. 197r – k roku 1600 se uvádí Magdaléna Srncová jinak Švantlová. Viz také AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 368. J. Šára, O vzniku průmyslu železářského, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1928/29, s. 3.

²⁶⁰ F. Levý, Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896, s. 218, sňatek však datuje do roku 1616. Jde však o chybu, neboť již v roce 1607 je Dorota zmíněna jako jediná dědička Škodovského statku a manželka Davida Píseckého, viz AMRo I., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 69v. Viz také Rukověť, 5. díl, s. 88n.

Zástupci rodiny Škodů v městské radě

Jméno	Členem rady
Martin Škoda	1562 – 1580
Daniel Škoda	1606, 1615
Václav Škoda	1609 – 1622

Rabický

Prvním zástupcem ve sledovaném období byl Ondřej Rabický. V jakém příbuzenském vztahu byl s dalšími příslušníky rodu se zatím zjistit nepodařilo. Příznačné však je, že jejich činnost v radě byla vzájemně provázaná. Václav Rabický byl již od roku 1575 členem obecních starších,²⁶¹ poté co z rady odešel Matěj Rabický, ihned obsadil jeho místo. Stejně tak tomu bylo při střídání se synem Tomášem, který nastoupil v roce 1583 (Václav se pak až do roku 1589 objevuje mezi obecními staršími). O Tomášovi víme, že se v roce 1583 oženil.²⁶² Stejně tak jako Václav byl i on starším řeznického cechu. Své působení v radě ukončil v roce 1614 a o dva roky později ještě zasedl ve sboru obecních starších. Jím patrně rodina vymřela, vdova po něm Máří Magdaléna se někdy mezi léty 1620 – 1627 provdala za Jakuba Optalia. Do majetku rodiny patřil Trapičovský neboli Rabický mlýn.

Zástupci rodiny Rabických v městských radách

Jméno	Členem rady
Ondřej Rabický	1551
Matěj Rabický	1568 – 1582
Václav Rabický	1583 – 1585
Tomáš Rabický	1586 – 1614

²⁶¹ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 195r. V roce 1578 byl ženatý a měl platit 13 grošů ročně za stolicí v kostele „kdež manželka jeho klekala.“ I to svědčí o prestižním postavení rodu.

²⁶² AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 765.

Matějovicové – Matějů

Prvním známým představitelem rodu, který zasedal v městské radě byl Jan Matějovic zemřelý v roce 1577.²⁶³ V roce 1580 se připomínají vdova po něm Dorota se syny Václavem, Jiříkem Bakalářem a Matějem.²⁶⁴ Všichni tři synové se podíleli na činnosti městské správy, syn Jiří (Jiřík) dosáhl univerzitního vzdělání (před rokem 1573) a v pramenech se vyskytuje spíše pod přídomek bakalář. V roce 1611 byl již mrtvý, připomíná se pouze jeho syn Jan.²⁶⁵ V 70. a 80. letech 16. století je připomínán matějovický pivovar.²⁶⁶ V pobělohorském období již rodina v radách nezasedala.

Členové rodiny Matějoviců v městských radách

Jméno	Členem rad
Jan Matějovic	1554 – 1566
Jiří Matějovic bakalář	1573 – 1607
Jan Matějovic	1575 obecní starší
Matěj Matějovic	1578 - 1601

Šimonovicové

Tento rod je zajímavý tím, že se pravidelně objevuje v městské správě v předbělohorském i pobělohorském období. Příznačné pro ně je i to, že dokázali prosadit působení více členů v rámci městské rady (to se ostatním rodinám většinou nepodařilo).

Víme, že dlouholetí konšelé Václav a Jiřík byli bratry. Václav Šimonovic zemřel někdy v letech 1605 – 1611 a měl syny Šimona a Tobiáše.²⁶⁷ Jiříkův syn Martin se v roce 1615 oženil s Kateřinou, jedinou dcerou Daniela Škody.²⁶⁸ Živil se jako řezník a v roce

²⁶³ AMRo I., MR, i. č. 40, fol. 122r.

²⁶⁴ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 58r.

²⁶⁵ AMRo I., kniha rychtářská, i. č. 30, s. 522. S tímto synem se připomíná i v roce 1606, viz AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 49r.

²⁶⁶ AMRo I., kniha purkmistrovských počtů, i. č. 18, s. 295.

²⁶⁷ AMRo I., kniha kontraktní, i. č. 100, fol. 129r.

²⁶⁸ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 183.

1651 mu bylo 63 let. Byl bezdětný a jím zřejmě rod v mužské linii vymřel.²⁶⁹ O prestiži rodu svědčí i to, že manželkou Tobiáše Cassia byla Anna Šimonovic, takto je uváděna k roku 1687, jejím prvním manželem byl Jan Šnajdl z Netolic.²⁷⁰ Na počátku 18. století se již rod v Rokycanech nevyskytuje.²⁷¹

Členové rodiny Šimonoviců v městských radách

Jméno	Členem rad
Václav Šimonovic	1577 – 1605
Jiří Šimonovic	1589 – 1634
Tobiáš Šimonovic	1610 – 1636
Martin Šimonovic	1633 – 1663

Pražákové z Freifeldu

Řezník Jan Pražák patřil k významným členům městské rady, např. v roce 1584 se účastnil jednání s Janem Novoměstským o finančních záležitostech na Starém Městě pražském.²⁷² Ondřeji Pražákovi opakovaně věnoval verše Bartoloměj Cirrin a Viktorin Kherbicer. Ondřej jako první používal přídomek z Freifeldu udělený v roce 1605.²⁷³ Patřil zřejmě mezi zámožné měšťany, neboť krátce po roce 1611 koupil dům po zemřelém bývalém primasovi Janu Novoměstském za 1 500 kop grošů míšeňských.²⁷⁴

Jeho syn Martin studoval v roce 1610 v Žatci, v letech 1611 – 1612 se objevuje v Litoměřicích a Rokycanech, kde také 3. 10. 1613 zemřel. Zdejší škola vydala k jeho úmrtí pamětní sborník.²⁷⁵ V roce 1663 se připomíná Jan Kuželius, který má platit od pohřbův za předky Pražákovské.²⁷⁶ Je tedy možné, že se do rodiny přiženil a převzal její majetek.

²⁶⁹ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 444.

²⁷⁰ AMRo II., kniha dělených pozůstalostí, i. č. 90, fol. 7v.

²⁷¹ AMRo II., zpráva podkomořimu o revizitaci, k. č. 317.

²⁷² *Sněmy české*, VI. díl, 1581 – 1585, s. 517.

²⁷³ J. A. Doerr, *Der Adel*, s. 75.

²⁷⁴ AMRo I., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 153r – 154r.

²⁷⁵ *Rukověť*, 4. díl, s. 238.

²⁷⁶ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 99r.

Členové rodiny Pražáků v městských radách

Jméno	Členem rad
Jan Pražák	1572 – 1598
Ondřej Pražák	1603 – 1616
Václav Pražák	1631 – 1640
Martin Pražák	1635

Klečkové

Ambrož Klečka se objevuje jako radní pouze jednorázově v roce 1602. Jan i Václav Klečkové působili v radách dlouhá léta, Václav se stal dokonce primasem. V roce 1651 mu bylo 40 let a byl řezníkem. Žila s ním manželka Lidmila (26 let) a dvě dcery.²⁷⁷ Zemřel někdy mezi léty 1665 – 1666. Na počátku 18. století se rod v Rokycanech již nevyskytuje.²⁷⁸

Členové rodiny Klečků v městských radách

Jméno	Členem rad
Ambrož Klečka	1602
Jan Klečka	1625 – 1640
Václav Klečka	1646 – 1665

Optaliusové z Třebnice

Tento rod označil neznámý pisatel po roce 1721 za jeden z nejvýznamnějších. „*Rod Optaliusovský z Třebnice, jejich první otec sem přišel z Čáslavi a psal se Jacob Čáslav Optalius z Třebnic, ten sobě vzal za manželku Rabickou a druhý Ježkovou, kterážto Ježkovská familie někdy pak lesa Kotle, rybník Ježek obci rokycanské darovala, Optalius*

²⁷⁷ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 445.

²⁷⁸ AMRo II., zpráva podkomořimu o revizitaci, k. č. 317.

*ale muž pobožný sepsal veliký knihy, v nich spěvy adventní neb pak nazývaný rorate, z kterých celý advent ráno se zpívá. Když ale umřel pochován jest do sklípku u sv. Anny a ještě roku 1721 když již 40 let mrtvý ležel, ruce jeho neporušené nalezené byli, jakož v dole v této knize 1721 dne 24. Julii viděti se může.*²⁷⁹

Čtyřicet let působil v městské radě Jakub Optalius, narodil se jako syn Jakuba Optalia Suticena v Čáslavi pravděpodobně v roce 1599. Otec působil jako učitel, v roce 1607 se připomíná jako rektor školy sv. Václava na Zderaze na Novém Městě pražském.²⁸⁰ Jakub patrně tuto školu navštěvoval a pak byl alumem Nazaretské koleje. V březnu 1620 se stal bakalářem. Kdy se dostal do Rokycan, není přesně zjištěno, první zmínka pochází z roku 1627. Ve městě se oženil s bohatou vdovou Máří Magdalénou Rabickou, která zemřela patrně v roce 1644.²⁸¹ Měl s ní syna Jana Čáslava narozeného asi v roce 1636 a dceru Salomenu, která se už ale v roce 1651 nepřipomíná. Jakub Optalius se opět oženil se Salomenou Ježkovou. Přes všechny odprodeje pozemků se z berní ruly dozvídáme, že patřil mezi nejzámožnější obyvatele. Mohl vést řeznickou živnost, protože bývalý muž Máří Magdalény byl členem tohoto cechu. G. Hofman se domnívá, že živil se patrně zemědělstvím a povoznictvím. V radě zasedal v letech 1631 - 1671.²⁸² V roce 1638 získal predikát z Třebnice. Tím se zařadil mezi další nobilitované rokycanské rody a jeho dcera Voršila z druhého manželství se podle G. Hofmanna stala ženou rokycanského primátora Jana Jiřího Diviše ze Šerlinku.²⁸³ Zemřel mezi 16. a 27. 10. 1671.

Jeho syn Jan Čáslav Optalius po studiích působil jako zdejší radní písař. Po smrti otce vstoupil do městské rady. V roce 1686 jeho manželka Eva porodila syna Jana Matěje.²⁸⁴ V roce 1713 se ve městě zmiňuje Jan Optalius, sirotek, který vlastnil nedostavěný dům.²⁸⁵

²⁷⁹ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

²⁸⁰ F. Dvorský, Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby, Praha 1886, s. 563.

²⁸¹ Máří Magdaléna byla manželkou Tomáše Rabického, syna Matěje Rabického. V roce 1621 půjčila obci 100 kop grošů, srov. AMRo I., sign. A/a 217, k. č. 217.

²⁸² G. Hofmann, Sprosta sprostické, s. 8n.

²⁸³ Tamtéž, s. 11.

²⁸⁴ SOA Plzeň, SbM, matrika narozených, sign. 4732, s. 43.

²⁸⁵ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

Zástupci rodiny Optaliu v městské radě

Jméno	Členem rady
Jakub Optalius	1631 – 1671
Jan Čáslav Optalius	1673 – 1699

Celestýnové z Freifeldu

„Rod byl Celestinovský z Freyfeldu tento rod se neví kdy a kým ogblitirovanej byl, to přeci víme, že okolo léta 1595 sem do Rokycan přišel a měl svůj stateček blíž Sv. Hory, v Rokycanech se primasem, radními a jinačími velkými osobami byli. Hned 1612 Zikmund Celestýn byl primasem a bratr Mikuláš velikým měštěninem pražským, že s Mikuláše posel Theofil muž svědomitý a nábožný a radní zdejší z něho posel Jiří, kterej statek jmenovanej odprodal, sebe ohlásili jel, od domu ? všeckou, kde své peníze shledáno má pověděti nemohl.“

Významným představitelem rodu byl Zikmund Celestýn.²⁸⁶ Do Rokycan přišel na zdejší školu i jeho bratr Mikuláš, poté co se Zikmund odstěhoval do Prahy, převzal jeho místo v radě. Mikuláš přestoupil ke katolictví, zemřel v roce 1626. Zůstaly po něm děti Anna, Theofil, Tobiáš, Marie a vdova Alžběta.²⁸⁷ Syn Theofil žil v Rokycanech, v roce 1631 byl již mrtvý, zůstala po něm vdova Alžběta nyní provdaná za Jiříka Gumprechta a sirotci Theofil, Tobiáš a Marie.²⁸⁸ Celestýnové byli příbuzní s Pernkloby.²⁸⁹

Stejnomený syn Theofila Celestýna byl řezníkem, v roce 1651 mu bylo 36 let. Žil s manželkou Mandalénou o čtyři roky starší,²⁹⁰ jejím synem Šebestiánem Labem (14 let) a společnými dětmi Jiřím, Mandalenou. V domě žila i Theofilova matka Alžběta se svým druhým mužem Jiřím Gumprechtem.²⁹¹ Theofil zemřel v roce 1685. Jeho syn Jiří se v roce 1672 oženil se sestrou Karla Matyáše Mikuleckého.²⁹² S druhou manželkou Lidmilou se

²⁸⁶ O jeho životě a působení více v pasáži o primasech města.

²⁸⁷ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 102, fol. 30r – 31v.

²⁸⁸ AMRo II., kniha kontraktní, i. č. 99, fol. 35v – 36r.

²⁸⁹ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 235v- 236r, 240v.

²⁹⁰ Mohlo by jít o vdovu po písaři a radním Matěji Lábovi, který se v radě uvádí naposledy k roku 1638.

²⁹¹ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 450.

²⁹² AMRo I., MR, i. č. 47, s. 315.

jim postupně narodily děti František (1684), Polyxena Lidmila (1686), Josef Gabriel (1688), Antonín (1690), Pavel (1694).²⁹³ Na počátku 18. století se rod již ve městě neobjevuje.²⁹⁴

Členové rodu Celestýnů z Freifeldu v městských radách

Jméno	Členem rady
Zikmund Celestýn	1592 – 1612
Mikuláš Celestýn	1614 – 1622
Theofil Celestýn	1666 – 1684
Jiří Celestýn	1687 – 1688 (pouze obecní starší)

Vodňanští z Wildfeldu

Zástupci tohoto rodu se v Rokycanech objevují až ve druhé polovině 17. století. „Rod Vodňanský z Wildfeldu, z kterých někteří vejběrovskou, jiní vysoko-rychtářskou, jiní primasovskou, jiní raddo-panskou službu zastávali. Přeci ale jeden z toho rodu po rebelii české v Praze mezi rebelanty k stětí přišel, 1712 umřel Jan Roman Vodňanský rychtář.“²⁹⁵

Již v úvodní citaci je naznačena příbuznost rodiny s Nathanaelem Vodňanským z Uráčova, primasem Starého Města Pražského, který byl popraven s 27 českými pány 21. června 1621. Ačkoliv je tento rod zmiňován mezi významnými, ještě v roce 1651 se v Rokycanech nevyskytuje.²⁹⁶ P. Cironis uvádí, že se rod objevuje ve městě době třicetileté války a že se v pamětní knize zdejšího děkanství objevuje podobizna Daniela Vodňanského mezi dalšími představiteli významných rokycanských měšťanů.²⁹⁷ Obraz však není přesně datován a vyvozovat z něj datum příchodu do města, je poměrně odvážné. Prvně se jméno jakéhosi Bohuslava Vodňanského objevuje k roku 1675, kdy vlastní dům po někdy Janu Kladrubsském.²⁹⁸ Prvním zástupcem rodiny v městské radě se stal Jan Roman Vodňanský. Byl synem Jana Vodňanského z Wildfeldu, královského rychtáře ve Stříbře (v letech 1645

²⁹³ SOA Plzeň, SbM, matrika narození Rokycany, sign. 4732.

²⁹⁴ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

²⁹⁵ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

²⁹⁶ M. Zahradníková (ed.), Soupis poddaných.

²⁹⁷ P. Cironis, Historie města Rokycan, s. 25/V.

²⁹⁸ NA, Berní rula revizitace Plzeňský kraj, i. č. 35, sign. 37, fol. 351r – 361v.

– 1646), který přišel z Hostouně. Svůj úřad nedržel do smrti, ale v roce 1646 odešel na Staré Město pražské, kde se stal měšťanem a zemřel v roce 1652.²⁹⁹ Jan Roman v Rokycanech v letech 1685 – 1687 působil ve sboru obecních starších a po roce 1688 je pravidelně uváděn mezi konšely. V roce 1698 se připomíná jeho již zemřelá manželka Ludmila rozená Šírerová.³⁰⁰ Tento muž nechal v roce 1709 vystavět na Malém náměstí v Rokycanech na vlastní náklady sochu sv. Jana Nepomuckého. Na počátku 18. století stál ve městě dům patřící dědicům Vodňanským se sladovnou.³⁰¹

Letňanští z Višerovic

O tomto rodu se dozvídáme, že „*Rod Letňanský z Višerovic, kterýžto v kapli sss. Trojice svůj pohřeb měli, a moc dobrého pro ten kostel dělali a přáli.*“³⁰² Pokud bychom hodnotili rody podle úspěšnosti, patřili by Letňanští mezi ty úspěšnější, neboť se jim podařilo dvakrát obsadit post primase města, a to v osobě Jana a Bohuslava. Představitelé tohoto rodu působili jako zdejší šichtmistři a dosáhli velmi výsadního postavení. Obdobná situace panovala v sousedním Berouně, kde měl podobné postavení šichtmistrovský rod Presslů.³⁰³

Pro tento rod jsou také typické poměrně brzké smrti jeho představitelů. Manželkou Jana Letňanského byla Lidmila, dříve žena nejvyššího vachmistra urozeného pana Karla Darbois z Mozina.³⁰⁴ Tento manželský pár nechal v roce 1638 vyhotovit nádherný epitaf.³⁰⁵ Letňanský zemřel v roce 1647. Ve čtyřicátých letech 17. století tento rod často skupoval pozemky i spáleniště. Z potomků Jana Letňanského jmenujme především dceru Justýnu, která se provdala za Jana Viléma Šíreru z Waldheimu.³⁰⁶ Syn Jiří Václav se v roce 1651

²⁹⁹ F. Roubík, Královští rychtáři, s. 353.

³⁰⁰ AMRo II., kniha dlužních úpisů a kvitancí, i. č. 151, fol. 62r. Jedná se o vnučku primátora Jana Letňanského z Višerovic, její matkou byla Justýna roz. Letňanská, otcem Jan Vilém Šírer z Waldheimu.

³⁰¹ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

³⁰² SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

³⁰³ M. Tošnerová, Matyáš Machonis, Minulostí Berounska 8, 2005, s. 248.

³⁰⁴ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 102, fol. 160r.

³⁰⁵ A. Podlaha, Soupis památek, s. 116. Epitaf je označen textem „Letha Panie 1638 Urozeny Pan Jan Letniansky z Wysserowicz Miesstienin a spolu Raddni Mesta Rokycan s Ludmillau Manželkau swau Na pamatku gich a svých milych ditek, zde v tomto Chramie Panie odpocziwagicych tuto Tabuli postawiti dal W naděgi při werzegne Saudu Blahoslawene s nymy Shledani.“

³⁰⁶ Manželům se narodil syn Šalamoun, dcera Mandaléna, později provdaná za Václav Pelletiusa, Kateřina provdaná za cerhovického poštmistra Bettmana a Lidmila, manželka Jana Romana Vodňanského. Srov. J.

uvádí jako literního umění znalý, kterému bylo 27 let. Jeho manželkou byla o 11 let starší Lidmila, měli syna Jiřího, kterému v té době byly 4 roky.³⁰⁷ Další syn Jan Letňanský zřejmě zemřel v mládí.

Nejmladší syn Bohuslav se stal v roce 1661 šichtmistrem v Klabavě. Vedení hutě se vzdal v roce 1691, ale pak byl ještě několik let primasem města Rokycan.³⁰⁸ Zřejmě první manželkou Bohuslava Letňanského byla Ludmila, v roce 1663 se jim narodil syn. S další manželkou Kateřinou, dcerou primase Jana Tomandla, měli děti Jana Antonína (1670) a Ondřeje (1684).³⁰⁹

V roce 1694 složil přísahu městu Jan Letňanský, pravděpodobně týž je připomínán v roce 1713, měl „*dům dokonale nedostavěný*“. K témuž datu je zmiňována i Kateřina Letňanská, sirá těžce se živící vdova s domem sešlým a Andres Letňanský.³¹⁰

Zástupci rodu Letňanských v městských radách

Jméno	Členem rady
Jan Letňanský	1636 – 1646
Jiří Letňanský	1651 – 1653
Bohuslav Letňanský	1667 – 1699

Divišové ze Šerlingu (Scherlingu)

„Rod Erstedských neb Divišů, kterýžto se píšou Čistický ze Šterdinku, jejich rod posel z Prahy nebo jejich původ byl mlynářem a v čas švédský vojny sem mnoho můžu a vojáků proti nepříteli na svý peníze choval a za to predicatem obdarovaný jest.“³¹¹

Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 1.

³⁰⁷ M. Zahradníková (ed.), *Soupis poddaných*, s. 448.

³⁰⁸ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1929/30, s. 9.

³⁰⁹ SOA Plzeň, SbM, matrika narozených, sign. 4732, s. 15. Ondřej Letňanský se stal v 18. století rovněž primátorem, zemřel v roce 1726. Srov. J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 1.

³¹⁰ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

³¹¹ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

Ve sledovaném období měli pouze jednoho zástupce v městské radě a to Jana Jiřího Diviše, který byl v letech 1667 – 1672 obecním starším a následně do roku 1688 radním. V roce 1692 složil městskou přísahu patrně jeho syn Jan Diviš mladší. Ten se již v roce 1686 stal otcem dcery Voršily Estery.³¹² V roce 1702 byl českým koncipistou čekatelem u místodržitelství jmenován Diviš Jan Kryštof ze Scherlingu.³¹³

Pernklobové ze Šenrajtů

Jde o původem německou rytířskou rodinu, která se do Čech přestěhovala v 15. století. Na počátku 16. století koupil rod statek Bezvěrov na severním Plzeňsku. Rod se psal buď Pernklo nebo Pernklob, Bernklau, Pernyklo apod. Již v roce 1567 působil Arnošt Pernyklo z Schonreitu a na Štěnovicích jako císařský výběrčí posudného v Plzeňském kraji.³¹⁴ Jde o rodinu rozvětvenou, která vlastnila v 17. a 18. století např. tvrz a zámek v Mlázovech na Klatovsku.³¹⁵

V Rokycanech se tento rok objevuje poprvé v roce 1610, kdy se připomíná Jan Pernklob, syn Kedruty znovu provdané za Ondřeje Šmolce. V roce 1616 platí důchod za Dumetovský dům.³¹⁶ Pernklobové byli v příbuzenském vztahu k Mikulášovi Celestýnovi a jeho ženě Alžbětě.³¹⁷ Jan je uváděn ještě v roce 1651, tehdy mu bylo 59 let a živil se jako postříhač. Manželce Evě bylo 38, žily s nimi 4 děti.³¹⁸ Dědictví po Janovi bylo rozděleno v roce 1660 mezi vdovu Evu, již provdanou Kuželiusovou³¹⁹ a děti Matyáše, Bernarda, Dorotu a Zuzanu, manželku Wolfa Schindtlera.³²⁰ Poručníkem dětí byl Bartoloměj Rydl. Významnou osobností rodu byl Bernard Pernklob, narozený v roce 1647. V roce 1668 se

³¹² SOA Plzeň, SbM, matrika narozených, sign. 4732, s. 42 – 43.

³¹³ F. Roubík, Místodržitelství v Čechách v letech 1577 – 1479, SAP 17, 1967, s. 590.

³¹⁴ AMRo II., kniha přiznání a kvitancí, i. č. 32, s. 41.

³¹⁵ Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV. díl, západní Čechy, Praha 1985, s. 215.

³¹⁶ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 100, fol. 197v, 225v, 246v.

³¹⁷ AMRo I., kniha trhová, i. č. 1, fol. 235v- 236r, 240v.

³¹⁸ M. Zahradníková (ed.), Soupis poddaných, s. 456.

³¹⁹ AMRo II., kniha svatebních smluv a kvitancí, i. č. 152, s. 201. Sňatek s Janem Kuželiem se konal v roce 1659.

³²⁰ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 89r – 90r.

poprvé oženil s Evou.³²¹ Druhý sňatek s Dorotou uzavřel zřejmě v roce 1675. Z obou jeho svazků se narodilo celkem 11 dětí. Zemřel v roce 1707 v Rokycanech.³²²

Jeho bratr Matyáš byl pouze členem sboru obecních starších, iuramentum fidelitatis vykonal v roce 1659.³²³ Jakýsi Matyáš se stal v roce 1691 šichtmistrem klabavské hutě,³²⁴ již v roce 1678 je zmíněn společně s Janem Jiřím Divišem jako adjunkt.³²⁵

V roce 1713 se uvádí Dorota Pernklobová, chudá vdova mnoho dětí majících s domem sešlým. Jako další je uveden Matyáš Pernklob, i jeho dům je označen jako sešlý.³²⁶

Členové rodu Pernklobů ze Šenrajtu v městských radách

Jméno	Členem rady
Jan Pernklob	1632 – 1656
Bernard Pernklob	1685 – 1699
Matyáš Pernklob	1679 – 1695 (obecní starší)

Šírerové z Waldheimu

Šlo o významný rod sklářských mistrů, kteří přišli na Moravu a do Čech ze Saska. Je zajímavé, že jméno Schürer znamená v překladu topič, tedy funkci, která je ve sklářské výrobě důležitá. Nejstarší zmínka o jejich působení na území Čech se týká roku 1530, kdy Paul Schürer postavil sklárnu ve Falknově u České Lípy. Schürerové se od roku 1592 pyšnili dědičným rytířským titulem a přízviskem „von Waldtheimb“. V roce 1665 je Eliáš Ignác Schürer povýšen mezi šlechtice.³²⁷ Příslušníky rodu nalezneme postupně nejen v Čechách, ale i na Moravě. Podnikatelská dravost, zdravé sebevědomí, technologická

³²¹ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 67.

³²² AMRo I., sign. D/II rodiny usedlé, Pernklo, k. č. 695.

³²³ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 357.

³²⁴ J. Šára, O vzniku průmyslu železářského v Rokycanech, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1931/32, s. 1.

³²⁵ MR, inv. č. 50, fol. 30r.

³²⁶ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

³²⁷ J. A. v. Doerr, Der Adel, s. 149.

vynalézavost a dokonalé zvládnutí sklářské výroby z nich učinily nejmocnější huťmistrovský rod renesančních a manýristických Čech. V letech 1615 – 1734 podnikali např. v Mšeně, kde měli sklárnu, mlýn a pilu. Huť tehdy vyráběla užitkové a luxusnější duté sklo malované smalty, které dodávala i na dvory předních velmožů.

Příslušníky tohoto roku zařadil neznámý pisatel opět mezi nejvýznamnější rokycanské rody, ale bohužel záznam o nich byl jen nadepsán.³²⁸ V roce 1651 se ve městě ještě nevyskytoval žádný příslušník tohoto rodu. Šalamoun Šírer, narozený v roce 1578, se již v prvním desetiletí 17. století usadil na nedalekém dobřívském hamru. S druhou manželkou Evou se jim narodili před rokem 1630 dva synové Jan a Jan Vilém. Šalamoun zemřel v roce 1637. Jan se již na Rokycansku neobjevuje, mladší Jan Vilém se oženil s Ludmilou dcerou rokycanského primase a šichtmistra Jana Letňanského. Hospodařil na vlastní huti a hamru v Dobřívě, v roce 1666 se stává rokycanským měšťanem. Krátce zasedal rovněž v městské radě, umírá v únoru 1681.

Jeho syn Šalamoun se oženil v roce 1677 s Ludmilou Nigrinovou³²⁹ a o rok později složil přísahu věrnosti městu Rokycany.³³⁰ Po otcově smrti se stal dědicem huti, tu však v roce 1692 prodává zbirožskému panství v roce 1692, zemřel v roce 1697. Vdova po něm, Ludmila, se o rok později provdala za Tobiáše Tomandla.

V roce 1678 zval Jan Vilém Šírer radní na svatbu své dcery Anny s Janem Václavem Pelletiusem.³³¹ Jeho syn Jan se v roce 1672 oženil s Magdalénou (Kateřinou), dcerou Kašpara Kaisera.³³² Krátce na to se stal obecním starším. Po Janu ml. Šírerovi, který zemřel v roce 1677, zůstali tři sirotci Vilém, Jan a Justýna, jejich poručníky byli ustanoveni Jan Tomandle a Bohuslav Letňanský.³³³ Nejmladší dcera Ludmila, narozená v roce 1667, se mezi lety 1682 – 1685 provdala za Jana Romana Vodňanského z Wildsfeldu, pozdějšího císařského rychtáře. Zemřela někdy před rokem 1698.³³⁴ Šírerům se tak podařilo výhodnými sňatky proniknout mezi významné rokycanské rodiny.

³²⁸ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

³²⁹ AMRo I., MR, i. č. 49, s. 124.

³³⁰ AMRo I., MR, i. č. 50, s. 12.

³³¹ Tamtéž, s. 169.

³³² K. H. Fischer, *Die Schürer von Waldheim*, Praha 1924, s. 65.

³³³ AMRo II., kniha dlužních úpisů a kvitancí, i. č. 151, fol. 44r.

³³⁴ Tamtéž, fol. 62r.

V roce 1671 žádal Zikmund Zikmundů o dodání věna právě od Kryštofa Šířera.³³⁵
V roce 1713 vlastnili dědicové Šířerovští dva domy ve městě, jeden označen jako sešlý, druhý spustlý.³³⁶

Zástupci rodu Šířerů z Waldheimu v městských radách

Jméno	Členem rad
Jan Vilém Šířer	1666 – 1670
Jan ml. Šířer	1675 – 1677 (pouze obecní starší)

Švantlové z Třebeska

Významným rodem působícím v Rokycanech především v pobělohorském období byli Švantlové z Třebeska. Jejich roli zdůraznil i anonymní pisatel poznámky v první úmrtní matrice města Rokycan, který je řadí mezi přední rokycanské měšťany. „*Rod Švantlovský z Třebeska, který již před 180 ano 200 let počtu drželi a držejí, ano i také všelikteré svády velký při Rokycanech zastávali, z toho roku znamenitý mužové byli Tobiáš Švantle z Třebeska, Karel Švantle, Matěj Švantle.*“³³⁷

Prvním zástupcem rodiny v Rokycanech byl Martin Švantle, který pocházel z Písku, a byl synem tamního měšťana Viktorína Švantleho. Martin se stal v roce 1595 bakalářem na pražské univerzitě, zemřel předčasně v Rokycanech v roce 1599. Jeho bratr Zikmund Švantle byl od roku 1606 píseckým primasem, od kdy se píše z Třebeska není známo, poprvé se u něj tento titul objevil v roce 1615.³³⁸ Martin nechal rok před smrtí v Rokycanech sepsat kšaft, z něhož vyplývá, že měl manželku Magdalénu a synka Karlíčka.³³⁹ Magdaléna byla dcerou Tomáše Železného.³⁴⁰

³³⁵ AMRo I., MR, i. č. 47, s. 233.

³³⁶ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

³³⁷ SOA Plzeň, SbM, matrika zemřelých, sign. 4741.

³³⁸ Rukověť, 5. díl, s. 324n.

³³⁹ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 130v – 131v.

³⁴⁰ AMRo II., kniha smluvní, i. č. 5, fol. 197r – k roku 1600 se uvádí Magdaléna Srncová jinak Švantlová. Viz také AMRo I., kniha svědomí, i. č. 25, s. 368. J. Šára, O vzniku průmyslu železářského, Výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech 1928/29, s. 3.

V roce 1608 již byla Magdaléna provdaná za Václava Škodu.³⁴¹ Magdaléna Škodová tedy měla syna Karla, dále jsou v roce 1659 uvedeny její dcery Salomena Croová roz. Srnovcová z Varvažova, měštka Kladrubská a Kristýna provdaná za Václava Rožmitálského domažlického měšťana.³⁴²

Karel Švantle, syn Martina a Magdalény, žil v Rokycanech celé období třicetileté války. V lednu 1637 je titulován jako urozený pan a pošt mistr rokycanský.³⁴³ V letech 1635 – 1656 zasedal pravidelně v městské radě. V roce 1651 mu bylo 54 let, v domácnosti s ním žila manželka Maruše (45 let), děti Martin, Jan Viktorín, Matouš Zikmund, Karel (oba posledně zmiňovaní synové studovali), Dorota Mandalena, Kateřina a 4 služební.³⁴⁴ V roce 1655 je uváděn jako císařský pošt mistr.³⁴⁵ O tři roky později byl již mrtvý, zůstala po něm početná rodina - vdova Markéta Švantlová a děti Martin, Jan, Karel, Dorota, Kateřina, Jan Viktorín, Matyáš Zikmund.

Syn Karel byl v té době příslušníkem tovaryšstva Ježíšova.³⁴⁶ Další ze synů Jan Viktorín se 11. 8. 1664 oženil s urozenou pannou Annou Laszinovou z Trientu a žil v Praze až do smrti v roce 1694.³⁴⁷ Zřejmě jeho syn Martin byl od roku 1653 obecním starším a otce v městské radě od roku 1656 nahradil, radním zůstal do roku 1664. Pouze jednou se v roce 1664 objevuje v radě Karel Švantle. Významnou osobností byl také Matyáš Švantle (zřejmě opět syn Karla), který v radě zasedal v letech 1665 – 1699 (přičemž již od roku 1660 byl obecním starším). Pošt mistrem se po otci stal Matyáš Zikmund, víme o něm, že v roce 1644 navštěvoval školu, v roce 1663 je uváděn jako městský rychtář. V letech 1660 - 1676 se jeho manželce Anně narodily děti Karel Tobiáš, Kateřina, Anna Zuzana, Matyáš Viktorín, Anna Magdaléna, Jan Václav, Martin Zikmund a Matyáš Augustýn.³⁴⁸ Radním se

³⁴¹ AMRo II., kniha kšaftů, i. č. 84, fol. 130v – 131v.

³⁴² AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 56v, 59r.

³⁴³ J. Pohl, Poštovská trať Praha – Plzeň – Kleneč. Příspěvek k dějinám vzdělanosti v Čechách, Zvláštní otisk z časopisu Zájmy zřízenců poštovních a telegrafních v Rakousku, Praha 1907, s. 55. Připomíná Švantlovu účast na obnově městské rady v sousedním Mýtě.

³⁴⁴ M. Zahradníková (ed.), Soupis poddaných, s. 452.

³⁴⁵ AMRo II., kniha kontraktů, i. č. 99, fol. 77r.

³⁴⁶ Tamtéž, fol. 83v – 85v.

³⁴⁷ J. Pohl, Poštovská trať, s. 56.

³⁴⁸ Tamtéž, s. 57.

stal v roce 1665. Na sklonku sledovaného období v radě zasedal také Karel mladší Švantle z Třebeska, který mezi měšťany vstoupil v roce 1686³⁴⁹ a do rady o dva roky později.³⁵⁰

Pravděpodobně on je uváděn ještě v roce 1713, vlastnil dům hostinský, kde však zřídka čepoval, „*neboť se panstvo a formané se u něj nestaví.*“ Řemeslo řeznické nepraktikuje. Pošt mistr Matyáš Švantle vlastnil v Rokycanech dům. Další Švantle Jan měl nedostavěný dům, jeho tovaryši provozují řemeslo řeznické, které do roka sotva 26 zlatých vydělá.³⁵¹

Švantlům se v první polovině 18. století podařilo v městských radách udržet a dva představitelé rodu Karel Tobiáš a Matyáš se stali císařskými rychtáři.³⁵²

Zástupci rodu Švantlů z Třebeska v městských radách

Jméno	Členem rady
Karel Švantle	1635 – 1655
Martin Švantle	1656 – 1664
Matyáš (Zikmund) Švantle	1665 – 1699
Karel Švantle	1664
Karel ml. Švantle	1688 – 1695 (pouze obecní starší)

³⁴⁹ AMRo I., MR, i. č. 52, s. 288.

³⁵⁰ Pravděpodobně se jedná o nejstaršího syna Matyáše Zikmunda Karla Tobiáše narozeného 29. 2. 1660, srov. J. Pohl, Poštovská trať, s. 57.

³⁵¹ AMRo II., zpráva podkomořímu o revizitaci, k. č. 317.

³⁵² F. Roubík, Královští rychtáři, s. 352.

6. Závěr

Cílem této práce bylo zmapovat a popsat systém a funkci městské správy v Rokycanech v období 1573 - 1699. Tu tvořila městská rada v čele s primátorem, sbor obecních starších, městští zaměstnanci a úředníci. Dozorčí funkci měl od roku 1623 dosazený císařský rychtář.

Nejdůležitějším orgánem ve městě byla městská rada s rozsáhlými kompetencemi. Z původní funkce pomocného rychtářova sboru se postupně vyvinula v nejdůležitější úřad městské správy s mocí zákonodárnou, soudní a výkonnou. Rada hospodařila s obecním majetkem a k jejím povinnostem patřila péče o všechny obecní nemovitosti, včetně pozemkového vlastnictví, městských hradeb a bran.

Rokycanská městská rada se skládala z 12 radních, z nichž první a nejváženější se nazýval primas později primátor. Každý radní neboli konšel spravoval město po dobu jednoho měsíce, v tomto období byl označen jako purkmistr. Systém rotace radních zůstal zachován po celé sledované období. K povinnostem purkmistra patřil dohled nad hospodářstvím, opatrování městské pečeti a vyřizování běžné agendy.

Důležitým aktem v životě města byla obnova městské rady konaná zpravidla každoročně, nejčastěji v květnu. V letech 1573 - 1584 obnovoval městskou radu královský prokurátor. Po povýšení Rokycan mezi královská města v roce 1584 jí prováděl podkomoří nebo hofrychtěř. Zejména ve druhé polovině 17. století se proces obnovy mění a získává byrokratický charakter. Úředníci již do města osobně nejezdili, naopak volenci byli povinni dostavit se do Prahy před podkomořský úřad. Tato praxe je doložitelná poprvé pro rok 1659. Obnovy ztrácí svůj původní význam a zůstávají spíše společenskou událostí.

Na základě výzkumů provedených v účetních knihách bylo zjištěno, že výdaje na obnovy rad se v Rokycanech pohybovaly mezi 1 – 2 % z celkového rozpočtu města. Porovnáním se situací v ostatních městech zjistíme, že je to dáno zejména nižšími výdaji na platy zemským úředníkům, které byly nízké. Jak bylo prokázáno, tyto poplatky se výrazně nezměnily ani v průběhu 17. století.

Složení nově nastupující městské rady se v Rokycanech zřejmě nezaznamenávalo do knih obnov známých z jiných českých měst. Lze předpokládat, že v období let 1573 – 1699 působilo ve městě zhruba 118 rad. Z rokycanských pramenů známe pouhých 31 záznamů o složení rady, které se nalézají v několika typech

městských knih. Údaje o dalších 45 radách byly nalezeny v registrech obnovování městských rad podkomořského úřadu. Jména konšelů dosazených v roce 1615 se podařilo najít v Rukověti humanistického básnictví. Složení zbylých 41 rad bylo rekonstruováno ze zápisů z dochovaných rokycanských městských knih. Celkově se tedy podařilo zjistit kompletní složení 90 městských rad, zbývajících 28 je nekompletních.

V letech 1573 – 1699 se v rokycanských městských radách objevuje celkem 119 osob. Tento počet zcela jistě neodpovídá skutečnosti, protože zejména v polovině 17. století se rady nepodařilo plně rekonstruovat a někteří konšelé, kteří v nich působili jen krátkodobě, tak nemusí být podchyceni.

Zastoupení poměrně malého množství konšelů v dlouhém časovém úseku vypovídá velmi dobře o tom, že rady byly značně konzervativní a odolávaly přílivu nových jen krátkodobě v nich působících osob. To potvrzuje i zjištění, že v období do roku 1620 konšelé v radě zasedali nejčastěji dva až deset let. Funkční období nikdy nepřesáhlo 30 let, pouze dva muži se účastnili činnosti rady v rozmezí od 26 do 30 let. V letech 1621 – 1699 se setkáváme s obdobnými výsledky, nejčastěji funkční období trvalo 2 – 10 let, ale sedm radních v nich zasedalo více než 30 let.

Konzervatismus ve složení městských rad v Rokycanech se projevil i tím, že mezi původní a nastupující radou docházelo jen k malým změnám, týkající se nejčastěji jednoho až dvou konšelů. Poměrně častým jevem bylo i jmenování naprosto stejných radních. K tomu dochází zejména od druhé poloviny 17. století, kdy radní zastávají své posty doživotně. Většinu konšelů tvoří příslušníci významných rodin, pro něž je otázka členství v radě prestižní a mnohdy i dědičnou záležitostí. Okruh lidí, který mohl zasednout do rady, se tak neustále zužoval, což mělo zpětně vliv na růst moci jednotlivých radních a jejich rodů zastávajících své funkce i desetiletí.

K větším personálním změnám v rámci městských rad docházelo jen ojediněle, a to v letech 1576, 1590, 1592, 1624 a 1626. Do složení městských rad se naopak neprojevíly válečné události, např. rady před a po dobytím města Švédy nevykazují výrazné obměny.

Zajímavá je otázka skladby městské rady v letech 1624 – 1626. Rada jmenovaná v Rokycanech roku 1624 měla 10 nových konšelů, ovšem dva z nich zasedali již v radě v roce 1622 (nikoliv v radě v roce 1623), a tudíž reálně došlo k výměně jen osmi členů rady. V roce 1626 bylo vyměněno šest členů rady. Byť ve dvacátých letech 17. století došlo k výměně více než poloviny členů rady, v rámci městské správy se neprojevíly

žádné velké otřesy. Rada si udržela svůj výlučně český charakter a její členové přešli ke katolictví. Vše nasvědčuje tomu, že tato konverze byla výsledkem chladného uvažování. Důkazem toho je i to, že v radách před i po roce 1620 se objevuje celkem dvanáct osob.

Od třicátých let 17. století můžeme pozorovat zapojení zcela nových rodů v rámci rokycanských městských rad. Situaci můžeme detailněji popsat až v letech 1646 – 1699, kdy bylo do Rokycan přijato celkem 67 nových měšťanů, z nich deset jich později vstoupilo do městské rady. Alespoň podle jmen můžeme usuzovat, že z celkem 67 osob jich bylo 19 jiného než českého původu.

Rovněž sledováním postupu jednotlivých konšelů v rámci rad zjišťujeme, že nově příchozí byli do rady zařazováni na poslední místa a na postup na přední pozice museli čekat. Pouze výrazným osobnostem ve spojení s majetkem a příbuzenskými vztahy se dařilo postupovat na přední místa rychleji. Stejný systém panoval i ve sboru obecních starších, zejména v druhé polovině 17. století.

V Rokycanech se v letech 1573 – 1699 vystřídalo v čele města 19 primátorů, nejdéle zůstal ve funkci Matyáš Žídek Srnovec z Varvažova, který byl zvolen celkem 18x, avšak vykonával svůj úřad s přestávkami. Za nejkratší lze považovat pouze roční působení Jakuba Klivce z Morchendorfu, Blažeje Nuselia a Tomáše Hřicha. Primátoři se ve funkcích poměrně často střídali, s výjimkou Jana Jiřího Tomandla, který působil nepřetržitě 17 let. V působení všech primasů předbělohorského i pobělohorského období nejsou patrné rozdíly. Kromě Blažeje Nuselia a Tomáše Hřicha měli primátoři předchozí zkušenosti s činností městské rady, neboť v ní zasedali řadu let jako konšelé. Tento post rozhodně nebyl vykonáván doživotně, smrtí bylo ukončeno působení sedmi osob. Sedm primátorů po opuštění funkce znovu zasedlo do rady jako řadoví konšelé, přičemž Blažej Nuselius se vrátil v roce 1624 zpět do plzeňské rady. Pro stáří patrně sám odstoupil Bohuslav Letňanský z Višerovic. Celkem tři primátoři se postupně stali císařskými rychtáři – Mikuláš Mandl, Ondřej Nemelius a Jan Souček.

Součástí správy města byl i 12 členný sbor obecních starších. Termínem obecní starší bývá v literatuře označován vysloužilý radní, který musel aspoň jednou zastávat úřad. Sbor obecních starších měl poradní funkci, v některých lokalitách vykonával přímou správu městských statků, případně některé specializované kolektivní orgány. Obecní starší byli jmenováni při obnově rady. Spolu s radními tvořili tzv. obojí radu. Jejich funkce byla placená, tyto údaje jsou však známy až z poloviny 18. století, kdy každý starší obdržel ročně 130 zlatých.

Starší se účastnili vyhlášení rozsudků odvolací stolice, případně doplňovali počet přítomných při neúčasti některých radních při soudních jednáních. Z nich pocházel jeden z volenců, který měl vliv na jednání o složení nové městské rady. Jejich kontrolní funkce, známá z jiných měst, se v Rokycanech projevovala zejména v účetnictví a jeho revizích. Z řad starších byl často volen rovněž městský rychtář a byli obsazováni i do funkcí nižších úředníků.

Seznamy rokycanských obecních starších se dochovaly ještě torzovitěji než pro radní. V některých letech nejsou starší zapsáni ani v registrech podkomořského úřadu. Vzhledem k tomu, že starší figurovali v městských knihách jen minimálně, je rekonstrukce jejich orgánů téměř nemožná. Celkem známe 131 jmen obecních starších z let 1573 – 1699, kteří se podíleli na činnosti 55 sborů. Řada z nich se stala radními. Celkem se tedy podařilo zjistit ve sledovaném období 181 osob zapojených v obou orgánech.

V předbělohorském období byly městská rada i sbor obecních starších vzájemně prostupné v obou směrech, tj. osoba mohla působit v radě, posléze mezi obecními staršími a následně opět v radě. Každý konšel nemusel nutně projít sborem obecních starších.

Kolem poloviny 17. století se tato praxe mění, její poslední relikty se podařilo zachytit ve dvou případech ještě ve čtyřicátých letech. Tehdy dochází ke stabilizaci sboru obecních starších v tom smyslu, že šlo vlastně o čekatele na funkci v městské radě. Paradoxně jsou tak starší obecní vlastně mladí lidé kolem třiceti let věku. Postup mezi konšeli ale nebyl umožněn všem, v žádném případě se již mezi staršími v tomto období neobjevují bývalí radní. Postup mezi radní byl starším umožněn prakticky jen smrtí některého z konšelů, byť výjimky se samozřejmě stávaly. Patrně vzhledem k prodlužování věku a díky dalším příznivým okolnostem zůstávali radní ve funkcích stále déle a tak se snižovala reálná možnost obecních starších dosáhnout na křesla v radě.

Nedílnou součástí městské správy byli císařští rychtáři zavedení do královských měst v roce 1547 pro posílení panovníkova vlivu. Rychtář dohlížel na přesné plnění jejich povinností, na výkon spravedlnosti a hájil především zájmy krále. Zasedal v městské radě a bez jeho vědomí a souhlasu se nesmělo konat žádné shromáždění obce. Přechyby měl hlásit králi nebo české komoře. Příslušelo mu právo řešit spory mezi konšely, dohlížet na cechy, obchod, ceny a překupnictví. Dále vykonával dozor nad chudinstvím, kontroloval skládání obecních, zádušních i špitálních účtů apod.

Vzhledem k loajálnímu postoji Rokycan v roce 1547 sem nebyl císařský rychtář v předbělohorském období dosazen. Město tak nebylo až do roku 1622 ve správním jednání omezováno. V rámci pobělohorských sankcí je do města rychtář jmenován v roce 1623. Až do roku 1699 se v této funkci v Rokycanech vystříдалo celkem šest osob. Pět z nich působilo ve zdejších radách, z toho tři na postech primátorů. Místní poměry neznal pouze první rychtář Jan Rudolf Wolfingar, spolehlivý katolík pocházející z Plzně. Pouze u dvou rychtářů M. Martina Cassia a Andrease Nemelia můžeme doložit vysokoškolské vzdělání. Všichni rychtáři zastávali svůj post až do smrti, s výjimkou Mikuláše Mandla. Tři z rychtářů zastávali svou funkci relativně krátkodobě, tři více než dvacet let.

Velmi důležitým pro funkci města a jeho správy byl úřad radního písaře, jenž byl pravou rukou primase a zároveň nejvzdělanějším členem městské samosprávy. Byl představeným kanceláře, před rokem 1620 se po zvolení radním svého původního úřadu vzdával, v pobělohorském období mohl být zároveň i členem rady. Musel dobře znát městské právo a byl to právě on, kdo ho aplikoval na jednotlivé přečiny. K jeho úkolům patřilo také formulování a zdůvodňování rozsudků a dohled nad veškerou právní praxí města. Svou nezastupitelnou úlohu měl i při přijímání svědectví a přísah. Písař musel být manželského původu a bezúhonný. Při nástupu skládal přísahu, podle níž měl zachovávat mlčenlivost a nestrannost pod pokutou ztráty cti, statků či vyhnání z města. Z řady písařů, kteří ve zkoumaném období v Rokycanech pracovali, se několik angažovalo v městských radách a 3 z nich se propracovali až k primátorskému křeslu.

Městská rada nemohla vykonávat přímou správu všech městských zařízení, proto byli zřizováni tzv. nižší úřady. Jejich členění, náplň činnosti či obsazení bylo plně v její kompetenci. Některé úřady fungovaly v Rokycanech v celém sledovaném období, některé měly jen krátkodobý charakter. Úředníci byli podřízeni městské radě, které skládali každoročně účty.

K jejich jmenování došlo zpravidla ihned po obnově městské rady na jejich prvních zasedáních. Výjimkou byl rychtář, který většinou pocházel ze sboru obecních starších, a byl tudíž schvalován již při jmenování městské rady podkomořím. Úřady měly povahu komisí složených z konšelů, starších obecních či měšťanů, jejich skladba i počet plně odpovídal potřebám jednotlivých měst. V předbělohorském období fungovalo v menších či středních královských městech zhruba dvacet nižších úřadů, obdobné zastoupení bylo zjištěno i v Rokycanech. Můžeme předpokládat, že v první

polovině 17. století se počet úředníků ani jejich úřady výrazně nezměnily. K nárůstu počtu a jejich diferenciaci dochází zejména ve druhé polovině 17. století.

Druhým významným zkoumaným okruhem byla otázka vůdčích městských vrstev, vymezená všemi osobami, které se ve sledovaném období stali radními. Většina badatelů zabývajících se otázkami radních vrstev dochází k závěrům, že vstup do rady byl podmíněn určitým společenským postavením a tedy i velikostí majetku. Svou roli hrály i příbuzenské vazby uchazeče.

Bylo zjištěno, že členové rad patřili zároveň k nejbohatším měšťanům a pocházeli pouze z řad právovárečnicků. Z berní ruly z roku 1655 a její revizitace z roku 1675 vyplynulo, že během 20 let klesl počet zastoupení měšťanů v městských radách z třetiny na pětinu a zároveň došlo k poklesu podílu měšťanů ve sboru obecních starších, příp. i volenců, z čtvrtiny na pětinu z celkového počtu měšťanů vlastních dům ve vnitřním městě. Na základě srovnání podílu osob zastoupených v městských radách v letech 1655 a 1675 lze konstatovat, že dochází k poklesu počtu měšťanů náležejících k mocenské vrstvě, a to i přestože počet obyvatel města v druhé polovině 17. století trvale rostl. I zde se opět projevuje konzervativnost složení městských rad a především prodlužování doby působení jednotlivých konšelů v nich. Tedy i v Rokycanech tedy můžeme potvrdit trend prolínání majetkové elity s radními vrstvami. Na činnosti městské správy se podílely vyšší a střední měšťanské vrstvy.

Při výzkumech složení rokycanských městských rad bylo zjištěno, že v nich byli poměrně často zastoupeni představení jednotlivých cechů, tedy cechmířtři. Prolínání funkcí radních a představených cechů mělo vliv na chod jednotlivých cechů, které v podstatě kontrolovali veškerou hospodářskou činnost ve městě. Zároveň příslušnost k jednotlivým cechům hrála svou roli v obsazování městských rad. Největší zastoupení měli mezi rokycanskými radními cechmířtři řeznického cechu, celkem se jich zde objevuje ve sledovaném období 11. Řezníci patřili k nejbohatším rokycanským měšťanům, což potvrzují údaje berní ruly a její revizitace. Druhý významný cech, který měl zastoupení svých představitelů mezi radními, byli sladovníci. Vliv ostatních cechů na činnost a obsazování městské rady byl pouze okrajový.

Tyto dva cechy měly zároveň i největší podíl na skladbě řemesel ve městě. Tím, že jednotlivci zastávali jak funkci konšela, tak i cechmířtra, posilovali své majetkové i společenské postavení v rámci rad a cechů a měli možnost více ovlivňovat chod obou institucí a tím i města jako celku.

Srovnáme-li profesní složení městských rad v předbělohorském a pobělohorském období zjistíme, že k zásadním změnám nedošlo. Rozhodující zastoupení v rámci rad měli v obou obdobích především řezníci a sladovníci, následovaní soukeníky. V pobělohorském období vzrostl počet zastoupení šichtmistrů, neboť zisk z provozu železářských hutí byl jedním z klíčových příjmů města.

Výsledky v podstatě korespondují se závěry jiných badatelů, byť v Rokycanech došlo k větší koncentraci řezníků, ve většině měst zasedali v radách nejčastěji sladovníci či nákladníci piva vaření. Tento fakt lze vysvětlit tranzitní polohou města, na níž probíhal dobytkařský odchod, na kterém se zřejmě podíleli i zdejší řezníci.

Dále bylo zkoumáno vzdělání jednotlivých představitelů městských rad. Většina budoucích měšťanů v předbělohorském období navštěvovala místní partikulární školu, případně obdobnou školu v Čechách, kde kromě základních znalostí získali zejména společenskou samostatnost. Menší část mladíků studovala i na pražské univerzitě. V pobělohorském období došlo k útlumu studií, mládež je většinou nabyta pouze v rodném městě. Teprve od druhé poloviny 17. století se zájem měšťanů o studium svých potomků opět zvyšuje.

V rokycanských městských radách v období 1573 – 1699 působilo celkem 32 osob s vyšším vzděláním, tj. 23,5 %. Tyto měšťany lze rozdělit na mistry, bakaláře, beány a osoby s nějakým vyšším vzděláním. Zastoupení mistrů v radách před i po Bílé hoře bylo shodné, v obou orgánech se objevují dva mistři. Kromě nich tu nacházíme i 15 bakalářů. Polovina z nich zahájila kariéru jako učitelé zdejší školy a po krátkém působení v ní se ve městě oženila. Šest bakalářů se uplatnilo jako radní písaři. Tři radní podstoupili jako beáni univerzitní inskripce. U deseti osob je vyšší vzdělání pravděpodobné, nikoliv však prameny doložitelné. Pokles zastoupení konšelů s vyšším vzděláním v pobělohorském období je sice zjevný, nikoliv však výrazný.

Důležitými fenomény kulturního života ve městech v tomto období byla činnost humanistů a literátských bratrstev, které můžeme chápat jako další z projevů duchovní kultury. Latinská básnická činnost byla v předbělohorském období obvyklá a patřila k běžnému společenskému životu vzdělanců. K rokycanskému humanistickému okruhu můžeme zařadit primase Martina Strejce, Zikmunda Celestýna z Freifeldu, Jana Novoměstského Srnovce z Varvažova, Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova, Jiřího Kryštofa Střelu z Třebnice, rodiny Havlíků z Varvažova (Bartoloměj, Václav, Jan, Matěj) a Srnovců z Varvažova (Jakub, Matěj, Jan, Martin). Mezi literárně činné zástupce městské rady patřili Matěj Srnovec, Václav Krocín, M. Jan Felix Strejc, M.

Bartoloměj Havlík, Jakub Optalius a Bartoloměj Cirrin. Radní většinou přispívali do gratulačních sborníků či jim byly tyto dedikovány. Soustavnější literární činnost byla prokázána jen u Jakuba Optalia z Třebnice v první polovině 17. století. V případě několika humanistických osobností se podařilo zjistit či objasnit jejich další osudy a doplnit tak údaje z Rukověti humanistického básnictví. Jednalo se zejména o Bartoloměje Cirrina, Václava Krocína, Jiřího Kryštofa Střelu z Třebnice a Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova.

Hudební kultura byla v městském prostředí svázána s literátskými bratrstvy, v nichž měli možnost měšťané aktivně a téměř každodenně působit. Jednalo se o sdružení laiků pěstujících liturgický zpěv při bohoslužbách i mimo ně. V Rokycanech působil latinský literátský kůr od počátku 16. století do roku 1673, kdy byl včleněn do Bratrstva Panny Marie Sněžné. Literáti byli organizováni cechovním způsobem. Jejich správu řídili každoročně volení tzv. starší, zpravidla jeho nejváženější členové. Bylo prokázáno, že prolínání členů kůru se špičkami městské správy bylo v Rokycanech zcela běžné. Je otázkou nakolik však bylo jejich členství otázkou prestižní a nakolik se skutečně účastnili vlastní činnosti bratrstva.

Z celkového počtu 48 známých literátů tři z nich zastávali post císařského rychtáře. Z rokycanských primasů máme členství prokázáno u Martina Strejce, předpokládat ho můžeme u dalších pěti (Václava Havlíka, Jana Novoměstského Srnovce z Varvažova, Zikmunda Celestýna z Freifeldu, Matyáše Žídka Srnovce z Varvažova a Jiřího Kryštofa Střely z Třebnice). Mezi členy bratrstva nacházíme také 16 radních, sedm obecních starších a 15 osob nebylo blíže identifikováno.

V rámci práce byl zkoumán rovněž vliv náboženské orientace konšelů na činnost městské rady. Období konce 16. století se v tomto ohledu jeví jako doba relativní tolerance v otázkách víry. Po roce 1609 přistupuje město otevřeně k České konfesi a vliv získávají reformně orientovaní představitelé. Vznikající sebevědomí měšťanů se projevuje i stavbou majestátního kostela sv. Trojice za městskými hradbami, který byl z větší části financován z prostředků města. V letech 1618 – 1620 se někteří členové městské rady v čele s primátorem Matyášem Žídkem účastní plenění kostela, které by naznačovalo na jejich kalvínskou orientaci.

V pobělohorském období se jediným emigrantem z řad představitelů radní vrstvy stal M. Jan Felix Strejce, který odmítl na rozdíl od ostatních konvertovat ke katolictví. Rekatolizace tedy proběhla velmi úspěšně. Již v druhé polovině 17. století se

městská rada podílí na činnosti Bratrstva Panny Marie Sněžné, podporuje kult zdejší Madony či se zasazuje o pravidelné návštěvy mší.

V městských radách bylo rovněž poměrně silné zastoupení nobilitovaných měšťanů. Nobilitaci lze považovat za prestižní záležitost, která byla výrazem společenského a někdy i majetkového postavení svého držitele. Erbovník nebyl nižším šlechticem, právo povýšit měšťana mezi nižší šlechtu měl panovník a sněm. Z rokycanských rodáků rytířský titul získal v roce 1580 M. Jakub Srnovec z Varvažova, ovšem již jako měšťan Starého Města pražského. U ostatních měšťanů se jednalo pouze o udělení erbu a predikátu, nikoliv o šlechtictví. Z celkem 119 osob zastoupených v rokycanských městských radách sledovaného období jich mělo titul 28 (23,5 %). Jednalo se o zástupce rodin Srnovců z Varvažova, Havlíků z Varvažova, Švantlů z Třebeska, Celestýnů z Freifeldu, Pražáků z Freifeldu, Střelů z Třebnice, Optaliů z Třebnice, Krocína z Vladořic, Klivců z Morchendorfu, Letňanských z Višerovic, Pernklobů ze Šenrajtu, Šírerů z Waldheimu, Eislů z Mörlingu, Vodňanských z Wildfeldu, Kaiserů z Nulkheimu.

Většina erbovníků v Rokycanech působila na významných postech v rámci městských rad (primátorové) a zároveň náležela k nejbohatším měšťanům. Lze vysledovat i vazbu mezi nobilitací a vyšším vzděláním, neboť více než polovina radních s predikátem měla i vyšší vzdělání.

Rodinné vazby hrály důležitou roli, velmi častá byla vzájemná manželství mezi rody představitelů městské správy anebo sňatky s nově přicházející městskou inteligencí, nepochybně v souvislosti s rostoucí prestiží vzdělání i s jeho významem pro výkon městské správy. Tím, že nejbohatší rodiny byly navzájem úzce příbuzensky propojeny, udržovaly si i výsadní postavení v rámci městských rad. Zcela patrná je dědičnost funkcí, neboť často po otci nastoupil syn či zeť, u některých rodin byla zastoupena i další generace.

Předbělohorské Rokycany jsou ovládnuty především rody Srnovců z Varvažova, Havlíků, Klivců z Morchendorfu a Strejců, které byly mezi sebou těsně příbuzensky spjaty, dále rody Lehnerů – Kule, Šimonoviců, Matějoviců, Rabických a Pražáků z Freifeldu. Od třicátých let se na činnosti městské správy začínají podílet i příslušníci nových rodů, které během 17. století zaujaly vedoucí postavení v rámci městské správy. Většinou výhodnými sňatky získali majetky již jen v ženské linii žijících předbělohorských rodů, např. majetek Žídků převzali Třebičtí, Havlíků Letňanští, Rabických Optaliové.

Ve druhé polovině 17. století se vliv soustřeďuje kolem rodin Tomandlů, Nigrinů, Třebických, Cassiů, Dvořáků, Kraftů, Švantlů, Letňanských, Vodňanských, Eislů, Pelletiusů či Schindtlerů. Tyto rody tvořily uzavřenou společenskou skupinu, která ovládala městskou správu.

Rokycanská městská správa se nijak ve sledovaném období nevymykala dobovým zvyklostem. Změny ve společnosti, které proběhly kolem roku 1620, se v ní zásadním způsobem neprojevily, s výjimkou jmenování císařského rychtáře. Dramatický nebyl ani příliv nových měšťanů, jejich vstup do rady probíhal podle zavedených poměrů. Od poloviny 17. století se ve větší míře začínají projevovat trendy vrcholící zejména v první polovině 18. století byrokratizací městské správy. Druhá polovina 17. století je dobou téměř neměnného stavu složení městské rady i sboru obecních starších, konšelé funkce zastávají doživotně a vstup do rady je skutečně kontrolován jen několika málo rodinami (nově vstoupivší jsou většinou úzce příbuzensky spjati).

7. Abstrakt disertační práce

Rokycany patřily v raném novověku k menším městům řemeslnicko – zemědělského charakteru. Zejména v druhé polovině 16. století dochází k rozkvětu města. Díky loajálnímu postoji k Ferdinandovi I. v roce 1547 město nepostihly sankce tohoto panovníka a bylo odměněno mnoha privilegii. V roce 1584 se Rokycany stávají královským městem.

Předkládaná práce se zabývá sledováním činnosti městské samosprávy, funkcí jednotlivých úřadů a jejich personálním obsazením. Nejdůležitějším orgánem ve městě byla městská rada s mocí zákonodárnou, soudní a výkonnou. K jejím povinnostem patřilo také vedení městského hospodářství a správa obecního majetku. Rada se skládala z 12 radních, z nichž první a nejváženější byl nazýván primas. Každý radní spravoval město po dobu jednoho měsíce, v tomto období byl nazýván purkmistrem.

Ve sledovaném období se primasem stalo celkem 19 mužů, většina z nich zastávala post až do své smrti. Tři muži působili následně jako císařští rychtáři. V předbělohorském období se dvěma z primasů podařilo přesáhnout svým významem hranice města, a to Janu Novoměstskému Srnovci z Varvažova a Zikmundu Celestýnovi z Freifeldu. Dva primasové pocházeli přímo z tradičních rokycanských rodin, větší část se rekrutovala z učitelů zdejší školy a písařů. Podařilo se jim přiřazení se do vůdčích rodin města, a tak se prosadit i v rámci samosprávy. Téměř všichni předbělohorskí primátorové měli vyšší vzdělání. Řada z nich byla bakaláři a měli společnou zálibu v podpoře humanismu. Primátoři zvolení po roce 1620 již většinou nedosáhli úrovně svých předchůdců (styky, vzdělání apod.), pocházeli z řad šichtmistrů zdejších hutí nebo z rodin bohatých řemeslníků.

Součástí práce je i 118 jmenných seznamů složení jednotlivých členů městských rad z let 1573 – 1699. Celkem v nich zasedalo 119 mužů. Jejich osudy byly rozmanité, vybírání byli z nejbohatších měšťanů držících várečné právo. Nejpočetněji zastoupeným řemeslem byli řezníci, následovali sladovníci, mlynáři a soukeníci. V radách zasedalo celkem 31 osob s vyšším vzděláním, přičemž vzdělanci převládali zejména v období před rokem 1620. Celkem 29 radních získalo nebo používalo predikát, v druhé polovině 17. století bylo jeho užívání častější.

V práci je dále věnována pozornost náboženskému smýšlení jednotlivých radních, v předbělohorském období vládla v českých městech relativní tolerance. Ihned v roce 1609 se promítla i do stavby nového kostela sv. Trojice. Po roce 1624 konvertují všichni měšťané ke

katolictví, s výjimkou Jana Felixe Strejce, který odchází do exilu do Saska. Poměrně hodně prostoru bylo v práci věnováno sledování příbuzenských a rodinných vazeb mezi jednotlivými radními, díky kterému se podařilo zjistit, že velká většina radních byla mezi sebou příbuzensky spřízněna.

Důležitým a pravidelným aktem v životě města byla obnova městské rady. Podle nařízení Jana Lucemburského měla z rady odstoupit vždy nejméně polovina jejích členů. V předbělohorské době však již většina výzkumů potvrzuje, že složení rad bylo konstantní a radní pocházeli z řad několika rodin. Obnovy se konaly zpravidla každoročně, méně obvyklé bylo, že rada byla dosazena dvakrát během jednoho kalendářního roku, což se uskutečnilo v letech 1589 a 1675. Nejčastěji proběhl tento akt v květnu. Zejména ve druhé polovině 17. století, kdy vzrůstá počet písemně obnovovaných rad (poprvé se tak stalo v roce 1659), se tento akt přesouvá i do podzimních měsíců, září, října a listopadu. Obnovy v tomto období ztrácí svůj původní význam a zůstávají spíše společenskou událostí. Dochází v nich jen k malým změnám ve složení, většinu členů tvoří příslušníci významných rodin, pro něž je otázka členství prestižní záležitostí. Kromě vzrůstající byrokratizace dochází k omezení pravomoci městských rad, zejména v ekonomických otázkách a členství v radě se stává doživotním. Vzhledem k tomu, že řada radních zastávala své posty dlouhodobě, jejich okruh se zužoval a jejich moc tak rostla. Do roku 1584 obnovoval městskou radu královský prokurátor, poté podkomoří či jeho zástupce.

Nepostradatelným článkem městské samosprávy byl 12 členný sbor obecních starších s poradní funkcí, který byl volen při procesu obnovy městské rady. V předbělohorském období jsou termínem starší označováni budoucí i již vysloužilí radní, přičemž oba orgány, tj. rada i sbor obecních starších, byly vzájemně prostupné v obou směrech, tj. osoba mohla působit v radě, posléze mezi obecními staršími a následně byla opět přijata do rady. Podle rokycanských poměrů se tento stav změnil zejména v druhé polovině 17. století, kdy pod pojmem obecní starší chápeme již pouze čekatele na místa radních. Obecní starší se stávali mladí muži, kteří ve sboru získávali zkušenosti s vedením samosprávy, zhruba polovině z nich se následně podařilo usednout do městské rady. V žádném případě se zde v tomto období již mezi obecními staršími neobjevují bývalí radní. V případě úmrtí některého z radních nastoupil do rady první obecní starší, byť výjimky se samozřejmě stávaly. Z období let 1573 – 1699 se zachovaly údaje o celkem 55 sborech obecních starších, v níž bylo zaznamenáno 131 obecních starších.

Pro správu města byly zřizovány i další nižší městské úřady, některé z nich fungovaly v celém sledovaném období, některé měly jen krátkodobý charakter. Úředníci byli podřízeni městské radě, které skládali každoročně účty. Noví úředníci byli jmenováni zpravidla ihned po obnově městské rady na jejích prvních zasedáních. Úřady měly povahu komisí složených z konšelů, starších obecních či měšťanů. V poslední čtvrtině 16. století se v Rokycanech setkáváme se zhruba dvaceti úřady (tj. zhruba 50 osob), obdobný počet lze předpokládat i v první polovině následujícího století. K nárůstu počtu úřadů a zejména jejich diferenciaci dochází až ve druhé polovině 17. století, v roce 1690 již bylo zaznamenáno 104 úředníků. Mezi nižšími úředníky často nacházíme mladé příslušníky vlivných rodin, kteří se tak připravovali na zastávání dalších významnějších pozic v rámci městské samosprávy. Stejně tak funkce, z nichž plynul zisk, byly obsazovány členy městských rad či významnějších rokycanských rodů, a to i dlouhodoběji.

Velmi důležitým pro funkci města a jeho správy byl úřad radního písaře, který byl nejvzdělanějším členem městské samosprávy a představeným kanceláře. Nad městskou správou vykonávali dozor císařští rychtáři, kteří byli zavedeni do královských měst v roce 1547, aby posílili panovníkův vliv ve městech. Podléhali přímo české komoře. V roce 1623 byl císařský rychtář zaveden i v Rokycanech jako trest za postoj města v době stavovského povstání. Rychtář byl jmenován panovníkem na základě návrhu české komory. Při uprázdňení nového úřadu dodávala městská rada seznam vhodných osob. Bylo obvyklé, že rychtáři pocházeli z městského stavu a měli určité zkušenosti se správou města – většinou již předtím pracovali ve sboru obecních starších či městské radě.

Práce shrnuje výsledky bádání o předbělohorské a pobělohorské měšťanské společnosti v Rokycanech, je tak základem pro další již specificky pojaté výzkumy. Podařilo se získat mnoho zajímavých poznatků a doložit, že stav města po třicetileté válce nebyl tak špatný, než jak se dříve soudilo. Ani situace v roce 1620 a související změny nijak ve společnosti významně neovlivnily chod města a výkon jeho správy.

In the early modern age the town of Rokycany belonged to the smaller towns with an economy characterized by crafts and agriculture. In the 16th century the city started to bloom remarkably. Because of its loyalty shown to Ferdinand I, the town wasn't affected by the sanctions of that ruler, but was instead granted many privileges.

In 1547 Rokycany became a free royal town. The above treatise discusses and follows the evolution of the town administration, the purpose of the single offices and its personnel. The most important administrative institution of the town was the municipal council with legislative, jurisdictional and executive powers. The town's economies and the administration of the town's property belonged also to the duties of the council. The municipal council counted twelve counsellors; its most prestigious member was called primate. Every counsellor was in charge of the government of the town for the period of one month, during this period he used the title of burgomaster.

In the examined period of time, 19 men became primates and the majority of them kept the title lifelong. Three men worked as imperial town magistrates. In the period preceding the Battle of the White Mountain two primates managed with their eminence to reach fame also outside the town. That is Jan Novoměstský Srnovec from Varvažova and Zikmund Celestýn of Freifeld. The two primates were the offspring of two well rooted families of the town, whose members used to be teachers at the local school or scribes. They managed to marry into the most prominent families of the town and imposed themselves in the town administration. Almost all the primates of the period before the Battle of the White Mountain were of higher education. Many of them had obtained their bachelor's degree and all of them, were strongly committed to foster humanism. The primates that were elected after 1620 didn't reach the cultural excellence of their predecessors, nor did they have the same relations. These primates belonged to families of shift masters of the local iron works or to those of rich craftsmen.

This treatise includes 118 name lists of the members of the town councils of the years between 1573 and 1699. In total 119 men sat in them, their destinies varied; usually the counsellors belonged to those rich burgher families who had the right to brew beer. The most numerous craftsmen represented were the butchers, followed by the maltsters, millers and weavers. In the councils sat a total of 31 people of higher education. These kept the majority in the councils before 1620. The third of counsellors (32) obtained lower aristocratic titles.

The treatise examines further the religious attitude of the councils. In the period before the Battle of the White Mountain a spirit of relative religious tolerance prevailed. The decision to build the Trinity Church of 1609 can be interpreted as a proof of that liberal attitude. After 1624 all the burghers converted to Catholicism, except Jan Felix Strejc, who went into exile to Saxony.

Quite a lot of effort was put into tracing the bounds of kinship there were among the families that usually supplied the counsellors. It could be proved through the present research that the majority of the counsellors were of kin in some kind. An important act that happened periodically was the renewal of the town council. In fact according to the regulations by John of Luxembourg at last half of the counsellors had to be replaced on that occasion. After the defeat of the White Mountain it is proven by the majority of researches that the counsellors were the descendants of a limited number of families. Renewals of the council were held every year, less commonly the council was appointed. Twice within one year, this happened in 1589 and 1675. The council was usually renewed in May. The royal prosecutor or the under chamberlain came to Rokycany on this occasion. From the 2nd half of the 17th century on, the candidates to the council used to travel to Prague for their appointment in the under chamberlain's office, instead. This happened for the first time in 1659. These were sometimes deferred to September, October and November. The first document of this kind dates back to 1659. Anyway, at that time the renewals had lost their original purpose and had decayed into social events. During the renewals only small changes happened what the members of the council are concerned. Therefore, only limited changes happened. The great majority of members came from imminent families for whom being counsellors was a matter of prestige. Along with the growing bureaucratization the town council's powers got limited, especially what economic affairs are concerned, and membership of the council became a lifelong privilege. Bearing in mind that a group of counsellors held their office for a very long time, as a consequence their circle got narrower, which increased their power. The town council was renewed by the royal prosecutor, until the year 1584, after that date by the under chamberlain, his deputy. A further, indispensable part of the towns administration, were The 12 members of the commission of elders who acted in advisory capacity. This commission was elected during the renewals of the town council. In the period before the Battle of the White Mountain the term elder could stand for both: former counsellors or counsellors in waiting, as the members of the council and the commission could move to and fro. A person could enter the council and after that join the commission and then anew become a counsellor. The situation

changed later mainly in the second half of the 17th century. At that time, it can be understood that the aldermen were all counsellors in waiting. Usually young men became aldermen who acquired experience in administration there. Roughly half of them succeeded to become members of the town council. In no way there were any former counsellors in the commission of elders in this period. In case of death of a counsellor the oldest among the elders would take his place. Some exceptions of course happened.

Information of about 55 comities of aldermen and 131 names could be found in preserved in documents of the period from 1573 to 1699. In order to meet administrative needs further lower offices were created. Some of them worked throughout the examined period some others lasted only a short period of time. The clerks of these offices were submitted to the town council. New clerks were appointed normally straight after the renewal of the town council during the first sittings. The offices had the structure of a commission formed of counsellors, aldermen or burghers. In the last quarter of the 16th century there were around 20 offices employing around 50 people, it can be inferred that a similar number existed also in the first half of the following century. In the second half of the 17th century the number of the offices increased and got more distinct. In 1690, 104 clerks appear to be employed in the various offices. Usually the young descendants of influent families served as clerks in the lower positions. There, they acquired the preparation to occupy higher functions in the administration of the town. In the same manner the functions which granted financial profit were held by members of the council or the representatives of eminent families of Rokycany, and that for quite extended periods of time. A very important function of the town and its administration was that of the council's scribe. The scribe was the person with the highest education within the administration and the head of the chamber. The town administration was supervised by the imperial town magistrates which had been sent to all the free royal towns in 1547 in order to assure that the sovereign's regulations were observed They were directly submitted to the under chamberlain's office

When a new office was to be opened the town council would hand over a list of suitable candidates to the village magistrates. Usually the village magistrates were recruited among the burgher families of that town and were experienced in town administration. The major part used to have worked in the commission of elders or the town council.

This treatise summarizes the research results about the town society of Rokycany before and after the Battle of the White Mountain, and prepares the ground for further and wider

researches. Many new interesting facts came to knowledge, e.g. contrary to traditional belief; the town wasn't in such a bad condition after the Thirty Years War. Not even the political situation in 1620 and its consequent social changes affected the live of the city or the work of the administration.

8. Seznam použitých pramenů a literatury

Prameny

Státní okresní archiv Rokycany

Fond – Archiv města Rokycany, I. oddělení

Kniha trhová 1404 - 1668, i. č. 1.

Kniha obsahující seznam dopisů co komu psáno bylo, včetně rejstříku 1560 – 1618, i. č. 8.

Notulář 1566 – 1569, i. č. 9.

Notulář 1569 – 1572, i. č. 10.

Notulář 1573 – 1576, i. č. 11.

Notulář 1576 – 1579, i. č. 12.

Notulář 1580 – 1585, i. č. 13.

Notulář 1585 – 1588, i. č. 14.

Notulář 1588 – 1589, i. č. 15.

Notulář 1590 – 1592, i. č. 16.

Kopiář listů poselacích 1684 – 1703, i. č. 17.

Kniha purkmistrovských obecních počtů 1573 – 1584, i. č. 18.

Kniha purkmistrovských obecních počtů 1585 – 1593, i. č. 19.

Kniha purkmistrovských obecních počtů 1593 – 1602, i. č. 20.

Kniha purkmistrovských obecních počtů 1603 – 1609, i. č. 21.

Registra důchodní příjmů a vydání 1597 – 1600, i. č. 22.

Kniha svědomí (čili výpovědí svědků) při právě města Rokycan 1568 – 1653, i. č. 25.

Kniha svědomí při právě městském 1649 – 1692, i. č. 26.

Kniha šacuňků 1567 – 1585, i. č. 32.

Kniha šacuňků 1585 – 1619, i. č. 33.

Kniha šacuňků 1621 – 1719, i. č. 34.

Seznam osob připuštěných k městskému právu 1646 – 1765, i. č. 35.

Radní manuál 1575 – 1576, i. č. 39.

Radní manuál 1576 – 1578, i. č. 40.

Radní manuál 1578 – 1581, i. č. 41.

Radní manuál 1583 – 1585, i. č. 42.

Radní manuál 1587, i. č. 43.
Radní manuál 1588, i. č. 44.
Radní manuál 1589, i. č. 45.
Radní manuál 1646 – 1647, i. č. 46.
Radní manuál 1667 – 1673, i. č. 47.
Radní manuál 1673 – 1676, i. č. 48.
Radní manuál 1676 – 1682, i. č. 49.
Radní manuál 1678 – 1682, i. č. 50.
Purkmistrovský manuál 1678 – 1682, i. č. 51.
Radní manuál 1683 – 1688, i. č. 52.
Radní manuál 1687 – 1692, i. č. 53.
Radní manuál 1688 – 1692, i. č. 54.
Radní manuál 1692 – 1695, i. č. 55.
Purkmistrovský manuál 1692 – 1696, i. č. 56.
Radní manuál 1695 – 1699, i. č. 57.
Purkmistrovský manuál 1696 – 1699, i. č. 58.
Radní manuál 1699 – 1704, i. č. 59.

Fond Archiv města Rokycany, II. oddělení

Kniha testamentů 1517 – 1828, i. č. 84.
Kniha dlužních úpisů a kvitancí 1558 – 1732, i. č. 151.
Kniha dělených pozůstalostí 1664 – 1764, i. č. 90.
Kniha kontraktní 1600 – 1668, i. č. 99.
Kniha kontraktní 1602 – 1623, i. č. 100.
Kniha kontraktní 1610 – 1772, i. č. 101.
Kniha kontraktní 1618 – 1687, i. č. 102.
Kniha dlužních úpisů a kvitancí 1558 – 1732, i. č. 151.
Kniha smluv svatebních a kvitancí 1558 – 1732, i. č. 152.
Aktový materiál z fondu AMRo I. (k. č. 27, 28, 33, 34, 35, 38, 122, 444) a AMRo II. (k. č. 317).

Fond Cech soukeníků a krejčích Rokycany, zápisy cechmistrů, bez i. č.

Fond Cech pekařský a mlynářský Rokycany, registra, bez i. č.

Fond Cech soukeníků a krejčích Rokycany, zápisy cechmistrů, bez i. č.

Národní archiv Praha

Fond Archiv pražského arcibiskupství, B 13/4, zprávy farářů vikariátu Plzeň 1677; B 13/10, zprávy farářů vikariátu Plzeň 1700, inv. č. 1350. Recepta, beneficium Rokycany 1544 – 1613.

Fond Stará manipulace, heslo Rokycany, kart. č. 1945 – 1947.

Fond Podkomořský úřad, registra obnov městských rad, i. č. 1 – 6.

Fond Sběrka Jana Pohla pro dějiny železářství, k. č. 11, 15, 111 – 113.

Fond Berní rula – revizitace, Plzeňský kraj, i. č. 37, sig. 35.

Archiv Národního muzea Praha

Fond Sběrka F, heslo Rokycany.

Fond Sběrka G, heslo Rokycany.

Archiv hlavního města Prahy

Fond Sběrka rukopisů, kniha testamentů Nového Města pražského z let 1581 – 1617, rukopis 2209

Státní oblastní archiv Plzeň

Fond Sběrka matrik, úmrtní matrika rokycanské farnosti z let 1704 – 1771, matrika narozených z let 1659 – 1682 a matrika narozených z let 1684 – 1682, sign. 4741, 4731, 4732

Literatura

- Andrlová R., Haicerová L., Svatební smlouvy a poslední vůle rokycanských měšťanů v 16. a 17. století, SOČ, Rokycany 1987.
- Bajgar J., Kaňka P., Kaňková M., Klimeš I., Vanišová D., Hudební památky sedlčanského literárního bratrstva, Sedlčanský sborník 2, 1979, s. 67 – 90.
- Bastl O., Novoměstské kláštery v 18. století, DP 17, 1998, s. 205 – 214.
- Bauer J., Z historie hostinců a hotelů v Rokycanech, Kulturní přehledy města Rokycan, listopad 1962, s. 16 - 20.
- Bednařík K., Havelková V., Česky psané závěti z fondů Státního archivu v Drážďanech, SAP 34, 1984, č. 2, s. 439 – 511.
- Bělohlávek M., Sociální nepokoje na Plzeňsku v 16. století, Život Plzeňska 2, 1951, s. 70 - 74, 86 - 87.
- Týž, Obyvatelstvo Rokycan a poddanských vesnic po válce třicetileté, MZK 6, 1968, s. 190 - 207.
- Týž, Rokycany a poddanské vesnice po válce třicetileté a jména jejich obyvatel, MR 6, 1970, s. 16 – 18.
- Týž, Plzeň, protireformace a české stavovské povstání, FHB 8, 1985, s. 135 – 155.
- Týž, Plzeň – obraz města předbělohorské doby, FHB 15, 1991, s. 101 – 138.
- Bělohlávek M. a kol., Dějiny Plzně, 1. díl, Od počátků do roku 1788, Plzeň 1965.
- Beneš Z., Obraz okrajových vrstev společnosti v české humanistické historiografii 16. a 17. století, DP 16, 1998, s. 39 - 44.
- Benešová V., Dějiny rokycanských železáren v manufakturním období, Diplomová práce FF UK Praha, Praha 1983.
- Beránek K., Kancelář univerzity pražské na zlomu XVI. a XVII. věku, SAP 9, 1969, č. 1, s. 220 – 239.
- Týž (ed.), Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice Univerzity Karlovy v Praze v letech 1560 - 1582, Praha 1981.
- Týž, Promoce v Klementinu v letech 1604 – 1617, AUC – HUCP 25, 1985, s. 7 – 32.
- Týž (ed.), Bakaláři a mistři promovaní na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy v Praze v letech 1586 - 1620, Praha 1988.
- Týž (ed.), Mistři, bakaláři a studenti pražské filozofické fakulty 1640 – 1654, Praha 1998.

- Bílek T. V., Dějiny konfiskací v Čechách po r. 1618, Praha 1883.
- Týž, Reformace katolická neboli obnovení náboženství katolického v království českém po bitvě bělohorské, Praha 1892.
- Bílý J., Jezuita Antonín Koniáš. Osobnost a dílo, Praha 1996.
- Bisingerová M., Správa města Kutné Hory v 15. a 16. století a instituce městských písařů, AUC Phil. et hist. 1, z PVH 10, 1992, s. 47 – 52.
- Bišková P., Městská rada na Malé Straně v letech 1547 – 1650, DP 21, 2002, s. 67 – 79.
- Táž, Malostranské radní elity na přelomu 16. a 17. století, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference konané v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 107 – 116.
- Bobková L., Ústí nad Labem ve stavovském odboji 1547, Sborník PF v Ústí n. Labem, řada historická 1987, s. 5 – 27.
- Táž, Renesanční mecenáš, škůdce města nebo oběť víry? In: Husitství – reformace – renesance, Sborník k 60. narozeninám F. Šmahela, Praha 1994, s. 885 – 898.
- Táž, Česká exulantská šlechta v Pirně v roce 1629, FHB 19, 1998, s. 83 – 116.
- Táž, Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621 – 1639, DP monographia, vol. 8, Praha 1999.
- Bock J., Historický a hospodářsko-správní vývoj Trutnova do roku 1620, SAP 55, 2005, č. 2, s. 315 – 378.
- Borový K. (ed.), Jednání a dopisy konsistoře katolické i utrakvistické, Praha 1868.
- Burdová P., Zemský soud v malbách na Pražském hradě a v rukopisu stavovského archivu, SAP 31, 1981, č. 1, s. 207 – 226.
- Táž, Úřad desek zemských, SAP 36, 1986, č. 2, s. 273 – 381.
- Businská H., Martínek J., Renesanční poesie, Praha 1975.
- Bůžek V., Renesanční domácnost soběslavského primátora Řehoře Smrčky ze Sabinova, Táborský archiv 3, 1991, s. 34 – 51.
- Týž, Literární mecenát nižší šlechty v předbělohorském období, in: Husitství – reformace – renesance, Sborník k 60. narozeninám Františka Šmahela, Praha 1994, s. 831 – 843.
- Týž, Každodenní kultura jihočeských měšťanských domácností v předbělohorské době, OH 1, 1991, s. 43 – 73.

- Týž, Mezi dvorem, rezidenčním městem a rytířskou tvrzí (Domácnosti rytířů, měšťanů a církevních hodnostářů v rožmberských službách), OH 3, 1993, s. 287 – 313.
- Týž, Nižší šlechta v politickém systému a kultuře předbělohorských Čech, Praha 1996.
- Týž, Říšské město Norimberk a české země v předbělohorské době, FHB 18, 1997, s. 19 – 70.
- Bůžek V., Hrdlička J. a kol., Dvory velmožů s erbem růže. Všední a sváteční dny posledních Rožmberků a pánů z Hradce, Praha 1997.
- Bůžek V., Hrdlička J., Raně novověké instituce v jejich sociálním kontextu – praktiky lokální politiky, práva a správy v mezinárodním kontextu, ČČH 102, 2004, č. 3, s. 705 - 707.
- Cironis P., Rokycanský dům v Praze, MR 2, 1967, s. 24 – 26.
- Týž, Obyvatelé a úřady v Rokycanech roku 1663, MR 8, 1971, s. 30 – 34.
- Týž, Historie města Rokycan, 1. díl, Rokycany od 10. století od konce třicetileté války, Rokycany 1993.
- Týž, Obyvatelstvo Rokycan v 16. - 18. století, Ad fontes 5, Rokycany 1995.
- Týž, Účty města Rokycan v letech 1599 - 1600, MR 7, 1997, s. 3 - 21.
- Týž, Dary Rokycanských pražským úředníkům v době rudolfínské, MR 1, 1995, s. 95 - 99.

- Týž, Žádost o povýšení Rokycan na královské město z roku 1580, MR 11, 1999, s. 40.
- Týž, Pěkný plzeňský měšťan anebo jak se kdysi nadávalo, MR 11, 1999, s. 41.
- Týž, Dobřanským o prodeji Horní Lukavice, MR 11, 1999, s. 41.
- Týž, Přímluva Rokycanských propůjčení pozounerů k svatbě, MR 11, 1999, s. 41.
- Týž, Proč měli být popraveni poddaní, MR 11, 1999, s. 42.
- Týž, Stížnost rokycanských na přepadení Rokycan Svárovskými, MR 11, 1999, s. 42.
- Týž, Stížnost na Černíny za účast v přepadení, MR 11, 1999, s. 43.
- Týž, Další stížnost Rokycanských za přepadení města, MR 11, 1999, s. 43.
- Týž, O jistém Stejskalovi drženém ve vězení pro dluh, MR 11, 1999, s. 43 – 45.
- Týž, Vyhnání Anny Králové s dcerou Dorotou z Plzně, protože nebyly katoličkami, MR 11, 1999, s. 45.
- Týž, Žádost Rokycanských, aby kněz Václav i nadále sloužil v Rokycanech, MR 11, 1999, s. 45 – 46.
- Čáňová E., Vývoj správy pražské arcidiecéze v době násilné rekatolizace Čech (1620 – 1671), SAP 35, 1985, č. 2, s. 486 – 560.
- Táž, Počátky rekatolizace na Hradecku, Práce muzea v Hradci Králové 12, 1970, s. 65 – 91.
- Táž, Počátky rekatolizace ve Středočeském kraji, SSH 7, 1972, s. 61 – 75.
- Táž, Rekatolizace ve Středočeském kraji, SSH 11, 1976, s. 65 – 85.
- Táž, Status animarum pražské arcidiecéze z roku 1651, SAP 29, 1979, č. 1, s. 20 – 55.
- Táž, (ed.), Nejstarší zповědní seznamy 1570 – 1666, in: Prameny pro hospodářské a sociální dějiny, Praha 1973.
- Čelakovský J., Obnovování rad v královských městech v Čechách, ČČM 53, 1879, s. 88 – 112, 258 – 266.
- Čepelák V., Vojenská nebezpečí a hospodářský úpadek na Podbrdsku v druhé polovině třicetileté války, in: Tři příspěvky k dějinám Podbrdsku, Zvláštní otisk z Monografie Hořovicka a Berounska, V. díl, 1930
- Černá V., Rokycany, Poklady národního umění sv. 66, 69, Praha 1946.
- Denis A., Čechy po Bílé hoře, Praha 1911.
- Doerr J. A. v., Der Adel der böhmischen Kronländer. Ein Verzeichniss derjenigen Wappenbriefe und Adelsdiplome, Praha 1900.

- Douša J., Městské rady v Plzni a na Starém Městě pražském v letech 1550 - 1650, Sociální složení rad v letech 1560 - 1650, SAP 32, 1982, č. 2, s. 321 - 418.
- Týž, Plzeň v letech 1618 – 1621. K postavení a vývoji města v době českého stavovského povstání, FHB 8, 1985, s. 157 – 209.
- Týž, Plzeň a západní Čechy za pasovského vpádu roku 1611, FHB 15, 1991, s. 139 – 177.
- Týž, Západní Čechy a Plzeň r. 1592 očima anglického cestovatele. Příspěvek k politickým a náboženským dějinám Plzně na konci 16. století, MZK 29, 1983, s. 111 – 115.
- Týž, Plzeň za saského vpádu v letech 1631 – 1632, MZK 30, 1995, s. 23 – 71.
- Týž, Podíl Plzně a Horšovského Týna na přípravách rekatolizace Čech, in: Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference Pardubice 1995, s. 145 – 154.
- Týž, Udělení práva nosit biskupské odznaky plzeňským farářům v roce 1534, in: Vindemia, Sborník k 60. narozeninám I. Martinovského, Ústí nad Labem 1997, s. 75 – 85.
- Týž, Staroměstští konšelé v jiných funkcích městské samosprávy v letech 1571 - 1602 a 1630 - 1650, DP 15, 1997, s. 43 - 74.
- Týž, Plzeňské růžencové arcibratrstvo na počátku 17. století, DP 18, 2000, s. 49 – 55.
- Dülmen van R., Kultura a každodenní život v raném novověku, Praha 1999.
- Řurčanský M., Obnovování rad v českých královských městech v letech 1624 – 1636, DP 21, 2002, s. 93 – 101.
- Týž, Úřední knihy vedené v rámci podkomořského úřadu jako pramen k výzkumu šlechtických dvorů v období třicetileté války, SAP 52, 2002, č. 1, s. 243 – 256.
- Dušánková E., Městská rada v Litoměřicích na počátku 17. století, OH 1, 1991, s. 158 – 164.
- Dvorský F., Paměti o školách českých. Listář školství českého v Čechách a na Moravě od l. 1598 do 1616 s doklady starší i pozdější doby, Praha 1886.
- Dvořák M., Dva deníky doktora Matyáše Borbonia, Praha 1896.
- Dvořák M., Městská správa v Českém Brodě a její písemnosti do roku 1623, SAP 32, 1982, č. 1, s. 170 – 224.
- Týž, Literátské bratrstvo a městská rada v Českém Brodě v předbělohorské době, DP 18, 2000, s. 77 – 139.
- Ebelová I., Organizace a písemnosti cechů stavebních řemesel v době předbělohorské, AUC Phil. et hist. 1, z PVH 10, 1992, s. 71 – 75.

Táž, Finanční zajištění městských písařů na příkladech kancelářů v Lounech, Žatci a Domažlicích v 16. a na počátku 17. století, AUC Phil. et hist. 5, z PVH 14, 1999, s. 47 – 52.

Englund P., Nepokojná léta. Historie třicetileté války, Praha 2000.

Fafl A., Rokycany před bitvou na Bílé hoře a po bitvě bělohorské, BK 1, 1909, s. 210 - 212.

Fechtnerová A., Kašpar O., Češi, Moravané a Slezané v Novém světě v 17. a 18. století, FHB 13, 1990, s. 289 – 326.

Fejtová O., Ekonomická a sociální struktura lounských měšťanů v době předbělohorské, Sborník okresního archivu v Lounech 2, 1988, s. 36 – 58.

Táž, Příspěvek ke studiu života měšťanské společnosti doby předbělohorské, in: Seminář a jeho hosté, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 181 – 187.

Táž, Lounské měšťanské knihovny v době předbělohorské, Sborník okresního archivu v Lounech 4, 1991, s. 3 – 24.

Táž, Měšťanské elity na Novém Městě pražském v 17. století a knižní kultura, in Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 159 – 174.

Táž (rec.), Zdislaw Noga, Krakowska rada miejska w XVI wieku, Studium o elicie władzy, ČČH 102, 2004, č. 1, s. 155 – 159.

Fischer K. H., Die Schürer von Waldheim, Praha 1924.

Follprecht K., Elity w Krakowie – topografia siedzib na przelomie XVI i XVII wieku, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference konané v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 261 - 274.

Franková Š., Trhlíková D., Výdaje Rokycanských při obnově rad v letech 1578 - 1608, SOČ, Rokycany 1987.

Fridrich J., Město Horšovský Týn od poloviny 16. století do bitvy bělohorské (Poměry právní a správní, hospodářské, sociální a poddanské, národnostní a náboženské), MZK 13, 1976, s. 109 – 135.

Fučíková E., Janáček J. (ed.), Tři francouzští kavalíři v rudolfinské době, Praha 1989.

Głowacka A., Majatek elity mieszczańskiej w malym miescie polskim w XVI-XVIII wieku, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a

- kulturní profil, Sborník z konference konané v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 295 - 312.
- Gmiterek H., Studenti ze zemí České koruny na Zamojské akademii, FHB 18, 1997, s. 167 – 172.
- Goff le J., Kultura středověké Evropy, Praha 1991.
- Haas A., Soupis privilegií měst a městeček v Západočeském kraji od r. 1526, MZK 6, 1968, 306 - 336.
- Halada J., Lexikon české šlechty. Erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti, Praha 1994.
- Hanzal J., Z dějin pobělohorské rekatolizace, Muzejní a vlastivědná práce 12, 1974, s. 22 – 35.
- Týž, Pobělohorská rekatolizace v jižních Čechách, JSH 48, 1979, č. 3, s. 181 – 189.
- Týž, Rekatolizace v Čechách – její historický smysl a význam, SH 37, 1990, s. 37 – 91.
- Týž, Martin Bacháček z Nauměřic a městské školy ve středních Čechách před Bílou horou, SSH 10, 1975, s. 137 – 150.
- Hejnic J., Plzeňská latinská škola v období humanismu (1450 – 1620), MZK 14, 1978, s. 111 – 135.
- Týž, Latinská škola v Plzni a její postavení v Čechách (13. - 18. století), Rozpravy ČSAV, řada společenských věd 89, 1979, seš. 2, 69 s.
- Týž, Počátky renesančního humanismu v okruhu latinské školy v Plzni, MZK 19, 1983, s. 117 – 136.
- Týž, David Litochleb a Plzeň, MZK 16, 1980, s. 219 – 236.
- Hinerová R., Zbožná a literátská bratrstva doby barokní ve fondech SOKA Kolín, Archivní prameny Kolínska 2000, s. 57 – 72.
- Himl P., Zbožné bratrstvo sv. Barbory v Mirovicích mezi vrcholným barokem a josefínskými reformami, FHB 17, 1994, s. 183 – 195
- Hlaváček I., Hlaváčková L., Studenti z českých zemí a Slovenska na vídeňské universitě, AUC – HUCP 2, 1961, s. 97 – 132; 3, 1963, s. 139 - 159.
- Hledíková Z., Janák J., Dějiny správy v českých zemích do roku 1945, Praha 1989.
- Hodek J., Kulturní obrázky ze starých Rokycan, Žďár 12, 1913, č. 32, s. 2.
- Hoffman F., České město ve středověku, Praha 1992.

- Týž, Rozšíření Koldínových práv městských v českých, německých a latinských podobách. (Ke 400. výročí vydání Práv městských), StR 18, 1979, s. 49 - 139.
- Hofmann G., Týž, Jakuba Optalia z Třebnice Knížka práv městských a pokuty právy městskými podle Práv městských Pavla Kristiána z Koldína, SbNM, řada C literární historie, 21, 1976, č. 4, s. 161 - 263.
- Týž, Jakub Optalius z Třebnice. Sprosta sprostičké a kratičké vypsání o huti železné. Bibliografie, prameny NTM 19, 1981.
- Hofman K., Registra rokycanského děkanství z roku 1660, Rokycany 1989, rukopis uložený v Knihovně Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech.
- Týž, Rokycany. 25 nových pohledů do historie města 1110 - 1986, Rokycany 1991.
- Týž, Staré rokycanské domy, Rokycany 1996 - 1998.
- Hojda Z., Čeští univerzitní studenti ve Štýrském Hradci, AUC – HUCP 24, 1984, s. 117 – 121.
- Týž, Výtvarná díla v domech staroměstských měšťanů v letech 1627 – 1740. Příspěvek k dějinám kultury barokní Prahy, PSH 26, 1993, s. 38 – 102; 32, 1994, s. 47 – 104.
- Týž, Kultura pobělohorských měst, in: Česká města v 16. – 18. století, Sborník z konference, Praha 1991, s. 215 – 225.
- Holinková J., Městská škola na Moravě v předbělohorském období, Příspěvek ke kulturním dějinám Moravy, Acta Universitatis Palackinae Olomucensis, Facultas philosophica 45, Historica 12, Praha 1967.
- Táž, Měšťanská kultura v předbělohorské Olomouci, OH 1, 1991, s. 165 – 178.
- Táž, Předbělohorské školství v Prostějově, in: Prostějov a jeho místo v dějinách Moravy, Výbor příspěvků z konference u příležitosti 600. výročí udělení městských práv Prostějovu, Prostějov 1994, s. 154 – 157.
- Holman P., Třicetiletá válka, její průběh a ohlas v Rokycanech, Diplomová práce PF Hradec Králové, Hradec Králové, 1989.
- Horyna M., Hudební kultura jihočeských měst v 16. století, OH 1, 1991, s. 90 – 100.
- Hovorka P., Kovář J., Tisíciletý urbanistický vývoj Rokycan, Minulostí Rokycanska 13, 2000, s. 3 – 17.
- Hrady, zámky a tvrze v Čechách, na Moravě a ve Slezsku, IV. díl, západní Čechy, Praha 1985.

- Hrachová H., Kriminalita na Rokycansku v letech 1575 – 1600, Časopis Národního muzea, řada historická, 1 – 2, 2000, s. 40 – 55.
- Táž, Rokycanská radnice a její představitelé na konci 16. století, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 13, 2001, s. 3 – 10.
- Táž, Rokycanské kriminální reversy z konce 16. století. In: Pater familias, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. dr. I. Hlaváčka, Praha 2002, s. 443 – 446.
- Táž, Temná kobka či příjemný byt? Rokycanská vězení na konci 16. století, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 15, 2003, s. 3 – 10.
- Hrdina K., Dvě práce z dějin českého humanismu, Listy filologické 55, 1928, s. 14 – 19.
- Hrejsa F., Česká konfese, Praha 1912.
- Hrubá M., Bratrstva a cechy z pohledu měšťanských testamentů královských měst severozápadních Čech v raném novověku, DP 18, 2000, s. 27 – 47.
- Táž, Možnosti výzkumu měšťanských elit v prostředí královských měst severozápadních Čech, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 193 – 210.
- Táž, Erbovní měšťané – „urozená“ vrstva předbělohorských českých měst? (Životní styl erbovních rodin na příkladu Mrázů z Milešovky v Litoměřicích), in: V komnatách paláců – v ulicích měst, Sborník příspěvků k 60. narozeninám V. Ledvinky, Praha 2007, s. 245 – 257.
- Chalupa A. a kol. (edd.), Tereziánský katastr český, Praha 1964 – 1970.
- Janáček J., Předbělohorská doba v českých dějinách, FHB 11, 1987, s. 41 – 101.
- Týž, Rudolf II. a jeho doba, Praha 1997.
- Týž (ed.), Pavel Skála ze Zhoře Historie česká, Praha 1984.
- Janáček J., Mikulec J. (ed.), Mikuláš Dačický z Heslova Paměti, Praha 1996.
- Jarošová J., Knihy světců obnoveného pražského arcibiskupství z druhé poloviny 16. století, SbnNM, řada C literární historie, 15, 1970, s. 1 – 172.
- Jindřich K., Rokycany, historie a současnost, Rokycany 1970.
- Týž, Rokycany ve světle stavebního vývoje, Kulturní přehledy města Rokycan, duben - prosinec 1962.

- Jíšová K., Doležalová E. (red.), Pozdně středověké testamenty v českých zemích. Prameny, metodologie a formy využití. Sborník příspěvků z konference uspořádané 30. 11. 2005 AMP a HÚ AV ČR, Praha 2006.
- Jordánková H., Sulitková L., Brněnská městská kancelář v předbělohorském období, SAP 45, 1995, č. 2, s. 291 - 510.
- Tytěz, Městští písaři v Brně v předbělohorském období a jejich sociální postavení, AUC Phil. et hist. 1992, Z PVH 10, č. 1, s. 85-90.
- Tytěz, Rychtářské knihy z Archivu města Brna jako významné prameny k výzkumu kriminality v raném novověku, ČMM 120, 2001, č. 1, s. 175-186.
- Tytěz, Kompetence brněnských radních v předbělohorské době. Porovnání se situací v dalších moravských královských městech. DP 21, 2002, s. 9 - 54.
- Tytěz, Kompetence rychtářského úřadu v Brně v předbělohorském období, in: Pocta J. Janákovi k 70. narozeninám, Brno, 2002, s. 127-147.
- Kabelková M., Hudba v plaském klášteře v 17. a 18. století, in: 850. let plaského klášteřa (1145 – 1995), Sborník příspěvků ze semináře „Vývoj a význam plaského klášteřa pro české dějiny“, Mariánská Týnice 1995, s. 132 – 142.
- Kalista Z., Češi v Sieně 1574 – 1646, ČČH 32, 1927, s. 117 – 127.
- Kaňák M., Historie o těžkých protivenstvích církve české, Praha 1952.
- Kapavíková M., Příspěvek k organizaci městské správy v Kutné Hoře, SSH 16, 1981, s. 57 – 76.
- Kardas A., Elity władzy w Toruniu w XVI wieku. Mechanizmy kształtowanie się i wymiany grup rządzacych. Roczniki Towarzystwa Naukowego w Toruniu 91, 2004.
- Kastner Q., Městská správa v Litoměřicích v 16. století, in: Stavovský odboj roku 1547, Sborník příspěvků z konference v Pardubicích 29. – 30. 9. 1997, s. 135 – 144.
- Kautský P., Vývoj školství na Radnicku do roku 1945, Diplomová práce PF ZČU Plzeň, Plzeň 1996.
- Klepl J., Královská města česká počátkem 18. století (Reformy hospodářské a správní), ČČH 38, 1932, s. 260 – 284, 489 – 521.
- Kol., Sněmy české od léta 1526 až po naši dobu, 12 sv. (díl I-XI, XV), Praha 1877-1954.
- Kol., Rokycany. Historické a kulturní skizy, Zvláštní otisk z jubilejní výroční zprávy Městské spořitelny v Rokycanech, Rokycany 1935.

- Kol., Politický a školní okres rokycanský, Rokycany 1898.
- Kol., Dějiny obyvatelstva českých zemí, Praha 1996.
- Kol., Dějiny Univerzity Karlovy, Praha 1995, 1996.
- Kolár J., K typologii české historické prózy období humanismu, FHB 11, 1987, s. 345 - 363.
- Kopecký M., Český humanismus, Praha 1988.
- Kopečková J., Předbělohorská kniha kšaftů města Domažlic a možnost jejího využití k výzkumu každodenního života, ZSH 6, 2000, s. 117 – 144.
- Kovář J., Tisíciletý urbanistický vývoj Rokycan, MZK 18, 1983, s. 229 – 252.
- Kristen Z., Doktoři práv římské university v Čech a Moravy před Bílou horou, ČMM 56, 1932, s. 181 – 192.
- Kroc J., Městská správa v Radnicích za třicetileté války, Minulostí Radnicka 5, 1969, s. 11 – 14.
- Krofta K., Majestát Rudolfa II., Praha 1909.
- Krumpholzová J., Komunikace českých královských měst v době předbělohorské. Úřední korespondence mezi Č. Brodem, Kolínem a Nymburkem, Kuděj 1, 2002, s. 20 – 33.
- Kryštůfek F. X., Protestantství v Čechách až do bitvy Bělohorské (1517 – 1620), Praha 1906.
- Křesadlo K., Správa a soudnictví ve Slaném v polovině 16. století, SSH 10, 1975, s. 173 – 182.
- Týž, Městské rady v Jihlavě v 16. – 18. století, Vlastivědný sborník Vysočiny 10, 1996, s. 65 – 72.
- Týž, Jihlavská česká městská registra v letech 1573 - 1574, Západní Morava 1, 1997, s. 88 - 93.
- Kučera J. P., Rak J., Bohuslav Balbín a jeho místo v české kultuře, Praha 1983.
- Kučera K., Truc M. (edd.), Matricula facultatis medicae Universitatis Pragensis 1657 – 1783, Praha 1968.
- Kukánová Z., Čeští studenti na vídeňské univerzitě od 70. let 16. století do Bílé hory, in: Seminář a jeho hosté, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 171 – 180.
- Táž, Ke struktuře světského kléru v Čechách na počátku 17. století, Paginae historiae 1, 1993, s. 46 – 71.

- Táž, Zprávy o stavu far pražské arcidiecéze z roku 1650, *Paginae historiae* 2, 1994, s. 20 – 62.
- Kumpera J., Historie o těžkých protivenstvích církve české v kontextu Komenského doby, života a díla, in: *Rekatolizace v českých zemích*, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995, s. 57 – 64.
- Týž, Antonín Frozín Plzeňský a jeho obrana českého národa a jazyka, *MZK* 28, 1992, s. 235 - 267.
- Kůrka P. B., „Urozenost, ctnost, krása i umění za nic nestojí, když peněz není.“ Správa a majetek záduší kostela sv. Valentina na Starém Městě pražském v raném novověku, *PSH* 24, 2006, s. 93 – 126.
- Levý F., Dějiny královského města Rakovníka, Rakovník 1896.
- Linda J., Veselé prozpěvování jezenského faráře Františka Hynka Kulíka z roku 1685, *MZK* 30, 1995, s. 189 – 222.
- Líva V., Prameny k dějinám třicetileté války. Regesta fondu militare Archivu ministerstva vnitra ČSR v Praze, Praha 1951 – 1957.
- Ludvíkovský J., Antika a česká vzdělanost v období od husitství do Bílé hory (Problémy a úkoly), Humanistická konference, Praha 1966, s. 5 – 35.
- Mach F., Založení městských hradeb v Rokycanech, *Plzeňsko* 6, 1924, č. 4, s. 74 – 75; č. 5, s. 89 - 90.
- Macháček F., Městský soud a městský rychtář v Plzni v 16. století, Sborník k 60. narozeninám G. Fridricha, Praha 1931, s. 247 - 258.
- Týž, Městská rada a městská kancelář v Plzni v 16. století, Sborník k 60. narozeninám J. B. Nováka, Praha 1932, s. 233 - 261.
- Týž, Příspěvek k protireformaci na Plzeňsku před válkou 30. letou, Sborník Městského historického musea v Plzni 2, 1911, s. 85 – 89.
- Marek J., Společenská struktura českých královských měst v 15. a 16. století, Praha 1965.
- Týž, Kultura jako téma a problém dějepisců, *ČČH* 90, 1992, č. 4, s. 491 – 506.
- Mareš J., Vydání při obnovování městské rady v Lounech na přelomu 16. a 17. století, Sborník okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 37 - 42.

- Mareš K., Cesty vzniku knihovny augustiniánského kláštera v Dolním Ročově a zajímavější původní majitelé knih, Sborník okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 17 – 36.
- Martinovský I. a kol., Dějiny Plzně v datech od prvních stop osídlení až po současnost, Praha 2004.
- Martínek J., Veršované prameny k dějinám partikulárních škol, AUC – HUCP 11, 1970, s. 45 – 51.
- Týž, Úkoly v oblasti dějin českého humanistického školství, AUC - HUCP 25, 1985, s. 35 - 46.
- Týž, Literární zprávy o škole ve Vraclavi u Vysokého Mýta v letech 1572 – 1598, AUC – HUCP 27, 1987, s. 67 – 80.
- Martínek Z., Hospodářství a správa královských měst podkomořských v Čechách v letech 1620 – 1784, AUC Phil. et hist. 1, z PVH 10, 1992, s. 101 – 105.
- Maříková V., Hospodářské zázemí českokrumlovského kostela sv. Víta v předbělohorské době, OH 3, 1993, s. 319 – 328.
- Mařa P., Koldínská M. (edd.), Deník rudolfinského dvořana. Adam ml. z Valdštejna 1602 - 1633, Praha 1997.
- Mašek J., Plzeň a okolí na rytině z roku 1741, MZK 21, 1985, s. 127 – 133.
- Maur E., Nová královská města ve druhé polovině 16. století, in: Městské právo v 16. - 18. století v Evropě, Sborník příspěvků z mez. konference uspořádané PF UK ve dnech 25. - 27. září 1979 v Praze, Praha 1982, s. 19 - 26.
- Maýrová K., Hudební prameny literátského bratrstva v Rokycanech ze XVI. a začátku XVII. století, Diplomová práce FF UK Praha, Praha 1980.
- Táž, Hudební repertoár rokycanských rukopisů a tisků od druhé poloviny 16. do první třetiny 17. století, Sborník Muzea Dr. B. Horáka v Rokycanech 16, 2004, s. 3 – 28.
- Melmuková E., Patent zvaný toleranční, Praha 1999.
- Menčík F., Studenti z Čech a Moravy ve Witemberku od roku 1502 až do roku 1602, Časopis Musea Království českého 71, 1897, s. 250 – 268.
- Mendl B., Mendlová – Mráčková E. (edd.), Ze zimního království. Dopisy Fridricha Falckého královně Alžbětě z let 1619 – 1920, Z uměleckých snah sv. 198, 1919.

- Mendelová J., Rada Nového Města pražského v letech 1600 – 1715. PSH 29, 1996, s. 59 – 106.
- Táž, Rady Nového a Starého Města pražského v letech 1547 – 1602, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 97 – 106.
- Mikanová E., Hudební kultura v České Lípě a okolí v 17. století, Sborník příspěvků k době poddanského povstání roku 1680 v severních Čechách, Praha 1980, s. 194 – 229.
- Míka A., Z bojů o náboženskou toleranci v 16. století, ČsČH 18, 1970, s. 371 – 382.
- Týž, Řemesla a obchod v českých městech ve světle tereziánského katastru, PSH 11, 1978, s. 104 – 138.
- Mikulec J., „Piae confraternitates“ v pražské arcidiecézi na sklonku 17. století, FHB 15, 1991, s. 269 – 342.
- Týž, Náboženská bratrstva v procesu pobělohorské rekatolizace, in: Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference konané v Jičíně 10. 9. 1993, Pardubice 1995, s. 39 – 48.
- Týž, Barokní náboženská bratrstva v Čechách, Praha 2000.
- Mikulski K., Urzednicy miejscy Torunia 1454 – 1650, Toruń 2001.
- Morava K., Prucek J., Dvojí převrat ve Šternberku v 17. století a jeho odraz v knihovnách měšťanů, Zprávy Okresního archivu Olomouc 1999, s. 85 – 90.
- Monok I., Ötvös P. (red.), Bürgerliche Kultur im Vergleich. Deutschland, die böhmischen Länder und das Karpatenbecken im 16. und 18. Jahrhundert, Szeged 1998.
- Moskoř M., Skladba a uplatnění inteligence vychovávané pražskou filozofickou fakultou v letech 1654 – 1730, AUC – HUCP 27, 1987, s. 81- 107.
- Týž, Studentské nadace a jejich zakladatelé v Čechách, FHB 14, 1990, s. 229 – 255.
- Mužík P., Městská kancelář, správa a hospodářské poměry v Domažlicích v 16. a na začátku 17. století, SAP 27, 1977, č. 1, s. 53 – 109.
- Nodl M., Elity v českých a moravských pozdně středověkých městech jako badatelský a interpretační problém, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 23 – 50.

- Novotný M., Školství v jižních Čechách v době posledních Rožmberků, OH 3, 1993, s. 243 – 255.
- Týž, Nižší školy na třeboňském panství ve světle školních fasí druhé poloviny 18. století, OH 4, 1995, s. 195 – 203.
- Nuska B., Meyšnarova knihařská dílna, in: Knihtisk a kniha v českých zemích od husitství do Bílé hory, Praha 1970, s. 107 - 132.
- Oehm V. (ed.), Protokol reformační komise, konané roku 1628 v krajích Bechyňském, Prácheňském a Plzenském, Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná 1897, s. 1 – 29.
- Opočenský H., Protireformace v Čechách po bitvě na Bílé hoře, Praha 1914.
- Ostrovská Silvia, Předehry k velkému zápasu aneb cestami 16. a 17. století, Praha 2001.
- F. Palacký, Města v severozápadních Čechách a studenti na universitách 16. století, Sborník PF Ústí, řada dějepisná 1968, s. 27 – 63.
- Týž, Obyvatelstvo v českých zemích a školní vzdělání v 16. a na začátku 17. století, ČsČH 18, 1970, č. 4 – 5, s. 345 - 368.
- Pánek J., České dějiny 1526 – 1620, Úvodem ke sborníku o předbělohorské době, FHB 11, 1987, s. 7 – 24.
- Týž, Dva typy českého šlechtického mecenátu v době Rudolfa II., FHB 13, 1990, s. 159 – 186.
- Týž, Pamětní záznamy utrakvistického faráře z let 1591 - 1592 - svědectví o každodennosti předbělohorského maloměsta. FHB 15, 1991, s. 91-100.
- Týž, Recent historiography of early modern Europe in Czechoslovakia, FHB 15, 1991, s. 7 – 19.
- Týž, Nástup rekatolizace ve střední Evropě, in: Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995, s. 3 – 16.
- Týž, „A tu za někdeřý čas poostati míníme...“ Plzeň českou politickou metropolí na přelomu let 1554 – 1555, in: Vindemia, Sborník k 60. narozeninám I. Martinovského, Ústí nad Labem 1997, s. 55 – 73.
- Pařez J., Několik příspěvků k sociální struktuře Loun od poloviny 14. do počátku 17. století, Sborník okresního archivu v Lounech 7, 1995, s. 3 – 15.

- Týž, Tadeáš Aquilinus a literátské bratrstvo u sv. Michala v Opatovicích na Novém Městě pražském, *Historia Pragensia* 1, 2003, s. 335 – 352.
- Pátková H., „Psallendo seu cantando“. Poznámka k počátkům literátských bratrstev v Čechách, in: *Facta probant homines*, Sborník příspěvků k životnímu jubileu prof. Dr. Zdeňky Hledíkové, Praha 1998, s. 341 – 350.
- Táž, *Bratrstvie ke cti božie. Poznámky ke kultovní činnosti bratrstev a cechů ve středověkých Čechách*, Praha 2000.
- Pažout J. (ed.), *Jednání a dopisy konsistoře pod obojí způsobou přijímajících a jiné listiny téže strany se týkající z let 1562 – 1570*, Praha 1906.
- Pelant J., *Města a městečka západočeského kraje*, Plzeň 1988.
- Týž, *Znaky a pečetě západočeských měst a městeček*, 1985.
- Peřinová H., *Od patriciátu k elitě. Definice horní měšťanské vrstvy raného novověku v posledních 50. letech*, ČČH 104, 2006, č. 1, s. 111 – 122.
- Pešek J., *M. Martin Bacháček z Nauměřic – rektor univerzity pražské*, AUC – HUCP 19, 1979, s. 73 – 94.
- Týž, *Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské*, PHS 15, 1982, s. 63 – 92.
- Týž, *Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfínské Praze*, FHB 5, 1983, s. 173 – 193.
- Týž, *Poznámky ke struktuře a zaměření mecenátu císaře Rudolfa II.*, FHB 11, 1987, s. 365 – 379.
- Týž, *Česká a střeoevropská kultura doby předbělohorské*, ĎaS 1, 1990, s. 17 – 21.
- Týž, *Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století*, AUC – HUCP 30, 1990, č. 2, s. 41 – 50.
- Pešek J., *Pozůstalostní inventáře jako pramen poznání kultury každodenního života*. OH 1, 1991, s. 30 - 42.
- Týž, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547 - 1620. (Všední dny kulturního života)*, Praha 1993.
- Týž, *Pražská univerzita, městské latinské školy a měšťanské elity předbělohorských Čech (1570 - 1620)*, ČČH 89, 1991, č. 3, s. 336 - 355.
- Týž, *Knihy a knihovny v kšaftech a inventářích pozůstalostí Nového Města pražského v letech 1576 - 1620*, FHB 2, 1980, s. 247 - 282.

- Týž, Pražské knihy kšaftů a inventářů. Příspěvek k jejich struktuře a vývoji v době předbělohorské, PSH 15, 1982, s. 63 - 92.
- Týž, Manuál rektora Curia – Dvorského: kniha záhadná, AUC – HUČP 36, 1986, s. 97 – 121.
- Týž, Západočeské školství v zrcadle manuálu rektora pražské univerzity (1560 - 1582), MZK 25, 1989, s. 111 - 128.
- Týž, Pražské městské elity středověku a raného novověku. Úvodní zamyšlení. Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 7 – 22.
- Týž, Příspěvek k dějinám vzdělanosti na Podblanicku před Bílou horou, Sborník vlastivědných prací Podblanicka 19, 1978, s. 173 – 183.
- Týž, Kultura českých předbělohorských měst (1547 – 1620), in: Česká města v 16. – 18. století, Sborník z konference, Praha 1991, s. 203 – 213
- Týž, Měšťanská kultura a vzdělanost v rudolfínské Praze, FHB 5, 1983, s. 173 – 193.
- Pešek J., Šaman D., Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí, ÚSH 1983, s. 173 - 218.
- Pešek J., Svatoš M., Mistr Koldín a právní kultura pražských měst. in: Městské právo v 16. - 18. století v Evropě, Sborník z konference, Praha 1982, s. 289 - 297.
- Petráň J. a kol., Dějiny hmotné kultury. Kultura každodenního života od 16. do 18. století, Praha 1995, 1998.
- Podlaha A., Soupis památek historických a uměleckých v království českém, IX. Politický okres rokycanský, Praha 1900.
- Týž, Dopisy reformační komise v Čechách z let 1627 – 1629, Sbírká pramenů církevních dějin českých století XVI. – XVIII., č. 1, Praha 1908.
- Týž (ed.), F. M. Vogt, Chronici Plassensis privati, Tilia Plassensis, Sbírká pramenů církevních dějin českých století XVI. – XVIII., č. 4, Praha 1909.
- Týž, Posvátná místa království českého, IV. Vikariát kolínský a rokycanský, Praha 1910.
- Pohl J., Poštovská trať Praha - Plzeň - Kleneč. (Příspěvek k dějinám vzdělanosti v Čechách), Praha 1907.
- Týž, Rokycanské zábavy ve století 16., Český lid 16, 1907, s. 287 - 289.

- Pražák J., O diplomatické metodě studia městských knih, AČ 1, 1953, s. 145 – 162, 205 – 277.
- Prokeš J. (ed.), Protokol vyšlé korespondence kanceláře českých direktorů z let 1618 a 1619, Sborník archivu MV 7, 1934.
- Příkrylová M., Podíl nobilitovaných měšťanů na staroměstské samosprávě v letech 1547 – 1648, DP 9, 1991, s. 135 – 177.
- Rak J., Vývoj utrakvistické správní organizace v době předbělohorské, SAP 31, 1981, č. 1, s. 176 – 206.
- Raková S., Pobělohorské Temno v české historiografii 90. let: pokus o sondu do proměn historického vědomí, ČČH 99, 2001, č. 3, s. 569 – 588.
- Rejchrtová N., Města jako střediska náboženského života, in: Česká města v 16. – 18. století, Sborník z konference, Praha 1991, s. 163 – 173.
- Táž, Příspěvek k diskuzi o „koexistenci či toleranci“ náboženských vyznání v 15. – 17. století, FHB 15, 1991, s. 443 – 450.
- Rezek A. (ed.), Poselkyně starých příběhů českých, Praha 1879 – 1880.
- Roedl B., Žatecká rodina Hošťálků z Javořic, Žatec 1997.
- Týž, Huertova mise v Lounech, in: Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995, s. 111 – 118.
- Týž, Vademecum městské správy v Lounech v letech 1573 – 1727, Louny 2004.
- Týž a kol., Louny, Praha 2005.
- Rokycký S., Instrukcí úředníků obecních města Rokycan r. 1596 - 98, ČDV 12, 1926, s. 287 - 288.
- Týž, Snesení a péče o zbroj vojenskou v Rokycanech v 16. století, ČSPS 45, 1937, s. 130 - 136.
- Týž, Z hospodářské činnosti posledního probošta rokycanského, ČDV 13, 1926, s. 21 - 29.
- Roubík F., Královští rychtáři v pražských i jiných českých městech v l. 1547 - 1783, Sborník příspěvků k dějinám hl. m. Prahy 6, 1930, s. 265 - 355.
- Týž, Soupis a mapa zaniklých osad v Čechách v období feudalismu, Praha 1959.
- Týž, Místodržitelství v Čechách v letech 1577 – 1479, SAP 17, 1967, s. 539 – 603.
- Royt J., Obraz a kult v Čechách v 17. a 18. století, Praha 1999.

- Ryneš V., Málo využitý pramen vlastivědného poznání. Farářské relace z let 1676 – 1677 a 1700 – 1701, *Acta regionalia* 1965, s. 106 – 113.
- Řehořovský M., Jakub Srnec z Varvažova, *ČČM* 74, 1900, s. 559 – 563.
- Sandgruber R., Alltag und materielle Kultur. Staedtischer Lebensstil und bürgerliche Wohnkultur am Beispiel zweier oberoesterreichischer Städte des 16. Jahrhunderts, *Weiner Beitrage zur Geschichte der Neuzeit* 14, 1987, s. 23 - 44.
- Sedmdesát let mýtské „nové školy“ 1927 – 1997, *Mýto* 1997, 31 s.
- Skýbová A., Arcibiskupská kancelář v Praze v letech 1561 – 1580, *SAP* 29, 1969, č. 2, s. 457 – 495.
- Táž, Obnovení pražského arcibiskupství v letech 1561 – 1562 a jeho vztah k pražské universitě, *AUC – HUCP* 7, 1966, s. 62 – 73.
- Slámová P., Novoměstské radní elity 1650 – 1700, *DP* 17, 1998, s. 165 – 170.
- Smolová V., Rada Starého Města pražského v letech 1650 – 1715, *PSH* 24, 1991, s. 5 – 37.
- Táž, Slavnostní obnovy městských rad na Starém Městě pražském ve druhé polovině 17. a začátkem 18. století, *DP* 12, 1995, s. 145-148.
- Starý V., Rekatolizace Prachatic v letech 1622 – 1626, in: *Rekatolizace v českých zemích, Sborník příspěvků z konference, Pardubice 1995*, s. 125 – 130.
- Sochrová M., Městská škola v Havlíčkově Brodě v době předbělohorské, *Sborník prací východočeských archivů* 6, 1986, s. 187 – 234.
- Sterneck T., Měšťanské elity v berních úřadech a královská města jako daňoví poplatníci – střet zájmů? Případ předbělohorského Brna, in: *Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference, DP* 22, 2004, s. 225 – 242.
- Stránský V., Jak se rokycanský úřad radoval z osvobození města, *Plzeňsko* 15, 1933, s. 21 - 29.
- Týž, Paměť o radnici v Rokycanech z roku 1530, *Plzeňsko* 9, 1927, s. 60.
- Týž, Stav domů, způsob jejich krytiny, pořádek uliční a požární policie v Rokycanech v půli 16. století, *Plzeňsko* 15, 1933, s. 86 - 91.
- Týž, Z minulosti města Rokycan ve století 16., *Plzeňsko* 9, 1927, s. 69 - 71.
- Týž, Z dějin brány plzeňské v Rokycanech a její předchůdkyně, *Plzeňsko* 10, 1928, č. 2, s. 32 -35.

- Týž, Staré zprávy o lázních v Rokycanech, Plzeňsko 10, 1928, č. 4, s. 67 - 71.
- Týž, Účast Rokycanských v odboji protihabsburském v letech 1618 – 1620, Plzeňsko 12, 1930, s. 42 – 44.
- Týž, Náklad na lázeň zádušní v Rokycanech v l. 1597 - 99, Plzeňsko 17, 1935.
- Týž, Špitál v Rokycanech v století XV. - XVII., Plzeňsko 18, 1936, č. 4, s. 69 - 75.
- Týž, O vín sázení a šenkování v Rokycanech v druhé polovině XVI. století, Plzeňsko 13, 1931, s. 76 - 77.
- Týž, O klášteře Matky Boží v Rokycanech a jeho způsobu stavebním a poloze, Plzeňsko 8, 1926, č. 5, s. 81 - 83, č. 6, s. 104 - 107.
- Týž, Vyloupení a spálení Rokycan od Švédů, Plzeňsko 8, 1926, s. 30 – 55.
- Stránský V., Kraft V., Železářství na Rokycansku, XV. ročenka Národopisného muzea Plzeňska za roku 1933, Plzeň 1933.
- Strnad J. (ed.), M. Šimona Plachého z Třebnice Paměti plzeňské, Publikace spolku přátel vědy a literatury české v Plzni, číslo IV, Plzeň 1883.
- Týž, Antonín Frozín Plzeňský. Životopisný příspěvek, Sborník Městského historického muzea 6, 1921, s. 70 – 97.
- Sulítková L., Zamyšlení nad charakterem vůdčí vrstvy městského obyvatelstva na příkladu Brna v raném novověku. Diskusní příspěvek. In: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference, DP 22, 2004, s. 243 – 250.
- Táž, Vývoj městských knih v Brně ve středověku (v kontextu vývoje městských knih v českých zemích), Práce z Archivu Akademie věd, řada B, svazek 17, Praha 2004.
- Táž, Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog. sv. 1. Knihy městského hospodaření 1. Knihy početní a) komorní počty 1467-1619. Brno 1999. Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog. sv. 2. Knihy městského hospodaření. 1. Knihy početní, b) radní počty 1523-1619. Brno, 2001. Městské úřední knihy z Archivu města Brna 1343-1619. Katalog, III. svazek, Knihy městského hospodaření, 1. Knihy početní, c) počty města a jeho zařízení 1468-1619. Brno, 2003.
- Svatoš M., Studenti z českých zemí na univerzitě v Perugii 1597 – 1727, Archivní zprávy – Archiv Univerzity Karlovy 2, 1977, s. 89 – 105.

- Týž, Studenti z českých zemí na univerzitě v Sieně (1573 – 1738), Zprávy z archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 29 – 63.
- Týž, Univerzitní studenti v manuálu Mistra Curia, in: Seminář a jeho hosté, Sborník k 60. narozeninám R. Nového, Praha 1992, s. 163 – 170.
- Světlík J., Nejstarší rokycanské matriky, MR 12, 1974, s. 44 – 47.
- Svobodný P., Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské univerzity v letech 1500 - 1620, AUC - HUCP 26, 1986, s. 7 - 36.
- Šára J., O přijetí Rokycan do třetího stavu r. 1584, in: 33. výroční zpráva státního reálného gymnázia v Rokycanech za školní rok 1930 - 1931, Rokycany 1931, s. 5 -16.
- Týž, Z archivu městského, Snesení obecní 1551 - 1561, Brdský kraj 7, 1916, č. 26, s. 1-3, č. 27, s. 1-2, č. 28, s. 1-2.
- Týž, Rokycany před 300 lety, Žďár 1919, č. 18, s. 1-2 a 29, s. 1-2.
- Týž, Rokytské mlýny v 16. století, Z městského archivu, Brdský kraj 7, 1916, č. 29, s. 1 - 2, č. 30, s. 1 - 2, č. 31, s. 1 - 2.
- Týž, Rokycany koncem 16. století, Brdský kraj 7, 1916, č. 33, 34, 35, 36 a 37 (vždy strana 1 - 2), BK 8, 1917, č. 1, 2, 3, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12 (vždy strana 1 - 2).
- Týž, Boj o titul "král. svob." města Rokycan, Žďár 19, 1920, č. 24, 26, vždy s. 1 - 2.
- Týž, Bílá chasa rokycanská, Žďár 37, 1938, č. 18, s. 2.
- Týž, Počátky naší radnice, Žďár 27, 1928, č. 5 - 8, vždy s. 1 - 2.
- Šimák J. V., Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV. – XVII. století, Časopis Muzea Království českého 80, 1906, s. 300 – 305, 510 – 539.
- Šimeček Z., České Budějovice a Staré Město pražské. (K dějinám městské jurisdikce 15. a 16. století), PHS 15, 1971, s. 115 - 139.
- Týž, Novinové zpravodajství v předbělohorských Čechách, FHB 11, 1987, s. 287 – 303.
- Šmahel F., Přehled českého bádání o renesanci a humanismu, ČsČH 9, 1961, s. 165 - 279.
- Týž, Základní problematika renesance a humanismu, ČsČH 7, 1959, s. 142 - 164.
- Týž, Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433 – 1622, Zprávy z archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 3 – 28.
- Týž, Existenční vyhlídky a kariéry českých humanistů, ČMM 1, 1994, s. 49 – 58.

- Šmahel F., Truc M., Studie k dějinám University Karlovy v letech 1433 – 1622, AUC – HUCP 4, 1963, s. 3 – 59.
- Štindl M., Velké Meziříčí a Velká Bíteš ve svazku sousedství. (Každodenní komunikace poddanských měst v 17. století), Západní Morava 1, 1997, s. 3 - 19.
- Týž, Patrimoniální péče o duchovní tvář poddanského města (Velké Meziříčí 1592 – 1676), in: Poddanská města v systému patrimoniální správy, Sborník příspěvků z konference v Ústí n. Orlicí, Ústí n. Orlicí 1996, s. 163 – 172.
- Štroblová H., Altová B., Kutná Hora, Praha 2000.
- Tischer F. (ed.), Dopisy konsistoře podobojí z let 1609 – 1919, 1 – 3, Praha 1917 – 1925.
- Tobolka Z., Horák F., Knihopis českých a slovenských tisků od doby nejstarší až do konce XVIII. století. Praha 1925 - 1967.
- Tošnerová M., Městská správa a hospodářství v Berouně v polovině 16. století, Minulostí Berounska 1, 1998, s. 9 – 20.
- Táž, Beroun počátkem 18. století, Minulostí Berounska 7, 2004, s. 9 – 21.
- Táž, Pravidlo pro rektora v Berouně, Berounské školství v 18. století, Minulostí Berounska 8, 2005, s. 38 – 50.
- Táž, Matyáš Machonis, Minulostí Berounska 8, 2005, s. 245 – 254.
- Trachtová J., Možnosti využití cechovních písemností pro poznání každodenní kultury středověkých měst, OH 1, 1991, s. 81 – 89.
- Truc M., Jagellonská universita a české země v 15. a 16. století, AUC – HUCP 5, 1964, s. 135 – 163.
- Týž, Pražská universita a humanistická vzdělanost v českých zemích, Humanistická konference, Praha 1966, s. 144 – 160.
- Týž (ed.), Album academiae pragensis Societatis Iesu 1573 – 1617 (1565 – 1624), Praha 1968.
- Truhlář A., Hrdina K., Hejnic J., Martínek J., Rukověť humanistického básnictví, Praha 1966 – 1982.
- Uhlíř J., Klášter augustiniánů kanovníků v Jaroměři (1349 – 1421), Stopami dějin Náchodska 7, 2001, s. 125 – 134.
- Uličný P., Předměstské špitály a kostely ve středověkém Trutnově, Ročenka Státního okresního archivu v Trutnově 2001 – 2002, Trutnov 2003, s. 193 – 199.

- Válka J., Metodologické poznámky k předbělohorské kultuře, FHB 11, 1987, s. 265 – 285.
- Vanišová D., Literáti latinského kůru v Lounech před rokem 1620, Sborník Okresního archivu v Lounech 1, 1985, s. 43 – 48.
- Vašica J., České literární baroko, Praha 1938.
- Voit P., K dějinám cenzury v předbělohorské době (Některé problémy období 1547 – 1567), FHB 11, 1987, s. 305 – 320.
- Vojtíšek V., Manuály radní Nového Města pražského z let 1548 - 1553 a jejich písaři, (Příspěvek k vývoji městských knih pražských), in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 11 - 51.
- Týž, Soud a rada v královských městech českých, in: Výbor rozprav a studií Václava Vojtíška, Praha 1953, s. 240 - 272.
- Volf J., Neznámá báseň Jana Sictora z Rokycan, ČNM 107, 1933, s. 106 – 107.
- Volf M., Vojenské operace v západních Čechách v posledním měsíci před Bílou horou, MZK 4, 1966, s. 159 – 173.
- Týž, Obnovení nejvyšších zemských úřadů po Bílé hoře, SAP 27, 1977, s. 3 – 52.
- Vybíral Z., Berní reforma roku 1567 a město Tábor, Táborský archiv 8, 1997 – 1998, s. 63 – 70.
- Týž, Mocenské elity v táborské obci době předbělohorské. Prosopografická studie k Táboru raného novověku I., Táborský archiv 9, 1999, s. 151 – 184.
- Týž, “Viri litterati“ a město Tábor na počátku novověku (1550 – 1620), Husitský Tábor 13, 2002, s. 455 – 491.
- Týž, Představitel městské elity – tvůrce dějin svého města. Život královského města Tábora na počátku 17. století v zrcadle osudů primasa Jana Chvatalia, in: Pražské městské elity středověku a raného novověku – jejich proměny, zázemí a kulturní profil, Sborník z konference v Praze ve dnech 1. – 2. 10. 2002, DP 22, 2004, s. 251 - 260.
- Walterová M., Nemovitý majetek města Touškova na počátku 17. století. (Podle knih purkmistrovských počtů 1614 - 1655), Archivní zpravodaj SOkA Plzeň - jih 1 – 2, 1999, s. 10 - 11.
- Winkelbauer T., Konfese a konverze. Šlechtické proměny vyznání v českých a rakouských zemích od sklonku 16. do poloviny 17. století, ČČH 98, 2000, č. 3, s. 476 – 540.
- Winter Z., Kulturní obraz českých měst, díl I. a II., Praha 1890, 1892.

- Týž, Život církevní v Čechách (XV. a XVI. století), Praha 1895.
- Týž, Život a učení na partikulárních školách v Čechách v 15. a 16. století, Praha 1901.
- Wojtyska H. D., Reformacja – reforma katolícka – kontrareformacja, Dzieje nomenklatury i próba uściślenia pojęć, Roczniki teologiczne – kanoniczne 24, 1977, s. 223 – 249.
- Young R. Fitzgibbon, Jan Sictor z Rokycan (1593 - 1652), český humanista v Londýně v XVII. století, Praha 1926.
- Zahradník P., Knihovna kláštera augustiniánů řeholních kanovníků v Rokycanech, Diplomová práce FF UK Praha, Praha 1976.
- Týž, Klášter augustiniánů – řeholních kanovníků v Rokycanech a jeho knihovna, Bibliotheca Strahoviensis 4 – 5, 2001, s. 115 – 153.
- Zahradníková M. (ed.), Soupis poddaných podle víry z roku 1651, Plzeňsko – Klatovsko 2, Praha 2003.
- Zahradníková M., Čadková I. (edd.), Berní rula, kraj Plzeňský III., Praha 2003.
- Zeman A., Hospodářství královského města Rokycany v polovině 18. století, ČSPS 62, 1954, s. 88 – 115.